PC
719
175
4

LEGENDE ROMÂNE

CUM ERA ODINEOARĂ *

* NUVELE * REMINISCENȚE

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIE COMPLECTĂ IN DOUĂ VOLUME

1

BUCUREȘCI
Editura Librăriei SOCECŬ & Co., Calea Victoriei 21
1904

Prețul Lei 3.50

nw

V. A. URECHIĂ

NĂSCUT IN 1834, DECEDAT IN 1901.

UNIV. OF MICH.

LEGENDE ROMÂNE

CUM ERA ODINEOARĂ *

* NUVELE * REMINISCENȚE

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIE COMPLECTĂ IN DOUĂ VOLUME

I

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŮ

1904

PC
819
.475
1904
V. 1

Exemplarele ne iscălite de unul din moştenitorii lui V. A. Urechiă, vor fi urmărite.

Atelierele grafice I. V. SOCECŬ, Bucuresci

71845.

LEGENDE ROMANE

CUM ERA ODINEOARĂ. NUVELE. REMINISCENȚE

Hasdeu
4-12-46
539271
2 vol.

V. A. URECHIA

Din cuvîntul rostit în biserica Sf. Gheorghe de Gr. Tocilescu, cu ocasiunea înmormîntării lui V. A. Urechia

Vieaţa lui nu s'a desfăşurat în marginele unuĭ orizont strîmt şi egoist; el a fost luminătorul poporuluĭ sĕŭ, preotul fervent şi credincios al Sciinţeĭ, luptaciul neîntrecut al patriotismuluĭ, şi din zoriĭ vieţiĭ sale până la apusul eĭ, el a stat neclintit ostaş vitejesc al datorieĭ! Faptele luĭ sunt de domeniul istorieĭ culturale şi politice a României moderne; munca luĭ nepilduită, ca şi devotamentul sĕŭ pentru binele obştesc, sunt şi vor rĕmânea un exemplu pururea viŭ şi vrednic de imitat pentru generaţiunile tinere, pentru omul care iubesce şi practică binele pentru binele în sine, exemplu în fine pen-

tru acela care crede în ideĭ, luptă, asudează şi se jertfesce întru realisarea lor!

Regenerarea intelectuală şi morală a poporuluĭ român, deşteptarea consciinţeĭ naţionale în tot ce este firetenie de Român, unitatea neamuluĭ prin cultura limbiĭ şi a literaturiĭ, a sciinţeĭ şi a artelor, acesta a fost câmpul întins al uneĭ activităţĭ de maĭ bine de o jumătate secol al aceluia pe care zadarnic căutăm acum cu o privire îngrijorată ca să-l ascultăm grăindu-ne dulce, frumos şi învietor, cum ne grăia el, podoaba şi gloria noastră! . . .

Să nu cereţĭ, rogu-vĕ, de la mine, în aceste împrejurărĭ sufletescĭ, ca să schiţez cum ar trebui cariera şi opera mareluĭ bărbat; sarcina întrece puterile mele şi pentru alt cuvînt: pentru că Vasile Alexandrescu-Urechiă nu a fost numaĭ dascăl, nu a fost numaĭ istoric; cu mintea luĭ ageră şi luminată, cu talentul luĭ genial şi variat, el a îmbrăţişat atâtea domeniĭ ale sciinţeĭ, ale literaturiĭ, ale politiceĭ; orator şi conferenţiar distins, nuvelist şi dramaturg, istoric şi archeolog, deputat, senator, ministru; prin operele spirituluĭ şi ale inimiĭ sale, el aparţine Românimeĭ şi nobileĭ cause ce o vieaţă întreagă a apĕrat.

Iată pentru ce în sufletul nostru el are un loc deosebit : iată pentru ce Parlament, Academie, Universitate, Şcoală română, Ateneŭ, tinerime, fie-care şi-l revendică pentru sine, fiind-că inima luĭ a fost totul, şi, pretutindenĭ unde era vorba de patrie şi de neam, el a fost iniţiatorul continuŭ, conducĕtorul luminat şi sprijinitorul înfocat al maĭ tuturor instituţiunilor noastre culturale.

Născut dintr'o familie răzăşească, sunt acum trecuţĭ 67 anĭ, într'unul din judeţele cele maĭ frumoase, maĭ pitorescĭ şi maĭ istorice ale ţĕrii, în orăşelul Piatra de pe repedea Bistriţă şi nu departe de lăcaşul unde odihnesce Alexandru-cel-Bun, Vasile Alexandrescu-Urechiă a dat semne încă de tînĕr de un spirit vioiŭ şi de o inteligenţă rară.

Cine a cetit «Din tainele vieţii», biografia adecă scrisă de însuşĭ ilustrul răposat, a putut vedea desfăşurându-se peripeţiile uneĭ vieţĭ pline de suferinţe şi privaţiunĭ, a putut afla setea de învĕţătură a tînĕruluĭ şi luminile la carĭ el s'a adăpat, bărbaţii carĭ aŭ fost sprijinitorĭ năzuinţelor luĭ, care l-aŭ ajutat la învĕţătură şi la formarea carierii sale, precum şi eminentele servicii aduse de el şcoaeĭ, literaturiĭ, sciinţeĭ, până în 1881, când

meritele lui strălucite l-aŭ chemat ca Ministru în capul învĕţămîntului public. Acele file ce el a crezut de cuviinţă «să le smulgă din lunga poveste a vieţii sale şi să le dea de cetit lumii», aŭ rĕmas în cale de a-şi vedea toate lumina, dar cele până acum apărute sunt îndestulătoare a ne face să cunoaşcem pe băeţandrul care, încă din primii sĕi paşi scie în cotro şi cu cine să meargă, scie ce voesce, pentru ca, ajuns la bărbăţie şi la maturitatea minţii, să aibă şi tăria şi pregătirea necesară a îndeplini cele voite. Din acea poveste plină de interes a vieţii sale, un fapt se desprinde, mai cu seamă: dorul lui de învĕţătură care determină pe Michail Kogălniceanu să prezinte lui Grigore Vodă Ghica pe tînĕrul Vasile cu cuvintele: «Măria Ta, ţi-am adus un jeluitor, pasĕre rară ; nu cere slujbă, ci *şcoală unde să înveţe carte!*» Acelaşi dor de învĕţătură face pe tînĕr ca, după ce a terminat studiile în ţară, să se ducă a şi le completa la Paris şi la Madrid, la Paris unde trece examene strălucite, de a pus Sorbonna în mirare, şi la Madrid, unde descoperă însemnate documente istorice pentru trecutul neamului nostru.

Al doilea fapt luminos în vieaţa lui sunt legăturile ce începe să aibă de timpuriŭ cu

bărbaţii politicĭ şi cu învĕţaţii francesĭ, italienĭ şi spanioliĭ, precum şi cu luceaferiĭ mareĭ generaţiunĭ care a creat şi ilustrat România modernă: cu Michail Kogălniceanu, cu fraţii Dumitru şi Ioan Bratianu, cu Constantin Rosetti, cu V. Alexandri şi C. Negruzzi, cu acea pleiadă de marĭ şi sdraveni bărbaţi, carĭ pe la jumătatea secoluluĭ abia încheiat, după atâtea decenii de moarte morală şi politică, de întunerec şi de umilire, aŭ ridicat steagul sdrenţuit al Românismuluĭ şi l-a făcut să fâlfâe astădĭ ca să se uite la el cu încredere tot ce este Român, tot ce grăesce românesce!

Cu această generaţiune a trăit şi a lucrat el, generaţiune care-şĭ hrănia inima cu cele maĭ viĭ şi maĭ înalte aspiraţiunĭ, generaţiune care ni se înfăţişează ca nişte uriaşĭ legendarĭ, în carĭ noĭ maĭ tinerĭ n'am crede, dacă nu ĭ-am fi vĕdut, dacă n'am vorbi încă cu puţiniĭ ce aŭ maĭ rĕmas dintr'înşiĭ! Alăturea de dînşiĭ şi cu dînşiĭ, vrednicul bărbat ce ducem astădĭ la mormînt a desăvîrşit în timpul cel maĭ scurt prefacerea totală a fisionomieĭ spirituale, morale şi politice a neamuluĭ român, care a crestat o nouă epocă în istoria vieţiĭ latine de la Dunăre!

Iată pentru ce bărbaţii aceştia şi atunci

când daŭ tributul ce se datorește pămîntuluĭ, și atuncĭ când jalnic ne părăsesc, eĭ rĕmân în spirit cu noĭ; și omagiul public ce se aduce rĕmășițelor lor mortuare este puțin cu recunoscința națiunii. Pentru oameni ca aceștia nu poate fi nicĭ un mormînt destul de glorios făcut din pieatră saŭ marmură ; eĭ trebue să fie învĕluiți în inimele generațiunilor de față și viitoare, spre a trăi pururea în ele și a le da vieață.

Iată pentru ce astădĭ, fraților, Vasile Alexandrescu-Urechiă se ridică în fața mormîntuluĭ căscat, ce are să-ĭ primească rĕmășițele pămîntescĭ, se ridică și maĭ măreț, și maĭ strălucitor, trăsurile blajine ale feței sale, căsătorindu-se cu bunătatea îngerească a sufletuluĭ sĕŭ și cu surîsul nedespărțit de buze ; mintea luĭ ageră și pătrundĕtoare, judecata luĭ limpede și sănătoasă, acea σοφροσύνη, care distingea pe bărbatul intrat spre clinul vieții, uimitorul luĭ talent de orator și de conferențiar, care încă de la începutul vorbiriĭ te atrăgea, te mișca, te răpia; energia agoretuluĭ în cestiunile arzĕtoare ale zilei, ale politicei, ale naționalismuluĭ, integritatea bărbatuluĭ și onestitatea luĭ, inima luĭ generoasă și mâna sa darnică, care luă dintr'o pungă tot-dea-una ușoară, strînsă cu muncă și pri-

vaţiuni; în scurt, întreaga lui fiinţă stă vie înaintea noastră şi ca printr'un caleidoscop îşi desfăşoară acum înaintea ochilor noştri bogata lui activitate.

Ce covor strălucitor! Ce ţesătură nobilă a firii! Ce vieaţă bine împlinită!

Şi să vorbesc de literatorul care deja la 17 ani tipăresce prima sa lucrare, o nuvelă istorică, minunat scrisă, intitulată *Grinda de aur*, de literatorul care apoi, de atunci şi până chiar în ziua când moartea cu floarea ei adormitoare l-a atins în odăiţa lui de lucru, înaintea mescioarei lui pe când ţinea condeiul în mână, nu încetează în timp de 50 de ani de a scrie, continuŭ a scrie: nuvele cu caracter istoric saŭ cu subiecte luate din popor, cuvinte sfătoase, fermecătoare legende române, piese teatrale, articole uimitor de multe şi de toate, pana sa lăsând în atâtea direcţiuni ale spiritului urme adânci şi trăgênd brazde printre ceĭ dintâi printre bătrâniĭ noştri?

Şi să vorbesc de conferenţiarul minunat care timp de 35 de ani ilustrează tribuna Ateneului mai întâiŭ la Iaşi, apoi la Bucurescĭ, el întemeetorul unuia ca şi altuia Institut, pe care până erĭ îl presida ca vrednic urmaş al lui Ç. Exarcu? Să vorbesc de

acel conferenţiar care, în loc de a face ca alţi confraţi de aĭ sĕĭ ca să preumble pre auditor prin China, prin Japonia, pe la Hotentoţi şi Cafri, l-a întreţinut d'apururea de cestiuni cari-l interesează direct, de cestiuni din propria istorie şi literatură naţională?

Şi să vorbesc de profesorul care şi-a închinat 45 anĭ aĭ vieţii sale numaĭ şcoaleĭ şi învĕţămîntuluĭ public; de profesorul care, de la 1864 şi până an-ţĕrţ, a făcut să resune de pe înălţimea catedreĭ universitare *Sursum corda* al istorieĭ şi literaturiĭ române, şi carele în ḑiua când printr'o mĕsură, ce l-a mâhnit foarte şi l-a sdrobit, se vedea pus în pensiune fără voinţa sa, a alergat atuncĭ la mine să-mĭ ceară concursul spre a deschide o şcoală istorică la Ateneŭ, un seminariŭ pentru istoria naţională?

Şi această mâhnire sufletească a luĭ a fost cu atât maĭ adâncă, cu cât lovitura ce i se dedea era maĭ nedreaptă, şi maĭ nemeritată şi cu cât Urechiă nu putea înţelege cum *Urechiă* maĭ este încă în vieaţă şi el a încetat de a fi învĕţătorul tinerimiĭ şi nu maĭ poate de pe catedra sa să rĕspândească din viul graiŭ lumina asupra trecutuluĭ neamuluĭ, acel cald patriotism şi nea-

tinsă iubire de naţionalitate ce aŭ fost totdea-una călăuza întregeĭ sale vieţi?

Şi să vĕ maĭ amintesc, fraţilor, că el nu se mulţumia numaĭ a grăi de pe catedră saŭ de la tribună, ci smulgênd pânea copiilor săĭ, dându-şĭ cel din urmă ban al agoniseliĭ luĭ, tipăria discursurile şi lucrările sale numeroase asupra literaturiĭ şi istoriĭ române? Din acestea e destul a cita: cele 13 marĭ volume de *Istoria Românilor*, volume carĭ încep cu anul 1774, an de când vieaţa poporuluĭ român intră într'o nouă fasă, şi ajung până la 1822, anul redeşteptăriĭ noastre naţionale. Ast-fel pare că Dumneḑeŭ ĭ-a dat putere bĕtrânuluĭ de a atinge această dată fericită, şi ca un noŭ Simion, mulţumit că s'a învrednicit să vadă, cu ochiĭ istoriculuĭ cercetător ḑiua mântuiriĭ neamuluĭ sĕŭ, a ḑis: «Acum liberează pe robul tĕŭ, Stăpâne, căcĭ vĕḑură ochiĭ meĭ mântuirea ta.»

Pe lângă această operă care alcătuesce monumentul de granit al gloriei luĭ Urechiă, pe lângă *Operele luĭ Miron* şi altele, neobositul nostru cercetător a maĭ dat naţiunii române *Istoria Şcoalelor* în patru marĭ volume pline de informaţiunĭ şi de documente preţioase, culese cu trudă şi răbdare. Ultimul volum de abia apărut de câte-va ḑile a

fost corectat de mâna tremurândă a bĕtrânului care, cu cât îşi simţia sfîrşitul că se apropie, cu atât lucra mai mult şi mai fără preget.

Dar să vorbesc, întristaţi colegi Academicianĭ, de Academicianul Urechiă, de titlurile lui la recunoscinţa acestui înalt Institut de cultură? Domniile-voastre însă nu sciţi oare ca şi mine, că de la prima pagină până la cea din urmă ale Analelor şi Memoriilor Academieĭ Române, sunt atâtea lucrărĭ şi comunicaţiunĭ de ale lui? Şedinţele noastre săptămânale, şedinţele noastre solemne, şedinţele noastre publice mensuale, nu eraŭ ele înviorate de vorbirea cu rost, cu miez şi tot-dea-una interesantă a colegului nostru Urechiă? S'a ridicat vre-o cestiune de limbă, de istorie, de naţionalism, în sînul învĕţateĭ Companiĭ, fără ca el să nu se înfigă şi să nu-şĭ spună cuvîntul sĕŭ limpede şi hotărît? Cât de mult a participat el ca membru al Delegaţiunĭĭ, ca Preşedinte saŭ Vice-Preşedinte al Secţiunĭĭ istorice, ca Secretar general al Academieĭ, la conducerea lucrărilor noastre?

Nu mai departe de cât acum 10 ḑile îl vĕḑuraţi cum (încet şi abia respirând) urca scările palatuluĭ Academieĭ, ca să asiste la şedinţele de Vineri. Ba până alaltă-eri chiar,

acelaşi neobosit bărbat ne mai putênd sui treptele ce duc în etajul de sus al Ateneului, venia regulat la datorie în sala de jos a edificiului!

Vorbind de Academie, putea-vom uita că el este acela care a fost urzitorul primei *Societăţi Literare Române*, devenită apoi *Societate Academică Română*, iar de la 1879 *Academia Română*? Chiar în prima pagină a primului volum din Analele Academice este raportul semnat de C. A. Rosetti şi contra-semnat de V. A. Urechiă, Director general de Minister, prin care se trimite spre aprobarea Consiliului de Miniştri regulamentul acelei Societăţi.

In frumoasa ḑi de 1 August 1867, deschiḑênd solemnitatea primei şedinţe a Academiei, nemuritorul C. A. Rosetti adresa membrilor ei acest patriotic apel, care cată să rĕmână ca un program: Depositul sacru primit de la strĕbuni, *limba*, trebue să-l lăsăm posterităţii române despulberat şi poleit, cum se despulberă şi se poleesce o sculă strĕbună, *dar întreg şi intact. Representanţii ai limbii române din toate unghiurile, pe unde Traian şi Aurelian aŭ plantat vulturii Romei, cugetaţi mai ales cu îngrijire de a nu despărţi prin limbă pe popor de clasele culte*,

căci limba nu este a unei clase ci a naţiunii; şi separarea limbii ar fi un germine cu mult mai fatal de cât relele ce aveţi a combate astăzi.»

Apoi Urechiă, tot în aceeaşi zi, urmând imediat Ministrului său, începea discursul de inaugurare a bustului fericitului donator Evanghelie Zappa cu aceste mişcătoare cuvinte :

Ce are câmpul de îngânesce,
Şi Pindul tot de crăteneşce?
Ce are Românul, de sughiţesce?

«Iată aşa se întreba inima poetică a Macedo-Românului de mai mulţi seculi, şi un răspuns nu scia să-şi dea, şi nimenea nu-i dedea un dulce răspuns.

«Anii după urmă ai secolului, în care suntem i-aŭ spus însă de ce:

Câmpul îngălbenesce,
De ce Pindul tot cârtesce?
De ce Românul tot suspină?

«De ce?.. sufletul lui era plin de iubire şi de un dor, ce nu avea nume, lui îi trebuia fraţi de iubit, ca mumei bune copii de desmerdat.

«Dar are el fraţi, el care de seculi, din seculii cei de glorie ai Asanilor, n'a mai avut de cât stăpâni de servit, şi lung martiriŭ de suferit?

«Are el fraţi?

— Cine eşti tu, copile al Pinduluĭ, care cauţi fraţi de iubit?

— Eu hiu Român!

— Eŭ escu Românu!

«Şi la acest rĕspuns un echoŭ imens umplu văile Carpatice, şi întreg pămîntul luĭ Traian: Suntem Românĭ! Românĭ! Românĭ!»

Naţionalismul a fost firul conducĕtor ce a urmat Urechiă în toată vieaţa luĭ literară şi sciinţifică, ca şi în cea politică: tot-deauna în fruntea orĭ-cărei mişcărĭ naţionale, orĭ-cărei ocasiunĭ de protestare: îl vedem ridicându-se în potriva prigonirĭĭ fraţilor de dincolo, reducerĭĭ şcolilor rurale din ţară, în potriva luărĭĭ Basarabieĭ, luptând pentru colonisarea Dobrogeĭ cu Românĭ şi pentru românisarea toponimieĭ eĭ. Orĭ de câte orĭ ţipĕtul Românilor se auĝia jalnic tânguindu-se de peste 9 ţărĭ şi 9 mărĭ, pe unde vitrega soarte voit-a să-ĭ alunge, de atâtea orĭ se ridică glasul de îmbărbătare al luĭ Urechiă. Aromânĭĭ din Pind şi din Macedonia aŭ găsit într'însul, ca şi fraţiĭ de peste Carpaţi, de peste Molna şi de peste Prut, un susţinĕtor şi protector statornic şi prietenos. Ca director al Ministerului Instrucţiunĭĭ pu-

blice şi mai ales apoi ca ministru, a înfiinţat, organizat şi ajutat şcoli pentru fraţii Aromâni, pentru Românii din Bulgaria, din Serbia, din Ardeal, iar în Bucuresci a pus temelia şcoalei macedonene-române, pentru pregătirea viitorilor dascăli şi propagatori, cari aveaŭ misiunea să dea Macedoniei ceea ce-i lipsia până atunci: limba românească scrisă în locul idiomului stricat şi împestriţat care se vorbia numai, fără a se fi putut scrie saŭ ceti. Ah! şi cu ce bucurie îl auḑiam adese-ori strigând: «Mulţumesc luĭ Dumneḑeŭ, că acum Aromânii mei pot ceti românește Evanghelia la sf. Leturgie»! Cu ce entusiasm, vĕ aduceţi aminte, cerea dînsul Academiei noastre să trimiţă cărţi românesci la Românii din Epir, Albania şi Macedonia! ba chiar, în primă-vara aceasta, cărţi pentru Românii din Istria!

Cestiunea naţională de peste munţi de asemenea a fost una din preocupările de capetenie ale luĭ Urechiă; în folosul eĭ, el a căutat şi a isbutit să atragă simpatia Occidentuluĭ şi mai ales a marilor ţări de origine latină, ajutoare şi cuvinte de îmbărbătare de la *Fraţi la Fraţi*, cum numia el manifestările de simpatie ale Italienilor, Francesilor, Spaniolilor. Nu el oare se duce acum doĭ

ani la Roma, însoţit încă de un pumn de Români, ca să îngenunche dinaintea Columnei lui Traian şi să depună câte o coroană la mormîntul marelui Traian, patriarchul naţionalităţei române, la mormintele lui Victor Emanuel, Cavour şi Garibaldi, ceĭ treĭ apĕrători aĭ causeĭ Românilor şi aĭ moderneĭ Românii ?

Nu el oare urmăresce continuŭ, în sînul congreselor internaţionale de sciinţă ca şi de pace, a atrage atenţiunea opiniunii publice europene asupra soartei Românilor de dincolo apĕsaţi şi prigoniţi? Nu el oare hrănia ideia fericită, dar greŭ de împlinit, a uneĭ păcĭ între popoare, şi a uneĭ justiţiĭ internaţionale date unuĭ arbitragiŭ, idealul cel maĭ frumos ce s'a putut propune vre-odată uneĭ generaţiuni ?!

Ba nu sunt de cât treĭ ţile, când marele patriot, adresând un apel către câţi-va iubitorĭ de neam, le ţicea: să propage prin conferinţe publice ideia naţională şi latină, înlăturând politica şi cestiunile proprii numaĭ a aduce desbinare, când maĭ mult orĭ-când se cere înfrăţire, unire.

Semĕnător de ideĭ neîntrecut, democrat nu numaĭ cu vorba, dar şi cu fapta, Urechiă ca Director geueral şi apoĭ ca Ministru

al Cultelor a susţinut tot-dea-una crearea d şcolĭ în sate şi oraşe, dar maĭ ales la sate pentru corpul didactic al cărora, el a spri jinit înfiinţarea *Şcoaleĭ pentru învĕţătura po porulŭĭ român*, precum şi *Şcoala normală Carol I.* Dar Universitatea din Iaşĭ, dar Ateneul român din Bucurescĭ, Ateneele române de prin oraşe, Teatrul, Conservatorul de musică şi declamaţiune, Şcoala de Bele-Arte, Museele, Pinacotecele, câte alte instituţiunĭ nu datoresc unele existenţa, altele organizanea, completarea şi prosperitatea lor?!

Ast-fel, fraţilor, dacă ar fi ca în puţine cuvinte să resum vieaţa unuĭ aşa bărbat, aşĭ ḑice: acesta a fost dascăl, dascăl şi iarăşi dascăl, un om pururea al şcoaleĭ şi al învĕţămîntuluĭ, un om de bine, un patriot luminat şi un idealist naţional fără pereche, un literat distins şi un istoric de frunte, un talent superior în toate şi peste tot.

A ḑice însă că V. A. Urechiă a fost un bărbat eminent, un talent superior, o nestimată în literatură şi sciinţă, un cald patriot, nu este destul; el a fost şi un suflet mare şi nobil, o inimă de aur curată, dreaptă şi generoasă, entusiastă şi caldă, bunătatea îngerească personificată.

GHEMUL VIEȚEÏ

Mult şi cu rîvnă caldă s'a rugat la icoana Maicei Domnului de la Sărindar jupâneasa Caliţa, să-i dăruiască D-ḑeŭ un fĕt frumos, ca pe soare să te poţi uita iar la dînsul ba! Câte făcliï albe ca ghioceiï, cu pecetea din cherhanaua[1]) Episcopieï n'a aprins la sfînta icoană marea logofeteasă Caliţa...

Şi i-a dăruit sfînta născĕtoare de D-ḑeŭ un copil după pofta inimeï, frumos ca Domnul Hristos, cu pĕrul de aur creţ, cu guriţa cât pecetea cea mică de la inelul luï Vodă şi cu nişte ochï marï că smaragdurile din surguciul domnesc...

Da încă la botez ce maï sărbătoare, ce maï cumetrie! Naşă venit-a neaşteptată o zînă năzdrăvană, care drept dar de cume-

[1]) (Fabrică), In secolul trecut pe locul Ateneuluï era mitoc de episcopie şi prima fabrică de lumînărï de ceară albă, monopolizată în favoarea episcopieï.

trie lăsat'a în leagănul de mătase al pruncului un ghem mare cu fire de aur şi a ḑis logofetesei Caliţei : «Iacă ghem de viaţă lungă şi fericită pentru Toderel, finul meŭ. Veḑi de nu i-l da să-l depene iute, când s'o face măricel, că firele de aur acoper fire de argint şi firele de argint sunt pe d'asupra firelor de fer şi de o stîrşi răpede firele de aur să nu dea zor şi la cele de argint, că tot firul care are capăt de începere are şi capăt de stîrşit şi vaĭ de omul care dă de firele de fer. Fericirea pe lumea voastră stă în cuminţenia şi potoleala cu care fie-cine îşĭ deapănă ḑilnic ghemul vieţeĭ »

— Aşa e treaba? gândi logofeteasa Caliţa; apoĭ las' pe mine, o să ascund ghemul luĭ Toderel de n'o putea băeţelul să deşire din aţa de aur, doar de i-o ajunge măcar pe 100 de anĭ.

Şi aşa făcu cum ḑise buna mamă, chiar şi după ce soarta o lipsi de d-luĭ boerul logofĕt şi rĕmăsese în vĕḑuvie neagră.

Era neagră vĕḑuvia nu pentru că doară boerul logofĕt ar fi lăsat jupăneasa luĭ în lipsă şi scăpătăciune, că din potrivă : o uliţă întreagă aproape de mitropolie era plină numaĭ de ecareturĭ şi de casele ţiganilor, zestrea jupâneseĭ Caliţeĭ. D'apoĭ moşiĭ întinse,

de porneaĭ dimineaţa la hotar şi ajungeaĭ la cela-l-alt hotar numaĭ când toca popa de vecernie!

Plânse cât plânse jupâneasa Caliţa după d-luĭ boerul, dar şi lacrimile se stîrşesc ca totul pe lume. Şi apoĭ dragostea de mamă ostoi rana sufletuluĭ soţieĭ. Şi maĭ mult iubea copilul sĕŭ şi Todirel cresceu încet, fără zor, dar deştept, sănătos şi fericit.

Se uita cu grije jupâneasa Caliţa în fie-ce seară, după ce adormea dragul de plodeţ, la ghemul năsdrăvanceĭ, să vadă de nu s'a deşirat prea mult din aţa de aur. Apoĭ orĭ cât n'aĭ zorĭ să treacă ḑiua şi noaptea, ele tot trec şi cu ele se tot strînge funia mototoc la parul vieţeĭ. Şi ḑi şi noapte trecute în alintărĭ şi desmerdărĭ, numaĭ ce destrămaŭ din firul de aur al ghemuluĭ. Greŭ e pentru o mamă să nu 'şĭ mângâe copilaşul! Jupâneasa Caliţa se îngrozea vĕḑând cum dragostea eĭ nu sporesce ghemul.

* *
*

Trecură încetinel, numĕrate pe desmerdărĭ, ḑilele copilărieĭ luĭ Todirel. Ghemul stătea ascuns în fundul sipetuluĭ, într'un ciorap de mătase şi de cât să-'ĭ maĭ cheltuiască aţa

de aur, jupâneasa Caliţa desmerda băiatul mai rar.

Dar când o veni vremea doruluĭ de altfel de desmerdărĭ decât ale mameĭ, ce s'o face, ce s'o întâmpla cu ghemul din ciorap? se gândea tremurând de groază buna mamă.

Şi din nenorocire pentru Todirel, D-ḑeŭ îĭ luă şi pe mama, atunci când tocmaĭ mai mare nevoie avea de sfatul eĭ.

Abia dusese la groapă cu lacrimi cât bobul pe maică-sa, şi băiatul, care acum era de vre-o 18 anĭ, rĕmas stăpîn pe averĭ, dete într'o ḑi în sipet de câţĭ-va ciorapĭ, pe carĭ jupâneasa Caliţa îĭ făcuse chişce îngânfate de galbenĭ ferecaţĭ, adunaţĭ de cumineţenia dânseĭ, cu gând bun pentru Todirel.

Cât bägă flăcăiaşul mâna în ciorapiĭ cu galbenĭ, numaĭ ce sbucni din ciorap unde stătea mototolită strechea tinereţelor şi unde mi'l înhăţâ pe băiat!... Apoĭ ce? nu 'şĭ simţea el mijind pufuşorul auriu de asupra buzeĭ? Ce zor mare pe copilandru doar o ajunge flăcăŭ! Cum îşĭ trage tuleile de d'asupra buzelor, doar le o aduce să semene a mustăţĭ! Ba merge de douĕ orĭ pe sĕptĕmână la bărbierie să 'ĭ radă barba, că a auḑit că cresce maĭ iute după briciŭ, ba cere să 'ĭ dea perdaf doar s'or îngroşa tuleile.

Neînțeleptul băiat nu pricepea șiretenia naturei, care ea ne împinge să ne cheltuim cât mai iute viața, doar vom face loc altora... Saturn care își mănâncă copiii, n'a încetat de a trăi. El este jupâneasa natură, care purdalnica își face o jucărie, din a ne nasce, a ne da zor să crescem, să îmbătrânim și hap! ne înghite.

Ciorapii, chișcele cu galbeni, se deșertară unul după altul. Nu e sac fără fund, necum un ciorap! Dar ce mai zaifeturi, ce mai șaluri indiene la brîul și la capul lui Todirel! Ce mai blăni de samur împărătesci, ce mai leagăne cu roți aurite, ce mai cai arăpesci, ce mai juvaere, sori și stele, ce mai ospețe și prasnice și mai ales ce mai pupături de ochi albaștri, negri, verdi, căprui!.. Nici Sultanul nu buicea mai în huzur de cât Todirel. Curgea viața ca aurul pe șgheab la tarapanaua împărătească. Numai luminișuri cu flori și soare în calea vieței!..

Dar de, boeria se ține cu cheltuială. După galbenii din ciorapi, Todirel vîndu unul după altul acareturile din strada jupânesei Caliței.

Iar ce cheltuia mai cu zor Todirel fu ghemul vieței. Intr'o zi mai scotocind prin sipetul măsei, că doar o mai da de vre-un

ciorap cu banĭ, dete de cel cu ghemul năsdrăvanceĭ.

— Ce-o fi asta? se întrebă Todirel, luând în mână un ghem de aţă de fer.

Un glas ca de sub pământ rĕspunde la întrebarea flăcăului: «Nenorocitule, e ghemul vieţeĭ tale. Aĭ cheltuit, aĭ risipit firele de aur şi după ele firele de argint... Uite ce ţi-a rĕmas pe ghem!»

Todirel vĕdu risipindu-se ca fumul suflat de vînt toate fericirele vieţeĭ. Cămătariĭ îĭ luară tot şi judecata luĭ Vodă, după legile ţĕreĭ, la cererea cămătarilor, carĭ rĕmăseseră încă neplătiţĭ, îl aruncă la puşcărie, iar uliţa jupânesei *Caliţeĭ* de atuncĭ se numi a *Caliceĭ*, căcĭ calic rĕmase neînţeleptul Todirel, care bolnăvit în temniţă de rĕul traiŭ, se alese cu o mână şi un picior paralizat, de nu maĭ putea să-şĭ câştige hrana de toate ḑilele, măcar ca slugă la slugile îmbogăţite ale jupânesei Caliţeĭ.

Flăcăĭ, nu deşiraţĭ ca Todirel ghemul vieţeĭ voastre cu zor şi necumineenie!

ZARVA DE LA PARAIPAN

I.

— Nu, nu! jupân jude şi D-voastre cinstiţi 12 pîrgarĭ, nu putem să primim porunca D-voastre, să facem după cum e placul părintelui Natanail, stareţul sfinteĭ monăstirĭ Troiţa, din satul nostru, căci noĭ nu suntem nicĭ robiĭ monăstireĭ, nicĭ rumânĭ (iobagĭ), ci călăraşĭ şi dorobanţi aĭ Măriei Sale luĭ Vodă Mateiŭ, că oamenĭ sloboḑĭ şi moşneni adevăraţi am fost din neam în neam [1]).

Aşa răspuns deteră, în Octombre 1632, ceata de locuitorĭ din Paraipan, chiemaţi la judecata judeţuluĭ.

Dar maĭ dîrz dintre toţi era Tudor Valeiute, care era cel care ducea cu el, orĭ în-

[1]) In vremea iobăgieĭ nu era oştean cine era iobag, *rumân*, cum se ḑicea la Muntenĭ şi *vecin* la Moldova.

cotro voia, pe toţi sătenii, ca matca albinele. Tudor era chiar poreclit Vale-iute, că dacă odată apuca cu vorba saŭ cu fapta încotrova, apoĭ nicĭ o pedică, cât de mare i-s'ar fi pus în cale, nu-l maĭ putea opri, orĭ barem să-ĭ potolească ămbletele minţeĭ şi ale buzelor.

Avea Tudor o fată frumoasă, de-ĭ mersese buhul peste nouĕ ţĕrĭ şi peste nouĕ mărĭ. Când la şeḑĕtoare mama Muşata spunea povestea Ilenei Cosinzenei, numaĭ că ḑicea că era mândră şi frumoasă Ileana Cosinzeana... uite, nicĭ maĭ mult, nicĭ maĭ puţin de cât Ilinca luĭ Tudor Vale-iute.

Păĭ, cum vreĭ să nu se fi uitat flăcăiĭ din Paraipăn la fata pîrgaruluĭ, — că fusese Tudor cândva unul din ceĭ 12 judecătorĭ, — ca la icoana cea zugrăvită de sfinţiĭ Apostolĭ. Şi care flăcăŭ n'ar fi dat calul cu «ămbletele» şi «Flinta cu gloanţele», adecă tot ce era maĭ drag flăcăilor, pentru o clipită de graiŭ blând cu Ileana, la lumină de lună, la pârleazul caseĭ eĭ părintescĭ.

Dar ea n'avea nicĭ ochĭ, nicĭ auḑ îndreptat spre flăcăĭ, nicĭ chiar spre Ionel, mândreaţa de băeţan, al celuĭ maĭ bogat moşnean, Grindea, care când pornea plugul cu opt boĭ la capĕtul brazdeĭ, numĕraĭ în huzur toate

liscăile turcescĭ din Visterie, până ce se întorcea plugul iarăşĭ la capul brazdeĭ, atât era de lungă sfoara luĭ de moşie!

N'ar fi ḑis ba, jupân Grindea, (că din jupân nu-l slăbea tot satul) să vaḑă pe Ionel căsătorit cu Ileana luĭ Tudor Vale-iute, şi nicĭ acesta nu încreţea din sprâncene când Grindea îĭ pomenea de încuscrire, dar găsea că prea e tînĕr băiatul şi nepricepută încă la ale căsniciei Ileana.

— Să se maĭ coacă strugurii, ḑicea Tudor. Şi apoĭ avem în spinare şi purdalnica de *dava* (proces) cu mănăstirea. Dar o hotărî-o M. Sa Vodă şi atunci... vĕḑênd şi făcênd...

* *
*

Dar părintele Natanail era nu numaĭ călugăr, ci şi om tînĕr şi Dumineca, când cădelniţa poporenii la sânta leturghie, cum să nu vaḑă el, pe sub genele negre, carĭ înhobotaŭ ochiĭ luĭ vicleni, cât era de frumoasă Ileana luĭ Tudor Vale-iute.

Şi tot vĕḑênd-o odată, de douĕ, de ḑece orĭ, ba la biserică, ba la şeḑĕtoare, ba la horă, bietuluĭ călugăraş îĭ sări ţandura de la minte şi aşa gândi:

— Dacă voiŭ strînge eŭ în chingă satul, adecă pe nea Valea-iute şi voiŭ dobîndi de la Vodă dreptul de a avea ca rumînĭ pe toţĭ sătenii, apoĭ să vrea, să nu vrea jupân Tudor, fata-i a mea... că de unde nu, n'alege nicĭ praf din toată strînsura caseĭ luĭ...

Cînd cel împeliţat a băgat în gîndul omuluĭ înteţirea patimeĭ, năvălesce omul la pĕcat, ca orbul spre prăpastie. Părintele Natanail pleacă să meargă la Tîrgovişte, unde petrecea atunci Domnia, cu dăsagiĭ plinĭ de hrisoave, tot cu peceţĭ domneşcĭ, scrisoare sârbească pe pele din Anadol. Nu că doară acele hârţoage îĭ sprijineaŭ pîra luĭ, că satul Paraipan era sat de *rumînĭ* aĭ monăstireĭ, dar găsise el un logofĕt de Divan, care era vestit cărturar, de ḑice că la nevoie putea să te facă să ieĭ luna drept soare şi luceafărul drept lună... Să te apere sântul Dumneḑeŭ de cel care rĕsucesce frînghiĭ, că de ţi-o prinde numaĭ un deget, te trage întreg pe roata cu care învĕrtesce iţele cânepeĭ!...

Şi maĭ rĕŭ cu ceĭ carĭ rĕstălmăcesc scripturile!...

Părintele Natanail, înţeles cu logofĕtul al II-lea, jupân Scotocilă, scoase înaintea Divanuluĭ Măriei Sale diata titoricească de întemeiere a monăstireĭ sfinteĭ Troiţe. Ḑicea în

diată, că înzestrează sânta monăstire, pe lângă altele şi cu moşia încungiurătore monăstirei şi tâlmăcea părintele Natanail şi logofĕtul Scotocilă, că satul Paraipan era aşeḑat pe acea moşie încungiurătoare şi că prin urmare locuitorii din sat sunt *rumâni*, iar nu moşneni, oameni sloboḑi.

Ce să facă şi Măria Sa Vodă? Domn drept era şi cu şcirea lui, strâmbătate la Divan nu se făcea. Dar ori cât de drepţi domnitorii, îi poate duce la pĕcat sfatul necredincioşilor lor boieri. Iată că Măria Sa Vodă, nebănuind viclenia popei şi părtăşia la rele a luĭ jupân Scotocilă, iscăli şi dete la mâna luĭ Natanail, următoarea carte domnească:

«Cu mila luĭ Dumneḑeŭ, Io Mateiŭ Basarab Voevod şi Domn, scriem Domnia mea Vouă tuturor rumânilor monăstireĭ sfintei Troiţă de la Paraipan. Cătră aceasta vă daŭ în scire Domnia mea, că aici la Domnia mea aŭ spus călugării de la monăstire, cum aŭ venit aci la voĭ, ca să vĕ daţi datul şi găleţile şi grîul ce sunteţi datorĭ, şi de stupĭ, de rîmătorĭ să vĕ daţi banii, iar voĭ aţi sărit asupra lor şi aţi ḑis, că aţi ucis pe alţii mai marĭ, dar pe călugări!.. Şi ḑiceţi, că sunteţi călăraşi, dorobanţi şi nu veţi da nimic. Iar Domniei mele nu-mĭ trebuesc *rumânii* mănăstirii,

călăraşi saŭ dorobanţi. Şi v'am dat iar *rumân*
că de aţi stătut împotriva vrăjmaşului, pe
tru casele voastre aţi stătut: să nu vĕ r
bească tătarii feciorii. Deci, în vreme ce ve
vedea această carte a Domnieĭ mele, iar v
să daţi tot ce este venitul monăstireĭ, c
v'am scos Domnia mea şi din Visterie de l
catastif, să fiţi *rumâni*. Iar carele va să
peste această carte a Domnieĭ mele, acel
om mare certare va avea şi bucatele i-se vc
lua domnescĭ şi voiŭ trimite Domnia mea d
vĕ vor aduce legaţi aicĭ. Intr'alt chip să n
fie! Dupa ḑisa Domnieĭ mele şi ispravnic..
singur. Am zis Domnia mea.»

S'a scris la leat 7141 (1632) meseţa Nc
embrie 27[1]).

Egumenul Natanail se întoarse voios d
isbândă la monastire şi cât sosi, chiamă p
Tudor Vale-iute şi îĭ ceteşce, ba îĭ poftc
reşce *(repetă)* cetirea cărţiĭ M. S. luĭ Vodă

— Ce maĭ ḑicĭ, neică Tudore, întrebă călu
gărul rîḑênd. Adună satul, fă pe oameni s
înţeleagă că nu se pot pune împotriva cărţi
domnescĭ şi o fi bine de dumneata şi d
Ilenuţa dumitale.

— S'adun satul? să le spun că din oamen

[1]) Acest act este la creditul fonciar rural, carton 61.

sloboḑi aŭ ajuns rumânĭ? Cu mare cinste şi închinăciune luăm cunoşcinţă de poruncile domnescĭ, dar sloboḑenie nu ne-o dăm decât odată cu viaţa, rĕspunde cu mândrie, răstit, Tudor Vale-iute. Să-mĭ fie bine mie şi Ilenuţeĭ mele? Eu nu sunt Iuda Scariotul, cinstite părinte. Nu-mĭ vênd fraţiĭ!

Clopotul de la biserica din sat rĕsună într'o dungă. E semn de primejdie. Într'o clipă se adună în curtea bisericeĭ toţĭ sătenii: bărbaţi, muierĭ, copiĭ. Pe peatra din faţa pridvorului bisericeĭ, peatră de descălecătoare de pe cal, se ridică Tudor Vale-iute.

— Oameni buni, strigă el; părintele Natanail s'a întors de la Tîrgovişte cu pitac domnesc, prin care M. S. Vodă ne dă mănăstireĭ ca *rumâni*.

Un strigăt groasnic, ca dintr'un singur pept, face să se cutremure vĕzduhul: Nu! orĭ oameni sloboḑi, orĭ moarte!

— Suntem dorobanţi, suntem călăraşi, adaogă Vale-iute, părinţii noştri şi-aŭ vĕrsat sângele pentru ţeara şi pentru domnie. Sunt 5 anĭ abia de când sute de aĭ noştri căḑură în rĕsboiŭ împotriva Tătarilor, peste Olt. Eram buni oşteni atunci şi oameni sloboḑi şi acum suntem robiĭ mănăstiriĭ? Sub domnia

lui Leon Ştefan am plătit dăjdii şi biruri, alăturea cu boierii, pentru Românii fugiţi din ţeară din pricina birurilor grele, şi sub povăţuirea căpitanului Mateiu Basarab ne-am bătut împotriva lui Leon Ştefan Vodă, la Poiana Vistierului, şi *căpitanul* Mateiu Basarab a scăpat de moarte în casa lui jupân Grindea, care cu primejdia vieţii îl trecu în Ardeal, prin potecile neămblate. Şi acum jupân Grindea şi noi toţi să fim *rumâni* ai părintelui Natanail?

— Nu! nu! nu! strigă tot satul; orî sloboḑi cum am fost, orî murim cu toţii!

* * *

La fântâna cu trei cruci de peatră, în capul satului, despre mănăstire, Ileana lui Tudor adapă oile. Ionel Grindea scoate ciutura cu apă şi o toarnă în şghiabul de adăpat. Multă apă se varsă pe de lături, că Ionel nu la şghiab şi la ciutură îşi pironesce ochii săi negri şi luminoşi, ci la frumoasa Ilenuţa. Abia mijeşce pe buza băiatului mustaţa neagră, dar şi în inima lui mijesce o scânteie, care-i gata să se aprindă pălălaie...

Ilinca rînduesce oiţele la şghiab, le mân-

gâe, dă la o parte pe cele prea grăbite şi din când în când răsplătesce pe Ionel cu câte un: mulţămesc Ionele, nu te mai osteni, este apă de ajuns în şghiab.

Dar Ionel ar fi voit să nu se mai sature oile de apă şi să tot scoată ciutura plină până o seca puţul, până s'or sătura ochii lui de dulcea privelişte...

De odată, în goana calului, sosesce la puţ chelarul mănăstirei, bulgarul Ivanciu. Fata şi băiatul se uitară cu mirare la călăreţ, dar el descălecă, şi se răpede asupra Ileanei... Ea ţipă, Ionel dă busta spre răpitor, acesta, trup uriaş, faţă brutală, îl culcă la pământ cu un singur pumn şi sare pe cal cu fata leşinată în braţe şi calul apucă iar fuga nebună de a lungul câmpiilor îngălbenite de toamnă, în direcţiunea mănăstirei.

Când Ionel se deşteptă, peste câte-va clipe, desperarea îi dete puteri îndoite: cu fuga el intră în sat şi se îndreaptă spre casa lui Vale-iute.

* * *

Incă nu înoptase bine. Satul întreg răsvrătit se îndrepta spre mănăstire, înteţit de ceî doi fruntaşi Grindea şi Vale-iute.

— Ce vor ei?

— Cer să dai drumul fetei lui Tudor.. Mulţi strigă însă, că vor să moară apărându şi sloboḑenia.

Un sgomot infernal de topoare, care is besc în poarta clopotniţei, arată egumenului că nu mai este de glumă. O salvă de puşc se amestecă cu sgomotul topoarelor fără de a-l face să înceteze.

Părintele Natanail e galben ca ceara ş o mişcare convulsivă agită buzele şi tot tru pul lui. El merge la uşa tainiţei, care lega clopotniţa cu trapeza, deschide uşa de fier urmat de Ivanciu:

— Ia-o, dă-i drumul pe portiţa de din dos a mănăstirei... Imi ajunge robia satului!... Celetnice (femei rele) de ajuns. Rĕŭ făcuşi Ivanciu, că o răpişi.

Ivanciu scoate de mână pe Ileana mai moartă de spaimă şi dispare cu ea.

* *
*

Rĕsvrătirea continua la poarta clopotniţei, iar din meterezele flintele nu se mai sloboḑeaŭ, din porunca lui Natanail, care adunase toţi străjarii sĕi jos, sub poartă, temêndu-se să nu străbate prin ea mulţimea înverşunată.

Dar egumenul prevĕḑuse rĕsvrătirea şi maĭ dinainte aşeḑase la meterezele zidului argaţi bulgarĭ şi sîrbĭ gata să împuşce lumea de va da năvala asupra zidurilor. Porţile de stejar, legate în fier, de sub turnul mănăstireĭ eraŭ zăvorite şi sub bolta porţiĭ stăteaŭ îngrămăḑiţi păzitoriĭ.

O lovitură de flintă din clopotniţă, trasă asupra mulţimeĭ, care urca dîmbul, pe care era aşeḑată mănăstirea, emoţionează pe asaltanţi, deşi glonţul nu isbesce pe nimenĭ. După un scurt moment de ezitare, un băetan înarmat cu un topor înaintează din mulţime agitând arma în aer şi strigând:

— Să nu lăsăm pe Ileana luĭ jupân Tudor!

Era Ionel!...

— Să rĕmânem oamenĭ sloboḑi, orĭ să murim! strigă numeroase glasurĭ, şi mulţimea îmbărbătată urcă din noŭ dîmbul.

* * *

— Primejdie, cinstite părinte, ḑice paracliserul Onofreiu, intrând răpede în trapeză, unde egumenul, însoţit de Ivanciu Bulgarul, lua cina de seară. — Satul întreg dă năvală ... lovitura de flintă din clopotniţă i-a înfuriat!

De odată îndărătul mulţimei, din partea opusă porţii, alergă o fată.

Cine mai întîiŭ trebuia să o cunoască de departe, dacă nu Ionel?

— Jupân Tudore, Ilenuţa a scăpat! strigă băetanul, care luând-o de mână grăbia paşii spre locul unde era concentrată mulţimea.

Tudor se rĕpedi şi el în calea copiilor şi dintr'o vorbă două înţelese de la Ileana, că nimic rĕŭ nu i se întîmplase. Atunci, în parte fiind ajuns scopul zarvei, Tudor îndemnă mulţimea să înceteze asaltul, să meargă oameni din partea satului la Tîrgovişte a, să îngemunche la Domnie, să ceară sfărîmarea pitaculuĭ dat la mâna călugărului şi să rĕmână aşa Paraipanul sat de oameni sloboḑi, cum a fost din moşi, strămoşi.

Iar în fruntea aleşilor satului să meargă şi jupân Grindea, căci îşi va aduce aminte M. S. Mateiŭ Vodă Basarab de ḑilele de pĕs, când l-aŭ ajutat moşnenii de la Paraipan.

La sfatul celor doi fruntaşi, ca de minune zarva se potoli, rĕsvrătiţii se retraseră pe la casele lor, singur Ionel nu se linişti, până ce la pârlazul bătăturei caseĭ luĭ Tudor, Ileana nu-i ḑise încă odată:

— Ionele, fiĭ pe pace, mĕ duc şi eŭ cu

tata la Tîrgovişţea; să ne vedem cu bine la întoarcere!

II

O iarnă întreagă, de la Decembre la Martie anul următor 1633, rămaseră în Tîrgovişţea trimişii satuluĭ Paraipan, fără să isbutească de a învinge pe puternicul Natanail, orĭ mai bine pe sprijinitorul luĭ, pe logofĕtul al II-lea Scotocilă. Bun era M. S. Vodă Mateiŭ, dar a tot puternicĭ îmbunătoriĭ (curtezanii) domneşcĭ! Prin zidul îmbunătorilor nu străbate lesne săracul înaintea Domnieĭ, şi glasul luĭ nu ajunge la auḑul Domnitorilor când se isbeşce maĭ întiiŭ de urechile surde ale îmbunătorilor. Ba că aḑĭ, ba că mâne vor putea străbate la Divanul luĭ Vodă. Trecu ḑi după ḑi şi lună după lună şi pe când Tudor şi cu jupân Grindea dădeaŭ târcoale zădarnice pe sub turnul Chindieĭ, la casele domnescĭ, Natanail isbutise să stoarcă o nouă isçălitură de la Vodă, sub pitacul următor:

«Io Mateiŭ Basarab. Voivod, etc., «Scriem domnia mea vouĕ rumânilor sântelĭ monăstirĭ sânta Troiţă de la Paraipan. Cătră aceasta vĕ dăm în şcire Domnia mea, că aicea aŭ spus părintele egumenul, cum nicĭ ascultaţi

de călugări să lucraţi la ce vă vor da învăţătură, nici vreţi să araţi, cum a fost obiceiul, nici nimica, ci unii vă faceţi călăraşi, alţii dorobanţi, alţii, vă semeţiţi şi nimic ce este lucru sântei monăstiri nu vreţi să lucraţi, ci numai ămblaţi în voia voastră. Dar cu ce semeţie vă ţineţi? Cred că voi şciţi, că Domniei mele nu îmi trebuesc rumânii sântei monăstiri slujitori, nici nimic. Deci cu vreme ce veţi vedea această carte a domniei mele, iar voi să căutaţi să ascultaţi de călugări, de toate ce vă vor da învăţătură: să araţi şi să lucraţi la tot lucrul, cum este obiceiul şi legea rumânilor. Că Domnia mea nu voiu să fac rumânii şi pomana titorilor, slujitori. Iar carele nu va asculta de această carte a Domniei mele, acela om mare certare va avea de către Domnia mea. Intr'alt chip să nu fie; după ţisa Domniei mele. Şi ispravnic singur a ţis domnia mea.»

Leat 1633 (7141) luna Martie 25.[1])

Vestea rea curênd sosesce bietului om. Primiră trămişii de la Paraipan şcire, pe la începutul lui Prier 1633, că ispravnicii judeţului aŭ venit înşii la Paraipan de aŭ cetit

[1]) Actul acesta se poate vedea în original în carton Nr. 61 în condica moşiei Paraipan. Vedĭ şi articolul ce am publicat în 1889, 5 Februarie, în «Revista literară.»

pitacul cel nou al lui Vodă şi că pe trei din sat, carî s'aŭ împotrivit de a se supune nedreptăţii, i-aŭ înşfăcat slujitorii lui Vodă şi i-aŭ dus la groapa ocnei. Şi plecară amărîţi şi întristaţi din Tîrgovişte Tudor şi cu Grindea şi când ajunseră în Paraipan amêndoi aflară casele lor jăfuite, strînsura lor de toamnă prada ianganului (incendiului), vitele date în tamazlâcul cu turmele monăstirei, iar soţiile lor îngropate în curtea bisericei satului, din mila creştinilor! Ileana, care urmase pe tatăl sĕŭ la Tîrgovişte, cât auzi că mămuca ei murise, căzu la pămênt moartă. Ionel plânse lacrimile toate pe sicriul şi pe mormîntul miresei sale.

— Nu cu lacrimi de muiere se rĕsbună omul vrednic, îi zise într'o zi lui Ionel Tudor Vale-iute. Vino cu mine şi cu taică-tĕŭ la haiducie: codrul îţi face dreptate, dreptate ce n'o afli la curtea lui Vodă!..

III

DUPĂ 21 DE ANI

Pe malul Oltului, spre Rîmnicul-Vâlcei, într'un zăvoiŭ, eraŭ aciuaţi într'o noapte, pe lună, doispredece haiduci voinici, ospătând

din mieii fripți haiducește și ascultând graiul unuĭ moșneag sfătos, pe când alți 4 din eĭ veghiaŭ la marginea zăvoiuluĭ cu flintele încărcate.

— Așa vĕ sfătuește moșul Tudor (că era Tudor Vale-iute), să vĕ lăsați de haiducie, că nu-'ĭ pită curată cea câștigată cu sânge, și să intrați în dorobănțime, că Mateiŭ Vodă strînge oaste să se apere de Lupu Vodă din Moldova și de țeara răsvrătită din pricina rĕutăților vistierului Ghinea, ale Logofĕtului Scotocilă și ale mareluĭ armaș Radu Vărzaru, ceĭ care storc și jăfuiesc țeara maĭ rĕŭ de cât Turcii. Iacă se adună mereŭ oaste nouă la Tîrgoviște, că Vasile Vodă de la Moldova, înțeles cu cazacii, cu ginerele sĕŭ Timuș, s'aŭ și ciocnit cu Vodă al nostru la Focșani, unde Lupu l'a rĕpus, precum l'aŭ învins pe Mateĭ Vodă și la Cioplea maĭ ḑilele trecute din anul acesta 1653. Mai bine, flăcăi, de cât să haiducim, să ajutăm luĭ M. S. Vodă să-și repună dușmaniĭ de preste hotare, că de dușmaniĭ noștri de pe lângă domnie, bun e Dumneḑeŭ întâlni-i-vom la strimtoare și la gât le-om face mărgele!..

— Așa, tată Tudore, întrerupse haiducul Ionel Grindea, să ajutăm luĭ Vodă, că unsul luĭ Dumneḑeŭ la toate primeḑiile luĭ ferit

trebuesce, dar să rĕsbunăm Paraipanul nostru săracul, împotriva luĭ Scotocilă, a luĭ Radu Vârzaru şi a celor-l-alţĭ boierĭ, carĭ ne-aŭ jefuit de sloboḑenie şi de avere.

— Da, da! dute jupân Tudore la Domnie şi ne fă rost de dorobănţie.

* * *

Mateiŭ-Vodă, în fruntea oasteĭ celeĭ nouă, de 7000 oamenĭ, în care intrase şi haiducii din Paraipan, eşi întru întâmpinarea luĭ Vasile-Vodă, încălecând cu toată curtea luĭ din Tîrgovişte, Duminică 15 Maiŭ 1653, iar la 17 Maiŭ aŭ tăbărît în sat la Finta, pe apa Ialomiţeĭ. «Şi aşa se loviră unĭĭ cu alţiĭ (Mateiŭ cu Lupu), cât se speriă Mateiŭ-Vodă că-l va birui» şi îndemna dorobănţimea la luptă, de aŭ biruit pe Vasile-Vodă, da şi Mateiŭ primi un glonţ la piciorul stîng, după care Domnitorul s'a învîrtejit (întors) a doua ḑi la Tîrgovişte. Când intra pe poarta Chindieĭ, iată dintre dorobânţime iasă unul şi iĭ ḑice: «Măria ta, cu toată vîrtutea ne-am rĕsboit pentru ţeară şi pentru Măria ta, dar acum e rândul Măriеĭ tale să ne faci dreptate. Suntem din Paraipan; moşiĭ şi strămoşiĭ noştri oamenĭ sloboḑi aŭ fost, iar Mă-

ria ta, după sfatul boierilor necinstiţi din Divan, acum 20 de anĭ, ne aĭ dat *rumânĭ* la monăstire.»

Aşa grăia ţanţoş şi domirit Ionel Grindea, iar Vodă era dus pe o năsălie, greŭ bolnav de rana de la picior, avênd lângă dînsul straje de încredere pe oastea luĭ biruitoare la Finta.

Vodă nu rĕspunse, orĭ căcĭ era bolnav saŭ căcĭ rĕspuns n'avea de dat.

— Feţiĭ meĭ, ḑise atuncĭ moş Tudor, când ţi-e poftă de mĕr domnesc, nu cere de la pom, ci ia-l singur după cracă.

— Aşa e! ha! ha! ha! hohotiră dorobanţiĭ şi şeimeniĭ din apropiere.

N'apucase Vodă să fie aşeḑat pe pat în casă, şi un numĕr de dorobanţĭ daŭ năvală în palat să caute pe boieriĭ ceĭ vinovaţi de îngenunchiarea ţării. Şi căutară prin toate casele domneşcĭ şi pe sub patul unde odihnea domnitorul, şi prin poduri şi prin lăḑi.

— Iacă unul! strigă Ionel Grindea, înhăţând dintr'o tainiţă pe logofĕtul Scotocilă.

— Iacă şi altul, Ginea Ţucală.

— Pe Radu Vărzaru! strigă moş Tudor, ăl de a făcut să moară biata mea muiere. Şi-l înşfăcase de haină şi-l trăsese de sub o masă din trapezarul domnesc.

— Să ne erţi, Măria ta, ḑise apoĭ Tudor către Mateiŭ-Vodă, că noĭ n'avem nimic cu Măria ta, ci cu năpârcile cari s'aŭ năpustit asupra noastră, înşelând bunătatea Măriei tale.

«Desbrăcând de haine pe boierii prinşi, ḑice cronica, bătêndu-i nemilostiv până i-aŭ scos afară la câmp, acolo i-aŭ omorît înaintea tuturor oştilor.»

Şi a luat moş Tudor Vale-iute în traistă capul luĭ Scotocilă şi urmat de Ionel Grindea mers'aŭ în sat la Paraipan, într'al 21-lea an de la robia satuluĭ.

Dusu-s'aŭ amêndoĭ de-a dreptul în ţintirimul bisericeĭ şi depunêndu capetele celor douĭ mişeĭ pe mormîntul soţieĭ sale şi al Ilenuţeĭ, aŭ plâns cu amar, îngenunchiând amîndoĭ nenorociţiĭ....

A doua ḑi, la revărsatul ḑileĭ, paracliserul mergêndu la biserică să toace de polieleu, dete de doĭ oameni dormind pe mormintele coperite de spini şi bozi.

— Sculaţi, mĕ... Aicĭ dormiţi?

Ce să doarmă?... Tudor şi cu Ionel eraŭ morţi, îşi făcuseră seamă...

Peste o clipă tot satul se adună la biserică, jălind pe Tudor şi pe Ionel şi-i duseră la groapă, cu cinste, dar fără de preot, că

celor ce-şi fac înşi-şi seama, nu le ceteşce popa pogribanie. Dar satul mai milostiv, le ḑise din băerele inimei: Dumneḑeŭ să-i ierte! Capul lui Scotocilă, jăfuitorul Paraipănenilor îl aruncară sătenii într'o gropşoară, la capul mormîntului egumenului Natanail, căci şi el murise cu mai mulţi ani în urmă, blăstemat de tot Paraipanul.

— Numai de n'ar ieşi strigoi din toţi ăştia! ḑise unul din săteni, ca să ne mai pustieze satul, cu boale în oameni şi în vite.

— Aruncă capul în groapă, că este gata! Aşa! Diavolul să aibă parte de voi!..

Iar bătrânul Fundeanu, om de 90 ani adaose:

«Oameni buni, zarva din Paraipan n'avu bună ispravă că nu e bine să se facă zarvă împotriva Domniei.

— Ei, fărtate Fundene, întrerupse Neagu, alt bătrân al satului, graiŭ de aur grăişi, dar iarăşi nu se cade să rabde ţeara şi pe ăia, carî Domniile cele mai de la Dumneḑeŭ le împing, cu îmbunările lor, pe calea păcatului.

JUDECATA LUI SOLOMON

«*Scandelă*»[1]) mare în dimineaţa ḑilei de 17 Noembrie 1818, în faţa pridvorului bisericei *Ianculuĭ* din Bucuresci. Lume multă adunată: iacă Gogoaşă bărbierul, gură de Tîrgovişte; uite, jupâneasa Neacşa dulceţăreasa — de când e bĕtrână — a mareluĭ Ban Brâncoveanu, dar când era tînĕră, fată'n casă la doamna luĭ Vodă Alecu Suţu, până a nu fi soţie de Domn; d'apoĭ Ilinca Precupeţoaia, care spintecă prazul în două, doară o căştiga îndoit? dar Hagi Osman Bragagieriu?.. S'aŭ oprit sumedenie de gură-cască, ca la priveliştea neamţuluĭ cu maimuţa cu haină roşie. Cine nu cunoasce în această mulţime pe Gogoneaţă, rîndaşul de la cofetăria talienească a luĭ Borelli? Ia vedeţi pe simigiul din faţa bisericeĭ, kir Iane Ahilefs... D'apoĭ

[1]) Scandal.

ce de copiĭ... Toţĭ staŭ ciomăltoc în jurul luĭ Joan Postărnac, dascălul de la sfînta biserică. De la douĕ-ḑecĭ—treĭ-ḑecĭ de paşĭ, toţĭ la un loc par'că sunt un ghem mişcător.

Dar ce se întâmplase?

Dascălul Ioan Postărnac venise la biserică să pregătească de utrene. Cât se apropiase de uşa cea mare de stejar legată cu fier, de sub *pisania* (inscripţiunea) titoricească, numaĭ ce isbi cu piciorul într'un mototoc de boarfe. Pe dată îĭ trecu prin cap luĭ *kir* Postărnac, că iar o fi lepădat la uşa bisericeĭ un copil din florĭ vr'o nenorocită.

Tocmaĭ bine ghicise dascălul.

El desfăcu legătura cu boarfe şi dete de un biet copilaş abia născut, vînĕt de frig, că era vreme ca aceea, lună de iarnă...

— Hiara sĕlbatecă! exclamă dascălul. Să-şĭ lepede copilul pe un ger de crapă petrele!

Şi milostivul dascăl se desbrăcă de scurteica cu blană de pisică şi învĕli în ea pe nenorocitul copil şi-ĭ suflă în mănuţe, să-i le maĭ încălḑească.

Căutând mănuţele, dete dascălul de un petic de hârtie groasă turcească, cu însemnarea: *Acest copil n'a fost botezat.*

— Auḑi — afurisita de mamă — măcar nu l'a creştinat! Hiară sĕlbatecă!

Apoi luând în braţe copilul părăsit eşi în scara pridvorului, de unde chiamă pe jupân Gogoaşă, bărbierul din faţă şi pe jupâneasa Neacşa...

— Veniţi, oameni buni, că am găsit un copil lepădat...

Cei chiamaţi se grăbiră a veni. Cine nu-i bucuros să vadă o «scandelă»?

Şi într'o clipă, pe lângă cei chiamaţi, se îngrămădi toată uliţa, în jurul dascălului Ioan Postărnac, mai dihai de cât alearga când acela trage clopotul să chiame închinătorii la sfînta biserică.

— Ce scandelă, soro!

— Cine o fi ticăloasa de mamă!.. Ia să-l vedem, dascăle!..

— Ce frumos copilaş!..

— Uite, faţă subţire de neam mare...

Se crucesc graiurile, observaţiunile, criticele ce se ţes cu vorbe de îndurare pentru copil şi de batjocură, de blestem pentru mama denaturată.

— Dar oameni buni, nu-i botezat ţîncul,— adăogă a ḑice dascălul. De vreme ce D-ḑeŭ mie mi l'a scos în cale, eŭ se cade să-i fiŭ naş, să'l botez!

— Dar d-ta, jupâne dascăle, nu eşti om însurat, cum o să poţi d-ta să cresci bietul plod? ḑice bărbierul.

— Păi aşa este, oameni buni. După ce'l voiŭ lumina cu sf. botez,— respunde dascălul, — îl duc la vătăşelul de mahala, Mihalake Scorbură, şi i'l daŭ să'l dea vătăşoaicei doicelor, ce cresc copiii sărmani.

Cât sosi părintele Onofrei, jupân Gogoaşă aduse din prăvălie ceva apă fiartă, de astîmpără puţin apa rece ca ghiaţa din cristelniţă, Ilinca Precupeţoaia se răpeḑi şi ea la magherniţă şi aduse un cearşaf în care să poată fi primit pruncul luminat din sf. botez, iar dascălul scoase dintr'un sfeşnic de la iconostasul sfîntului zilei lumînările trebuitoare şi popa, peste o jumătate de oră, înscrise în condica bisericei un creştin mai mult, cu numele de Ioan, numele naşului. De, cumetrie nu se făcu, nu că nu era cine să dea pe gâtlej ceva rachiŭ de drojdie şi vin de Deal, că gata era la aşa petrecere şi jupân Gogoaşă şi Gogoneaţă, ba şi muerile toate din mahala, dar cumetrie fără de tată şi mamă cine a mai făcut?

Abia orăcăia nenorocitul copilaş în cearşaful milostivei precupeţe, învelit bine în boarfe şi în scurteica de blană a naşului şi

iată că sosi şi vătăşelul Mihalake Scorbură [1]) anume chiamat într'o fugă de către jupâneasa Neacşa. Cum să n'asculte vătăşelul de un ipokimen simandicos, ca dulceţăreasa boierului Brâncoveanu?

Acum jupâneasa Neacşa ia în braţe pe noul creştin, că s'a hotărît să meargă şi ea cu bietul părăsit, cu vătăşelul şi cu naşul Ioan Postârnac, până la vătăşoaia de doice [2]).

— Bucuroasă la oaspete noŭ, mamă vătăşoaie? — ţice vătăşelul mahalalei, păşind pragul camerei ce da în tinda caseĭ.

— Iar vr'un lepădat de vre-o dihanie de muiere, întîmpină mătuşa Sofronia vătăşoaia.

Şi primi în braţe mototocul în care era înfăşurat bietul copil.

— O fi barem creştin, dascăle?

— L'am creştinit adineaore. Il chiamă Ioan... O să-ĭ ţicem Ioan Lepădatul, mamă Vătăjoaie, rĕspunde dascălul.

* *
*

[1]) Vătăşel echivala cu sub-comisar.

[2]) Doicele erau plătite de la «Vornicia Obştilor», o instanţă care avea cele maĭ multe din atributele primăriilor actuale. Vătăşoaia era o specie de inspectoare asupra doicelor, carĭ cresceau la mahalale copiiĭ găsiţĭ. Exista însă şi o instituţiune numită «Orfanotrofie», care şi ea dădea la doicĭ, la mahala orĭ la ţară, copiiĭ găsiţĭ.

In fundul camerei, pe un capĕt de laviţă sta o femee tînĕră şi frumoasă, care după îmbrăcăminte se vedea că e o ţărancă, şi privia la nouii sosiţi în casa mamei moaşă, că era şi moaşă Vătăjoaia de doici. Ea era din satul Pupăzeni, din judeţul Ialomiţei.

— Ce frumos plod, Uţă dragă, exclamă Vătăjoaia, care desfăcu din boarfe pe bietul părăsit.

Uţa era numele ţăranceï.

Aceasta se apropie de patul pe care bĕtrâna moaşă disbodolise copilaşul.

— Adevĕrat, frumos copilaş, adăoga dascălul. Abia l'am putut ţine în braţe la botez... Cum se poate afla, doamne sfinte, un suflet al diavolului, care să arunce pe drumuri aşa copil frumos?

Uţa, după ce privi un minut copilaşul gol, numai ce, nitam-nisam, îl luă în braţe şi-i dete sînul să sugă.

— Dascăle, iaŭ de suflet copilaşul ăsta... Mi-l daţi?

— Da ce-o ţice Nea Călin, bărbatu-tĕŭ, Uţo dragă? întrebă moaşa.

— Omul meŭ e bun...

— Da, de cât voi mai aveţi doui copilaşi...

— Dar nu sciï că sunt numai treï ţile de

când am îngropat pe unul? Dumneḑeŭ mi l-a luat pe Ionel şi tot Dumneḑeŭ mi-a adus astă-ḑi aicea, la d-ta, mamă Sofronie, pe cesta-l-alt Ionel.

Pe dată vătăşelul — într'un suflet — merse şi aduse pe părintele Onofreĭ. Cât sosi, îşĭ atârnă patrahirul de gât, puse pe Uţa în genunchĭ, cu Ionel în braţe şi le citi rugăciunile de înfiare.

Acum Ionel avea o mamă, ba şi un tată şi în loc de a-şĭ ḑice când o fi mare: Ionel Lepădatul, o să-ĭ ḑică în tot satul Pupăzenĭ: Ion al lui Călin.

II

DUPA ŞÉPTE ANI

Ionel fu primit cu dragoste şi de Călin, soţul Uţeĭ, şi crescu mare, deopotrivă desmerdat şi îngrijit de părinţii sĕĭ adoptivĭ, ca şi surioara luĭ Tasiica. Ia să fi pomenit cine-va din sat, de faţă cu băeţaşul, că el este înfiat şi nu cu adevĕrat fiul luĭ Călin şi al Uţeĭ, că ţinea minte cât ar fi trăit, de ocara ce 'ĭ da bunii părinţĭ!

Acum era Ionel pe al şeaptelea an şi fă-

cea în casă şi la câmp treabă bună părinţilor sĕĭ. Deştept, harnic, ba învĕţa şi carte pe bucoavnă, la popa Eftimie din sat, de era o minune cum ţinea Dumineca la biserică isonul cântăreţuluĭ la strană.

Iată că într'o ḑi sosesce în Pupăzenĭ un mumbaşir (trămis executor) domnesc şi trage d'a dreptul la casa luĭ Călin.

— Pitacul domnesc al luĭ M. Sa Vodă Gr. Ghica, (că acum nu maĭ era domn Alecu Suţu), poruncesce să meargă cu mine femeea Uţa şi să ia cu dînsa pe copilul Ionel.

— Da ce am făcut? întrebă îngrijată Uţa.

— La judecata Divanuluĭ... Eŭ nu sciŭ ce-ţĭ vor... Am porunca să vĕ ridic pe dată şi să vĕ duc la Bucurescĭ.

Sosi tocmaĭ şi Călin de la munca câmpuluĭ.

— Vom merge, jupâne, ḑice Călin, că Divanul nu taie capul celor din judecata luĭ... Am trecut uşor ḑilele grele din rezmeriţa Grecilor şi ale Domnuluĭ Tudor... Acum o să ne fie teamă de Divan, când avem domnie românească? Să mergem, Uţo!..

Uţa pregăti într'o clipă merinde de drum şi tot ce trebuia pentru ceĭ douĭ copilaşĭ, că

dor nu era să lase singură în sat pe Tasiica. Călin prinse şarga la căruţă, puse fân de ajuns ca să poată sta bine trimisul lui Vodă, Uţa şi copilaşii, că el o să mâne ca vizitiŭ... O vecină primi să îngrijească de casă, de boĭ şi de toate şi căruţa porni spre Bucuresci.

* *
*

Ce se întâmplase?

Muierea nelegiuită, care-şi lepădase copilul abia născut; acum în 1825, aproape după şeapte anĭ, aflase de la un logofeţel de la mitropolie, că boerul cu care ea avusese acel copil a murit în resmeriţă, ucis de Grecĭ, dar că lăsase la mitropolie o diată în care dăruia jumătate din averea luĭ, copiluluĭ născut din florĭ în timpul domnieĭ luĭ Alexandru Suţu. Pe dată ce dînsa sciu că e nădejde de o *periusie* (clironomie), se puse să-şĭ caute copilul. Chiar de la părintele Onofreĭ, de la biserica Ianculuĭ, primi sciriĭ de cele întâmplate. Deci ea se prezintă cu o jalbă la Domnitorul Grigore D. Ghica, mărturindu-şĭ fapta şi rugându-l să-ĭ dea Vodă îndărăt copilul. Domnitorul trămise jalba la Divanul Domnesc, ca să chibzuiască veliţiĭ

(marii) boeri asupra cererei. Divanul trămise mumbaşir la Pupăzeni, să aducă pe Uţa şi pe băiat. Svonul de asemenea proces se lăţi în tot Bucurescii. Toţi aşteptaŭ acum să vadă : cum va fi judecata Divanuluĭ şi a luĭ Vodă? Numaĭ împĕratul Solomon avu de făcut asemenea judecată, a două mame, carĭ se certaŭ de la un singur copil !..

* *
*

Divanul domnesc asculta pe ambele părţi în deosebĭ şi făcu luĭ Grigorie D. Ghica Vodă următoarea anaforă, în 29 Noembrie 1825 :

«*Prea înălţate Domn*»,

«Plângerea ce face jăluitoarea printr'această jalbă este pentru un copil ce ţice că din pĕcatul c... făcêndu-l în vĕduvie, l'aŭ lepădat la biserica Ianculuĭ, care copil botezându-se de dascălul bisericeĭ, el l'aŭ dat vătăşeluluĭ Matake de l'aŭ dat la vătăşoaica doĭcelor ce cresc copiĭ sĕrmanĭ, iar vătăşoaica l'aŭ dat de suflet la o Uţă, femee de la satul Pupăzenĭ, judeţul Ialomiţa, rugân-

du-se jăluitoarea, acum să se ia copilul de unde este dat şi să i se dea. Pentru care făcênd cercetare, ne-am pliroforisit *(am cules informaţiĭ)* că într'adevĕr, găsindu-se acest copil lepădat la biserica de maĭ sus numită, l'aŭ botezat dascălul bisericeĭ, puindu-ĭ numele Ion şi dându-l vătăşelului mahalaleĭ, el l'aŭ dus vătăşoaieĭ de doicĭ, spre a'l da la doică, spre crescere, care vătăşoaică de faţă fiind, iarăşĭ ne arată, că găsindu-se atuncĭ o femee, numele eĭ Uţa, soţia luĭ Călin, din satul Pupăzenĭ, din Ialomiţa, şi cerêndu-l a'l lua de suflet, i l'aŭ şi dat. Apoĭ sculându-se jăluitoarea a început a presăra vorbe, că copilul a fost al eĭ şi lepădat de dînsa, cerêndu-l a i se da. Am cercetat osebit şi pentru această Uţă, ce aŭ luat copilul, şi atât prin obraz la faţa loculuĭ, cât şi de la chiar însăşĭ înaintea noastră viind, ne-am încredinţat, că aŭ luat copilul de suflet şi-l are întocmaĭ ca al eĭ. Decĭ de vreme ce jăluitoarea mărturisesce că însă-şĭ aŭ lepădat copilul la biserică, iar după a noastră cercetare, tocmaĭ acum târdiŭ aŭ mers după el cerêndu-l, ḑicem că chiar să fi fost al eĭ, *fiind-că s'a arĕtat maĭ rea de cât o fiară, după povaţa pravileĭ nu numaĭ nu-ĭ rĕmâne cuvînt a şi'l cere, ci încă se cunoasce*

ca o ucigașă. De aceea și părerea noastră e: a rămâne copilul la Uța, femeea ce'l are de suflet, fiind creștină și casa ei e sciută aici în țara Măriei Tale. Iar hotărîrea cea desăvîrșită rămâne a se da de către Măria Ta.» (1825, Noembrie 29).

Două săptămâni Vodă stătu pe gânduri: oare dreaptă este ori nu sentința Divanului? La 13 Decembrie 1825 amêndouă femeile, cari 'și disputaŭ copilul, sunt aduse la Spătăria-cea-mare și introduse de Aprodul hatmanesc înaintea lui Vodă.

Uța întovărășită de Călin și de amêndoui copiii staŭ la dreapta scaunului domnesc; la stînga stă o cucoană, pe care întâiași dată o vĕdură ceĭ de la Pupăzeni. Cucoană, îĭ ḑicem, că purta haine de oraș și cu multe gătelĭ, zorzoane și scule pe dînsa.

Uța, la porunca lui Vodă, aduce pe Ionel chiar lângă tron.

— Băete, ḑice Vodă, cum te chiamă?

— Ionică Călin, rĕspunde copilul, privind duios spre părinții sĕĭ adoptivi.

— Vedĭ tu jupâneasa asta? E mai bogată de cât Uța și Călin.., Vedĭ, are scule frumoase... Vreĭ să te duci la dînsa?

Pe Uța o podidiră lacrimile. Călin încă plângea, Tasiica se răpede lângă Ionel și-l

trage de sumăeș, să-l aducă lângă Uța, Ionel fuge lângă Călin.

Jupăneasa era acum sigură, că judecata'ĭ dă băiatul. Vodă privind scena se simte emoționat.

— Ascultă, tu femee, ḑice Vodă Uțeĭ. Acest copil nu l'aĭ purtat în sînul tĕŭ și totu'și ți-e drag, ții la el?

— O! da, Măria Ta, nu l'am purtat eŭ în sînul meŭ, dar ni l'a dat Sânta Biserică, acum al nostru este și ni-e drag ca ochiĭ din cap.

Ionel se răpede și se ascunde în fota Uțeĭ.

— Dar tu muiere, tu, care l'aĭ purtat în sinul tĕŭ, cum de te-aĭ îndurat să-l lepeḑĭ la biserică și încă în puterea uneĭ nopți în care gerul putea să-l omoare înainte de a da vre-un creștin de dînsul? Tu eștĭ mamă? Tu eștĭ maĭ rea de cât fiara sĕlbatică, care nu-și părăsesce țînciĭ... Bine a judecat Divanul... Bună este chibzuirea luĭ. Uțo, iată fiul tĕŭ... Aprod, scoateți afară pe această mumă vitrigă și să fie dusă spre spășenie la mănăstirea Viforîta, de astă-ḑĭ 13 Decembrie 1825, până la altă poruncă a Domnieĭ mele...

Uța și Călin îmbrățișară pe ambiĭ copiĭ.

Impĕratul Solomon nu puțu judeca maĭ drept.

BOERII

LUĬ GRIGORE D. GHICA-VODĂ

— Dacă cu adevĕrat mĕ iubeşcĭ, aĭ să faci cum îţĭ ḑic, dragă Mărioară!

Fură ultimele vorbe ale tînĕruluĭ bezade Costache, fiul luĭ Gr. D. Ghica-Vodă, adresate frumoaseĭ Maria, fiica luĭ Nicolae Trăsnea.

După ce bezadea eşi tiptil din casă, însoţit de la poarta curţeĭ de arnăutul care-l aştepta, Marioara stete numaĭ o clipă pe gânduri; apoĭ, ca cine-va care a luat o hotărîre, îmbrăcă răpede maloteaua, îmblănită cu blană de cacom şi eşi după Beizadea, însoţită de doica sa Paraschiva.

Când ajunse în dreptul bisericeĭ Eneĭ, în uliţa Colţeĭ, Marioara şopti la urechia doiceĭ şi aceasta intră în o căsuţă tupilată din curtea bisericeĭ. Marioara rĕmase în faţa băcănieĭ de peste drum de biserică şi ca să-şĭ

dea o conteninţă oare-care, inspecta când copăiţele înşirate pe tarabă, pline de roşcove, smokine uscate, mistopide, lulele roşii turceşci, cremeni, făină de porumb, calâpuri de săpun turcesc, năut, alune, şofran, când marfa atârnată de cercuri vechi de hârdae, aninate de streşina casei, în faţa tarabei: zulufi de cositoriŭ, căpăţîni de zahăr, lumînări de seŭ, sticle cu vutce, vişinate, viŭ colorate.

Doica nu întârdie a se'ntoarce însoţită de un tînĕr.

— Iacă fiul meŭ, coconiţă, ḑise Paraschiva; n'aĭ grije, el o face ce-ĭ dori. Este paraclisier la biserică...

Tînĕrul sărută mâna junei femeĭ. Ea-ĭ şopti câte-va vorbe.

— Bine, cuconiţă, dar de te-o afla părintele Onofreĭ, ţi se poate întâmpla rĕŭ de tot din partea boerimeĭ, care o să se adune acolo...

— Să mĕ bagĭ în altar.

— O femee în altar!..

Paraclisierul, însoţit de Mărioara şi de doica, merseră la pridvorul bisericeĭ. Aci aruncă o privire grijilivă în toate părţile...

— Nu e nimenĭ. Părintele s'a dus să se întâlnească cu boerii... Aŭ să vină peste cel

mult un ceas, ḑise el deschiḑênd uşa bisericeĭ. Poftim, dar eŭ nu te bag în altar, că-ĭ pĕcat... O femee în altar!.. Te gândeşcĭ!

— Bine, dragă Niţă, întrerumpe doica, maică-sa... Nu te maĭ olicări, pĕcatul l'o ispăşi cuconiţa, că are de unde da, nu unul, ci 12 sărindare...

Uşa de stejar, bătută cu piroane de fer, se închise după gingaşa prietenă a luĭ Beizadea Costake, fiul luĭ Vodă Ghica, iar doica se întoarse acasă, nu fără de a-şĭ face treĭ crucĭ eşind din pridvorul bisericeĭ.

Şi tocmaĭ la vreme să depărtase şi doica şi paraclisierul, că o minută după aceea sosia părintele Onofreĭ. Bĕtrânul duhovnic al celor maĭ marĭ case boerescĭ merse direct la locuinţa luĭ Niţă paraclisierul, care abia intrase n tinda caseĭ, dregându-şĭ glasul cu cântarea gameĭ: pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa!

— Niţă, îĭ ḑise părintele, întrerumpêndu-l pe nota *zo*... Niţă, dă-mĭ cheile bisericeĭ. Aprinsă-ĭ candela de la hram? Cât o înopta bine, te culcă, că n'aĭ tu treabă la biserică...

II

Te vĕd! te vĕd! striga rĕspântiaşul (gardistul) din faţa hanuluĭ luĭ Filaret (actual-

mente teatrul Naţional) într'o noapte întunecoasă din luna luĭ Octombrie, anul 1827. Rĕspântiaşul zicea că *vede*, deşi lumînările de seŭ din cele douĕ felinare, aşeḑate unul în dreptul bisericeĭ Sărindar, şi al douilea tocmaĭ în faţa hanuluĭ luĭ Filaret, eraŭ trecute de mult... Vorbă să fie că vedea! Era însă formula adoptată ca să scie spărgĕtoriĭ de prăvăliĭ că *Agia* (poliţia) are oameniĭ de pază.

De era oriĭ nu vre-un pungaş prin apropiere de rĕspântia din cale, între douĕ căscaturi zgomotoase, rĕsuna obicinuitul *te vĕd*, în noaptea de 18 Octombrie. Dar la câţi-va paşi de rĕspântiaş, învĕluiţi în zăbranicul negru al nopţeĭ se furişează douĭ indiviḑi carĭ se vedeaŭ că aşteaptă îndepărtarea rĕspântiaşuluĭ, saŭ adormirea luĭ, căcĭ dînsul acum, rezemat de o tarabă de prăvălie, căsca tot maĭ cu poftă şi pătruns de oare-care revenială a nopţeĭ, îşĭ mişca membrele, ca să şi le încălḑească.

— De geaba aşteptăm, şopteşce una din cele douĕ umbre, n'o să adoarmă curênd şi e maĭ bine să apucăm drumul pe la biserica «Dintr'o ḑi» şi prin Sf. Sava să tulim pe la Colţea orĭ prin *hudiţa* luĭ Palade, spre Biserica Eneĭ.

— Aĭ dreptate, rĕspunde tot şoptind ceal-altă umbră.

Şi amândouĭ pleaca căutând să nu rĕsune călcăiul cismelor pe bolovanii cu carĭ eraŭ împlute găurele numeroase din stradă. Ajunşĭ la Sf. Sava, misterioşiĭ necunoscuţĭ trecură printr'o *hudiţă*, care răspundea, pe atunci, la biserica Eneĭ. In pridvorul bisericeĭ intrară şi cu discreţiune băturâ de treĭ orĭ în uşa bisericeĭ. Ea se deschise. La lumina candelilor din faţa catapetasmeĭ se puteaŭ vedea adunaţĭ aci câţi-va boerĭ, de atare luându-ĭ după hainele lor.

— Bine venirăţĭ, boerĭ dumneavoastră, ḑise preotul Onofreĭ, deschiḑând uşa bisericeĭ la semnul întreit al celor treĭ necunoscuţĭ.

— Adunatu-s'aŭ toţĭ aĭ noştri? întrebă unul din eĭ pe preot.

— Da, boerule; iată-ĭ colo lângă strana domnească.

Ceĭ doĭ sosiţĭ nu eraŭ alţiĭ de cât boerul G. Filipescu şi cunoscutul Frangolea G. Filipescu, cel însărcinat de Grigore Dumitru Ghica-Vodă să lucreze împreună cu Alecu Filipescu Vulpe şi cu hatmanul Stan Bălăceanu noua reformă a legilor ţereĭ, după cererea Rusieĭ, era omul luĭ *Domnando*, mare şi tare în consulatul rusesc al luĭ Minciaki. Tot aşa

era pe lângă G. Filipescu, mare şi tare, grecul Frangolea, omul care-l însoţea pretutindenea ca *prăselele* cuţitul.

Când aceştia intrară în biserică, cei adunaţi acolo, cât îi zăriră, le eşiră înainte.

— Bine venişi, boerule, ţise lui G. Filipescu, Alecu Vilara. Protegiat de Minciaki, Vilara ajunsese de curênd *factotum* al Vistierului mare Brâncoveanul. El era al 2-lea Vistier, el era sameş, el era şi *nazir*, adică el ca nazir se *inspecta* pe sine-şi ca sameş.

Şi cu toată această situaţiune favorizată de Vodă, Vilara ţinea sfat ascuns duşmănesc cu boerii nemulţămiţi de domnie.

— Veste bună, boeri d-voastră, adăogă Vilara. A sosit mai adineaori scire la consulatul rusesc, că flotele Franţei, Angliei şi Rusiei aŭ nimicit flota turcească, în 8 Octombrie, la Navarin. Acum e vreme de ciocnit oul, să iasă puiul.

Toţi boierii se fac roată în jurul lui G. Filipescu, candidat de domnie şi amicul intim al lui Minciaki.

— Iacă, boeri d-voastră, omul de încredere al nostru, Frangolea. El are gata cinci sute de derbedei, meşteri de bătae; ba şi de zarvă mare, ţise G. Filipescu. Parinte Onofrei, pune patrafirul şi adu Sf. Evanghelie, să jure

Frangolea că va fi credincios şi tainic păzitor al cugetelor noastre şi că ne va aduce până în trei ḑile capul lui Vodă.

Bĕtrânul preot făcu ce i se ceru şi Frangolea jură cum îi porunci stăpânu-sĕŭ.

— Cu greŭ am străbătut aci, cu Frangolea, mai ḑise G. Filipescu, că aŭ poruncă rĕspântiaşii, de la Aga, să pună mâna pe Frangolea, cât îl vor zări pe uliţă, că a ajuns veste la urechile lui Vodă cum că la Cioplea, el a adunat cete de oameni. Marele spătar Alecu Ghica are poruncă domnească să pună, în poarta temniţei, capul lui Kir Frangolea. Apoi nu mai e de răbdat, boieri d-voastră, adaogă a ḑice cu vocea mişcătoare, agerul duşman al lui Vodă-Ghica. Poarta a cerut de la ţeară 5 milioane de lei şi pe atâta şi proviant. De unde să mai dăm? In toate slujbele ţerei numai rudele şi slugele lui Vodă: Costache Ghica, Caimacam Craioveĭ; Gh. Ghica, mare postelnic; Mihalache Ghica, până mai eri mare Vistier; Nicolae Ghica, mare Cămăraş. Până şi Neculai Trăsnea mare şi tare, pentru că are fată frumoasă.

In cafas se auḑi un sgomot.

— Ce este, părinte Onofreĭ? ḑice întrerupêndu-se oratorul.

— Nu-i nimeni, nu avea grijă, boerule,

rĕspune preotul. Este un diavol de şobolan care cam face *sprafcă* prin ale lăḑi ale creştinilor, adăpostite colo în cafas...

In realitate, acolo se urcase Mărioara, bine chitindu-se, că mai sigură va sta acolo, de cât în altar. Când G. Filipescu, în vorbirea luĭ, făcu aluziune la dînsa, ea, prin o mişcare nervoasă de picior, lovi lada lângă care şedea aciuiată.

Boerul, asigurat de vorba preotuluĭ, continuă discursul său: N'a mai rămas, boierĭ D-tre, nicĭ pisica în casele nepoţilor şi ale strĕnepoţilor luĭ Vodă nepusă în slujbe, orĭ să nu le fie trecute numele în catastiful lefilor de la cutia milostenilor... Vĕ place moneda calpă ce Vodă bate la Sibiu? Vĕ vine la îndemână paguba ce vi se aduce mereŭ cu schimbarea cursuluĭ monedeĭ? Da Beizadea Costake să-şi riḑă mereŭ de casele noastre, cum şi-a rîs de biata fată a armanuluĭ Agob Tenghiroglu la Ţarigrad?

— Eŭ m'am întors din pribegire, de la Braşov, — ḑice Scarlat Grădişteanu, ca să lucrăm împreună, să rĕsturnăm domnia, care ne surpă privilegiile şi ne sărăcesce... Am fost prieten luĭ Tudor, şi cu el jurasem să curăţim neghina din grîŭ. Nu pot privi ţeara

pe mâna Ghiculescilor. La lucru, dar *simpatrioţilor!*

— Aşa, la lucru! strigară şi ceĭ-l-alţi boieri, între care eraŭ Aga C. Racoviţă, cel în casa căruia găzduia consulul rusesc Minciaki, marele clucer Fălcoianu, Hagi Moscu...

— Unde sunt adunaţi oamenii luĭ Kir Frangolea? întreabă Racoviţă; sunt ĕi tot la Cioplea?

— Nu, boerule, rĕspunde Frangolea, că prinsese de veste despre eĭ Marele Spătar... I-am împrăştiat câte unul douĭ pe la satele din Jilava până la Ciorogârla. Prin un călăreţ al meŭ, toţi oamenii meĭ vor fi la Cotroceni, până în treĭ ḑile cel mult. La porunca d-tră eĭ vor da iuruşĭ asupra Curţii domnesci. Până ce să prinḑă de şcire beşliiĭ turcĭ aĭ luĭ Vodă şi pandurii ce aŭ adunat din oastea sfărîmată a luĭ Tudor, numaĭ ce Vodă va fi adus în mânile d-tră, viŭ saŭ mort...

— Acum că turciĭ aŭ fost bătuţi la Navarin şi că strălucirea sa Minciaki este cu noĭ, de ce să maĭ trăgănim lovitura? adaose şi G. Filipescu.

III

De ce atâta ură a boierimeĭ împotriva luĭ Gregore D. Ghica Vodă?

— Cum să nu te urască, Măria Ta? Aŭ nu Măriei Tale ţi-a fost milă de ţăran şi nu Măria Ta aĭ cerut Divanuluĭ, să maĭ scadă din ḑilele de muncă ca să maĭ răsufle şi nenorociţiĭ de Românĭ? Apoĭ nu tot Măria Ta, aĭ cerut Divanuluĭ, să se dea la catastifele Visterieĭ din miile de *scutelnicĭ* şi *poslujnicĭ* ce boerimea şi-a însuşit din birniciĭ ţăreĭ?

Aşa judeca pe boieriĭ rebelĭ, Nicolae Trăsnea favoritul Domnitoruluĭ şi avea dreptate cât privesce soarta ţăranuluĭ, dar nu şi cât privia neţĕrmuritul *nepotism* şi *favoritism*, ce domnea la Curtea Domnitoruluĭ.

Vodă Ghica, graţie vegherei neadormite a agerului sĕŭ favorit Trăsnea, simţise încă de maĭ multe ḑile că boieriĭ se mişcă, că eĭ ţin sfaturĭ duşmănescĭ. Maĭ scia Vodă, că nu fără de tainica aprobare a luĭ Minciaki şi nu fără părtăşia la sfaturĭ a luĭ Damnando, agentul luĭ Minciaki, clocotea cazanul zavereĭ celeĭ marĭ. Când maĭ veni luĭ Vodă şi vestea, că turciĭ aŭ fost bătuţi la Navarin, Ghica ordonă să se ţie gata treĭ-ḑeci de caĭ cu hamurile pe eĭ, ca la orĭ-ce moment să

poată fugi din Bucuresci, spre Ardeal, unde deja expediase comorile sale în mai multe sipete încredinţate fostei sale Doamne.

Ea se întorsese la Bucuresci, după lungă absenţă, cu gând că aci să rămână. Era vorba să se împace cu Ghica. Imprejurările ţilei o obligară să ia din nou, curênd, drumul Ardealului.

IV

Eşiră boierii pe rînd, tiptil, din biserica Enei, în care rămase numai preotul Onofrei. Când acesta se vĕţu singur, în întunericul abia rĕsbit de lumina candelelor de la icoanele împĕrătesci şi de la acea de la iconostasul hramului, îşi ţise: Ia să vedem, ce poznă aŭ mai făcut şobolanii prin cafas. Că sgomotul adineoarea... Uite! lucrul naibei! De ce mi se încreţesce pelea capului, de ce mĕ furnică prin pĕr şi simt par'că am ghiaţa în spate? Aĭ ţice că mi-e frică să mĕ aflu singur în biserică pustie, la miez de noapte... Ia taci, popă, că doar nu întĕiaşi dată te afli în biserică noaptea, la *polieleŭ* şi la *Utrene*... Aşa, dar atunci e spre ţiuă şi paracliserul deritică prin biserică şi aprinde făcliile de la sfeşnicile marĭ.

La dreptul grăind, cum să nu-i fie părintelui Onofrei, barem *sfială*, el care dilnic a citit prin casele creştinilor, molitve de scos afară dracii... Ei, s'ar prea putea să nu fie fost adineaorea sgomot de şobolani, ci de... *Ucigă-l toaca*...

Aşa cugeta părintele Onofrei, sugestionându-se tot mai tare, şi cu o lumînărică de ceară în mâna stângă, luată de la sfeşnicul cel mare, urca *sfios* scara ce ducea la cafas şi-şi făcea din când în când, la soroace, cruce, şi mototolea în buze un psalm al lui David.

Cuele de la tocul cismelor popei, lovind treptele scărei, făceaŭ un sgomot, care, înmulţit de echo al bisericei pustii, adăoga la emoţiunea lui, dar şi la aceea a tinerei femei, care ascunsă în cafas, ascultase vorbirile boerilor şi care acum se întreba cum va scăpa din mânele părintelui Onofrei, de resbunarea lui şi a boerilor conspiratori?

Ce să facă Mărioara lui Trăsnea? Sgomotul paşilor popei pe treptele scărei se apropiaŭ tot mai tare... O clipă încă şi e vaĭ de Mărioara!..!

Dar muierea, la ora de grea cumpănă, e mai voinică de cât un bărbat. Marioara se repede ca fulgerul în capul scărei pe care se urcă părintele. Sgomotul paşilor ei făcu

pe preot să se oprească în cale înainte ca el să fie dat cu ochiĭ de dînsa. Cu un curagiŭ, care crescea pe mĕsură ce scădea şi 'nainte ca el să se desmeticească, ea suflă în lumînarea din mâna luĭ, alunecă ca o şopârlă pe lângă el şi în câţi-va paşi este la uşa bisericeĭ, o deschide şi ese.

Părintele Onofreĭ tremura ca frunda plopuluĭ la vênt, ţinêndu-se de zăbrelele scăreĭ, făcêndu-şĭ cruce şi ḑicênd: «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, mântuirea mea este Duhul Sfînt!»

Cu dinţiĭ clănţănind de groază, părintele Onofreĭ se scoborâ şi el d'a buşile pe scară, după ce maĭ multe minute rĕmăsese încremenit... O matahală neagră a trecut pe lângă el... Cine altul poate fi, de nu Scaraoski? Că uite, miros de catran, de pucioasă a lăsat în urma eĭ. Veḑi, aşa ţi se cade părinte, dacă te amestecĭ în sfaturile boerilor duşmanĭ aĭ luĭ Vodă! O să mĕ rog de prea sfinţitul Mitropolit să-mĭ citească molitvă de ertare... Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul...

De abia ajunse Marioara acasă şi Beizade Costache, în faptul ḑileĭ, însoţit de credinciosul sĕŭ arnăut, bătea în fereastra de la camera feteĭ, care dădea spre stradă. Doica

Paraschiva deschise cu îngrijire poarta curţeĭ şi introduse pe tînĕrul fecior de Domn în camera Marioareĭ, fără ca nimenĭ din casă să prindă de veste.

Juna fată de abia avusese timp să-şĭ ia broboada după cap şi să-şĭ desbrace maloteaoa.

Beizadea o coprinse de fina-ĭ talie şi sărutând rumenilĕ eĭ obrajĭ, o întrebă: — Eĭ, ce aĭ aflat?

— Ce am aflat mi-a dovedit că nu mĕ înşelase feciorul de la vornicul Racoviţă: da, boierii vor să dărîme domnia Mărieĭ Sale, chiar dacă ar trebui să-ĭ ridice ţilele... — M'am ţinut de juruinţă, dragă Costică, adaose fata după ce-ĭ povesti, emoţionată, toată scena din biserica Eneĭ; acum e rîndul d-tale să-ţĭ împlinescĭ cuvîntul. Eŭ sunt nenorocită... Cînd tata ar sci că eŭ sunt o fată necinstită, m'ar ucide.

Şi cu braţele eĭ coprindea pe junele amant şi'l strîngea la sînul eĭ...

Dar acum Beizadea, care aflase tot ce-ĭ trebuia să scie, se smucesce din braţele drăgostoase ale feteĭ şi nemilostiv îĭ ţice: Nu, femeea mea nu poţi fi!.. Te voiŭ mărita cu un om de treabă, te voiŭ înzestra...

— Netrebnice înşelător, strigă energica

fată a lui Trăsnea. Aşa mi-ai grăit atunci când m'ai ademenit?.. Eŭ nu sunt nenorocita fată a armeanului Tinghiroglu... te ucid!

Dar fără a mai asculta vorbele Marioarei, Beizadea, deprins cu d'al de astea — eşi din cameră. Arnăutul îl aştepta la poartă. Însoţit de el şi hăulind un cântec grecesc, se întoarse la curtea domnească.

Marioara, rămase singură, nu-şi putu birui lacrimile ce o podidiră.

V

— Boerule, ḑice lui G. Filipescu, arnăutul sĕŭ Gherasim. O tînără fată vrea numai de cât s'o primiţi, ḑice că are să vĕ spună o taină vajnică...

— Aşa de dimineaţă? Nici nu sunt îmbrăcat...

— Ḑice că e vorba de viaţa d-tale.

— Să intre...

Marioara Trăsnea sbucni în etacul marelui boer. Ea îi povesti tot ce făcuse astănoapte şi cum Beizadea Costache acum scie pe nume pe toţi ceĭ carĭ se adunasĕră la biserica Eneĭ...

— Omoară-mĕ, boerule, sunt vinovată, dar îl iubeam şi-mĭ jurase că mĕ va face soţia luĭ...

Orĭ-cât de înfuriat putea fi G. Filipescu contra trădătoareĭ spioane, el, cu pătrunderea sa de spirit, cântări toate împrejurările şi înţelese că Marioara, în setea eĭ de rĕzbunare, era cel maĭ bun aliat al conspiraţiuneĭ contra luĭ Vodă. Deci el îşĭ potoli, cât maĭ bine putu, prima mânie şi ḑise feteĭ: te du acasă, frumoasă copilă... te vom rĕsbuna noĭ... Păzesce-te de a te maĭ întâlni cu Beizadea...

Imediat Filipescu vesti tuturor boerilor, amicĭ aĭ luĭ, cele întâmplate şi peste o oră cu toţiĭ eraŭ adunaţi în chioşcul de la Ferĕstrĕŭ. Toamna timpurie îngălbinise trestia din baltă şi ostrovul pe care era durat chioşcul nu maĭ sgomota de şoaptele misterioase ale amorezaţilor. Ales la ore matinale, locul era cu desăvîrşire pustiŭ, deci bine ales pentru întâlnirea conspiratorilor.

VI

La curtea domnească era în dimineaţa ḑileĭ de 19 Octombrie 1827 mare mişcare. Beizadea Costake, cât sosise de la casa luĭ

Trăsnea, intrase în etacul unde odihnea tatăl său Grigorie D. Ghica-Vodă şi-i dete scire de toate cele ce se întâmplase în timpul nopţei. Curând sosi şi spătarul Alecu Ghica.

Cât află Vodă de conspiraţiunea boerilor şi mai ales când şciu că Damnando al consulatului rusesc era cu boerii, el înţelese că domnia îi e pe stîrşite. Gata era Ghica-Vodă să ordone să tragă la scară caretele pregătite şi să ia drumul Ardealului. Dar Beizadea Costache şi Marele Spătar se împotrivră, ḑicând că încă nu este primejdie pe cât timp Minciaki nu s'a arătat, făţiş, rău voitor al Domnului.

— Trebue, Măria Ta, ḑice Spătarul, să fie înconjuraţi boierii adunaţi la sfatul de taină, cu pandurii din straja Curţei şi surghiuniţi câţi-va din capi şi o să veḑi cum se vor linişti toţi ceilalţi. Şi iacă mi-a venit veste sigură, că tocmai acum boerii buntuşnici s'au adunat la chioşcul de la Ferăstrău. Căpitanul de la straja Mogoşoaei mi-a adus acum o clipă asemenea şcire.

In acea clipă intră în camera de culcare a lui Vodă, Nicolae Trăsnea, devotatul său servitor.

— Măria Ta, ḑice el, cu adevărat boerii

neprielnicĭ Mărieĭ Tale sunt la Ferestrĕŭ. Dă-mĭ voie Măria Ta, să iaŭ o ceată de panduri şi peste o jumătate de oră ţi'ĭ aduc pe toţi legaţi fedeleş.

— Fie cum vreţi voĭ, ḑice Vodă, pufâind din nerghilea şi făcênd să clocotească apa din ea. Numaĭ feriţi-vĕ de a vĕ atinge de omul consulatuluĭ. Să te vĕd, Trăsneo!

* * *

Abia se adunaseră în chioşcul de la Ferestrĕŭ boieriĭ de căpetenie înţeleşi cu boierul G. Filipescu. Se aştepta sosirea luĭ Damnando, când de odată o trăsură se opreşce în faţa Ostrovuluĭ pe malul laculuĭ şi din ea sare în luntrea de la mal Mărioara Trăsnea.

— Fugiţi, boerĭ d-voastră, strigă tînĕra fată, deschiḑênd uşa chioşculuĭ. Vine Tata şi cu Beizadea, cu mulţi panduri să vĕ prinḑă.

Boeriĭ cearcă a o tuli care încotro...

Dar era prea târḑiŭ.

Tot malul laculuĭ era înţesat de panduri. Numaĭ pasĕre să fi fost, aĭ fi putut scăpa din mânele oamenilor luĭ Trăsnea. Acesta se asvârle în o luntre şi cât aĭ gândi este pe pragul chioşculuĭ. Boeriĭ staŭ toţi încremeniţi şi îngroziţi. G. Filipescu scoate an-

gerul cu plăsele de petre scumpe din şalul de la brâŭ şi se răpede la Trăsnea.

Şi mai răpede decât mişcarea luĭ Filipescu fu acea a Mărioareĭ: ea se puse în faţa armeĭ ridicată de Filipescu, făcênd din fragedul eĭ corp un scut de apĕrare a tată-sĕŭ. Un moment şi Filipescu ne maĭ putênd opri mâna luĭ o ucidea, străpungênd sînul nefericiteĭ fete. Pandurii dădeaŭ însă în acea clipă iureş în chioşc şi boeriĭ fură prinşi, legaţi cu mânile îndărăt şi fură aşa duşi înaintea luĭ Vodă.

Nicolae Trăsnea, buimăcit de primejdia în care se aflase Marioara, nu se maĭ gândea de cât la ea. Era fiica luĭ iubită.

— Mărioară, Mărioară, ce cauţi aicĭ? o întrebă el căutând să se convingă că n'a fost atinsă de angerul luĭ Filipescu.

Un rîs convulsiv fu tot rĕspunsul feteĭ.

Mărioara era nebună!..

POVESTEA BALAURULUÍ

De la târgul Petreĭ pleacă o veche cale peste apa Cuejdiuluĭ celuĭ nebun, pe la Dărmănescĭ şi urcă un mare deal spre Cracău. E calea ce duce la mănăstirile cunoscute de maice, Văratic şi Agapia, dar şi la Târgu-Neamţ.

Pe această cale s'a petrecut — e mult, foarte mult de atunci — o întâmplare, ce îmĭ propun să v'o povestesc.

In faptul uneĭ ḑile din luna luĭ Maiŭ, pe când încă aburiĭ matinalĭ molaticĭ şi răcoroşi încununaŭ creasta dealuluĭ de la Dărmănescĭ spre Cracău, călărea grăbit — un călĕtor, pe cât putea urca la deal bălanul, în buestru.

«— *Sub o poală de icoană*
Cernita mĕ chiamă...»

hăulia acest călĕtor, alternându-şĭ cântecul cu îndemnurile adresate caluluĭ sĕŭ şi cu poc-

niri, din soroace în soroace, în tînere frunze ce smulgea, fără de scop, din pomii codrului pe sub care trecea.

— «*Mare-i dealul, lungă-i calea,*
Dară nu-mi întrece jalea...»

hăulia un alt călător, care acela descindea dealul.

Şi acesta şi cel-l-alt se vedeaŭ, după haine, că eraŭ din breasla mazililor, breaslă necăjită cum e mai rĕŭ, că nici boeri nu puteaŭ fi, dar nici ţărani «*a catadicsi*»... Vaĭ! de viaţa lor, că una-două venea pitac domnesc să plece *atîţia* mazili, ba cu o treabă a cârmuireĭ, ba în alta a domnieĭ...

Tot pe drumuri, prin văi şi coclauri îşi treceaŭ ḑilele albe şi nopţile negre... Doară cei mai bĕtrâni din sat se mai odihneaŭ, deacă D-ḑeŭ le dădea câte un rod bun din sângele lor, câte un flăcăoandru voinic, cum eraŭ şi aceşti doui călĕtori, că făceaŭ rândul bĕtrânilor la slujba ţĕreĭ, feciorii lor.

— Bună dimineaţa, vere Ţeară-lată, strigă de departe călĕtorul ce urca dealul către cel care îl pogora, mai mult sĕmăluindu-l decât cunoscêndu-l bine, prin aburii dimineţeĭ.

— Bun ajuns, vere Busuioc... Dar încotro?

— Dar din cotro şi d-ta?

Amêndouĭ tinerĭi călĕtorĭ descălicară şi legându-şĭ caĭĭ de câte un fag bĕtrân, se aşeḑară pe un trunchiŭ rĕsturnat de trĕsnet şi pe jumĕtate putred.

— Vin de la cetate, ḑise Ţeară-lată, că m'aŭ trimis acolo, la mănăstire ispravnicul cu cărţi la stareţul... A poruncit M. S. Vasile-Vodă Lupul să găsească conac (gazdă) pentru Hatmanul fratele Măriei Sale, care merge să-şĭ vadă de Sf. monăstire Agapia cea zidită de eĭ... Dar tu mĕ Busuioc, în cotro mĕ?

— Eŭ? In cotro?

— Sub o poală de icoană
Cernita mĕ chiamă!..

rĕspunde apocaliptic flăcăul... Măĭ, Ţeară-lată, să şciŭ bine, că mi-or putreḑi oasele într'o groapă de ocnă, eŭ am să fur fata de la mănăstire, că mi-e dragă, vere, de n'am odihnă nici o clipă... Ḑi şi noapte chipul Rucsandeĭ îmĭ pironesce mintea şi vĕḑul...

— Să furĭ fata de la mănăstire? Mă Busuioc, aĭ înnebunit? Nepoata luĭ Vodă? Sora Rucsanda de la maica stariţa? Bagă-ţĭ minţile în cap, mă vere, orĭ ţi-e poftă de măr-

gele roşii pe la gât... Că Măria Sa Vodă Lupul nu glumeşce!..

Busuioc vĕdu cu ochii minţii într'o clipă toporul gâdelui d'asupra grumazilor luĭ, dar tot în acea clipă în mintea luĭ se înfăţişa chipul Rucsandei, frumos, tînĕr, fermecător.

— Ce o fi să fie? eŭ o fur...

— Sub o poală de icoană
Cernita mĕ chiamă!..

II

In chilia maicei Domnica, stareţa mănăstirei, o fată frumoasă, de vr'o 16 anĭ, în rasă de soră, aprindea candelele de la iconostas şi împodobia cu florĭ de primăveară icoana Maicei Domnului cea ferecată în argint de Nuşu, argintarul domnesc de la Suceava.

— Rucsando, e vreme să mergĭ la S-ta Leturghie, că aŭdĭ, e Înălţarea Domnului, ḑise bĕtrâna stareţă, intrând în camera unde găsirăm pe juna fată. O să cânţi la strana dreaptă, cu cele-l-alte surorĭ.

— Ascult, maică.

— Şi veḑĭ, nu mai preămbla ochiĭ prin biserică, după obiceiŭ. Ţine-i pironiţi spre

altariŭ... Că nu şade bine fetelor, precum mieluşelelor lui Hristos, să mai întâlnească cu ochiĭ lor căutătură lacoma de mirean... Haideţi, pune-ţi culionul peste frunte şi să mergem, Rucsando.

Şi eşiră amândouă, Rucsanda păşind după maica stariţă, prin cărăruşa strîmtă, mărginită de ambe părţile cu pajiştea verde a primăverei.

Abia făcură câţi-va paşi în spre biserică şi ochiĭ Ruxandeĭ zăriră pe Busuioc descălecând sub poarta clopotniţeĭ monăstireĭ. Maica Domnica nu observă ce mişcare fără de voie agită tot corpul Ruxandeĭ şi cum peptul eĭ începu a bate cu o mare repeţiciune, care trimitea la obraji o rumeneală mai frumoasa de cât aceea zugrăvită tainic pe geana ceruluĭ de razele soareluĭ, care încă nu a sosit pe lume.

Busuioc zări şi el pe Ruxanda. Nicĭ el nu şcie ce să facă mai întêiŭ: să-şi lege calul de fiarele porţeĭ, orĭ în douĭ paşi să sboare spre fată?..

Maica Domnica, cu cârja stăreţească în mână intră în biserică şi luă loc pe jeţul stăreţesc de la dreapta. Ruxanda rămase câţi-va paşi îndărăt. Acum se uita spre maica stariţă, acum îşi îndrepta privirile spre uşa bi-

sericeĭ. Ce greŭ ţi-e pasul, ce anevoie mergĭ înainte, când aştepţi să te ajungă cel pe care iubescĭ!

O privire a maicei stariţe sili pe tênĕra fată, de şi cu pas trăgănat, să meargă la strană, unde cele-l-alte surorĭ cântaŭ *amin* şi *Doamne miluesce* cu glasurĭ dulcĭ îngerescĭ.

— Ochiĭ spre altar! i-a zis maica stariţă; dar floarea soareluĭ o poţĭ opri de a nu se întoarce spre razele celuĭ care i-a dat nume? Geaba te chĭamă altarul, dragă soră, pe uşa bisericeĭ a intrat soarele inimeĭ tale...

Şi nu numaĭ Ruxanda, dar şi cele-l-alte surorĭ trimiseră câte o privire furişată spre noul venit, că era frumos şi tênĕr, de fura minţile fetelor.

III

In toamna anuluĭ din urmă, Măria Sa Vasile Vodă, călĕtorind prin ţeară, cu alaiurĭ nenumĕrate şi trecênd prin ţinutul Neamţuluĭ, voia să meargă la Cetate, unde înfiinţase biserica cu hramul Sf. Neculae, ca s'o târnosească. Turcii poruncise luĭ Vodă să dărâme toate cetăţile, dar Vasile Lupu, om

isteţ, bägă sfinte icoane în Cetatea Neamţului şi o prefăcu în mănăstire, ca s'o scape de peire.

Din porunca ispravnicilor de la Camina (Peatra), mazilii din toate satele ieşiră în calea lui Vodă pentru cinste şi alaiŭ. Ceĭ maĭ tineri, călări, sprijineaŭ leagănele domnescĭ, în care călĕtorea Vodă cu Doamna, Hatmanul, fratele luĭ Vodă, şi fetele din haremul Doamneĭ. La trecerea pe apa Moldoveĭ leagănul cel din urmă în care era nepoata luĭ Vodă cu maica stariţă Domnica, se rĕsturnă în rîŭ; noroc că lîngă trăsură era Busuioc şi Ţeară-lată, vĕrul sĕŭ. Busuioc smulse în braţe din trăsură pe Rucsanda, iar Ţeară-lată ajută, pe cât putu, pe cuvioasa maica stariţă. Trăsura perduse o roată şi altă trăsură îndărăt nu maĭ era, cu care cele două călĕtoare să treacă apa. Ce-ĭ de făcut vere Busuioc? întrebă Ţeară-lată, arĕtând cu mâna cât s'aŭ depărtat cele-l-alte leagăne cu alaiul domnesc?

Busuioc depusese din braţe pe Rucsanda lângă ţĕrm. Rucsanda, emoţionată, îl privea. O privea Busuioc mişcat.

— Ce-i de făcut? rĕspunde mândrul flăcăŭ; adică cum trecem noĭ în toate ţilele apa prin vad? Bălanul mi-e voinic, murgul tăŭ

mănâncă jĕratic. Ia tu pe cal pe maica stariţa: trec eŭ cu bălanul meŭ pe Domniţa...

Şi înainte de ce să stea pe gânduri cele 2 femeĭ, voinicii le urcara pe caĭ cu dânşiĭ, nu fără ca Busuioc, pe nevĕḑute de maica stariţa, să-şĭ cam bată joc de vĕrul Ţeară-lată, care n'avea partea cea mai bună.

Trecură apa şi par'că Busuioc ar fi vrut să fie lată cât Dunărea, că simţea la grumajiĭ luĭ voinicĭ rĕsuflarea caldă a tinereĭ fete şi braţele eĭ îl strângeaŭ de mijloc, că de... se temea fata să nu cadă...

O dată pe mal, Busuioc sări de pe cal, luă în braţele luĭ vînjoase pe frumoasa Rucsanda; ajută luĭ Ţeară-lată să pogoare sarcina ceva mai grea, de şi sfântă, pe maica Domnica.

— Ascultă vere, Ţeară-lată, rĕmân eŭ aci cu d-lor, încalecă şi sboară ca gândul de ajungĭ alaiul, să vie o trăsură îndărăt să ia pe jupăniţele.

Până ce Ţeară-lată îndeplini cele ḑise de Busuioc, el întinse pe prundul malului mantaua roşie de Braşov deslegată de la oblâncul şaleĭ.

— Poftim, măicuţă, poftim Domniţă, de şedeţĭ până vine leagănul.

Rucsanda urmărea lung, cu dulce privire

toate mişcările voinicului Busuioc. După ce se aşeză jos, ea întrebă pe tînăr: cum îl chiamă? de unde este? are părinţi?..

Se înteţea întrebare din întrebare de par'că isvorea şiroi limpede din stâncă de la munte.

Nu, nu erau numai întrebări banale, pornite din simplă curiosităte, un observator cunoscător al adâncimei sufleteşci, ar fi tălmăcit întrebările, de cari nici tînăra fată, nici voinicul mazil nu şi-ar fi putut încă da seamă... Par'că 'şi dă seamă fulgerul încotro se îndreaptă?.. Era dragostea care fulgera sângele copiilor acestora.

Şi răspundea Busuioc cu drag la întrebări şi spunea fetei cum el este fecior de neam, cum tatăl tatălui său fusese boer de Divan la curtea lui Ieremia Movilă Vodă, dar cum căzând în războiu, a rămas mama sa văduvă de tatăl său, şi el un băeţan de n'a mai putut străbate la curtea Domnitorilor următori, de aŭ fost bucuroşi să-l lase domnia măcar *mazil*.

Rucsanda asculta cu o vădită plăcere povestirea voinicului.

— Audi măicuţă, ţicea ea, nu e din oameni de rînd. Şi ţicând acestea, obrajii i se rumeneaŭ ca un măr pârguit de auritele raţe ale soarelui. Apoi ea se uita şi mai cu drag

la Busuioc şi îi spunea cum şi dênsa este fără de mamă şi fără de tată şi cum unchiul sĕŭ, Măria Sa Vodă, e singurul ei sprijin pe lume.

Când Busuioc îi spuse că răzăşia tatăluĭ sĕŭ e doar la depărtare de o fugă de cal de mănăstirea unde măicuţa este stariţă, se făcu un moment de tăcere; Rucsanda se uita când la Busuioc, când la maica Domnica, iar Busuioc par'că maĭ aştepta să audă grăind fata, cum aştepţĭ cu urechia ciulită, în tăcerea nopţeĭ de primăveară, să prindĭ ciripitul dintâiŭ al privighetoareĭ.

Dar leagănul sosi urmat de călăreţul Ţearălată. Busuioc ajutând pe Rucsanda să se urce în leagăn, simţi că mânuţa eĭ albă strîngea pe a luĭ. I se păru că cerurile se deschiseseră; el cuprinse într'o căutătură caldă pe copilă . . .

— Maică Domnică, ḑise dênsa aşeḑându-se lângă stariţă, ce frumoase locurĭ sunt pe aci! Eŭ nu mĕ maĭ duc nicĭ la Iaşĭ, nicĭ la Suceava; mĕ primescĭ ucenică la mănăstire?

Şi ḑicênd aceste vorbe cu glas maĭ tare, par'că dorea să fie auḑită de Busuioc şi îşĭ întoarse frumoşiĭ ochĭ negri în spre el, care încălecase şi ţinêndu-se aproape de leagăn

din partea Rucsandei, urmărea toate mișcările ei trupesci și sufletesci.

Din acea ḑi Rucsanda și Busuioc se iubiră, iubire sântă și tainică, care mija în adâncul sufletului, dar pe care Busuioc, un biet mazil, nu cuteza să o mărturisească și pe care Rucsanda, nepoata lui Vasile Vodă Lupul, nu găsea mijlocul s'o prefacă din vis în stare aevea.

Rucsanda rămase la mănăstire pe lângă maica Domnica. Nici îndemnurile lui Vodă, nici tabelul ce i se puse înainte de însăși maica stariţa, de greutăţile vieţei monacale nu o făcură să'și schimbe hotărîrea. Nici la Iași, nici la Suceava, Rucsanda nu mai putea întâlni pe mândrul și frumosul flăcău, pe când rămânênd la mănăstire ea spera să'l poată revedea. Asemenea cugetări le ascundea tênëra fată în adâncul inimei sale, dar ele eraŭ călĕuza ei în hotărîrile luate.

Rămasă la maica stariţă, după ce curtea întreagă își luase ḑiua bună de la ea și se întoarse la Iași, Ruxanda aștepta ḑiua de Duminică, ori de sĕrbătoare, cu nerăbdare tot mai spornică. In asemenea ḑile locuitorii mireni din satele vecine veneaŭ la mănăstire. Sprijinit de o arcadă din biserică, Busuioc nu lipsea nici o dată. Ochii lui cătaŭ ei spre

strana din dreapta la care, după câte-va săptămâni de stare în mănăstire începuse a cânta tînĕra *soră* Ruxanda? Nu ochiĭ Maicei Precestei de la catapeteazmă se întâlneaŭ cu aĭ lui Busuioc, ci aĭ *sorei* Ruxanda! Şi se făcea roşie de'ĭ ḑicea maica stariţa: nu cânta din pept fată dragă, că prea te-aĭ *înroşit!*.. Cântă maĭ din cap!

Trecu Duminecă după Duminecă, sĕrbătoare după sĕrbătoare, Crăciun, Anul Noŭ, Bobotează, Paşcĭ, pe vremĭ groaznice de iarnă, prin troene şi viscole de n'aĭ fi dat afară din casă un câne, dar de la biserică nelipsit era Busuioc; pururea la acelaş loc, nemişcat, ochiĭ pironiţi spre... icoana sufletului luĭ, ţi se părea o cariatidă sprijinind bolta bisericeĭ. O singură ḑi ochiĭ Ruxandeĭ nu aflară pe Busuioc la locul obicĭnuit în biserică. Ruxanda se îmbolnăvi, avea friguri...

— Aĭ răcit, Ruxando; cât s'o întoarce părintele Natanail de la înmormîntarea bieteĭ văduve Maria a mazilului Busuioc, o să-ţi dea el nişte picături ce le are de la doctorul italian din Iaşi şi o să'ţi treacă frigurile.

— A murit mama... *luĭ?* întrerupse Ruxanda. Ce spuĭ, măicuţă?

— Mama *cuĭ?* întrebă la rîndul eĭ, intrigată, călugăriţa.

Sânta femeie perduse cu totul din amintire pe tînĕrul Busuioc, voinicul de la apa Moldoveĭ; ea nu maĭ şcia de cât ceea-ce îĭ spusese duhovnicul monastireĭ, ca să-'şĭ justifice absenţa pe ḑioa aceea.

Ruxanda nu maĭ rĕspunse, dar acum, explicându-şĭ în mintea eĭ, causa lipseĭ de la biserică a luĭ Busuioc, nu maĭ avu nevoie de leacul părintelui Natanail; ea se înzdreveni la moment...

IV

— S'a stins focul în cădelniţă maică, ḑise la leturghia de Inălţarea Domnului, către stareţă, clisiarha cea mare; bine-cuvîntează să meargă sora Ruxanda la chilia stareţieĭ, că îĭ cea maĭ aproape, să aducă în căţuie ceva jăratec.

Maica stareţă se învoi.

Cu ce mişcare răpede plecă Ruxanda de la strană, luând din mâna clisiarheĭ căţuia de fier.

Ea eşi, nu fără a'şĭ întoarce capul în spre locul unde era Busuioc. Acesta, — ce-îĭ puterea pasiuneĭ! — presimţise eşirea din biserică a Ruxandeĭ şi el era deja în pridvor, pe când ea îl căuta din ochĭ lângă arcada obişnuită.

Slujba în biserică continua...

Maica stareţă numĕrà pe mătănii «Doamne miluesce», corul de fete făcea să rĕsune bolta bisericeĭ de glasurĭ limpeḑĭ, aduse pe nas...

Dar Ruxanda cu jăratecul nu maĭ vine.

Maica clisiarhă îşĭ frîngea mânile. E ora să iasă cu sfintele daruri şi diaconul are cădelniţa stinsă.

— Să meargă altă cântăreaţă să ḑică Ruxandeĭ să vină maĭ iute...

In acea clipă intră în biserică cu pas pripit maica portăreasă. Are faţa speriată, tremură buzele eĭ groase pe gingiile vĕduve de dinţĭ. Ea se apropie de maica stareţa şi face mĕtania datorită:

— Maică, bine-cuvintează... soa Ruxanda a încălicat pe un cal cu un mirean şi... (făcêndu-şĭ cruce).

— Eĭ şi?

— Şi a fugit calul în goana mare...

Mare turburare în toată biserica... Maica stareţă se repede spre uşă, preoţiĭ staŭ cu slujba întrebând prin dverele altaruluĭ, deschise înainte de vreme, de este foc undeva? surorile daŭ busna la uşa bisericeĭ.

Cât aĭ clipi din ochĭ, o droae de argaţi de le vitele mănăstireĭ încalecă pe caiĭ de la

imaş, pe deşelatele şi pornesc toţi, în toate părţile ca furnicile, dintr'un furnicar.

Le-a ţis maica stareţă: Acum să-mi aduceţi fata! E nepoata lui Vodă... Perdeţi capul de nu o aduceţi!

V

— Te iubesc! Vino! Lumea e mare! Fii fericită, Ruxando! Vino!

Atâtea vorbe putu şopti Busuioc Ruxandei în pridvorul bisericei. Fata, care îl căuta cu ochii în biserică şi-i întoarse dulci şi tainic grăitori către june, mai privi odată lumea din biserică.

Şi într'o scăpărătură de cremene, calul e deslegat de sub clopotniţă, ca pe o pană Busuioc ridică pe Ruxanda pe cal lângă el şi înainte de ce călugăriţa portăreasă să se desmeticească şi să strige, calul pleacă ca un vîrtej de vînt; fâlfâe rasa neagră a sorei, culionul cade după cap, în părul negru ca abanosul şi despletit se joacă vîntul stârnit de iuţeala ameţitoare a goanei şi se duc, tot se duc...

«Munţi şi văi se limpeţia»!

Dar iată, mare, că Busuioc zăresce îndărătul lui un nor negru de praful ridicat de

caii gonaşilor argaţi. Şi ori-cât striga flăcăul: — Acum să te vĕd, Bălane! Nu ne lăsa Bălane! Şi ori-cât bălanul înţelegea glasul rugător şi mângăetor al stăpânu-sĕŭ, norul negru tot mai aproape se vedea.

— Suntem perduţi! ḑise Busuioc, ne ajung din urmă...

— Ba nu sunteţi perduţi, strigă o voce din tufiş, dacă veniţi cu mine.

Dar din tufiş nimeni nu eşia.

Busuioc opri calul, sări jos după el şi merse la tufiş.

— Dar cine eşti tu? Nu cumva eşti d-ta, vere Ţeară-Lată? O fâşnitură prin frunzele uscate căḑute din toamna trecută se auḑi.

De sub ele ţîşni un şearpe mare de doui stînjeni. Ruxanda se îngrozi, calul sforăi din nări... Busuioc îl apucă de căpăstru şi cu mâna cea-l-altă ridică securea din brâŭ asupra capului şearpelui.

Un hohot lung sbucnit din tufiş, îngheţă sîngele în vinele Rucsandei.

— Încalecă, Busuioc, mai ḑice glasul misterios, şi urmează după şearpe.

Busuioc încălecă.

— Să fii tu Ucigă-l crucea, orî înger trimis de Dumneḑeŭ, te urmez deacă scapi pe

Rucsanda, deacă o dăruesci sufletului meŭ! strigă flăcăul încălecând.

Şearpele începu a sălta prin codru, când la dreapta, când la stînga, cu o repeḑiciune că de abia se putea ţine de el bălănul. Şi fugind ca eretele în vĕzduh, prin codru făr de cale şi făr de potecă, sărind peste buturuge de pomi căḑuţi, acum urcând dâmburi drepte ca peretele, acum pogorând stânci lunecoase pe cât urieşe, abia putea-Busuioc să apere capul scump al feteĭ de isbirile crăcilor de pomiĭ ce-i inchideaŭ calea. Şi aŭ mers, tot aŭ mers, după şearpele neobosit, cu bălanul numaĭ spume, de la eşirea din leturghie până la toaca vecernieĭ, de la a vecernieĭ până la a privighereĭ, când cloşca cu puĭ se ridică strălucitoare pe cer.

Dar de odată şearpele se face nevĕḑut şi înainte de ce să-şi dea seamă Busuioc de primejdie, Bălan se poticnesce... el cade într'o prăpastie groaznică, fără fund!.. Un sgomot subpământesc, asurḑitor, amestecat cu ţipete de muritorĭ se repercută din rărunchiĭ prăpastieĭ, apoĭ succede o tăcere mormîntală...

— Aşa păţeşte cine se atinge de mieluşelele luĭ Hristos, strigă glasul misterios, din adîncul prăpăstieĭ.

Când în ziua următoare argaţii mănăstirei deteră de Busuioc şi Ruxanda, îi găsiră morţi, dar îmbrăţişaţi.

Argaţii duseră cadavrele la S-ta Mănăstire.

— I-a pierdut Balaurul Muntelui, maică stareţă, ziseră argaţii.

— Balaur? Balaur e dragostea, gândi bătrîna călugăriţă.

De atunci dealul ce urcă de la Dărmănesci spre Oşlobeni şi Cracău, se numi: *Dealul Balaurului!*

O SOACRĂ DIN 1823

Cine vedea pe Stanca lui Vasile şi a Ioanei Guraliu din Craiova, la leturgie, Duminecа, la mănăstire, nu putea să nu gândească — între două cruci ori două mătănii: — «Oleoleo! ce mândreţe de fată!» Până şi biv-vel[1]) Logofătul Constantin Câmpineanu, caimacamul Craiovei, întâlnind într'o ḑi pe Stanca în cale, nu putu să nu-şi oprească calul arăpesc, ca să-şi îndrepte privirea încântată spre Stanca. Ce bine 'i şedea în cămaşa ei înflorită cu altiţe de arniciuri colorate şi fluturi de aur, strînsă pe sînu-i virginal, cu coḑile pe spate, lungi şi negre, cu şoldul împresurat de fota, vĕrgată de pare că se îngâna pe ea amurgul cu ḑiua... Dar când aducea apă de la puţul cu Crucea-de-peatră!.. S'o fi vĕḑut purtând ulciorul cu

[1]) Fostul mare Logofĕt.

smalţ verde pe umĕr, iar cu cea-l-altă mână sumecând uşurel fota după picioruşe, ca să nu se ude în pîrîul de la puţ şi pricepeaĭ de ce însuşi marele caimacam al Craioveĭ se opri în cale să-ĭ vorbească.

— A cuĭ eştĭ tu, fetică? o întrebă boerul Câmpineanu.

— A luĭ jupân Vasile Guraliu, starostele de cojocarĭ subţirĭ.

Cine şcie ce ar maĭ fi întrebat boerul cel mare pe Stanca, deacă nu s'ar fi adunat, într'o clipă, lumea în jurul luĭ şi al feteĭ... Cum să nu se adune lumea, care cunoscea pe boerul caimacam, când îl vĕḑu că şi opreşce armăsarul să stea de vorbă cu Stanca? Firească *perierghie*[1]) era aceea a lumeĭ. Numaĭ, deacă vĕḑu marele boer lumea adunată, dete biciŭ caluluĭ şi-şĭ căută de drum, nu fără de a maĭ întoarce capul, ca să maĭ vadă pe Stanca, care-şĭ urma calea cu demersu-ĭ graţios.

* *
*

Dar nu trecu pe la Puţul cu Crucea-de-peatră numaĭ boerul caimacam, în acea ḑi

[1]) Curiositate.

de 12 August 1823, ci-şi mai adăpă calul sĕŭ, în sghiabul de la puţ şi Constantin Ţoroceanu.

Era Constantin Ţoroceanu moşnean din plasa Valcan, de la Jiul-de-Sus ori «Gorj», cum se încăpăţinează administraţiunea, a porecli pe slavonesce acest judeţ românesc. Mândru flăcăŭ era Ţoroceanu şi mamele îi scoteaŭ pe întrecutelea fetele în cale-i, că doar l'or prinde în mreajă, că de! nu era numai flăcăŭ mândru ca Fĕt-frumos din poveste, ci mai scia toată lumea că stăpânia gogemete «Ocină»[1]) înşghebată din trei «bĕtrâni».

Stanca, care tocmai sosise la puţ când descălecase Costică, primi să-i dea ajutor călăreţul la ridicatul cumpăneĭ cu ciutura cu apă din puţul adînc. Ba ce făcu, ce drese Costică, mânile luĭ ridicând cumpĕna, întâlniră, nu numai o dată pe ale Stancăi... de se rumeneaŭ ca nisce mere domnescĭ obrajiĭ feteĭ... D'apoĭ când flăcăul aşeḑă ulciorul cu apă pe umĕrul feteĭ!.. Să fi vĕḑut atunci cum se roşià Stanca!

Da ce? am ţinut eŭ catastif ca un calemgiŭ de la visterie, de havaeturĭ, de toate

[1]) Moşia de la ascendenţĭ.

mişcările sufletesci ale unui flăcău de 20 de ani şi ale unei fetişcane de 16 primăveri?

Să spun numai, că din ziua când s'au întâlnit la Puţul-cu-Crucea-de-Peatră, ei s'au iubit; îmi ajunge atâta pentru şirul povestirei mele.

Peste puţine zile de la întâlnirea lor la puţ, toată mahalaua Precistei de la Dudu, resună de vestea, că se mărită Stanca lui Vasile Guraliu şi a Ioanei cu Costică Ţoroceanu.

Şi fetele fericeau pe Stanca. Numai vecinele de casa miresei şopteau între ele:

— Săracul bietul Ţoroceanu! în ce casă a intrat! pe ce mâni a încăput! Soacra e o aspidă... O să-i facă zile fără de soare...

— Nefericitul de Ţoroceanu! Bine ziseşi, cumătră; păi n'a murit de necazul ei cel-l-alt ginere a *babei* Ioana a lui Guraliu?

Adevĕrul e că groaznică soacră îşi luă pe cap Constantin Ţoroceanu!

* * *

Se făcu nuntă mare. Nuni au fost însuşi boerul Caimacam al Craioveï, cu soţia sa. Ce mai alaiu însoţea nunta de la casa lui

jupân Vasile Guraliu până la biserică! Ce mai ospeţ domnesc după nuntă!..

Numaĭ d'abia se împrăştiară musafirii de la nuntă, şi începu viaţa amară a luĭ Ţoroceanu.

Când cugeta bietul mire că de acum începe viaţa fericită pentru el, iacă vine mama soacră şi ia de lângă dînsul pe Stanca, care tocmaĭ îşĭ desprindea beteala după cap.

Ba că una, ba că alta, Stanca nu se maĭ întoarse lângă bărbatu-sĕŭ în acea seară.

— Da de ce aşa, mamă soacră? întrebă Costică a doua-ḑi, cu ochiĭ roşiĭ de nesomn, de zadarnică aşteptare.

— Păĭ ce? Nu cum-va ţi-am dat pe Stanca s'o nenorocesc?

— Cum s'o nenorocesc? Nu-ĭ nevasta mea? Nu cu mine are să-şĭ petreacă de acum înainte viaţa eĭ?

Stanca se uita înlemnită când la mama eĭ, când la Costică şi sta pironită pe loc.

Dar Ţoroceanu cât simţi că are a face cu soacră zănatică, de care ascultă orbesce fata eĭ, îşĭ ḑise: las că sciŭ eŭ ce să fac.

Şi făcu ceea ce scia că trebuia să facă: a doua noapte se furişă binişor din camera luĭ şi străbătu în aceea unde dormea *nevasta* luĭ. Cum dormea, îĭ astupă gura să nu ţipe,

şi în puterea nopţeĭ încălecând pe calul maĭ dinainte pregătit la scara pridvoruluĭ caseĭ, luă pe Stanca pe cal şi fugĭ băete, ca gândul, ca vêntul.

Când socoti că nu-l maĭ poate ajunge mama soacra, în zorĭ de ḑiuă, ajunşĭ la un sat, Costică năimi o căruţă, care-i duse până seara la *Ocina* luĭ.

Plânse Stanca cât plânse după părinţi, dar apoĭ se linişti şi două lunĭ de ḑile viaţa luĭ Ţoroceanu fu dulce şi femeea luĭ începu pare-se a uita de măsa şi de tată-sĕŭ.

* * *

Dar mama soacra nu uita. Două lunĭ i se părură douĭ anĭ. In aste două lunĭ, aspida îşĭ ascuţi acul veninos. Cum să facă, cum să dreagă să strice casa feteĭ sale? Ea plăti bine dascăluluĭ Firfirică, de la S-ta Precista, să meargă la moşia luĭ Ţoroceanu, să întâlnească pe Stanca şi de n'o vrea cu voie bună, s'o răpească şi s'o aducă la casa părintească din Craiova. Ba maĭ dete nişte baclavale să le ducă Stanceĭ, ca ea să dea din ele de mâncate bărbatuluĭ sĕŭ, *dar ea să nu guste din ele.*

Dascălul n'avu nicĭ o greutate să convingă

pe Stanca să se întoarcă la părinţi. De mică copilă ea nu scia de cât de *voinţa* mamei sale. O privire a ei o fascina! Poate că încă iubea pe Costică, dar voinţa mamei sale o stăpânea mai mult decât iubirea soţului său. Deci primi să fugă cu dascălul Firfirică la casa părintească.

— Dar cu *baclavaua* ce facem? întrebă dascălul Firfirică.

— Pune-o pe masă, colo. Eŭ nu i-o daŭ.

Se gândi dascălul, că ajunge să ducă a casă la Craiova pe Stanca. Ce să mai stăruiască a *otrăvi* pe nefericitul Ţoroceanu, cu baclavaua?

Că era otrăvită cu şoricică şi argint viŭ.

Noroc că dete peste ea cânele de vĕnat al lui Costică. Hazor mâncă din baclava, tocmai când intră în cameră stăpînu sĕŭ.

— Uite, cotarla, mănâncă baclavaua făcută de Stanca... Maşir!..

Cânele fu isgonit şi acum se pregătea Costică să pună talerul cu baclavaua rĕmasă pe o poliţă înaltă, când de odată intră în casă mama lui:

— Costică, a fugit Stanca cu un om de la Craiova. A vĕḑut-o ciobanul nostru Ilie... Goneaŭ caii în toată puterea lor, de se netezea pământul.

Incremenit rămase Costică...

Un argat intră iute în casă:

— Jupâne, Hazor se svîrcolesce şi chelălăe... O să moară cânele... strigă el.

Ca un fulger luminând noaptea fu graiul argatului... Moare Hazor... A mâncat baclavaua... E otrăvită... Mamă, mamă, Stanca a voit să mĕ omoare!..

— Nu Stanca, dragă Costică, ci cu bună seamă soacră-ta.

— Dar eŭ o iubesc, mamă, nu pot trăi fără de Stanca!..

* * *

Ce-i rĕmâne bietului Ţoroceanu să facă? Scăpat prin cânele Hazor de moarte, el reclamă la justiţia din Craiova, cerêndu-şi îndărăt pe Stanca de la părinţii ei. Iacă actul oficial din care am scos istorioara noastră de mai sus:

Prea înălţate Doamne,

«După luminata poruncă a Înălţimei Tale, ce mi se dă la alăturata jalbă a lui Constantin Ţoroceanu, din Sud[1]) Gorj, făcênd

[1]) Sud, adică judeţ.

cercetare, am vĕḑut că jalba luĭ este pentru Vasile şi Ioana, soţia luĭ, de la Craiova, că luând în căsătorie pe Stanca, fata lor, numaĭ douĕ lunĭ de ḑile a trăit cu dînsa căsnicesce, iar de atunci până acum, după relele povĕţuirĭ ale părinţilor, nu numaĭ aŭ fugit soţia sa de la casa luĭ, dar câtă vreme a şeḑut cu dânsul, n'a putut trăi cât de puţin în linişte, încă a cugetat să-ĭ răpue şi viaţa dându-ĭ argint viŭ şi săricică de a bĕut... Ţoroceanu acum cere, ca cu mumbaşir să se aducă aicĭ, atât socriĭ luĭ, cât şi soţia sa, a'şĭ afla dreptatea. Aŭ arĕtat spre dovadă de vĕḑuĭ şi anaforaua ce aŭ făcut Clirosul S-teĭ Episcopiĭ, scrisă fiind de la trecutul luĭ August în 9, prin care îndatorează pe părîţiĭ socri luĭ, ca nu numaĭ să ducă pe soţia jăluitoruluĭ a casă la dînsul de unde vor fi ascuns'o, ci încă să-ĭ dea şi legătură prin zapis, că nu o vor maĭ sfătui spre neunire şi ori-când va maĭ fugi să fie tot eĭ datorĭ a o aduce la jaluitor şi să se şi pedepsească, căcĭ vre o pricină de despărţire n'aŭ găsit între jăluitor şi soţia luĭ. Decĭ fiind-că de maĭ sus arĕtata anafora a Clirosuluĭ S-teĭ Episcopiĭ nu se găsesce jăluitorul învinovăţit, ci maĭ vîrtos îl arată, că este om cu bună stare şi chivernisit şi pricina neunireĭ în căsnicie

se vede că este din povaţa părinţilor, şi de vreme ce arată jăluitorul, că soacra luĭ a cutezat rele asupra vieţeĭ luĭ, pregătindu-ĭ baclavale cu argint viŭ şi cu săricică, ca să-l omoare, găsim cu cale, să se dea luminată porunca înălţimeĭ tale, cu mumbaşir aprod hatmănesc, să meargă la Craiova, unde să-ĭ înfăţişeze înaintea d-luĭ caimacam şi a d-lor boerĭ aĭ Divanuluĭ...»

1823, Decembrie 1

Dreptatea a înapoiat pe Stanca la casa luĭ Ţoroceanu, iar pe *mama soacra* aŭ făcut-o *surghiun* pe toată viaţa la o mănăstire.

Câţĭ gineri n'ar bine-cuvînta astă-ţĭ asemenea judecată!

ILIEŞI STURDZEA

EPISOD ISTORIC

Un şir de care mocănesci urca în dimineaţa din Maiŭ 1673 dealul Bordeĭ, vechiul drum al Romanuluĭ, prin codriĭ seculariĭ. Cine n'a auḑit şi n'a înţeles graiul jalnic al osieĭ de la carul, ale căruĭ roţĭ se înfundă în făgaşele drumuluĭ disfundat, acela n'a auḑit şi n'a înţeles nicĭ doina ce hăulesce ţĕranul. Acesta, cu stremurariul în mână, învăluit în aburiĭ umeḑĭ, ce vine din văile Iaşilor se ridică a lene spre culmea dealuluĭ poleită de geana ḑileĭ, îndeamnă, la soroace tot maĭ dese, obositele vite de la jug, iar osiile carelor, care de cariĭ maĭ guraliĭ, înteţesc o musică stranie şi pătrunḑĕtoare la suflet. Cine nu-şĭ simte sufletul nedomirit, mişcat, ascultând, veara, la câmp, pe ḑi de arşiţă, ţirâitul greerului; cine nu simte sufletul sĕŭ rĕs-

colit la auḑul cânteculuĭ caruluĭ ţĕranuluĭ român, ars şi el de nevoĭ, acela numaĭ n'ar fi priceput, adânca durere, nemărginitul pĕs al ţĕranilor, carĭ urcaŭ dealul Bordeĭ, ducênd proviant pentru oştirile turcescĭ, tocmaĭ la Nistru.

Şi de ce se tânguia duios şiragul de care urcând dealul Bordeĭ?

Apoĭ nu era oare domnia jacaşă a luĭ Duca Vodă? Şi Hâncu cu ceĭ douĭ tovarăşĭ aĭ luĭ: Durac şi clucerul Constantin, carĭ cu Lăpuşneniĭ şi Orheeniĭ juraseră isgonirea luĭ Duca Vodă, nu fuseseră răpuşĭ de domnitor, ajutat de oştirĭ turcescĭ? Şi nedreptatea şi tirania nu se întinseseră şi maĭ aprige asupra ţĕreĭ?

Avea de ce să cânte jalnic roţile de la şiragul de care încărcate cu podveḑĭ turceşcĭ.

— Moş Tighicene, ce ne facem de o mai dăinui rĕsmeriţa? întrebă unul din cărăuşĭ pe cel maĭ bĕtrân, care pe jos, cu strămurarea în mână, îndemna boiĭ la deal.

— Ce să ne facem? Să gemem şi noĭ cum gem carele. De n'o fi minţit părintele Natanail de la biserica noastră, apoĭ D-ḑeŭ aude suspinele celor nenorociţi şi doar de o auḑi şi gemetele noastre. Să sciĭ Zare-Lungă, că pân să auḑă D-ḑeŭ tânguirea săraculuĭ,

se cade să străbată jaloba luĭ la ceĭ marĭ aĭ pămîntuluĭ . . .

— Să ducem jalbă la împĕrăţie ? ḑice al III-lea cărăuş. Da nu veḑĭ d-ta moşule, că e vaĭ de cel care se jăluesce împotriva Domniei ? Nu sciĭ ce a păţit *Ilie Pornitul*, din sat de la Oşlobenĭ ? A pus nenorocitul de el pe dascălul de la biserică, să-ĭ scrie o tânguire la Divanul domnesc împotriva M. S. luĭ Vodă Duca, care, avênd moşie vecină cu a luĭ, i-a încălcat hotarul, de i-aŭ răşuit o mai mult de jumătate. Păĭ cu ce s'a ales ? A înfundat ocna, de unde D-ḑeŭ scie de-o mai eşi vre-o dată.

— Voĭ nu sciţĭ că mai sunt şi alte căĭ pe unde jalba norodului străbate la auḑul celor marĭ ? Dintre oamenii luĭ Hâncu s'aŭ apucat unii şi aŭ făcut scrisorĭ cu *donosurĭ* (denunţărĭ) grele împotriva luĭ Duca-Vodă şi aŭ plătit banĭ mulţĭ chiar unul din boerii nemulţămiţi de Vodă, la un Hogea turcesc, care pricepea limba ţărei noastre de le-aŭ tălmăcit pe turcesce şi apoĭ, cu duiumul le-aŭ presărat prin căile unde sunt umbletele turcilor celor marĭ, de este bună nădejde, că măcar câte-va din acele scrisorĭ de nimenĭ iscălite or fi ajuns la mâna Vizirului, deacă nu şi a Sultanului. Aşa chitesc eŭ cu min-

tea mea bătrânească, că sunt numărate ţilele lui Duca-Vodă.

Roţile scârţîiaŭ mai energic şi par'că încuviinţaŭ vorba moşneagului. Şi apoi cum să nu creadă Zare-Lungă în istovirea nevoilor ţărănescĭ, când la biserica de la Hotin a lăcrămat icoana maicei Precistei, *«că se vĕsturnaŭ lacrimile pe chipul icoanei, de le vedeaŭ toţi oamenii şi cădeaŭ într'o tipsie ce era sub icoană»*. Şi apoi ce semn mai mare de cât că s'a cutremurat pământul ? O fi doar semn de peirea leşilor în rĕsboiŭ la Cameniţa. Doar o da Cel de sus şi semn de peire a spurcatei Domnii!

* *
*

Cum cugetase bătrânul cărăuş, tocmai aşa se brodise. Din răvaşele aruncate în drumul Ţuţorei aŭ ajuns destule la mâna celor mari din tabăra turcească şi chiar la mâna Vizirului Cupruli-Ahmet. Numai acesta îndemnă pe Sultan, căruia îi arĕtă jalba norodului moldovenesc, să nu mazilească îndată pe Duca-Vodă, până ce n'o isprăvi facerea podului pe Nistru, că tocmai lucra el la pod la Dărăbani, în jos de Hotin.

Dar nu târdie vreme, primi împĕrăţia (care

stătea tăbărîtă la Ţuţora), scire, că gata este podul. Şi atunci oastea turcească ridică tabăra şi Sultanul în fruntea eĭ apucă calea spre podul cel noŭ.

La căpătâiul poduluĭ, dincolo de Nistru, aştepta Duca-Vodă să întâmpine pe Sultan şi aşa credea el, că împĕratul îl va acoperi de laude pentru lucrarea făcută. Dar nesciutoare e firea omenească de primejdiile sale! In loc de laudă, când Sultanul ajunse la capul poduluĭ peste Nistru, numaĭ ce făcu semn la beşliiĭ luĭ, de luară pe Duca-Vodă şi l'aŭ închis la Baş-Ceauş.

— Nu vĕ spuneam eŭ bine?— ḑicea, câte-va ḑile apoĭ, moş Tighiceanu, trecênd cu şiragul de care încărcate cu proviant pentru oştire, peste podul cel noŭ de la Nistru. Laudă Domnuluĭ şi Sf. Icoane a maiceĭ luĭ de la Hotin, scăparăm de Duca-Vodă.

— Heĭ, fraţilor, adaogă a ḑice bĕtrânul, scăparăm de Duca-Vodă, da nu sciţi voĭ vorba veche, că «*schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor?*» Cine scie peste ce Domn vom maĭ da...

* *
*

Din porunca Sultanuluĭ se adunară boeriĭ

mari şi mici ai ţărei Moldovei în bătătura cortului domnesc din taăra moldovenească. Eraŭ acolo de faţă, în săivan (cort) şi afară de săivan, că toţi nu încăpeaŭ în el, vestitul Miron Costin şi Solomon Bârlădeanul, cel care a zidit monăstirea Bogdana şi Alex. Buhuş, căpitanul cel mai neîntrecut şi Hăbăşescu, Grigoraşcu şi N. Racoviţă, pârcălabul Sucevei şi Gavrilaşcu Costache, marele Spătar. Nu mai puţin, marele Vistier Ursache şi Marele Postelnic Stamate, măcar că rămăseseră credincioşi mazilitului Vodă, încă eraŭ de faţă, doar vor drege trebile Domnului lor. Boerii mai mici ai lui Duca-Vodă, ca Medelnicerul Grigoraşcu Ghenghea, Comisul Ionaşcu Racoviţă, vornicii de poartă Prodan Drăguşescu, Roşca Romanul şi Pătraşcu şi Medelnicerul St. Petriceicu, simţind că ori-ce ar face nu vor putea aduce iar la domnie pe mazilitul Domn, gândeaŭ pe cine să ceară ei Domn ca să împace ţeara ?

Era greŭ de împăcat ţeara cu boerimea cea mare, că până şi cei mai cu tragere de inimă pentru ţărănime nu prea îşi dădeaŭ sufletul lor pentru mântuirea şi fericirea ei.

Unul singur dintre boerii de neam mare, dar care era în vremea domniei lui Duca

printre boerii de mână a doua, la toate împrejurările se arătase bun prieten norodului asuprit. Acela era Ilieşi Sturdzea.

Nu că doar boerii cei mari n'ar fi dorit fie-care să apuce pentru sine-şi scaunul vĕduv al ţĕrei, decât boerimea cea mare totd'auna n'a rîvnit după domnie când ea i se părea primejdioasă capului celui care ajungea Domn. Era vreme de rĕsboiŭ. Sultanul în tabără. Vizirul Ahmed-Cupruli nu glumea la ori-ce greşală i se părea că făceaŭ boerii... Tot cu ţilele în mâini âmbla boerimea.

— E ţi de mare cumpănă! Să facem Domn pe cine are mai la inimă ţĕrănimea şi boerimea de mâna a doua, că doară nu-i domnia pe viaţă.

Aşa se gândi fie-care boer dintre cei mari. De aceea, când boerimea mai măruntă, cu sfială şi numai într'un noroc şopti lui Miron Costin numele lui «Ilieş Sturdzea», boerii cei mari într'un glas strigară:

— Bun, bun! Să trăescĭ Măria Ta!

Şi ceauşul turc care era de faţă să răpede şi apucă pe Ilieş Sturdzea de mână şi e gata a-l duce la săivanul Sultanului, ca Domn ales al ţĕrei.

Ilieş Sturdzea se smîncesce din mânile tur-

cului şi cu un glas rĕsunător şi hotărît strigă: Nu! nu primesc!

Boerii micĭ şi boerii marĭ, fie-care după rostul gândului, interesat orĭ desinteresat, slobod şi eĭ un A! de mirare, aprobător orĭ desaprobător.

— De ce nu primescĭ domnia ţĕreĭ? întrebă Miron Costin. Biata noastră moşie are nevoie de un Domn tînĕr, cu braţ puternic. Tînĕr eştĭ, Domnia-Ta, boerule. Neamul nostru doresce un Domn înţelept şi iubitor de dreptate. Aşa te scie tot moldoveanul. Primesce Măria Ta.

— Nu, exclamă şi maĭ cu tărie Ilieş Sturdzea.

Boerii micĭ se apropie de el; care de care îl îndeamnă, îl roagă.

— Nu, nu, nu! rĕsună departe în tabără.

— Dar de ce nu? întreabă Ceauşul, reprezintant al Vizirului.

— Pentru că, mĕ jur pe Dumneḑeŭ sfântul, că de mĕ faceţi Domn, bine să sciţi, că pe voĭ toţi boeriĭ vĕ pun sub sabie, că de la voĭ se trage risipa şi nenorocirile ţĕreĭ noastre!

Un alt *Ah!* eşit în diferite tonurĭ din peptturile celor de faţă împlu văsduhul.

Apoĭ cum boeriĭ sciaŭ că Ilieş Sturdzea ce ḑicea aceea făcea, că nu era om să şĭ

schimbe gândul, ci statornic la cuvînt şi la simţirile sufletesci, nici că mai gândiră să dea acestuia Domnia. Boerul Hăbăşescu şopti luĭ Miron Costin: De ce n'am face Domn pe medelnicerul St. Petriceicu, socrul luĭ Ilieş Sturdzea? Miron Costin, graba fiind mare, propune şi el acest nume. Boeriĭ marĭ îl aclamă, boeriĭ micĭ, carĭ vedeaŭ în socrul luĭ Ilieş pe unul din ceata lor şi pe unul care ţinea seamă de cuvîntul înţelept al ginereluĭ sĕŭ, se unesc cu boeriĭ marĭ şi Petriceicu e proclamat Domn.

— Numaĭ de nu l'ar duce de rîpă şi pe acesta boeriĭ vicleni şi fără dragoste către ţeară, ḑice Ilieş Sturdzea către mitropolitul Ghedeon. Cu boerimea stricată nu scapă ţeara. Domnia să se razime pe popor, iar a se răzima pe treptele de jos nu poate de cât acel Domn, la auḑul căruia vor putea străbate plângerile şi pĕsurile ţĕreĭ.

— Adevĕrat grăeşcĭ, boerule, rĕspunse bĕtrânul mitropolit. Tocmaĭ pentru asta rĕŭ făcuşĭ că n'aĭ primit domnia. Că de aceea plânge icoana Maiceĭ Domnuluĭ din Hotin, că sfînta noastră apĕrătoare a ţĕreĭ cu lacrimĭ se roagă fiuluĭ sĕŭ pentru odihna şi mântuirea neamuluĭ românesc. Pĕcat boerule că nu primişĭ!

ȚEARĂ FĂRĂ BĂTRÂNI

Poftele omenești sunt vechĭ cât și omenirea.

Vérité de monsieur de la Palisse.

Când începe a-'ți înfiera musteața nu sciĭ ce 'i-aĭ face să dea maĭ iute.

Când aĭ ce să prinzĭ cu cimbistra pe sub nas, te credĭ deja om întreg.

După ce fulgiĭ de la bărbie 'i-aĭ făcut groși și aspri ca rogozul tot răzându-'ĭ cu briciul, apoĭ nicĭ una nicĭ două, te bizuĭ să zicĭ celor maĭ bătrânĭ : «Sculați-vĕ de acolo, că 'mi-a venit mie rîndul să staŭ... Nu vedeți că am musteți și barba 'mi-o rad?»

* * *

Păĭ ci-că într'o țeară — numele eĭ nu'l maĭ spun, că nu e de nevoie pentru «*înșirătemărgărite*» al povesteĭ, — s'a hotărît tine-

rimea să-'şĭ ucidă toţĭ bĕtrânĭĭ! Că ce? aŭ nu sunt eĭ — ceĭ tinerĭ — cu musteţĭ şi cu barbe? Ce nevoĭe maĭ aŭ eĭ să tot scoaţă căciula la maĭ bĕtrânĭ şi să-'ĭ lase pe aceştia sa ducă trebile ţĕreĭ?

Ce? tot ceĭ bĕtrânĭ să fie marĭ slujbaşĭ aĭ ţĕreĭ?

— Adică de ce numaĭ nişte ghiujĭ să aibă toate onorurile şi toate bunătăţile ţĕreĭ şi nu tinerĭĭ?

— Jos! cu ghiujĭĭ!

— Jos cu csenamorasiţĭĭ!

— Jos cu ramoliţĭĭ!

— La ţeară tînĕră, oamenĭ tinerĭ!

* *
*

Şi într'o noapte s'aŭ apucat voinicĭĭ de tinerĭ de aŭ ucis pe toţĭ ceĭ bĕtrânĭ...

Numaĭ un fiŭ maĭ cu suflet n'a cutezat să ucidă pe tatăl sĕŭ şi s'a mărginit a'l ascunde într'o peşteră, unde nimenĭ nu'l putea gasi şi unde pietatea filială îĭ ducea toate cele de care avea nevoie.

* *
*

Chemat-aŭ atuncĭ Vodă al ţĕreĭ în Diva-

nuri şi în toate slujbele numai din generaţiunile tinere. Din toate barbile marilor Divanişti n'ai fi putut lega barem o bidinea de Doamne-ajută, să înălbescî de Paştî vatra caseî. Din toate musteţile boerilor judecătorî nu alegeai nicî o pereche de musteţî unguresc...

* *
*

Dar iată, măre, că ţeara acea a tineretului era vecină cu neamurî duşmane, care ca uliul pîndea de mult să pună ghiara pe ea.

Cum să înceapă cearta?

Că dă, chiar când sgîndăresc o gâlceavă din senin, tot se cade să creadă lumea că d-ta eştî cu dreptatea. Povestea luî «*Tîrîe Brîŭ*» nu este de ierî de alaltăieri...

Păî ci-că aşa chitiră duşmaniî neamuluî din ţeara tineretuluî: Să cerem noî înapoî de la acea ţeară *funia* ce strămoşiî noştri o împrumutară strămoşilor tineretuluî... De nu ne or da-o — şi nu ne-o pot da — apoî le luăm ţeara amanet şi amanet al nostru o rĕmânea până să găsească eî funia...

De cât ce funie voiaŭ viclenii de vecinî?

— Funia împrumutată de la strămoşiî noştri era din *fire de nisip* împletită...

— Ei, vr'o mare treabă n'o fi asta, răspunse *inberbul* ministru de externe cetind nota vicleanului ministru de externe al statului vecin. O să'-ți dăm funia.

Și pe dată chiamă pe toți fabricanții de frînghii și le ordonă să facă până în 3 ḑile un stînjin de funie din boabe de nisip.

Dă în sus, dă în jos... frămîntă nisipul... întinde-'l... Aș, funia nu esă nici cât esă adevĕr prin gura mincinosului.

— Atunci vecinul viclean neprimind funia amenință cu rĕsboiŭ...

— Vai! ce ne facem noi! se întrebaŭ slujbașii mari ai statului tineretului... Ce ne facem? Suntem perduți!

* * *

Dar iată că într'o ḑi fiul cel bun merge la peșteră, să ducă schimburi albe și noi tată-sĕŭ. Și-'l vede bĕtrânul gînduros și amărît.

— Ce ai fiule iubite?

— Ce să am? Ia, stăm rĕŭ, că uite așa, uite pe dincolo...

Și-'i povesti pretenția vecinului dușman.

— Păi de atâta vĕ speriarăți voi, copii? ḑice bĕtrânul. Rĕspundeți la cartea dușmanului eaca așia: moșii și strămoșii noștri când

aŭ împrumutat (că de împrumutat nicĭ vorbă, aŭ împrumutat) funia ce ne cereţĭ acum îndărăt, aŭ ḑis strămoşilor noştri: tăieţĭ din funie un căpĕţel, să fie de probă, să nu ne cereţĭ maĭ apoĭ altfel de funie decât ceea ce ne împrumutaţĭ. Apoĭ bine, daţi-ne căpeţelul de funie de probă, ca după el să vĕ facem funia întreagă...

După sfatul bĕtrânuluĭ făcu ocârmuirea tinerimeĭ şi vecinul strigă:

— Tot maĭ aŭ un bĕtrân să-'ĭ sfătuească... Să amânăm urmărirea planuluĭ nostru până n'or maĭ avea nicĭ un bĕtrân, altfel nu biruim!

* *
*

Şi eaca de unde s'a născut graiul bĕtrân, că dacă un sat nu are un bĕtrân, să şi-'l cumpere, de vrea să fie salvat!

VODĂ VREA IAR HÂNCU BA!

Indelung răbdător este poporul, dar până unde merge răbdarea luĭ nu poţĭ mĕsura cu mintea, ci maĭ lesne îţĭ daĭ seamă de aceasta pe calea inimeĭ. Inima, purdalnica, le face toate şi de aceea i-a strigat poetul:

« Tacĭ inimă, tacĭ!
Toate tu le facĭ!»

Răbdat-aŭ Moldovenii mulţĭ domnĭ rĕĭ, ba şi maĭ rĕĭ de cât Duca-Vodă, şi nu s'aŭ burzuluit asupra lor, cum aŭ dat pe faţă ura şi mânia la 1673, în a doua luĭ domnie.

Mintea ori inima făcut-a răzmeriţa, rĕscoala de acum 225 de anĭ?

Mintea nu, că bine puteaŭ să scie ceĭ rĕsculaţĭ, că în 3—4 ţile Duca Vodă putea să aibă din Galaţĭ şi Brăila destulă oaste turcească, ca să-ĭ nimicească şi să le potolească răsmeriţa.

Inima, părdalnica, năsbutioasa, inima care când se leagă de ea orĭ dragostea orĭ ura, te împinge la fapte nesocotite.

Şi orĭ-ce fel de dragoste începe în inima omuluĭ: dragostea de prieten (Orest şi Pilad), dragoste de neam, — vitejiĭ care aŭ sciut muri pentru el la Plevna; dragoste... Dar de dragostea de femee pomenească-vĕ Antonie despre Cleopatra luĭ, că eŭ am în cuget despre alt-fel de dragoste să amintesc aci: *Dragostea poporuluĭ*; iată dragostea despre care pe ḑiua de astăḑĭ, unde atât de puţinĭ oamenĭ o aŭ, am de gând să amelinţ câte ceva.

Dragostea poporuluĭ e mare lucru şi pe cât de mare, pe atâta greŭ de priceput şi pe atâta încă şi maĭ greŭ de păstrat.

Te trezescĭ într'o bună dimineaţă, că poporul se uită galeş la tine şi te întrebĭ pentru ce te iubesce?

Ce mândră, ce dulce ţi-e viaţa când eştĭ în bună cătare a poporuluĭ.

De cât cum nu ţi-aĭ dat seamă pentru ce aĭ plăcut poporuluĭ, tot aşa îţĭ chinuescĭ mintea să înţelegĭ pricina pentru care, dintr'o ḑi într'alta, perduşĭ acea dragoste scumpă a luĭ.

Dragostea poporuluĭ cred unĭĭ că o aŭ,

pentru că i-aŭ luat apărarea. Se înşeală: ca muĭerea legendară, care-şĭ iubesce bărbatul pentru că o bate şi o mustruluesce, aşa face une-orĭ poporul; el iubesce pe August, pe Ludovic al XIV-lea, pe Ţepeş-Vodă...

Purdalnica de inimă, iar nu mintea să-şi dea seamă de aşa nesăbuite dragoştĭ.

Ajutaţĭ de minte ascuţită nu eraŭ pasămi-te Mihalcea Hâncu, Serdarul Durac şi Clucerul Constantin, când la 1673 rĕsculaŭ pe Orheenĭ, pe Lăpuşneneĭ şi pe Sorocenĭ, şi se nădăjduiaŭ în dragostea poporuluĭ pentru eĭ. Îi iubea poporul, fără să-şi dea seamă pentru ce inima luĭ era câştigată de aceştĭ treĭ boerinaşi.

Ba adică pentru Hâncu încrestase ţĕrănimea şi ostăşimea la răbuşul amintireĭ destule fapte care-l arĕtaŭ lumeĭ de om sdravăn la fapte şi la cuvênt. Pe timpul domnieĭ întâiŭ a luĭ Duca şi în scurta domnie a luĭ Iliaş Vodă, Hâncu deşteptase de minune băgarea de seamă a Moldovenilor, maĭ ales prin semeţia ce arătase faţă cu Divanul cel mare al ţăreĭ şi cu domniile. Intr'o ḑi el rĕspunsese luĭ Iliaş Vodă: «Măria Ta, te preămbli şi-ţĭ petreci timpul în ospeţe, dar Sorocenii, Lăpuşneniĭ şi Orheeniĭ aŭ ajuns

la sapă de lemn şi n'aŭ nicĭ pită neagră. Numaĭ încape nicĭ o picătură în cupa lor amară.»

Şi Orheeniĭ şi Soroceniĭ, ba după eĭ şi Lăpuşneniĭ, făcură luĭ Hâncu legenda cunoscută: «*Vodă vrea şi Hâncu ba.*» Şi dragostea pentru Hâncu se resfrânse caldă şi asupra luĭ Durac şi Clucerului Constantin şi în dragostea poporuluĭ, în inima, iar nu în mintea luĭ s'a sprijinit rĕscoala din Noembrie 1673 şi s'aŭ oţelit inimele capilor rĕscoaleĭ.

* * *

In curtea domnească din Iaşĭ, Duca Vodă petrecea fără grijă, înconjurat de grecĭ şi de boerĭ, carĭ îl îmbunaŭ cu vorbe dulcĭ, minţindu-l că ţara e fericită, că e liniştită şi că dînsa îl iubesce. *Dragostea poporuluĭ!* Ce-ĭ păsa luĭ Duca Vodă de aşa ceva? N'avea el destul cu dragostea *îmbunătorilor sĕĭ?* Şi apoĭ sosise de căte-va dile la Curtea domnească şi un trămis al Porţeĭ, ca să primească tributul ţăreĭ şi Vodă îl dăruise cu blănurĭ scumpe, cu şalurĭ de preţ şi cu pungĭ de banĭ, iar Turcul asigurase pe Măria Sa de toată dragostea Porţeĭ pentru el. Sdreanţă de aruncat era pentru Duca, prin urmare,

dragostea poporului. Şi judecând prin cumpăna minţeĭ, nicĭ Duca Vodă nicĭ boeriĭ sĕĭ nu puteaŭ bănui măcar, că se îndreptaŭ asupra Iaşilor cete de ţărani şi de oştire necredincioasă Domnieĭ, hotărîţi toţi, după povĕţuirea inimeĭ lor, să scape ţara de domnia pe care Hâncu n'o vrea. Ajunsese cetele resculaţilor la *Ciric*, la marginea Iaşilor, şi Vodă benchetuind la Curte, habar n'avea.

Acum Tătărăşeniĭ, acea mahala a Iaşilor, care maĭ în tot-d'a-una s'a asociat la mişcările împotriva domniilor rele, devin avantgarda rĕscoaleĭ. Ămbletele lor spre mijlocul oraşuluĭ cu strigăte duşmănescĭ pentru Grecĭ şi pentru Domnie, duc veste la Curtea luĭ Duca Vodă de burzuluiala ţĕreĭ, de sosirea la Ciric a luĭ Hâncu.

Şi atuncĭ prăvăliile se închid, căcĭ negutătorul nu scie de *dragostea poporului*; îĭ ajunge *dragostea banului*. Şi la Curtea domnească arnăuţiĭ ieaŭ loc la metereze; crainiciĭ chiamă de pretutindeniĭ lefegiiĭ domnescĭ; boeriĭ grecĭ şi ceĭ pămênteni cu suflet de boer grec, se adunară la Spătăria cea mare, în curtea domnească. Hatmanul Domnieĭ cu puţine cete, înfiripate în pripă, pleacă din porunca luĭ Duca, să întâmpine pe rebelĭ. Grija şi emoţiunea sunt pe toate feţele la

Curtea domnească şi în curţile din Iaşi locuite de boerii greci. Această grijă, această emoţiune e nespusă când se primi scirea, că cetele Hătmănieĭ *«vĕdĕnd că n'or putea sprijini»*, adică să întâmpine pe rĕsculaţi, aŭ început *a se pleca* către dînşii şi unii aŭ fugit din oastea domnească şi s'aŭ lipit de a luĭ Hâncu.

Acum Hâncu intră în Iaşĭ. El şi cu Durac staŭ călărĭ în fruntea cetelor lor, iar Constantin iea loc la cetele din urmă. Intrare triumfală avură rebelii de-alungul Tătăraşilor. Ţărănimea se adăoga ca la alaiŭ în cetele rĕsculate, înarmată cu ce putuse găsi prin casă. Femeile şi copiii din prispe şi după garduri făceaŭ să rĕsune văzduhul de strigăte voioase, iar puţinii lefegii domnescĭ carĭ fiind dc neam strĕin, nu înţelegeaŭ dragostea poporuluĭ pentru Hâncu, luaseră tălpăşiţa şi într'o goană ajunseră la Curtea domnească, unde li se deschise porţile de intrare şi apoĭ le zăvorîră, eĭ împărţindu-se pe la metereze.

Că nu numaĭ strigăte de bucurie rĕsunară în Iaşĭ în ḑiua de 8 Noembrie 1673, tocmaĭ în ḑiua onomastică a luĭ Hâncu, nu rĕmâne îndouială: multe case de grecĭ fură călcate de Tătărăşenĭ şi prădate, aşa că spaima de

aceste lăptuiri sporea grija Curtea domnească.

* * *

Iată acum Hâncu ajuns la nească în aclamaţiunile cetelo şenilor moldoveni. El înconjo tărită, la distanţă, până unde puscile din metereze şi apoi în faţa turnului porţei, steag

Bucuros, Duca-Vodă trăm Postelnic să grăiască cu Hân

— Ce e voinţa d-tale, boe întrebă cu faţa galbenă ca ce lui Duca-Vodă.

— Ce să fie, mărite bo Hâncu. — Iacă, să primească rei, pe aceştî 12 ţărani cu b părul capului alb ca zăpada, caldă pentru ţară. Primească- mai stea la vorbă şi cu ei, drofie avut-a cu cei ce nu Deacă Măria Sa o înţelege g noştri, bine; dacă nu, păca

* * *

Peste câte-va minute în Spătăria cea mare a Curţei, Duca-Vodă înconjurat de boerii greci, păzit de copii de casă cu toege şi de beşlii turci din straja domnească, primea pe cei 12 ţărani, solia trimisă de ţară.

— Rugămu-ne Măriei Tale, să nu te tulburi, nici să săgeteze grija prin mintea Măriei Tale, ţice moş Ţîrcovnicul, un bătrân de 80 de ani, cu barba, mustăţile şi părul întroenite de zăpada vremei.

— Hâncu, căpetenia noastră, omul ţărei, ni-a trămis solie la Măria Ta, să'ţi aducem veste curată, că ţeara nu te mai vrea, că ai îngenunchiat-o la greci fără suflet, cari aŭ adus-o la sapa de lemn.

Luĭ Duca-Vodă par'că i se rădicase după faţă giulgiul morţei. Capegi-başa turc, vĕţênd cum tremura barba luĭ Vodă, îĭ ţise pe grecesce: «N'aibĭ grijă Beiule, sunt şi eŭ p'aci.»

Încurajat de prezenţa turculuĭ, un boer din ceĭ carĭ înconjuraŭ pe Vodă, se încumetă a ţice, înainte de orĭ-ce răspuns al Domnitoruluĭ:

— Măria sa voesce însă să rĕmână şi va rĕmânea!

— Dar Hâncu va ţice *ba*, împreună cu ţeara, întrerupse un ţăran din solie.

— Să ne ierţi, Măria Ta, dar ascultă de sfatul nostru: Cu bine şi cu pace să eşi Măria Ta din pământul ţărei, că nu te primesce ţeara să-i mai fii Domn, că nu mai poate suferi dările cele grele şi nevoile ce i le pui pe grumaz, că n'a mai rămas nimica în casele noastre şi ai stricat M. Ta obiceiurile cele vechi ale pământului şi nu mai este cu putinţă să trăim cu Măria Ta.

— Afară mişeilor! strigă Domnitorul. Hatmane, seimenii să îndrepte puşcile împotriva buntuşnicilor.

— Supuneţi-vĕ! strigă şi Capegi-başa, că de unde nu, veţi cădea la nemila şi urgia împĕrăţiei, ca nişte haini.

— Nu suntem haini împĕrăţiei, ţice bĕtrânul conducĕtor al soliei, ci numai pe Duca Vodă nu'l primim pentru multe rĕutăţi ce a făcut ţărei, ci să ne dea împĕrăţia alt Domn că are mulţi oameni şi poate să ne trămită pe altul.

— Afară mişeilor! strigă din noŭ Duca-Vodă.

— Noi ne ducem, Măria Ta, dar de, de nu vei eşi şi Măria Ta, de bună voie din curtea domnească, o se eşi de nevoie şi atunci o fi mai rĕŭ. In numele lui Hâncu al

nostru, îţi dăm răgaz de treĭ ḑile, ca să te gătescĭ de plecare.

Solii eşiră închinându-se luĭ Vodă şi turculuĭ şi trecênd printre douĕ rînduri de seimenĭ pe scara domnească şi prin alte douĕ rînduri de lefegiĭ, prin curtea domnească, fură scoşi pe poarta mare de sub turn şi porţile se rostogoliră îndată cu sgomot în urma lor şi zăvoarele fură trase, iar din turnul după poartă puscile fură îndreptate în veleag asupra asediatorilor.

Cât pe aci că începă încăerarea, dar bine vĕḑênd Duca-Vodă că n'o să se poată apĕra mult timp, trămise îndată carte luĭ Hâncu, că primesce să ieasă din ţeară cu bine şi cu pace, după răgaz de 3 ḑile, ca să se poată găti de plecare.

Nerăbdarea şi mânia cât pe aci să isbucnească în cetele luĭ Hâncu, când auḑiră că el s'a învoit să maĭ rĕmână Vodă în curte timp de treĭ ḑile. Durac ţipa cât îl lua gura, că şearpeluĭ nu i se dă răgaz, că de nu'l uciḑi îndată, te muşcă şi te omoară el.

Dar Hâncu, cum nu perduse din puterea ce avea asupra mulţimeĭ, din dragostea poporuluĭ, ţinu pept luĭ Durac, ajutat de Clucerul Constantin şi cetele se liniştiră, legând tabără împrejurul curţeĭ domnescĭ, şi ḑi şi

noapte timp de trei ḑile păzia cu ochiŭ descept asupra tutror mișcărilor din curte.

* *
*

In dimineaţa ḑilei a 3-a, la 10 Noembrie, se deschiserā porţile de stejar groase legate cu fer, de sub turn și eși un rădvan cu roţi aurite, și alte trăsuri încărcate cu bagaje. La un semn al luĭ Hâncu, rădvanul se opri la câţi-va paşi de la poartă. Hâncu, Durac și Constantin înconjurară trăsura, pe când cetele manifestaŭ prin urlete neînţelese ura și bucuria lor.

— Bine facuși, Mărite Doamne, ḑice Hâncu luĭ Duca, că odată măcar ascultași de glasul ţăreĭ. Ce vĕd? Aĭ luat cu Măria Ta pe mărituł turc trămis de Poartă? Socotescĭ că din el să'ţi facĭ pavăză împotriva ţăreĭ rĕsculate? Nu era de nevoie, că românul nu'și ucide domniĭ sĕĭ, ci când domniĭ își uită de datorie către ţară, se desparte de eĭ cu bine și cu pace, că domniĭ sunt *unșiĭ luĭ D-ḑeŭ*. Noĭ nu suntem hainĭ împĕrăţieĭ, dar vrem domnie nouă, care să ostoiască nevoile ţĕreĭ. Cale bună, Măria Ta! Iată tovarășiĭ meĭ Durac și Constantin, cu cete de călărĭ te vor însoţi pe Măria Ta, ca să aibĭ cale

liniştită, până departe de Iaşi. Numaĭ nu scormoni, Măria Ta, gânduri rele pentru ţeară, că nu te va erta D-ḑeŭ să-ĭ maĭ aduci ḑile negre. Loc voinicilor! strigă apoĭ Hâncu cetelor, carĭ împedicaŭ trecerea trăsurilor; loc! să treacă acela pe care noĭ nu-l vom maĭ primi în ţeară!

— Să treacă!

— Ducă-se pe pustiĭ!

— Să-l maĭ văd când mi-oĭ vedea ceafa!

— Să-l iea dracu!

— Păcat că nu-ĭ făcurăm mărgele roşiĭ la gât.

Sute, miĭ de glasurĭ, cu fel de fel de asemenea strigăte duşmane clocotesc, isbindu-se de zidurile Curţiĭ şi, ca sgomotul urlător al vîntuluĭ în vijelie, se unesc ameninţătoare cu sunetul clopotelor de la bisericĭ, trase într'o dungă de dandana.

Şi pe când rădvanul domnesc înaintează prin *Podul Roşiu* spre Frumoasa, biserica Balicăĭ, ca să apuce drumul Bordeĭ spre Vasluĭ, cetele triumfătoare se răspândesc prin oraş cu strigătul: *Trăiască Hâncu-Vodă.*

Acesta cu maĭ sĕĭ şi cu boerĭi carĭ fură gata a părăsi pe Ḑuca-Vodă, intră în curtea domnească şi înjghiabă guvernul noŭ al ţăreĭ, guvern care va maĭ dura atât de puţine ḑile,

atâtea câte vor trebui luĭ Duca, ca să dobândească oştire turcească, cu care el venind în ţeară, să probeze, că nu-i de ajuns *dragostea poporului* pentru isbânda uneĭ cause, ci maĭ trebue ca dragostea aceasta a poporuluĭ să fie călăuzită de minte ageră şi înţeleaptă.

JUPÂN VĔNTURĂ-VEŞTĬ

TABLOŬ DE LA ANTIPOḌĬ

O frumuseţă de peşchir de in în patru iţe pe speţează deasă, impuiat la capete cu ţarţamurĭ în bibiluri şi înflorit cu arniciurĭ în feţe viĭ, atârnă de un cot de lemn ce înaintează din păretele caseĭ d'asupra Podului Mogoşoaieĭ, maĭ sus de uşa prăvălieĭ lui jupân Vêntură-Veştĭ, starostea de bărbierĭ.

Dar mi-te prăvălia?

Ia vedeţi cum dă ocol nesfîrşit de-alungul celor treĭ păreţi aĭ camereĭ, laviţe aşternute cu velinţe vărgate. Colo la colţ este soba cu căldarea în care clocotesce sgomotos leşia. Pe pripiciul sobeĭ se tolăneşte un cotoĭ mare alb. Pe păreţi, spre răsărit, *Icoana Breslei*, ferecată în argint. Inaintea eĭ arde ḑi şi noapte o candelă mare numaĭ de filigran, eşită de sub cioçanul lui Ilie Zlătarul dom-

nesc. Sub icoană prapura, steagul bresleĭ. Apoĭ pe amêndouĭ pereţiĭ, faţă în faţă, patru roţi de tinichea lucioase, din carĭ es câte două fofeze în carĭ ard lumînărĭ de seŭ, carĭ trămit spre bagdadia apropiată o lumină înnecată în fum negru ce vitejesce caută să se inmulţească în luciul metaluluĭ. Printre aceste patru feluri de policandre se întind, ca nisce braţe articulate, coturile, pe carĭ se usucă peşchirurile. Din vîrful acestor braţe carĭ se pot mişca după trebuinţă, atârnă căldăruşa lungăreaţă, care prin burloiul aşeḑat la fund dă scurgere, după voie, leşieĭ pentru lăutul capuluĭ muşteriilor.

La minunat vad maĭ e aşeḑată prăvălia luĭ chir Vêntură-Veştĭ.

D'apoĭ să vedeţĭ cum urdină la dînsa lumea, ca albinele pe gardina gureĭ ştiubeiuluĭ. Şi aḑĭ 24 Noembrie 1797, maĭ mult de oricând, că e ajun de sĕrbătoare. Nu se dichisesce lumea la bărbierĭ în ḑi de serbătoare, că doar nu sunt jidanĭ, ci creştinĭ pravoslavnicĭ. Şi eacă de ce unul intră, altul ese pe ḑiua de aḑĭ din prăvălia de bărbierie a luĭ jupân Vêntură-Veştĭ.

Şi ce lume intră şi ese! Tot unul şi unul, ca boabele de soroace de la mătăniile Mitropolituluĭ: neguţătorĭ chiaburĭ, judecătorĭ

de la departamentul de şeapte, de opt şi de criminalion, de la Spătărie şi de la Agie, logofeţi II şi III... Doară boierii ceĭ marĭ de nu vin de la olaltă la prăvălia luĭ chir Vêntură-Veştĭ, că de, eĭ aŭ cu ce plăti să meargă pe la curţile lor meşteşugariĭ, ca să nu se amestice protipendada cu lumea cea de rînd.

Nu-ĭ vorbă, că şi lumea cea de rînd nu se sinchisesce şi când îi vine, la *cahvenea* (cafenea) ca şi la bărbierie, dă iuruş asupra boerimeĭ cu vorbe ascuţite şi scornind svonurĭ nu tocmaĭ de cinste pentru protipendadă. Eĭ, că doară nu eraŭ nicĭ boeriĭ pogorîţi cu hârzobul din cer!

* * *

Ḑece calfe şi ḑece ucenicĭ are în slujbă jupân Vêntură-Veştĭ şi în ajunul sĕrbătorilor toţi sunt rupţi în şeale de muncă, de stare cinchiţi cu briciul, cu foarfecele, cu cleştele de scos dinţiĭ.,.

— Un perdaf luĭ jupân Scufă?

— O spălătură de cap cu leşie tare luĭ jupân Moscu, care ţine iratul ocnelor domnescĭ!

— Mĕ Gogoaşă, barba de boer mare luĭ jupân Racoviţă!

— Tu, Hodoroagă, rade pe cap pe jupân Marda, dar veḑĭ să nu te pogorĭ cu briciul maĭ jos de cât acoperă fesul!

— Bagă de seamă, mĕ Zarzavat, să nu vàpsescĭ pelea boeruluĭ, ci numaĭ pĕrul, canea de Ţarigrad!

— Aoleŭ; mi-aĭ prins şi falca cu măseaua, strigă un pacient!

Şi bricele şi foarfecele sgomotează şi curge şopot leşia din ḑecĭ de căldărĭ asupra lighenelor galbene, scobite pe rotunzeala gâtuluĭ, ce ţin pe mânĭ doritorii de lăutorĭ, pe când calfa orĭ ucenicul îl săpunesce cu săpun turcesc, de'ĭ scapără ochiĭ când îl ajunge pe la eĭ.

La sgomotul instrumentelor de tortură se unesc graiurĭ maĭ sgomotoase schimbate de la muşteriŭ la muşteriŭ şi de la călfĭ la muşteriŭ.

Bărbierul era în secolul trecut şi la noĭ (de nu cum-va e şi aḑi) ceea-ce era Figaro în Apusul Europeĭ. La Bucurescĭ nu era gazeturi carĭ să te laude, orĭ să te ocărască, după cum eştĭ saŭ nu din gaşca eĭ. Gazeta era însă fie-ce bărbierie. D'apoĭ maĭ dihaĭ de orĭ-ce altă bărbierie, era aceea unde ne aflăm.

De aceea îl şi poreclise Vêntură-Veştĭ, pe jupânul, de'ĭ rĕmăsese porecla nume.

Aşa, dar iată că vine jupânul de la Curtea domnească. A retezat firele din barba Măriei Sale, care treceaŭ obraznice peste hotarele cuvenite.

— Bine venişĭ, jupân Vêntură-Veştĭ, strigară maĭ toţĭ muşteriĭ, carĭ încă unii aşteptaŭ rîndul.

— Mĕ ieĭ pe mine ?

— Ba pe mine?

— Ca la moară, ca la moară, la rînd, cinstiţĭ boerĭ.

— Ce maĭ veştĭ, nea Vêntură-Veştĭ, că viĭ de la Curte.

— Adică unde am tuns barba Măriei Sale, aşiş am deslegat burduful luĭ de veştĭ de la Ţarigrad, orĭ de la Beciŭ (Viena)? Ce maĭ veştĭ? adaoge a ḑice guraliul maĭ — mare — Staroste. Ce să fie? Pîră veche: se sfădesc la Divan boerii *paia* (ceĭ fără slujbă) cu boerii *halea* (ceĭ cu slujbă). Se sfădesc de la plapomă: unii o trag încoace, alţiĭ încolo...

— Dar Vodă ce ḑice, Kir Iancule? întrebă un muşteriŭ, privind şi cercetând într'o oglindă rotundă cu fundul înflorit în sidefurĭ, ca să vaḑă de nu cum-va a scăpat calfa briciul în pĕrul alunelei.

— Ce să ḑică? Le strigă și el, ca eŭ odinioară: Ho, staţi pe rînd ca la moară!

— De cât, jupân Măimărie, nu le vine rîndul destul de des.

— Păi lipitoarea că-i lipitoare, și încă-i trebue timp până să se îmfle de sângele supt. Dacă Vodă nu-i lasă până să se umfle punga lor din iraturi (venituri) și havalele, cu ce se alege creștinul că l-a poftit Măria Sa pe scaun la Divan?

— Dar pe ḑiua de astă-ḑi ce se mai svonosce, kir Vêntură-Veștĭ?

— Eŭ sunt om domnesc, pe mine nu mĕ întrebaţi. Adică nu cum-va credeţi că o să vĕ spun, că Vodă are de gând să-și schimbe Divanul, că prea s'aŭ burzuluit cei ce așteaptă? Nu cum-va vĕ trece prin gând, că, eŭ om domnesc, voiŭ deschide sghiaburile gârlei de nemulţămiri, de bârfeli împotriva domniei?

Ce-o să facă și Măria Sa, ca să mulţămească pe toata lumea? Ţĕranului nu-i place să dea văcărit și să 'și facă claca după pont; boerului cum să-i placă să stea cu punga goală? neguţătorului să nu-i ceri fumăritul, cotăritul și havalele cele-l-alte.

— Auḑi vorbă la jupân Vêntură-Veștĭ, întrerupse boerul Faca, care tocmai se sculă

după laviță, sfîrșită fiindu-i dichiseala. Auḑi vorbă de rumân! D'apoi numaĭ de asta e nemulțămită țeara! Dările aŭ adus'o la sapă de lemn. Biserica e necinstită, pentru că Mitropolitul n'a vrut să se supue luĭ Vodă de a ridica jurămîntul arhieresc, ca să nu se maĭ pue pe țeară văcăritul. Ispravnicii din județe sunt maĭ rĕĭ de cât pașalele din Șer haturĭ (de peste Dunăre): fură, taie, spînzură după pofta inimeĭ lor. Judecătoriĭ din toate departamentele nu daŭ dreptate de cât pe banĭ.

— Dar cu școala norodului? întrerupse dascălul Pahomie, de la școala Slavono-Românească de la Sf. Gheorghe-Noŭ. Școala cea mare a ajuns de batjocură. Pristav peste dăscălime aŭ pus Vodă pe kir Cucu, cel care anĭ întregĭ nu maĭ dădea pe la școală decât să-și iea leafa, dacă nu 'ĭ-o lua kir Pandeli cofetarul Vutcar.

Și dăĭ și dăĭ! La lafurĭ se intind muștereiĭ maĭ dihaĭ de cât gazetele noastre de aḑĭ.

Numaĭ intr'una nu se potrivesce vremea de aḑi cu cea de la Noembrie 1797: Pe boerul Faca mi-l'a înșfăcat Vodă și mi l'a trimes surghiun, în loc pustiŭ, la Sinaia, să se pocăească de *duhul franțuzesc* și de alcătuire de *pasquelurĭ* (satire); pe dascălul Pahomie a poruncit

Vodă nazirului școalelor să-l treacă la Cutia milelor, să nu se mai lege de juvaer de om ca jupân Cucu, iar bărbierul domnesc de la care Vodă a aflat ce fel de *gazeturi* se fac în prăvălia lui, l'a acoperit Măria Sa cu un lung hrisov de scuteli și *privileghii* noui în folosul... nu al țĕrei, ci al lui.

Ei, se potrivesce?

MAMA TARABOANȚĂ

— Păĭ da, fĕtul meŭ, eŭ sunt mama Tărăboanță, acea de pasce văcuța eĭ prin ponoarele Moțu-Draculuĭ. De cum se ridică zăpada, plec din Tesila și mĕ urc pe col cu Plăvana, maĭ înainte de ce să sosească ciobaniĭ cu oile de la Baltă.

— Da bine, mătușă dragă, aĭ vr'un bordeiŭ, orĭ măcar vr'o colibă de blănĭ pe Moțu-Draculuĭ?

— Cum de nu? O scorbură de brad bĕtrân: când ploŭă staŭ cinchită într'însa, ca in curțile D-tră; când nu ploŭă, întind și răsfĕț oasele astea bĕtrâne, pe velințele luĭ Dumneḑeŭ: iarba cu florĭ și mușchiul moale.

— Și cu ce-țĭ țiĭ ḑilele acolo, în creeriĭ munților?

— Păĭ a semĕnat Dumneḑeŭ dragul pentru noĭ săraciĭ știr, urzicĭ și bureți de tot felul și Plăvana îmĭ dă prisos de lăptișor și-l

aduc tot la două ḑile la târg la Sinaia şi *bogdaprosti*, îl vînd pe la creştinĭ şi cu gologanii ce prind îmĭ cumpĕr mălaiŭ şi lână de tors pentru ţoale... Numaĭ de un cârd de vreme târgoveţele din Sinaia, care vînd şi ele lapte la curţile boerescĭ, îmĭ aţin calea la rĕscruce de drum şi mĕ huciuesc ca pe un erete care dă târcoale pe la găinĭ... Ele nu mĕ lasă să-mi câştig biata mămăliguţă, ba încă mi-aŭ scornit un ponos...

— Ce ponos, mamă dragă?

— Ci-că sunt o babă fermecătoare şi că în casa unde calc eŭ, inţarcă vacile... De babă, babă sunt; că descânt cu cărbunĭ apă de la isvor, de durere de cap, orĭ frec copiiĭ de gâlcĭ cu vorbe de la mama învĕţate, de aia sunt fermecătoare?

Şi mătuşa Tărăboanţă îşĭ face treĭ crucĭ spre rĕsărit.

* *
*

Intr'al opt-ḑecĭ şi douilea an — şi nu numĕraţi pe foĭ de trandafirĭ, mama Tărăboanţă e aḑi un schelet uscat, îmbrăcat cu pergamen sbîrcit şi bătênd în galben-verde. Pe cap şuviţe de pĕr alb foesc sub o broboadă veche, ruptă, dar spălată la Prahova de câte

ori o tulesce de la munte la târg; in gură două dinţi mai ţin hotar buzelor, să nu dea năvală asupra fălcilor. De altmintrelea mama Tărăboanţa se ţine dreaptă, fără de cocoaşa cu care prea darnica natură îţi încarcă spetele la bătrâneţe, şi picioarele aŭ rĕmas sprintene de urcă colţul Bucegilor mai ca şi pe timpul tinereţilor. N'are pe nimeni pe lumea asta, biata bătrână:

— Vedi, domnule, când Dumneḑeŭ îţi lungesce anii vieţei peste rĕboajele omenesci, te trezesci singură-singurică, cu vatra rece şi cu gard de tăcere, a ori-ce dragoste în jurul tĕŭ... Cine mi-o închide ochii? Ia vr'un cioban creştin, milostiv...

* * *

Cum vedeţi, am făcut cunoscinţă cu mama Tărăboanţă, astă-primăvară, la Sinaia. Tinerimea de aḑi, care se laudă cu metoade noui de tot felul, în rostul vieţei, de rĕsună mahalaua cu sunet de oală spartă, nu-şi bate capul să mai stea de vorbă cu bătrânii, ba încă — noui Spartiaţi — vor să înlăture din calea omenirei moşnegimea netrebnică şi de aia, când pot, le dă bătrânilor şi câte un picior, s'ajungă cât colo, tocmai ca... ăla

Leului îmbĕtrânit din fabulă. Mie mi-a plăcut s'ascult pe bĕtrânii sfătoşi, chiar şi când nu prea alegeam bob curat din măzărichile graiului lor. O fi poate din interes, că mi puteam ḑice : nu rîde, mĕ băete, c'o să ajungĭ şi tu bĕtrân! Orĭ este pentru că sunt încredinţat de adevĕrul ḑicĕtoareĭ vechĭ : «când satul n'are un bĕtrân, să-şi cumpere unul îndată, că alt-fel e rĕŭ de sat!»

* * *

«Păĭ, fĕtul meŭ, n'am fost eŭ doar tot o bàborniţă, cum mĕ veḑĭ; avut-am şi eŭ odată obrajĭ rumenĭ, de nu sciam de *frunḑişoară roşie* de la coropcariĭ marchitani, ca celel-alte surate din sat şi pĕrul negru împletit în douĕ coḑĭ se încolăcia ca o cunună domnească pe capul meŭ şi spuneaŭ hîtriĭ de flăcăĭ la horă, Dumineca, că ochiĭ meĭ negri dădeaŭ foc la şira de paie a minţeĭ lor... Şi câte şi maĭ câte drăgălăşeniĭ n'auḑiam eŭ de la tineriĭ, ba chiar şi de la bĕtrânĭ vĕduvĭ, când cu doniţa cea împistrită de lingurarul Sărăcilă, cu fiare de foc, mândră de'ţĭ era drag s'o privescĭ, mĕ întorceam a casă, de la isvoare, purtând'o pe umĕr şi cea-l-altă mână ţinênd cumpĕna, rotită pe

şold. Hei, câţi se mai opreaŭ în cale să bea, sanchi, o gură de apă din doniţă!.. Şi eŭ sumeteam fota, din faţă, să nu se prelingă apa din doniţă pe fireturile ei, iar cel ce bea par'că nu se mai îndestula de bĕut.

Dar iacă într'o 'nameaḑi, auḑim pe taica oprind carul cu boi în bătătura casei. Venea de la Câmpina, unde dusese un maldăr de lemne de vînḑare. Ca nealtădată taiça nu dejugă mai întâiŭ boii, ci intră iute în casă. Era însoţiţ de un necunoscut tîrgoveţ.

— O fi iar vr'un *tacsildar* (strîngător de biruri), care vine să ne mai iea ce bruma ne-a mai rĕmas prin casă, îmi şopti mama Safta.

Dar tîrgoveţul cât păşi pragul casei, şi cât ochii lui deteră de icoanele din păretele despre rĕsărit, se închină la sfintele icoane ḑicênd: «Mulţămesc sfîntă Fecioară că m'ai mîntuit!»

Era pe poala cea cu bibiluri cusută de mama, icoana Maicei Domnului şi acea a hramului căsniciei părinţilor mei, Sf. Nicolae. Ḑilnic eŭ le împodobeam vara cu vezdoage şi cu lemnul Domnului şi iarna cu busuioc uscat şi cu flori de la marchitani, iar în faţa Maicei Domnului a fost atârnat un hârzob de hârtie de aur tăiat de mine ca un zarf

lung, în care era prins un oŭ roşu de la Paşci.

Gândii întêiŭ că necunoscutului îĭ plăcuse găteala mea de la icoane, dar mi-a spus îndată tata, că nu de asta se închinase musafirul, ci căcĭ cu adevĕrat sfînta fecioară îl mîntuise. Era, ḑise tata către mămuca Safta, un boer urmărit de zabiţiĭ din Bucuresci, carĭ aveaŭ poruncă să'l prindă, viŭ ori mort. Ci-că vina boerului era, că se dădese în sfaturĭ potrivnice Impĕrăţieĭ rusescĭ şi generalul cel maĭ mare rusesc, Kiselef, care ţinea pe atunci scaunul domnesc la Bucuresci, poruncise să fie prins bietul boer şi să fie spînzurat, orĭ să'ĭ ducă zabiţiĭ capul ca dovadă că l'aŭ omorît, urmărindu'l. A scăpat sĕrmanul cu ḑile până în lunca de lângă Câmpina, unde îl întîlni taica, nemâncat şi obosit ca vaĭ de el. Taica 'l-a cunoscut că fusese vătăşel al aceluia pe vremea Ciumeĭ celeĭ marĭ, când, ca mazil ce e taica, era însărcinat să ămble cu «*sănătoşiĭ*[1])» prin plaiurile Bucegilor şi să ducă la acest boer, isvod de sănătate.

— Să nu perdem timpul, boerule, ḑice

[1]) In timpul ciumeĭ eraŭ oamenĭ însărcinaţĭ să întrebe de sănătate din casă în casă.

tăicuţu. Dumneḑeŭ ajută pe Sf. Petru, deacă şi Sf. Petru dă din mâni, ca să nu se înnece. Să ne grăbim, că cloncanii de mumbaşiri[1]) ne calcă pe urmă. Să te schimbi în haine de-ale noastre. Fa Săftică, ḑice mamei, ian scoate din sicriŭ ale ţoale de Pascĭ, să le mbrace boerul. Şi tu, Marioară — veḑi aşa mĕ chiăm eŭ din botez — ia'ţi pe umere un suman să'ţi fie de căldură noaptea şi pleacă cu boerul de'l scoate prin Bucegi peste pajurele nemţescĭ, în Ardeal. Călăuzesce-l tu fată hăi, pe la Vêrful cu dor, pe la Obârşia Ialomiţei. Eŭ rĕmân a casă, boerule, că de'or sosi aci zabiţii stăpînirei şi m'or afla în sat, numai ce-or crede, că doar şi d-ta nu eşti pe departe, că bine sciŭ eĭ că ai venit din Câmpina cu mine şi aşa până ş'or perde vremea cercetând satul doar să te afle, d-ta veĭ fi ajuns la Braşov. N'avea grijă, cucoane, Marioara mea cunoasce toate potecile Bucegilor, te poate călăuzi ḑi şi noapte prin locurĭ neămblate.

Iute-iute boerul se făcu ţĕran. Mĕ uitam la el cât îĭ şedea de bine în haine de-ale noastre. Era tînĕr, tot să fi avut 25 de ani.

— Auḑi tu, Mărioară, să nu care cum-va

[1]) Mumbaşirĭ, adică *execuţie.*

să'ĭ ḑicĭ boerulŭĭ, când veţĭ poposi preŧla stânĭ, în munte, de cât pe nume. Ḑi-ĭ «Nea Gheorghe», spune că ţi-e vĕr primar.

Aşa ne sfătui taica rîḑênd, când boerul şi cu mine furăm gata de plecare.

Mama biata ne îngriji de merinde la dăsagĭ.

Veḑĭ, fată hăĭ, adăogă taica, când furăm ajunşĭ la pârlaz şi ne găteam să păşim din bătătura caseĭ la drum; veḑĭ de n'apuca calea prin sat pe la Isvoare, că vĕtaful de plaiŭ Gojgojea e tocmaĭ într'acolo cu maĭ mulţĭ poteraşĭ şi o fi primit carte închisă de la Bucurescĭ să urmărească pe boer. Apucă maĭ bine pe piscul Câneluĭ, tulesce pe Cumpĕt la Valea-rea şi urcă pe lângă monastirea Sinaia că de vĕ va şi întîlnĭ vr'un sihastru, nu va fi lucru cu primejdie, ba veţĭ popoşĭ pe noapte la vre-un sfînt călugăr.

Am sărutat mâna taicheĭ şi a mameĭ... Oh! nu sciam eŭ că o să fie cea după urmă sărutare.

Plecarăm, eŭ mergênd înainte, măcar că, femee fiind, se cădea să staŭ la urmă, dar trebuia să-'ĭ arĕt calea. Haĭ! Haĭ! din codru în luminişurĭ, din luminişurĭ iar în codru. Deal după deal se aşternea ca velinţe uriaşe sub picioarele noastre tot urcând pe

alt munte mai 'nalt,. «*Nea Gheorghe*» cu mintea îngândurată nu scotea vorbuliţă măcar. Eŭ, de, fată mare de 15 pe 16 anĭ, nu-'mĭ era dat mie să scormonesc vorba şi decĭ, cum tăcea muntele, cum tăcea muschiul, cum tăcea stânca, aşa tăceam amêndouĭ, de nu se auḑia de cât lovitura mĕsurată a încălţămintelor noastre pe peatra vêrtoasă, amestecată cu vaetele vêntului prin ramurile braḑilor şi cu cloncănitul şoimilor prin ponoare făr' de fund.

In ḑiua aceea, cu toată silinţa pusă, nu ajunserăm de cât mult după apusul soarelui în poiana Sihăstrieĭ de la Sânta Anna.

— Să rĕmânem aci pe noapte... nene Gheorghe, ḑiseiŭ eŭ. Noaptea o să fie besnă că luna ese numaĭ spre ḑiuă şi pădurea ce avem a trece maĭ departe face noaptea şi maĭ neagră, de nu o să vedem unde călcăm. Uite, colea, lângă scorbura sihastrului, este o căpiţă de iarbă mirositoare... O să'ţi întind un braţ de iarbă cu miresme. Să te culcĭ... nene Gheorghe şi să te odihnescĭ, că lungă 'ĭ încă calea şi picioarele d tale nedeprinse ca ale noastre... Uite, patul ţi-e gata. N'avea grijă, în luminişul Sihastrului Pahomie, nimenĭ nu te poate bănui. Ş'apoĭ veghia-voiŭ eŭ.

— Să veghezi d ta, Mărioară? îmi ḑise nea Gheorghe, aruncând spre mine o căutătură plină de gânduri, ce pe atunci eŭ nu le pricepeam.

Părintele Pahomie, sihastrul, auḑind graiŭ omenesc în jurul locuinței lui, eși să vadă ce este.

— Oameni buni, creștini drept credincioși, ḑiseiŭ eŭ călugărului. Mergem la schitul de la Peștera Ialomiței și cum noaptea e cât colea, bine-cuvintează, sfinte părinte, să aromim nițel astă noapte pe niţică iarbă din a căpiță.

Călugărul era om bătrân, cu barba lungă, albă ca zăpada. Genele și sprâncenele lui albe îi acopereaŭ ochii ca un văl de mătase. El ne bine-cuvîntă, ḑicênd: bine, feţii mei; odihniţi cu Domnul!..

Și intrând în coliba lui, ne aduse câte o strachină de lapte de capră de curênd fert. Eŭ scoseiŭ o pită din dăsagi.

— Poftim... nea Gheorghe, ḑiseiŭ eŭ; poftim de ospătează și ḑi părinteluĭ *Boda-proste* pentru lăptișor.

Mâncarăm. Boeru cum mâncà nu-'și mai lua ochii de la mine. Eŭ stăteam la doui pași de el, pe o buturugă de pom răsturnat de fulger. Atunci nu băgaiŭ de seamă

ce fel de căutătură ţintea nea Gheorghe spre mine; numaĭ apoĭ 'mĭ-am dat seamă de ea.

— Sunteţĭ tinerĭ însuraţeĭ? întrebă Sihastrul luând strachinele golite.

Eŭ simţiĭ sângele năvălit în obrajĭ.

— Ba nu, cinstite părinte, îngânaiŭ, «*Gheorghe*» mi-e frate.

Sihastrul se uită la mine, întoarse apoĭ privirea spre boer:

— D'apoĭ de ce nu? Nu seamănă frunză cu frunză pe acelaşĭ pom, necum frate cu soră.

Călugărul nu găsise nicĭ o asemănare între mine şi «*bădica Gheorghe*».

Da de ce să lungesc vorba ca drumul leneşuluĭ.

Boerul se tologi pe iarbă.

— Da nu te culcĭ Mărioară? mĕ 'ntrebă el.

— Ba mĕ culc, numaĭ să aprind colea, lângă d-ta, niţel jar, că noaptea-'ĭ rece.

Şi cum suflam în lemnele ce clădisem pe douĭ cărbunĭ scoşĭ din spuza foculuĭ Sihastruluĭ, lumina roşiatică a flacărei se întindea pe faţa boeruluĭ tologit nu departe de căpiţa de iarbă. Ce să-'ţĭ spun? Făr' de voia mea mi-se păru... nea Gheorghe, un flăcăŭ foarte frumos... Ce-'ĭ pârdalnica de vêrstă tînără? Da, mi-am dat o tiflă peste ochĭ

gândind: da ce, muiere, nu poți căta într'altă parte când sufli în foc?..

Decât, boierul, și el, nu-'și descleștă ochiĭ de la mine.

— Ce frumoasă ești Mărioară, la lumina jarului! șopti el cu glas dulce, ca un cântec ce merge la inimă.

Nu răspunseiŭ nimica și când focul fu aprins bine, eŭ, cu pricina ca să maĭ adun ceva vreascurĭ din codru, mĕ depărtaiŭ, gândind că maĭ bine șeade uneĭ fete să doarmă maĭ departe, colo, în vr'un tufiș.

De maĭ multe orĭ, în tăcerea adâncă a nopțeĭ, auḑiĭ pe... nea Gheorghe chemându-mĕ cu glas încetinel, iar eŭ din tufișul unde mĕ aciuisem, deacă vĕḑuĭ că focul arde nu răspunseĭ, că pricepeam bine că numaĭ așia, fără de nevoie mĕ chiamă.

De la o vreme adormiĭ. Cât'oĭ fi ațipit nu sciŭ, dar de odată simt căldura a două buze lipindu-se de obrajiĭ meĭ... Sar drept în picioare, desfăcênd o mână care ămbla să se colăcească pe după grumaziĭ meĭ.

Era boerul, care la lumina sclipitoare a stelelor, dăduse de culcușul meŭ.

— Lasă-mĕ boerule!..

Și mĕ repeḑiĭ lângă coliba Sihastruluĭ.

El nu cutează să mĕ urmeze acolo.

Până ce se lumină de ziuă, tot mĕ frământam apoĭ cu gândul: maĭ duce-mĕ-voiŭ maĭ departe cu boerul, orĭ să-l părăsesc în voia Domnuluĭ? Ca la un duhovnic să-ţĭ spun drept, că printre gândurile astea, tot svâcnea nesciutoare de viitor inima şi deacă închideam ochiĭ, mi se arĕta în vedenie chipul luĭ... nea Gheorghe tînĕr şi frumos, cum nu era nicĭ un flăcăŭ din Tesila. Şi îmĭ ziceam indată: d'apoĭ feresce nu pot părăsi pe boer până ce nu-l voiŭ trece de pajurele nemţescĭ... Aşa vrea taica... Ce? nu care cum-va o glumă de flăcăŭ e în stare să te abată din calea cinsteĭ?

Şi m'am hotărît, lesne, prea lesne să duc maĭ departe a doua zi pe... nea Gheorghe, după porunca tateĭ.

Maĭ tăcută decât în ajun ne fu calea... Boeruluĭ şi luĭ par'că îĭ era silă de ceea ce făcuse.

Mergea acum el înainte şi eŭ pe urmă şi îĭ ziceam din când în când: la dreapta orĭ la stânga. Şi când aşa îl povĕţuiam, el întorcea ochiĭ spre mine, iar eŭ plecam pe aĭ meĭ spre pămînt.

Trecurăm aşa de Vêrful-cu-dor, o tulirăm la vale spre Ialomiţa, fără a întâlni ţipenie de om, că ciobaniĭ cu oile ce se urcaseră la

munte la începutul verei, eraŭ acum trecuți pe Gepi și Omul. Umblam numaĭ nouĭ douĭ în pustietatea munților, noĭ douĭ, erĭ încă nesciind unul de altul, astădĭ eŭ căutând să ajut la scăparea de la moarte a unuĭ tînĕr boer, dar simțind că mântuirea luĭ poate fi peirea mea.

De ₫ecĭ de orĭ urcasem și tulisem cu taica Bucegiĭ. El haulea mânând șirul de caĭ încărcați cu scânduri de la ferestraele din Valea Ialomiței, eŭ ₫iceam o doină de rĕsuna munții. Acum făceam, dar oh! nu tăcea inima în mine: iubeam pe necunoscutul de erĭ... Năprasnică-i dragostea!..

Aci mama bĕtrână se opri; vocea eĭ slăbi și rĕmase dusă pe gânduri și cu ochiĭ infipți de vârful Bucegilor.

— Ș'apoĭ maĭ departe? întrebaĭ eŭ.

Maĭ departe? Am dus pe... nea Gheorghe până dincolo de pajurele nemțescĭ... Nea Gheorghe mĕ iubea... el mi-a jurat că mĕ ia de soție... Și am urmat luĭ... nea Gheorghe.., Am uitat de taica, de biata mamă, de căsuța noastră de la Teșila... Dusu-m'am unde s'a dus nea Gheorghe și anii mi-se părură luni și lunile ₫ile... Rĕmas-am cu el, fericită și iubită și uitând pe toți aĭ meĭ... Și nu-mĭ păsa că neguțătore-

sele de la Braşov nu-mi dădeaŭ bună ḑiua, fără de a auḑi şoptind între ele: «asta trăesce nemăritată cu boerul din Bucuresci». Nemăritată? Da, el să jurase că odată întors la Bucuresci, mĕ ia şi drept la prea sfinţitul mitropolit mĕ duce, să ne cununăm.

Dar iacă într'o ḑi Gheorghe al meŭ primi o carte domnească din Bucuresci... Pasămi-te muscalii se trăsese din ţeară. Pe scaunul domnesc era iar domn pământean şi «nea Gheorghe» era rudă cu Vodă cel nou, care'l chiăma în ţeară. M'am bucurat că o să fie fericit, dar m'am mâhnit când plecă, deşi-mi ḑise: «Marioară, să sciĭ că pe loc ce voiŭ ajunge la Bucuresci, trămit după tine să mi te aducă».

Aci iar conteni de a grăi Maria Tărăboanţă şi şterse o lacrimă mare care năvăli în ochiĭ sĕi...

— Eĭ şi?..

— Şi am aşteptat o lună, douĕ, un an, doui... şi din Bucuresci nu maĭ veni nimeni de la... nea Gheorghe al meŭ şi eŭ n'aveam cu ce să-mi ţin ḑilele, de am ajuns să muncesc la cetate în Braşov, cărând petre cu *tărăboanţa* şi de atunci mi-a rĕmas numele *Mama Tărăboanţă*... Vĕḑuiŭ că nu maĭ este

nădejde de veste bună de la Bucuresci, că la toate cărțile ce rugam pe părintele Filotei de la biserica din Scheĭ să mi le scrie, de le trimiteam lui nea Gheorghe, nici un răspuns nu-mi mai veni...

Ba-mi veni într'o ḑi o veste, care auḑind'o am căḑut ca moartă la pămînt. Când m'am deșteptat, eram sărită din minți și nebună; am ămblat apoi cinci ani, în nescire, rătăcind prin Bucegi și trăind din mila creștinilor.

— Sĕrmana Mărioară!.. Dar ce veste te-a isbit așa?

— Mărioara? A murit Mărioara... Eŭ sunt baba Tărăboanță!... Ce veste? Bietul taica fusese aruncat în Ocnă, că s'aŭ aflat de muscalĭ că el făcuse scăpat pe boeru... Acolo, în ocnele de la Slănic i-aŭ rĕmas oasele, iar sĕrmana mea mamă Săftica a murit nebună de durerea morței taichi și-i mai veni tocmai în acele ḑile și de la Brașov veste, că eŭ sunt muĭere necinstită.

Sĕrmanul taica! Sĕrmana mama!

Plânsul sbucni din peptul bietei bătrâne.

— «M'am însdrăvenit cu rugăciunile Sihastrului de la Sf. Anna. M'am întors la Tesila, căsuța risipită; toți ai mei în morminte făr' de cruci, făr' de miresme de tă-

mâeri... Numaĭ Ursul, câne̦le cu care mĕ hârjoniam când eram copilă, maĭ trăia, hrănit de bunii vecini, dar neurnit de la casa noastră pustie... Ursul singur mĕ cunoscu, mĕ întâmpină gudurându-se.

Părintele Lukian de la biserică mĕ primi la el câte-va ḑile: preoteasa, suflet bun, îmĭ adună cu discul de la creştini cu ce să-mĭ dreagă casa şi să-mĭ cumpere o văcuţă...

De atunci cu Plăvana şi cu urmaşele Plăvaneĭ mi-am ţinut amărîte̦le ḑile...

Şi iacă de ce baba Tărăboanţa e fermecătoare!

Eĭ, dar destulă vorbă de clacă... Mĕ iartă, domnişorule. Uite, maĭ am în doniţă niţel lapte, de vre-o 10 parale, nu poftesci să ţi-l daŭ?

I-am dat un ban de aur.

— O să-l pun bine de *comând* banul ce-mĭ dedeşĭ. Când oĭ muri pe colţ de munte, o fi cu ce să mĕ aducă în vale ciobaniĭ, cu spete̦le, şi să plătească la mănăstire pentru pogribania babeĭ Tărăboanţă... Cu banul de la d-ta m'or îngropa ca pe o creştină, iar nu ca pe o fermecătoare.

— Da un lucru nu mi-aĭ spus, mamă bĕ-

trână. Cum se numea la Bucurescĭ . . . nea Gheorghe?

— Numele luĭ?.. îl scie mormîntul de la Sf. Sava... Numele luĭ? Ḑi-i boer şi pace!

— Adevĕrat, mamă Mario; să-ĭ ḑic: boer!

AMOR CU CEL DE ALTA LEGE

In dimineaţa ţilei de 30 Aprilie 1828, pâlcuri pâlcuri de orăşeni de toate breslele în haine de alaiŭ domnesc, se îndreptaŭ de pretutindenea spre strada Podul-Târgului-de-afară, în Bucuresci.

— Şi ţici, dascăle, că astă-ţi cu bună seamă intră Muscalii în Bucuresci? întreba starostele de şalvaragii pe dascălul Onofrei, de la Mitropolie.

— Da, cu bună seamă, astă-ţi... că aŭ primit Prea osfinţitul Mitropolitul Grigorie carte pe limba franţuzească de la mai marele general Gheismar, că astă-ţi o să intre oastea îm pĕrătească a lor în Bucuresci.... I-a citit'o *Musu Fraival* arhitectonul cu glas mare, poftorind'o pe românesce, de au înţeles toţi ceĭ de era cu mine, în etacul Inalt P. S. Sale...

— Rĕzboiŭ, jupân dascăle, rĕzboiŭ!...

Uite n'aŭ trecut 16 anĭ deplin şi iar rĕzboiŭ... Biată ţeară!..

— De ce jupân staroste? Păĭ nu-ĭ maĭ bine să intre muscaliĭ în Bucurescĭ, maĭ curând, până nu daŭ vr'un iurăş pe aicĭ Turciĭ de prin serhaturile Dunăreĭ?

Şi tot grăind aşa, dascălul Onofreĭ şi cu Manăilă, starostele de şalvaragiĭ, ăla de are prăvălia peste drum de Bărăţie, ajunge la Foişorul de foc... Aci lume multă era adunată în jurul unuia din ceĭ patru stâlpĭ marĭ pe care era durat foişorul.

— Ce o fi acolo? întreabă dascălul pe unul care după haina luĭ se vedea că este din breasla de foc (pompierii).

— Ce să fie? Citesce psaltul Gîfăilă de la Sf. Gheorghe, cartea domnească lipită de stâlp ca s'o audă breslele, cari aci se adună, ca să înjghebe alaiul de primire al Muscalilor.

Era în adevĕr lipit pe foişor un exemplar din proclamaţiunea ce cu 3 ḑile maĭ înainte, adresase către ţeară M. S. Vodă Grigore D. Ghica. Acesta cât oblicĭ că Ruşiĭ aŭ trecut Prutul pe 3 locurĭ, în Moldova, pe data porunci să i se tragă la scară cea maĭ mare butcă cu 12 caĭ de poştă şi încărcându-se cu ce putu luà maĭ răpede din curtea luĭ

domnească, plecă spre munții Ardealului, lăsând pe mitropolitul Grigore Caimacam țării, *până la întoarcerea lui în scaunul Domniei.* — Adică vorba vine! exclamă starostele de șalvaragii, că pe tronul țării românești M. S. Gr. D. Ghica Vodă nu se mai urcă, dacă odată aŭ apucat să intre Muscalii în București!

Acum alaiul se întocmi pe două laturi ale ulițeĭ, iar în mijlocul luĭ se țin șir butcile boerești, duruind cu roțile lor aurite pe grindele rĕŭ încheiate ale pavelei. Când ḑic că butcele țin șir, greșesc, că dimpotrivă, care de care din boerĭ căutaŭ să apuce cu butca luĭ mai înainte celor-l-alte. Arnăuții în fustanele creță și albe și pe spete cu ilice muiate în aur, cu turbane de șaluri de India, legați la cap, cu iatagane și pistoale cu plăselele bătute în ținte de argint, atârnând la șalul care le strîngea șelele, abia se țineaŭ pe capră din dosul trăsurilor, ținênd strîns cu o mână de canafurile de mătase și cu cea-l-altă chiseaua cu tutun și ciubucul de lemn de cireș orĭ de iasomie, împodobit cu calâf de cilicuri și țeava încoronată cu imamele rotogoale de chihlibar și de diverse metaluri colorate bătute cu scânteetoarele diamante.

Lumea, înghesuită pe la uși și pe la tă-

răbile prăvăliilor, între sticlele cu rachiurĭ şi vutce variŭ colorate, orĭ printre copăele pline cu făină, cu roşcove, cu mistopide, cu cremenĭ şi amnare, cu lulele turcescĭ, pe sub cercurĭ atîrnate ca nisce policandre, de carĭ spânzuraŭ lumânările de sĕu şi colăceĭ întortochiaţĭ de cositor, privea la butcile carĭ sburaŭ prin nourĭ de praf...

— Asta-i Banu Barbu Văcărescu...

— Uite, mĕ... Mihalache şi Alecu Ghica în butca cea dăruită de ruda lor M. S. Grigore D. Ghica Vodă.

— S'a dus Vodă, s'a dus chilipirul!

— Ia priviţĭ podoabe de argint la caiĭ boerului Grigore Brâncoveanu.

— Da ian vedeţĭ arnăutul luĭ: e muiat în aur!

Şi trec în revizie pe toţĭ, aninând la fiecare vre-o observaţiune, care bine-voitoare, care de limbă rea... Aşa trecură în butcele lor Alecu Creţulescu, Alecu Nenciulescu, Grigore Băleanu, Gh. Filipescu, Manole Arghiropolo, Ştefan Bălăceanu, Nicu Ghica, Romanitis... Maĭ băgate în seamă de cât toate butoele fură acelea care duceaŭ întru întâmpinarea muscalilor pe Mitropolitul Grigore, pe episcopul Gherasie de Buzĕŭ şi pe Neofit de Râmnic.

— Ce e roata lumei, jupân dascale Onofrei, exclamă starostele Mănăilă, privind la procesiunea butcelor boerești, nu mai departe de cât acum 3 dile se înghesuiaŭ tot boerii âștia să sărute poala anteriului lui Vodă și adi se întrec care de care să ajungă mai întêiŭ în fața muscalului...

— Păi ce, jupân Mănăilă? boerul nu poate făr' de stăpân!..

* * *

In ajunul dilei în care intraŭ muscalii pe podul Târgului-de-afară, într'o casă din mahalaua Sf. Elefterie se petrecea o scenă care poate interesa pe lectori.

Dar să facem mai întêi cunoscință cu stăpâna casei. E Medelnicereasa Zoița... o femeie din lumea mare bucureșteană, vĕduvă, în vêrstă de 20 ani și frumoasă de-i mersese vestea până departe. Neavênd destulă avere ca să poată trăi în huzur, Zoița închiria pe la unii și alții camere în cuprinsul casei sale. Unul din chiriașii ce Zoița ținea acum în casă, era un tînăr albanez, de lege mahomedană, servind în ceata *beșliilor turci*, lăsați de poarta otomană, saŭ mai drept grăind, impuși de dênsa Domnitorilor români.

Naima-Efendi se chiema acest june osțean turc.

Frumos, cu tipul lui oriental, nu întârdie de a face să bată inima tinerei văduve. In scurt timp ei se iubiră, cu toată puterea sufletului lor. Creștina își uitase de lege: de lege își uitase mahometanul...

In dimineața zilei de 29 Aprilie, junele arnăut primise porunca de la Beșli-aga, căpetenia beșliilor, ca imediat să-și ia toate armele și să apuce în goana calului calea Giurgiului, căci mâne intră muscalii în Bucuresci. Dar cum să abandone Naima pe Zoița? Atârnată de grumajii lui, Zoița plângea și-l ruga să nu plece.

— Te iubesc, Zoițo, dar dacă muscalii mă prind în Bucuresci, sunt om perdut! Mă împușcă.

— Nu, nu pleca! Părintele Evloghie de la biserica Sf. Elefterie îmi este bun prieten. In casa la el ascuns, nimeni nu te poate urmări... Nu pleca; te iubesc! Te iubesc! Făr' de tine nu pot trăi!...

Și într'un lung sărutat înlănțuia brațul de grumajii lui Naima.

* * *

Peste drum de casa cucoanei Zoiței, în curtea bisericei Sf. Elefterie, locuia părintele Evloghie. Era un preot cuvios, cu barba albă ca zăpada. Cunoscut de toate cucoanele mari, cărora le era duhovnic; la ḑi de pĕs și în fie-ce Sâmbătă se țineaŭ droae calescele boerescĭ la Sf. Elefterie; că nicĭ un preot ca părintele Evloghie nu putea ceti cucoanelor maĭ cu râvnă un acatist la Maica Domnuluĭ.

Avea părintele Evloghie de la rĕposata luĭ preoteasă o fată frumoasă, pe care o măritase, dar după 2 anĭ de căsnicie rĕmase vĕduvă, se întoarse la casa părintească, unde se ocupa cu gospodăria. Mărioara, — așa se numea fata părintelui Evloghie, — era bună prietenă cu cucoana Zoița de peste drum. Vĕduvioare amândouĕ, ele se înțelegeaŭ minunat și-și povesteaŭ adesea durerile sufletescĭ...

Zoița nu-ĭ ascunsese dorul inimeĭ sale, dar Mărioara cu una nu putea să se împace: cum să iubească Zoița pe un păgân?

— Pĕcat! Pĕcat! coană Zoiță, ḑicea Mărioara, fără să-și poată stăpâni ochiĭ de a îndrepta o căutătură galeșă spre frumosul Naima.

* *
*

Părintele Evloghie nu simţise de dragostea Zoiţeĭ pentru Naima. Când Zoiţa merse cu Naima la casa preotului să-l roage să dea adăpost tainic tînĕruluĭ oştean mahomedan, bĕtrânul preot nu bănui nimic şi se învoi, suflet generos, să-l scape de la peire, după îndemnul cucoaneĭ Zoiţa. Scbimbat în haine bisericescĭ, de dascăl, Naima rĕmase imediat în casa preotuluĭ. Zoiţa era fericită că putuse, ast-fel, asigura viaţa iubituluĭ eĭ.

Zoiţa se juca cu focul!...

Mărioara o asigura, ca bună prietenă, cum îĭ era, că va îngriji ea maĭ bine de cât părintele Evloghie de tăinuitul dăscălaş, care, ca să nu se dea de gol înaintea strĕinilor, se prefăcea că este mut.

Trecuseră acum maĭ multe ḑile de la intrarea ruşilor în Bucurescĭ, şi nimenĭ nu băgase de seamă, că în casa parinteluĭ Evloghie maĭ era un tînĕr *palamar*, bietul om mut, de numaĭ prin semne puteaĭ grăi cu el. Nimenĭ nu pricepea cum stătea de vorbă Mărioara popeĭ cu bietul mut! Că stătea de vorbă Mărioara şi încă adese-orĭ cu Naima, băgase de seamă şi cucoana Zoiţa. De aci se stârni pârdalnica de gelozie, care avea să strice toată treaba.

— Da bine, Mărioară, prea ducĭ grija luĭ

Naima, îĭ ḑicea cucoana Zoiţa, muşcându-şi buzele cu o vĕdită ciudă.

— Bietul tînĕr! rĕspunde Mărioara. Cine n'ar îngriji de dênsul, după ce e atât de nenorocit!

— Da par'că ḑiceaĭ că'ĭ de legea turcească?

— Poate că s'o boteza cu vremea, că părintele Evloghie îĭ grăesce de cele bisericescĭ ale noastre şi el ascultă cu drag.

* * *

In sufletul cucoaneĭ Zoiţa crescea dragostea pentru Naima, pe mĕsură în care într'al Mărioareĭ crescea noua dragoste pentru acelaşĭ. Ce-ĭ de mirare dacă coana Zoiţa, simţind cum Mărioara îĭ fură inima luĭ Naima, devenea pe toată ḑiua maĭ aprigă duşmană a feteĭ popeĭ?

Intr'o ḑi cucoana Zoiţa aşteptă zadarnic la ea acasă pe Naima. Ĭi promisese să vină la ora toceĭ de vecernie. Cu cât dor l'aştepta! Dar Naima înlănţuit de braţele Mărioareĭ, pe când părintele Evloghie făcea slujbă în biserică, nu putu a se smulge de lîngă Marioara, ca să'şi ţină promisiunea dată cucoaneĭ Zoiţa. Aceasta vĕḑênd întârḑierea, înţelese de sigur care'ĭ causa şi ne maĭ putêndu-şĭ stăpâni agi-

tațiunea sufletului, se răpede peste drum la casa părintelui Evloghie. De nimeni ne întâmpinată și neoprită în cale, cucoana Zoița, ca o săgeată, se introduce prin câte-va camere, până ce străbate în acea în care se afla Naima și Mărioara. Naima se smulge din brațele Mărioarei și ese cu Zoița...

* *
*

Trecuseră vr'o 10 zile de le întrarea muscalilor în Bucuresci. Graful Palin, numit de împĕratul rusesc președinte al Divanurilor ambelor principate, era acum la Bucuresci. Inconjurat de statul-major al oștirei, Palin ținea sfat chiar în marea sală a Divanului țĕrei, în cuprinsul casei în care cu puțini ani mai înainte ținuse școală românească nemuritorul Gh. Lazăr.

De odată se deschide ușa sălei și intră o frumoasă și tînără femee. Toate privirile se îndreaptă cu surprindere spre această femee. Intr'o agitațiune extremă, ea se apropie de Palin și ne mai putêndu-și ține plînsul, în neputință de a articula două vorbe, înmânează generalului o hârtie. Generalul o deschide și citesce: «In casa părintelui meŭ, preotul Evloghie de la Sf. Elefterie, s'a ascuns un be-

şliŭ turc, care a legat dragoste cu o creştină, cucoana Zoiţa».

Palin îndreaptează jalba denunţătoare la Divan, iar pe de altă parte trămite imediat câţi-va cazaci, care să aresteze pe junele turc.

— Ce am făcut! Ce-am făcut! ţicea cu o sfâşietoare durere Mărioara Popeï, frângêndu-şi mânele când eşi de la Graful Palin.

Intr'un moment de turburare, vĕţêndu că cucoana Zoiţa ocupă până în adânc sufletul luï Naima, Mărioara înteţită de ascuţitul şi veninosul bold al gelosieï turbate, luase hotărîrea să-ï pearţă pe amândouï.

Cazaciï nu găsiră pe Naima în casa părinteluï Evloghie, ci la cucoana Zoiţa. Când dânşiï intrară în camera unde Naima petrecea acum liniştit şi împăcat cu Zoiţa, aceasta înţelese pericolul şi, îngrozită, leşină. Oşteniï muscaliï luară între puşti pe Naima şi-l duseră la *obahtă* (corp de gardă). Când trecu Naima cu cazaciï pe dinaintea porţeï sf. Elefterie, Mărioara, în genunchi lângă poartă, cu ochiï înnecaţi în lacrimi, privi pe Naima. El întoarse scârbit ochiï de la dânsa, iar caporalul conducĕtor de gardă, întorcêndu-şi şi el capul spre poartă, ţise:

— Cito takoï? — ciorti znait!.. Ce maï e şi asta?.. Dracul scie!

* *
*

Divanul se adună în pripă, după convocarea Grafuluĭ Palin şi luând în cercetare caḑul luĭ Naima-Efendi, dete următoarea poruncă:

«*De la Divanul prinţipatuluĭ Valachieĭ, către dumnea-luĭ vel Spătarul.*

«Fiind-că o muiere anume Zoiţa... se află înclinată cu Naima Beşliul, om de altă lege şi cu greŭ de a se despărţi de el, pe acela să-l fac zapt d-luĭ gheneralulŭi Gheismar, iar pe acea femee, cucoana Zoiţa... să orânduescĭ d-ta un zapciŭ spătăresc, să o ducă surgun la schitul Başcovul, din Sud (judeţul) Argeş, de unde să nu fie slobodă a eşi afară, fără de al douilea poruncă, iar orânduitului mumbaşir dându-i-se adeverinţă de teslim (predare) de către stariţa acestuĭ schit, să o aducă aicĭ.

3 Iunie, 1828.

Semnaţi: Grigorie al Ungro-Vlachieĭ, Neofit Râmnic, Barbu Văcărescu, Mihalache Ghica, Constantin Câmpineanu, Alexandru Nenciulescu, Alecu Creţulescu».[1])

---

[1]) Documentul se află în condica No. 117 de la Archiva Statuluĭ.

Ast-fel se termină romanul cucoanei Zoiţa. Nenorocitul Naima, predat de guvernul român Muscalilor, a fost împuşcat ca spion turc, iar Mărioara părintelui Evloghie înnebuni de remuşcare. Nenorocitul tată, din durerea ce resimţi, vĕdênd în ce stare se află fiica lui, cădu bolnav la pat, nu se mai sculă, murind după o zăcere de câte-va dile.

— Dumneḑeŭ a lovit casa popii Evloghie şi a cucoanei Zoiţa, pentru că dragostea unei creştine cu cei de lege păgână e mare păcat? zicea prescurăreasa mătuşa Despina de la Sf. Elefterie.

ŞTEFANICĂ ŞI TINCA

NUVELĂ ADEVĂRATĂ

Intr'o Duminecă din luna Februarie, anul 1839, cine ar fi intrat în frumoasa biserică a Sf. Ioan din Peatra, cea zidită de Ştefan-cel-Mare, ar fi dat de mari pregătiri de nuntă. Părintele Tofănică şi cu protopopul de ţinut Economul Stavriţă, cu tot soborul Bisericei, aşteptaŭ în altar sosirea mirilor, pe când dascălul-paraclisier vedea de n'a uitat ceva din cele trebuincioase pe masa din mijlocul bisericei, în jurul căreia avea să se facă nunta. Ce să lipsească? Masa era acoperită cu o minunată stofă grea de Veneţia, iar pe ea odihnea evanghelia ţitoricească, cea ferecată cu argint şi cu chipurile sfinţilor Apostoli la colţuri, cu mare măestrie închipuiţi de machedoneanul Nuşi, argintarul curţii domneşci de la Iaşi. De evanghelie staŭ re-

ţimate două cununi, cercuri de metal cu cruce la frunte şi împodobite cu flori; cădelniţa cu cărbuni aprinşi aşteaptă numai s'o ia diaconul de lanţuri şi să scoată din ea miresne dulci de smirnă şi de tămâe, iar între două tricheluri de argint cu lumînări de ceară albă aprinse se rĕsfaţă o veche icoană a S-tului Nicolae, căci mirele s'a hotărît să ţie acest sfînt de hram al casei sale. N'a uitat paraclisierul să întindă şi o frumoasă velinţă vărgată sub picioarele mirilor şi ale nunilor, nu doară că ţinea el să calce pe moale picioruşele miresei şi ale nunei mari, dar căci sub velinţă, în dreptul acelor picioare, nunul mare era dator să pue ceva rubiele de aur şi irmilici de argint, ca să fie de bun augur mirilor, tot pe aur şi argint să calce în viaţă.

Acum lume multă — şi poftiţi şi nepoftiţi — aŭ împlut biserica ca un cuib de lăstuni. Toţi aşteaptă cu vĕdită nerăbdare sosirea mirilor. Avea să se cunune Alecu, fiul cel mai mare al Clucerului Alexandru, cu frumoasa fiică a paharnicului Gheorghe Economu şi nuni aveaŭ să fie boerul Iordache Dărmănescul cu cucoana Casuca. Era nuntă *simandicoasă*, se vedea cât colo, după redvanele cari aduceaŭ la pridvorul bisericei cu-

coane și boeri tot unul și unul, tot ce era mai *moțat* în Peatra. D'apoi blănî, gătelî și juvaere pe cucoane! Miî de leî, nu sforicele de moșii, ci moșii întregi făceaŭ salbele de la gâtul cucoanelor și cerceii de la urechiușile lor!

Dar iată că o mișcare mare se face în adunarea din biserică, iar Psaltul Parapanghel de la strana din dreapta, cocoțat mai sus de cât toată lumea, strigă, ca să fie auḑit de părintele Tofănică, din altar: «Cinstite părinte, vine nunta!»

In adevĕr, nunul mare își face intrarea în biserică, alăturea cu mirele. Ce mai blănî de samur, ce mai anterei albe de atlaz! Ce mai brâne, șaluri de Hindia, de ți se par țesute de mânî de năsdrăvane!

— E frumos mirele, șoptesc *duduiele*, tinerele fete din calea nunței.

— Dar e mai frumoasă mireasa, rĕspund flecăoandrii.

Era, în adevĕr, o frumusețe rară Tinca Economu, care sosea și ea în biserică cu nuna mare, cucoana Casuca, urmată de toată familia mirilor.

Lumea se desfăcu în două, ca să lase să treacă nunta spre masa pregătită.

Acum protopopul, părintele Tofănică și tot

sobornul aŭ eşit din altar şi înaintează spre masa pregătită, pe când psaltul face o gamă discretă *sottovoce,* un *pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa*, care să-'i *ungă* glasul, să nu scârţie.

Nu'ĭ vorbă, bĕuse el de dimineaţă douĕ ouĕ necoapte, tot cu acest scop, dar maĭ cercase şi ceva vinurĭ din podgoriile de la Bacăŭ, pe cele *boltĭ* din uliţa mare a oraşuluĭ.

Ce să vĕ descriŭ eŭ frumuseţea miresei? Era o adevĕrată «*Iliana Cosinzeana*» din poveste şi sub beteala de aur ce-ĭ învĕluia capul adorabil şi cădea în valurĭ de raze de soare până la pământ, Tinca nu maĭ seməna ca o femee, ci era ca o aparițiune cerească.

— Ce frumoasă fată! era şoapta unanimă în toată marea biserică.

Nunii iaŭ locul cuvenit lor. Asemenea face mirele, dar mireasa plânge. Deacă nu era la biserică, lăutariĭ i-ar fi cântat «*Taci mireasă nu maĭ plânge!*» Toate miresele de acum o jumĕtate de veac se credeaŭ datoare să plângă, să se prefacă barem că plâng. Eĭ, dar Tinca plânge deabinele.

— Ce aĭ drăguţă? o întrebă nuna mare.

Părintele protopopul a băgat de seamă şi el că plânsul miresei nu este numaĭ *farafasticurĭ*, ci cu adevĕrat plânge din adân-

cul inimeĭ. El se apropie de Tinca şi o întrebă :

— Aŭ nu'ţĭ este cu voie să te măriţĭ cu boerul Alecu?

Mireasa rosti un energic *nu*, care emoţionă toată adunarea.

— Nu, nu mi-e drag Alecu, ci Ştefănică, frate-sĕŭ.

Scandalul era făcut, era la culme.

Ochiĭ mulţimeĭ se îndreptară spre fratele mirelui, spre Ştefănică. Acesta, băeţan de 20 de anĭ, era în adevĕr cu mult maĭ frumos de cât frate-sĕŭ Alecu. Palid ca turta de ceară, cu privirea rătăcită, rĕmăsese ca înlemnit, în faţa sceneĭ din jurul meseĭ nunţeĭ. Ştefănică iubea pe Tinca, dar, fiŭ ascultător, nu protestase contra combinăreĭ matrimoniale a tată-sĕŭ.

Bĕtrânul clucer Alexandru nu stete mult pe gânduri. El şopti o vorbă fiuluĭ sĕŭ Alecu. Acesta se retrase de pe velinţa nunţeĭ, iar în locul luĭ, clucerul aduse pe Ştefănică.

Mireasa încetă de a plânge. Părintele protopop schimbă «*peciul*» adică biletul învoind cununia, pe numele luĭ Ştefănică... Şi «*Isaia dănţueşce*» şi părăluţele, liscăile de argint şi cofeturile se aruncară din amvonă asupra adunăreĭ, la cununia luĭ Ştefănică cu Tinca,

în loc de a fi aruncate la nunta lui Alecu. Apoi era şi drept, că acesta doar «*bună-ţiua*» schimbase până acum cu Tinca, pe când pe Ştefănică ea de multe luni îl iubea.

Trei ţile ţinu nunta la casa Cluceriului. Sunetul vioarelor şi al cobzelor acoperi ultimele ceasuri ale vorbelor de scandal al mahalagiţelor, vinul curse gârlă, nunul şi nuna mare implură la masă o cupă cu galbeni venetici şi olandezi noui, ferecaţi, şi mesenii mai împlură şi al douilea pahar cu tot felul de bani, tot aur şi argint şi'l închinară pentru nouii căsătoriţi...

II

DUPĂ 19 LUNI

La mahala. — Auţişi, soro? Ci-că c'oana Catinca a lui Ştefănică, fiul Cluceriului Alexandru, s'a dat în dragoste cu boiarul de la Dobreni, Catargi.

— Elei! dragă c'oană Tarsiţo? Par'că nu-mi vine să creţ, că Tinca a luat din dragoste pe Ştefănică. Uitat-aï ce *scandelă* s'a întêmplat la cununia lor acum un an?

— Ba acum 19 luni, în capĕt...

— D'apoĭ bine, coană Tarsiţo, d'abea a eşit din patru-deci... Dumneḑeŭ le-a dăruit o copiliţă... Vaĭ, ce pĕcat!..

— Ḑi maĭ bine: ce neruşinare!.. Bietul bârbat! Un băiat de 22 de anĭ de-o fi...

— Şi frumos coz!.. Cine n'ar fi fost bucuroasă să-l ia de bărbat!..

— Păĭ ce te aştepţi de la coana Catinca?.. Soiŭ rĕŭ, soro, soiŭ rĕŭ, cumĕtră dragă... Nu scii că măsa a înşelat şi ea pe bărbatuseŭ toată viaţa?

Mahalaua de astă-dată nu minţia.

Ce se întêmplase?

Tînĕrul boer Catargi asistase la nunta luĭ Ştefânică si încă de atunci punêndu-şi ochiĭ pe Tinca, nu întîrḑiă de a lega cunoşcinţă maĭ de aproape cu Ştefănică, ba deveni *«amicul caseĭ»*; mânca adesea la tînĕrul însurăţel, seara venea regulat la partida de cărţi, aducea din când în când zaharicale pentru coana şi i le oferea tot-d'a-una faţă cu boerul Ştefănică. Ş'apoĭ ce guraliŭ şi om de duh era Catargi! Ce plăcut grăia de toţi şi de toate! Că era om procopsit, învĕţase franţuzesce la dascălul Xenopol, cel care crescea copiiĭ luĭ Dum. Stan şi pe băiatul cel maĭ mic al Cluceriuluĭ Alexandru. Ba citea *gazeturĭ* franţuzescĭ, carĭ le împrumuta de la elveţianul Ballif,

alt dascăl franţuz, ceea-ce nu putea să facă Ştefănică, căci scia numaĭ românesce şi ceva grecesce.

Se făcea lumea roată în jurul luĭ Catargi, când povestea seara, în 1840, la sindrofie orĭ la cărţi, scirile culese de prin «gazeturĭ». El spunea cum Louis-Napoleon a încercat pe la capĕtul luĭ Iulie să facă rĕzmeriţă în Franţa, la Bulonia, şi cum a fost prins şi aruncat în temniţă, la Ham, în 24 Septembrie. Prea era legendar «*Napoleon Bunaparte*» ca să nu intereseze şcirile despre un urmaş al viteazuluĭ împĕrat. Dar ce impresiune nu făcu asupra adunăreĭ de la Ştefănică vestea sosită despre atentatul contra regeluĭ Franţeĭ Louis Philippe, de la 3 (15) Octombrie!..

Şi nu numaĭ în politica din afară, ci şi de cea internă era a tot şciutor boerul Catargi. Inşira ca boabele metaniilor de chilimbar, veştile din Iaşĭ, de la domnie. Mihalache Sturdza Vodă, era naşul boeruluĭ... decĭ avea mare trecere pe lângă Domnitor. Tatăl luĭ Catargi era «mădulariŭ» în *Obştească Adunare*, ales, cum se alegea pe la 1840, ba cum se maĭ fac — să nu fie nimĕnuĭ cu bănat — şi adĭ alegerile parlamentare, cu *concursul* de tot felul al ispravnicilor de ju-

deţe... Dar cine avea telegari mai mândri, ungureşci, ca boerul din Dobreni? Al căruĭ bucătar ţigan scia face cele mai vestite *blancmangele,* zaharicale cu migdale, alibiurĭ, cataifurĭ, prăjiturĭ nemţesci? Al boeruluĭ Catargi! Ş'apoĭ cine scie să danţeze bine ca acest tînĕr boer, danţurĭ frumoase europenesci? De! cum să nu se uite galeş cucoanele la el?

— Doamne, duduiţă, ḑise într'o ḑi moaşa Gherinski către Tinca luĭ Ştefănică, ce fericită va fi femeea pe carĭ o va iubi-o cuconaşul Catargi! — Şi ce bine mi-aşĭ împlea punga de la el, dacă Tinca s'ar îndupleca, adăugă ea, în sineşĭ.

— Creḑi, dragă moşică!

— Ce să cred? Nu încape vorba de îndoială...

Şi aḑĭ cu o vorbă ca asta, mâne cu alta mai ademenitoare, moaşa pregătise pe Tinca să primească *destăinuirile* înfocate ale junelui boer.

De şease luni acuma întâlnirile se succedaŭ întâlnirilor, tainice negreşit, mai întâiŭ în casa moaşeĭ Gherinski, mai apoĭ chiar în casa luĭ Ştefănică, la orele când el era nevoit să se absenteze pentru a merge la cancelaria tribunaluluĭ, unde tată-sĕŭ — care era

preşedinte — îi dăduse o funcţiune de *stolnacialnic* (şef de masă).

Şease luni de dragoste! Apoi vecinele ce treabă aŭ de cât să vaţă cine intră şi cine ese de la vecina?.. Şi iată cum amorul Tincăi cu junele din Dobreni nu mai era acum o taină pentru mahala.

Numai Ştefănică, bietul, habar n'avea de ce se svonea prin mahala... «*Ce scie satul, nu scie bărbatul.*»

Ştefănică nu prinse de veste, că Tincuţa lui iubită îl înşela cu amicul casei — o! amicii casei! — cu Catargi. Deacă Ştefănică iubia pe Tinca înainte de cununie, el o adora de atunci încoace şi de la naşcerea primului lor copil, nu mai era iubire şi adorare, ci *idolatrare* dragostea tînĕrului soţ pentru mama Elenuţei, fetiţa lor. Când Ştefănică se ducea la cancelaria lui, nu eşea din casă până ce nu pupa copiliţa în albia unde dormea, şi până ce nu strîngea dulce la peptul lui pe Tinca... Nefericitul nu băgase de seamă, că de o bucată de vreme Tinca lui căsca, îi era nu sciŭ cum, *silă* când el o alinta, o desmerda şi se smuncia din braţele lui, tocmai atunci amintindu-şi că n'a dat de la cămară ce-i trebue bucătăresei. Dar unde să priceapă Ştefănică asemenea purtare? Dar de ar fi

prins de veste, că cinci minute după ce el eşea din casă, să meargă la slujba lui, venea regulat să-l înlocuiască *amicul casei*, care cumpĕrase tăcerea tuturor servitorilor...

III

MĂTUŞA DESPINA

Intr'o dimineaţă eşind Ştefănică de a casă, ca să meargă la cancelarie, prin dosul caselor cu două rînduri — minunea de pe atunci a oraşului Petrei — a boierului moşier Dumitru Stan, în dreptul şipotelor, acolo unde eraŭ aşeḑaţi tabacii, cari pregăteaŭ pentru cismari pei tăbăcite, îl întâlneşce o codoşniţă bĕtrînă, bĕtrînă ca matracuca.

— Ian staĭ, evghenistule, să-ţi spună baba o vorbuşoară.

Se opri Ştefănică.

— Ce vreĭ, mătuşă Despina?

Era doica mameĭ luĭ Ştefănică.

— Ce să vreaŭ, puiul mameĭ? Rĕŭ faci, cuconaşule, că după ce te duci la *clănţălărie* nu mai daĭ pe acasă, că *ucigă-l toaca* nu citeşte evangheliĭ, ci strică casele creştinilor. Prost grădinarul care nu pune lacăt

la uşa grădinei, deacă ţine să nu-i fure trecătorii trandafirii.

— Nu te înţeleg mamă Despina.

— Păi după ce-i ajunge la *clănţălărie* şi-i scîrţii cât îi scîrţii cu pana de gâscă pe ale hârtii, mai dă o fugă şi pe acasă, că-i vedea cum merge şiretenia lumei... Că nu de geaba am alăptat eŭ pe mama d-tale, cuconaşule. Adecă-te nu mi-ar fi păcat să nu-ţi ieŭ hobotul după ochi?

Fiorĭ recĭ trecură prin corpul luĭ Ştefănică. De unde el mergea voios, gândind la Elenuţa şi la Tincuţa luĭ şi la ora când se va întoarce lângă ele, acum păşesce agitat, cu ochiĭ în pământ şi se frământă cu gândul, că ce-o fi voit să spună mama Despina cu vorbele eĭ apocaliptice? Maĭ mult inconscient ajunse la cancelarie. Delele (dosarele) eraŭ aşeḑate de arhivar pe masa luĭ, acoperită cu postav verde. Ciudat! altă dată îi ajungea să arunce privirea pe hârtiile din dosar, ca să le dea minunat de rostul fiecăruia. Acum cetea, cetea, cetea, dar nu pricepea nimic.

— Aşteaptă d. prezident în *presudstvie* (sala de audienţă) ḑice un *slujitor* (uşier) trămis să ceară dosarele cu procesele ḑileĭ.

Ştefănică se duse la Preşedinte.

— Tată, ţise el acestuia, sunt cam bolnav, te rog să-mĭ daĭ voie să mĕ duc acasă că nu pot lucra, mi-e capul greŭ ca un bolovan.

— Da, eştĭ galben, Ştefănică... veĭ fi rĕcit. Du-te şi te odihnesce.

IV

FLAGRANT-DELICTUL.—NEBUNIA

Ştefănică lăsă toate baltă şi plecă spre casă, precipitându-şĭ mersul şi inima bătându-ĭ cu o bătaie neobicinuită. Stoluri, stoluri negre se rostogolesc, în mintea luĭ, gândurile dureroase... Dorul inimeĭ tot mai luptă însă contra posomorîtelor cugete şi deschide în scurte soroace luminişurĭ de speranţă. Nu, nu se poate!.. Prea ar fi mare mişelia!.. Nu se poate! Tinca să mĕ înşele? Ticăloasa de babă mi-a otrăvit viaţa cu bârfelile eĭ...

Ş'apoĭ luminişuluĭ succeda furtuna: «Da, dar acum mi-aduc aminte: când am sărutat-o la plecare, Tinca s'a smuncit din braţele mele... De ce?.. M'a întrebat la câte ceasurĭ mĕ întorc?.. De ce m'a întrebat?..

O! aş muri de durere!.. Mĕ înşală Tinca mea!..

Şi iar o clipă de înseninare: — Nu, nu se poate!.. Tinca mĕ iubesce...

Cu cât se apropia de casă, Ştefănică rărĭa paşiĭ, par'că ar fi dorit să amâne ora fatală a constatăreĭ realităţeĭ ucigĕtoare. Iată-l sosit în pragul înaltei porţi, acoperită cu şindrilă, poartă pe sub care în fie-care ḑi intrând în curte, i se părea că intră în paradisul vieţeĭ luĭ. Ştefănică se opresce... Inima-ĭ sărĭa din loc... Ochiĭ i se indreptară cu repeḑiciunea săgeţiĭ spre ferestrele de la iatac, acel altar al sfintelor luĭ iubirĭ... Perdelele sunt trase până jos... Ştefănică simţi picioarele scăpătând sub el. Se rezimă de stâlpul porţeĭ... In curte linişte adâncă. Numaĭ Cioban, cânele cel negru, l'a vĕḑut, el aleargă la poartă şi se gudură la picioarele stăpânuluĭ sĕŭ. Nicĭ un servitor în curte. La atenanţele din adâncul fund al curţeĭ, nimenĭ... — Cu atât maĭ bine, gândi Ştefănică. Neobservat de nimenĭ, el se furişă pe din dosul caseĭ, cu gând să intre pe uşa coridoruluĭ de la mijlocul caselor, care se deschidea spre grădină. Uşa era închisă, contra obiceiuluĭ. In partea opusă etaculuĭ era camera doiceĭ şi a Elenuţeĭ. Doica şi copilița dormiaŭ. Fe-

reastra era întredeschisă. Fără sgomot, Ştefănică intră pe fereastră. In faţa albiei Elenuţei, el se opresce, privesce copiliţa:

— Nu, nu se poate!.. Ticăloasa de babă!..

Abia stăpânindu-se de a săruta pe Elenuţa, ca să n'o deştepte, el deschide uşa... Vis-à-vis era uşa etaculuĭ.

— Uşa închisă?.. De ce?.. Tinco, deschide, sunt eŭ...

Nimenĭ nu rĕspunde, de şi el aude bine mişcărĭ răpedĭ prin iatac.

— Tinco, nu deschidĭ?.. adaogă Ştefănică sgâlţîind nervos clanţa uşeĭ. Pentru numele luĭ D-deŭ, ce este? Ce se petrece? Şi maĭ cu energie sgâlţîe uşa, care rezistă.

Acum el zăresce lângă o ladă de Braşov un topor. Il apucă şi începe a da în uşa din care sar ţăndărĭ. De sgomot Elenuţa s'a trezit şi plânge. S'a deşteptat şi doica, care aleargă în pragul uşeĭ, încremenită, vĕdênd pe cuconaşul cum sparge uşa etaculuĭ.

După treĭ-patru lovituri de topor, uşa e spartă. Ştefănică intră aproape nebun în etac.

— Nimenĭ!

Patul în neregulă, o rochie aruncată pe jos... Fereastra deschisă.

— Nimeni!.. Ştefănică se răpede la pat. Era încă cald.

Se răpede la fereastră... In acel moment urechia luĭ este isbită de duruitul uneĭ trăsurĭ, care a plecat de peste drum de casa luĭ. Se urcă pe un sipet de sub fereastră, să vadă maĭ bine...

— Tinca! Tinca, fugită cu...

Ştefănică nu isprăvi vorba şi căḑu jos leşinat.

Doica aleargă, cearcă în zadar să ridice pe bietul boer. Singură nu poate, şi slugile toate le-aŭ trimis cucoana de a casă cu vr'o treabă oare-care.

Dar Ştefănică revine la viaţă.

Vaĭ! se maĭ chiamă *viaţă* aceea ce-ĭ rămânea de acum înainte? El se ridică de jos, merge iar la pat şi un hohot groasnic desordonat, ese din peptul luĭ. Apoĭ la uşă ia toporul şi se îndreaptă iute spre camera unde plângea Elenuţa. Doica, cum l'a văḑut apucând toporu', avu un urît presimţimînt. Ea ajunse maĭ înainte acolo şi închide uşa zăvorind-o, apoĭ luând copila în braţe, sare pe fereastra rămasă deschisă după intrarea luĭ Ştefănică şi într'un suflet se duce la casa vecină, unde locuia bătrânul Clucer Alexandru.

Ştefănică nu mai cearcă a străbate în camera copileĭ, dar îşi rumpe, cu hohote bolnave, hainele după el şi sparge tot ce e în casă şi sfărîmă patul. Ştefănică e nebun.

V

LA CERNĂUŢI. — DUPĂ UN AN

Amanţiĭ, carĭ isbutiseră să sară pe fereastră, găsiră la oare-care distanţă trăsura care aştepta pe Catargi. Eĭ luaseră în goana cailor drumul spre moşia Dobrenĭ. Aci nu rĕmăseseră de cât douĕ ore, timpul necesar ca să arunce în geamantane haine, rufe şi banĭ de cheltuială. Peste puţine ḑile eĭ eraŭ în siguranţă de orĭ-ce urmăriri ce ar fi putut încerca Ştefănică, deacă ar fi rĕmas zdravăn la minte.

Dar pedeapsa luĭ Dumneḑeŭ nu e numaĭ pe lumea cea-l-altă, ci şi pe aceasta: pân la capul anuluĭ Tinca muri. Lumea ḑicea că remuşcările de cuget o ofticară. Dar ceva maĭ miraculos: amantul înebuni şi el ca Ştefănică. Pe stradele Cernăuţilor îl urmăreaŭ cu risete şi urîte glume ştrengariĭ, iar el se apĕra aruncând cu petre după copiĭ.

VI.

NEBUNUL

Era nebun Ştefănică.

Trebue să aibĭ o organisaţiune de creerĭ maĭ mult de cât solidă, ca să rĕmâĭ cu mintea întreagă pe temeliĭ, când te isbesce o furtună groasnică ca cea care doborî la pământ pe sĕrmanul Ştefănică.

El iubea, adora pe Tinca. Nu se împlinise doĭ anĭ de când, cu scandalul mahalalelor din Piatra N., o luase în căsătorie, substituindu-se, chiar în ziua nunţeĭ, frate-sĕu celuĭ maĭ mare, căruia tatăl lor, clucerul Alexandru, destinase pe frumoasa fiică a luĭ Economu. Dumneẓeŭ le dăduse apoĭ o copiliţă, pe care Ştefănică, tot din dragoste pentru nevasta luĭ, o numi *Tinca*, ca şi pe ea. El iubea acum — de se putea — şi maĭ mult pe mama *Tincuţeĭ*, a îngeraşuluĭ care, gândea el, avea să fie un lanţ de aur care să lege într'un mănuchiŭ nedespărţit pe aceste fiinţe: tata şi mama.

Aşĭ!.. «*Amicul caseĭ*», buruiană otrăvitoare, ucigătoare, avea să desfacă acest lanţ de fericire şi de iubire, să smulgă din braţele luĭ Ştefănică pe Tinca şi să sgudue din

temelii mintea soţului, să'l aducă la nebunie. Şi ce nebunie! In ţioa fatală când Tinca fugi cu *Catargi*, acel pretins *amic al casei*, Ştefănică era să ucidă cu toporul pe Tincuţa, în leagănul ei, deacă doica nu săria la timp, cu micuţa în braţe, pe fereastră, s'o adăpostcască, la casa vecină, unde şedea bătrânul *bunel*, clucerul Alexandru.

Ştefanică abandonă casa în care de 18 luni trăise fericit, şi cu hainele sfâşiate pe el, âmblă din acea groaznică ţi a fugei iubitei lui, ţile şi nopţi numeroase, rătăcind prin oraş şi prin pădurile din munţii Bistriţei, trăind din mila creştinilor, cari îi aruncaŭ vr'o coajă de pâne, ori vr'o bucată de mămăligă rece.

După o căutare zadarnică de câte-va luni, clucerul Alexandru află pe Ştefanică adăpostit de un călugăr de la monastirea Pângăraţi. Intristatul bătrân îl luă a casă la el, dar avu grija să nu'i pună în cale pe Tincuţa, că prea semăna la chip cu mamă-sa. S'a temut bunelul să nu se înfurieze nenorocitul Ştefănică la vederea copilei şi să cerce iar a o ucide.

Rămase Ştefănică câte-va ţile în casa părintească. De dimineaţă până în noapte, priveghiat de vărul său Sotir Panaitiu, Ştefă-

nică stătea nemişcat, tăcut, cu ochiĭ stinşĭ, pe capătul unuĭ sipet de Braşov, din camera acestuia. In zadar îl întreba Sotir, el nu răspundea. Abia îl putea decide să guste ceva din mâncare, orĭ să se culce, noaptea târdiŭ, îmbrăcat, pe sipetul de care nu se mai despărţea.

Intre aceste, adênca supĕrare ce pricinui bĕtrânuluĭ Clucer nenorocirea luĭ Ştefănică, îl duse la mormânt. Acelaşĭ părinte Tofănică, care citisă cununia, la Sf. Ioan al luĭ Ştefan Vodă-cel-mare, luĭ Ştefănică, citi pogribaniile morţeĭ la capul Clucerului. Mulţĭ copiĭ lăsă orfanĭ Clucerul. Insurat de a doua oară cu o tînără fată din cele douĕ-spre-ḑece orfane crescute de Doamna luĭ Ioniţă Sturza-Vodă, el lăsă douĕ rînduri de copiĭ, uniĭ marĭ, însuraţi, pe la casele lor, cum fusese şi Ştefănică, alţĭ mărunţeĭ, de la cocoana Fotinia. Cel maĭ mare, Vasilică, era încă în acea vêrstă în care nu se pricepe ce este moartea. Când tată-sĕŭ era întins mort pe o masă mare, în mijlocul salonuluĭ, el credea că doarme şi ţistuia servitoriĭ să nu facă sgomot cu vorba, că deşteaptă pe *babaca*...

Profitând de ocupaţiunile tuturor celor din casă, cu pregătirile înmormântăreĭ clucerului, Ştefănică se furişă din camera luĭ vĕru-

sĕŭ Sotir şi se făcu nevĕḑut. Zadarnic îl căută apoĭ Sotir, după înmormântarea unchiuluĭ sĕŭ. S'o fi aruncat în Bistriţa, orĭ o fi iar la Pângăraţi... Undele Bistriţeĭ deteră afară un cadavru, dar nu era al luĭ Ştefănică, ci al unuĭ nenorocit plutaş, care alunecase după plută venind pe ea de la Broşteni. La părintele Paisie, de la Pângăraţi, nu se arĕta Ştefănică... Căutărĭ zadarnice!..

Rĕmaseră cucoaneĭ Fotinia a Clucerului, nu maĭ puţin de cincĭ copiĭ micĭ. Ea nu se maĭ putea însărcina şi cu Tincuţa luĭ Ştefănică. Sotir îşi aduse aminte că la monastirea de maice de la Rĕsboeni era stariţă o mătuşă a luĭ, maica Csenia. Se decise să ducă copiliţa s'o încredinţeze milostiveĭ călugăriţe, s'o crească şi s'o consacre apoĭ altarului. Că de măritat nu va maĭ fi vorbă, săracă orfană cum era Tincuţa...

VII

BALUL NEBUNULUI

Pe când cu mare jale a tuturor chiar şi a streinilor de familie, era îngropat bĕtrâ-

nul Clucer la Sf. Ioan al lui Ştefan-cel-Mare, Ştefănică unde era şi ce făcea? Intr'o mică poiană din codrii după Dealul Balaurului, pe drumul ce duce de la Peatra la Tg.-Neamţ, aï fi putut afla pe bietul Ştefănică. El şi-a atêrnat de crăcile ştejarilor, care icĭ, care colea, fie-care din hainele după el şi, gol de tot, mergea de la o haină la alta, adresându-le cuvinte de curtenire...

— D-ta, dudue, escĭ frumoasă.

— D-ta, dudue Sultănică, îmĭ placĭ...

— Uite duduiţa Tinca!.. Geaba, nu este altă dudue mai frumoasă ca mata... Poftim la danţ, dudue, cu Ştefănică.

Şi luând haina aninată de ramură, nefericîtul danţează cu ea la pept, până ce cade la pământ leşinat.

Ştefănică în trista lui nebunie, reconstituia «sindrofia» la care făcuse cunoscinţă cu frumoasa Tinca a serdarului Economu.

Prin poiana unde Ştefănică căḑu leşinat, era drumul la Tg.-Neamţului. De la înmormântarea clucerului se întorcea cucoana Sultana Urechiă. De odată caiĭ de la *«nadinceancă»* se opresc speriaţĭ. Eĭ dăduseră de Ştefănică lungit pe marginea drumului, făr' de simţire. Se coborî vizitiul.

— E un om gol, cucoană, dar nu e mort, că e cald.

Se dă jos din trăsură cucoana Sultana.

Ea recunoscu pe Ştefănică, îl udă cu apă din şipotul ce murmura la ḑece paşi d'acolo, îl deşteptă... Ştefănică lăsă să'l îmbrace vizitiul.

— Vino cu mine, Ştefănică, îi ḑise cucoana.

Vizitiul sui pe capră lângă el pe nenorocitul care nu scoase nici o vorbă, orĭ-cât îl mângâia buna femee, dar lăsă să facă cu el vizitiul orĭ-ce va voi.

Pe dată ce sosiră călĕtorii la T.-Neamţ, cucoana Sultana se hotărî şi duse pe Ştefănică la monăstirea Secul. Acolo este o icoană făcĕtoare de minunĭ, de la ctitorii Urechescĭ. Câţi neneroci̦ţi cu mintea perdută nu s'aŭ însănătoşit acolo! Ştefănică fu dat sub privigherea duhovniculuĭ octogenar Pahomie, care promise cucoanei Urechioaia să îngrijească de nefericitul tînĕr ca de fiul sĕŭ.

VIII

DUPĂ 15 ANI

Scriitorul acesteĭ nuvele petrecea în veara anuluĭ 1855, vacanţile sale universitare, la

unchiul sĕŭ Paharnicul D. Merişescu, la Valea-Viei, lângă Peatra-N. Acolo veni într'o Duminică Sotir Panaitiu. El mĕ găsi într'un misterios pavilion ascuns între pomi seculari şi construit dupe planul închipuit de nemuritorul G. Asaki, amicul, dar amicul sincer si adevĕrat al Paharniculuĭ Merişescu.

— Dragă vere Vasile, vreĭ să mergĭ cu mine acum îndată la Rĕsboeni?

— Rĕsboeni! Citeam tocmaĭ bătalia luĭ Ştefan-Vodă la Rĕsboeni. Cum să nu primesc propunerea?

— Decât, adăogă Sotir, maĭ avem un tovarăş: e Ştefănică.

— Ştefănică? Dar ce? este bine, sănătos?

— Sănătos ca şi d-ta şi ca şi mine, rĕspunse Sotir.

Şi chiemă din trăsura, unde rĕmăsese, pe Ştefănică. Era încă tot frumos bărbat, dar cu trăsurile feţeĭ trase, slabe, palide. Rugăciunile şi grija duhovniculuĭ de la monastirea Secul, înaintea icoaneĭ făcĕtoare de minunĭ a Prea Curateĭ, aŭ vindecat pe bietul nebun.

Dar ce folos? Ştefănică revenit la viaţă, după 15 anĭ, nu mai era decât un strĕin în mijlocul noueĭ societăţĭ române. Luĭ îĭ *adormise* consciinţa în societatea de câţĭ-va anĭ

dupĕ regulamentul organic şi acum se deşteptă, dupĕ 1848, dupĕ atâtea marĭ prefaceri sociale şi politice. Era el, în vremea luĭ un bun scriitor, un bun *cinovnic* : acum nu maĭ putea citi nicĭ *slova* cea nouă introdusă în cancelariĭ şi prin şcolĭ primare. De unde el purtase *anteriŭ* şi scia să arunce la scris minunat în douĕ şi treĭ caturĭ scrisoarea, acum era îmbrăcat în haine europenescĭ şi scrisoarea era la rînd ca oastea luĭ Mihaiŭ-Vodă Sturdza. Ştefănică simţia că nu maĭ este om din lumea de faţă. Această convingere întipări asupra feţeĭ luĭ nu sciŭ ce aer de melancolie, care te impresiona de la prima vedere.

IX

LA RESBOENI

Plecarăm spre monastirea Rĕsboenĭ. Prima dată aveam să vĕd, să salut câmpul de bătaie, care l'aŭ înălbit cu oasele lor miĭ de viteji moldovenĭ, căduţi pentru apĕrarea patrieĭ şi a Domnuluĭ lor. Eram cu adevĕrat emoţionat. Abstrăgêndu-mĕ de la ceĭ ce eraŭ cu mine în trăsură, revedeam cu ochiĭ minţeĭ oastea luĭ Ştefan-Vodă-cel-Mare şi Sânt,

făcênd minuni de eroism în lupta cu oştirile nenumĕrate ale Turcilor. Vedeam cu groază oşteniĭ moldoveni căḑênd, stropşiţi de mulţimea cailor turceşci şi pe Ştefan-Vodă, îndemnând cu vorba şi cu fapta la luptă, pe aĭ sĕĭ.

— Am ajuns la monăstire, îmĭ ḑise Sotir, deşteptându-mĕ din visurile mele

Eram în adevĕr înaintea uneĭ porţi practicată sub o clopotniţă. Intrarăm pe sub ea. De jur împrejurul curţeĭ eraŭ chiliile călugăriţelor, iar la mijlocul curţeĭ o mică şi veche biserică cu un pridvor la stânga, lângă *pisania* în limba slavonă, care amintesce cum acest sânt locaş a fost ridicat de marele Ştefan-Vodă, pe chiar oşĕmintele celor căḑuţi în rĕsboiul de la *Valea-Albă*.

In partea opusă, în dreptul altaruluĭ, se opri trăsura în faţa unuĭ tîrnaţ orĭ cerdac. Era locuinţa maiceĭ stariţe.

Intrarăm.

Maica Csenia era în casă, ţesea şaiac de lână sură. Ea recunoscu pe Sotir. Acesta şopti ceva la urechea maiceĭ, care îşi întoarse cu mirare privirea spre Ştefănică.

— Doamne, Maica Domnuluĭ! esclamă călugăriţa, făcênd o lungă cruce spre iconostasul din cameră, unde ardeaŭ treĭ candele

de argint, dinainte a nu mai puţin de şeapte icoane ferecate şi o muşama cu mormântul lui Crist, adusă maicei de la Ierusalim de un călugăr hagiŭ de la monăstirea Neamţului.

Apoi Maica Csenia eşi.

— Dar ce este? întrebaĭ pe vĕrul Sotir.

El puse două degete la buze spre semn de tăcere şi 'mi şopti: Veĭ vedea!

O clipă după aceea maica Csenia intră însoţită de o tînără soră, îmbrăcată în antereŭ de călugăriţă, dar fără să aibă pe cap acoperămêntul de monahă.

Tînăra fată se opri, cu mirare şi nedumerită, în pragul uşeĭ.

Ştefănică când o vĕdu, căḑu pe marginea divanului şi punêndu-şĭ capul în mânĭ, sbucni în hohote de plâns.

Pe fată o podidi şi pe ea lacrămile... Ea privea totuşi inconscientă, când la Ştefănică, când la Sotir, pe care îl cunoscea, căcĭ îl mai vĕḑuse altă dată. Simţea biata copilă că scena ce se desfăşura o privea pe ea...

— E tatăl-tĕŭ, ḑise atuncĭ Sotir, arĕtându'ĭ pe Ştefănică.

Tincuţa — căcĭ era ea — se răpede la picioarele lui Ştefănică şi îngenunche. El o ridică, o strînge la pept neputêndu'şĭ opri plânsul...

Plânge Sotir, plânge maica Csenia, plâng şi eŭ... — Cum îĭ seamănă! esclamă dureros Stefănică...

— La chip numaĭ, întrerumpe cu un zîmbit maica Csenia.

— Şi eaca, veḑĭ, ḑice Sotir, cum nu moare nimenĭ de fericire!

Ştefănică desmerda acum pe Tincuţa, o îmbrăţişa, o alinta... Şi te gândeşcĭ că era s'o ucidă în ḑiua cea de jale a sufletuluĭ luĭ!..

Plecarăm de la mănăstire îndărăt spre Peatra, împreună cu Tincuţa. Frumoasă, cum era ca măsa, ea subjugă inima unuĭ tînĕr, abia sosită de câte-va ḑile în casa luĭ Sotir, unde trăia şi Ştefănică. O cununie fără pompă se făcu la biserica din mahalaua Mărăţeilor. Ştefănică regăsi veselia luĭ din tinereţe. El nu se maĭ despărţi de copila luĭ...

Vaĭ! pentru puţin timp, căcĭ nu se împlini anul şi Tincuţa, atinsă de boala de care murise la Cernăuţĭ maica sa, se stinse în braţele soţuluĭ eĭ şi ale tatăluĭ sĕŭ. Puţin de nu era să înnebunească din noŭ nefericitul Ştefănică!

PROFIRA LUI RALEA

EPISOD DIN FOAMETEA DE LA 1804

— Auḑi cum plâng şi se olicăresc copiii noştri? Omule, ce-i de făcut? N'aŭ mâncat de ieri dimineaţă... In copae nu mai este nici un fir de făină de mălaiŭ, în bătătura casei n'a rĕmas nici urmă de pasĕre; în pod la ursoaică e numai cuiul de care atârnam la afumat slănina... Am copt astăḑi de dimineaţă sub spuză o turtă de făină de lemn de la ferĕstrăŭ, unsă cu un cioric de slănină, dar bieţii copii aŭ aruncat-o cât colo, cât aŭ pus dinţii în turtă...

Aşia grăia, acum 86 de ani, Maria, către bărbatul ei, Tudor Ralea, din sat de la Răsaga din judeţul Vălcei.

— Ce-i de făcut, Mario? Inşelat-am foalele noastre goale barem cu vre-o fertură de mugur de pom? E luna lui Prier şi nici

mugur n'a dat pădurea, că Dumneḑeŭ, după ce ne-a pedepsit cu seceta an vară, după ce ne-aŭ perit vitele din lipsa de nutreţ, apoĭ ne-a maĭ dat şi o iarnă de nu s'a ridicat zăpada nicĭ de Paşce, ca să poată bietul sĕrac a-şĭ ţine ḑilele măcar cu rădăcinĭ. Ce-ĭ de făcut, mĕ întrebĭ, sĕrmană Mărio? O să murim cu ḑile... Da nu mi-ĭ de mine, ci de tine şi de bieţiĭ copilaşĭ...

Când 'i-aud plângênd, văicărindu-se, mi se sdrobesce inima...

— Dar cârciumarul orĭ arendaşul nu ne maĭ pot ajuta cu vr'un căuş de mălaiŭ?

— Să ne ajute? Da ce a maĭ rĕmas în casa noastră, nepus amanet la eĭ? Ţoale, velinţe, fotele tale, cojoace, topor, plug, coasă, secere, tot, tot ne-aŭ luat, tot am vîndut, tot, la aceştĭ nemilostivĭ... Cu ce am străbătut foamea şi iarna şi am rĕsbit până în luna luĭ Prier, de cât golindu-ne căscioara până şi de perna de sub căpuşorul copilaşilor... Oh! Mărio!.. De ce Dumneḑeŭ a maĭ lăsat pe lume pe ţĕran, deacă n'are grijă de el...

Neagra disperare coprinsese întreaga casă a luĭ Tudor Ralea. El însuşĭ gemea acum, tologit joş, lângă vatra rece, pe când Maria îşĭ strîngea cu amêndouĕ mânele stomacul,

să-i mai stinchească sfâşiăturile, iar copilaşii Ionel, Gheorghieş, Tudor, Zamfira şi fata mare Profira, plângeau de foame prin tindă şi pe prispa casei. Lupeiŭ, cânele, şi el ajuns numai schelet, urla a pustiŭ în bătătura casei . . .

II

ARENDAŞUL

Kir Iane Frangolea, grec cu nasul coroetec, cu privirea neagră şi vicleană, ras în fie-care Sâmbătă, cu mustaţa groasă plecată pe *paliciŭ*, era arendaşul moşiei Răsaga, încă de la începutul secolului, de la 1800. In patru ani de arendăşie adusese satul întreg la sapă de lemn, ajutat de alt grec, Kir Mistopidis, cârciumarul, pripăşit în Răsaga cu doui-trei ani mai înainte de el.

Şi nu numai că amêndoui se îmbogăţiseră din *strînsoarea* agonisită cu sudoarea feţei de bieţii ţărani, ci încă băgaseră neçinstea prin casele lor.

Cârciumarul Mistopidis era omul de încredere al arendaşului.

In amurgul serei de la 2 Aprilie anul 1804,

Mistopidis sare pârleazul curţeĭ luĭ Tudor Ralea. Cânele Lupeiŭ, mort de foame, nu maĭ latră. Pe prispă staŭ întinşĭ patru copiĭ, carĭ încă maĭ trăesc, dar nu maĭ aŭ putere să maĭ plângă...

Mistopidis intră în casă. Ralea ţinea strîns la sînul sĕŭ pe Maria, iar Profira, fata cea mare, maĭ găsise destulă putere să se târîe până lângă părinţiĭ eĭ şi să-ĭ mângâe:

— Nădejde în Dumneḑeŭ, taică şi măicuţă... Nu se poate să ne părăsească el, cum ne-aŭ părăsit oamenii...

Sgomotul uşeĭ la intrarea luĭ Mistopidis face ca grupul celor treĭ nenorociţi să-şĭ îndrepte privirile spre cârciumar.

— Eŭ sunt, zice Mistopidis... Cum o să vĕ las eŭ şi cu boerul Frangolea să periţi de foame? Iacă un mălaiŭ v'am adus, copt în vatră, cu mieḑ de nucă...

Speranţa de a putea scăpa copilaşiĭ dă putere luĭ Ralea şi Marieĭ. Eĭ primesc pitanul cu pripire şi-l fărîmă în bucăţi, ca să-l impartă la copilaşĭ...

— Să trăesci, jupâne, ḑice ţĕranul, cu vocea aproape stinsă, Dumneḑeŭ să-'ţĭ răsplătească...

— Ş'am să vĕ maĭ daŭ, din partea boerului Frangolea şi făină... Haide, Profiro,

vino cu mine la curtea boerească, să aduci merinde din belşug...

Fata se ridică în picioare, abia ţinêndu-se; un minut stătu pe gânduri, că-şi aminti cum în multe rînduri, Mistopidis şi Frangolea, când o întâlniseră în cale, îi împuiaseră auzul cu vorbe de ruşine... Cum era să meargă ea acum în casa lui Frangolea, despre care auzise fel de fel de vorbe?

Dar în acea clipă pe prispă afară unul din copilaşi, deşteptaţi de Ralea, care le împărţea pita, începu să plângă...

— Să mergem, jupâne Mistopidis, zise Profira, hotărîtă să se sacrifice, numai să scape de moarte întreaga casă, pe tatăl sĕŭ, măsa sa şi cei patru copilaşi.

— Da, să mergem, rĕspunde cârciumarul, dar ce gândiţi voi, că boerul o să vĕ dea făină şi merinde numai aşa din evlavie creştinească?.. Ascultă, măi Tudore, iscălesce zapisul ăsta...

— Iscălesc bucuros, iscălesc jupâne, ca să-mi scap copilaşii de moarte; dar ce zice în zapis?

— Ce să zică! Ca toate zapisele ţăranilor din Popesci, din Răsaga, din tot judeţul Vâlcea, că adică d-ta, badeo, şi cu tot neamul d-tale, v'aţi vindut pe bani, ca să

fiţi supuşi, în chip de robi, aĭ luĭ kir Frangolea...

— Eŭ rob?.. Copiiĭ meĭ robi?

Pe prispă iar plâng şi se vaicără copiiĭ reveniţi ceva în putere prin porţia de mălaiŭ îmbucată.

— Auḑi-i!... Şi maĭ staĭ pe gânduri?

— Adă zapisul! strigă Ralea. Şi iscăli.

Profira, înfiripată şi ea cu două-treĭ îmbucături de pită, se apropie de Mistopidis:

— Să mergem îndată la curtea boerească, să aduc merinde, că mor copilaşiĭ, ḑice ea cârciumaruluĭ. Se vede, gândi fata, că Frangolea se mulţămesce acum cu zapisul iscălit de tata... Luĭ *robi* îĭ trebue, robi să'ĭ lucreze ogoarele, nu o biată fată ca mine.

III

Foametea cea slabă ca moartea, cu oasele deşirate, se depărta de la casa luĭ nea Tudor Ralea. Acum copiiĭ nu se maĭ văicără, Maria nu'sĭ maĭ çomprimă stomacul să'ĭ aline sfârşieturile. Numaĭ Lupeiŭ nu maĭ latră în bătătura caseĭ, că din toţi el a murit. Dar voia bună nu s'a maĭ arĕtat prin casa luĭ Tudor. Voĭe bună? Poate fi cu voĭe bună un om care din *slobod* a ajuns *rob*?

Şi mai este cine-va în casă, care nu mai are în faţă rujele de anţerţ, nici mai ţice vesel o horă, ca altă-dată, înşirând lână pe rischitoare, orĭ depănând pe mosor pentru ţesut velinţele vărgate ca toamna ogoarele.

Şi totuşi ce frumoasă e Profiriţa luĭ Ralea! Când o întâlnesci în cale purtând pe cap doniţa închistrită, cu apă de la şipote, ţanţoş păşind şi făcênd cumpănă doniţeĭ după cap cu sînul eĭ tremurător sub cămaşa cu altiţe, cu coţile negre lăsate pe spate, nu poţi să nu te opresci, ca să privesci la dênsa şi nu te poţi împedeca de a gîndi: Ce fată frumoasă!

Dar rujele după obrajiĭ s'aŭ ascuns, ca rujele şi aurul de la asfinţit de soare, când steaoa ţileĭ a lunecat după geana cerului. Şi de când rujele nu mai zîmbesc pe obrajiĭ eĭ, Profiriţa tânjesce, i se molăşează carnea fragedă după corp...

— Ce aĭ, fată dragă? o întreabă măicuţa într'o ţi... Te usuci ca busuiocul la sf. icoană a Maiceĭ Domnuluĭ... Ce aĭ Profiriţo? Oare *robia* tată-tĕŭ la kir Frangolea te-a mâhnit aşa de adânc?

Şi când Profiriţa povesti, podidind-o lacrimile, cum ea plătise cu cinstea eĭ, îmbelşugarea caseĭ, scăparea de la moarte a copila-

şilor, a fraţilor şi a părinţilor ei, Maria Ralea rămase o clipă înmărmurită; apoi şi pe dînsa o apucă un plâns nepotolit, ţinênd lângă sînul ei capul frumos şi îndurerat al madonei *«de las dolores»*.

De odată, ca sub un gând ce ar fi isbit adênc mîntea ei, Maria se ridică:

— Rĕsbunare! rĕsbunare! strigă ea, cu vocea sugrumată de mânia nestăpânită.

— Rĕsbunare? Dar cum? îngână nefericita copilă. Tata e rob, noi roabe, Frangolea a-tot-puternic, cu prieteni la isprăvnicie şi la Episcopie...

— Eŭ nu sciŭ cum, dar rĕsbunarea va fi a noastră, că nu de geaba arde o candelă, ḑi şi noapte, înaintea icoanei Fecioarei...

IV

In 13 Aprilie 1804, M. S. Constantin Alecsandru Ipsilante Vodă ţinea Divan mare la Curtea domnească din Bucuresci. Eraŭ de faţă toţi marii boeri, de la Vel (mare) Ban al Craioveĭ, până la marele Postelnic Gheorghe Mavrocordat. Vornicii Creţulescu, Câmpineanu, Samurcaş, des de dimineaţă veniseră la Divan, să ia cunoscinţă de la con-

dicar de felul pricinelor ce aveaŭ să se cerceteze cu sfatul şi hotărîrea M. Sale luĭ Vodă.

Iată că Divanul întreg s'a adunat. Douĭspre-ḑece copiĭ de casă cu toiage de argint preced cu sgomot intrarea luĭ Vodă în Divan. Căţuele cu miresme de odogaciŭ şi de chihlimbar, fac giurul mareĭ sălĭ. M. Sa Vodă intră şi înaintează spre fundul săleĭ, păşind între douĕ rînduriĭ de copiĭ de casă şi de idiclii şi beşliĭ turcĭ. Boeriĭ sunt toţi în picioare, de-alungul divanurilor. Pe dată ce M. Sa ia loc pe jeţul înalt din fundul săleĭ, de sub iconostasul bogat în icoane ferecate în argint şi aur, înaintea cărora ard nestinse candele marĭ, marele Spătar depune pe masă, înaintea luĭ Vodă, buzduganul şi iataganul Domnieĭ, iar marele Hatman chiamă pricinele şi introduce pe împricinaţi, strigându-ĭ cu glas mare în tinda săleĭ.

Acum se judecaseră vr'o 4 *davale* (procese), când iată că intră în Divan P. S. Mitropolit al Ungro-Vlachieĭ, urmat de douĕ femeĭ. Eraŭ Maria şi Profira luĭ Tudor Ralea din jud. Vâlcea.

— O strigătoare la cer nedreptate aduc M. Tale, Milostive Doamne, de îndreptat, ḑice Mitropolitul. Ingenunchiaţi la treptele

Scaunului Domnesc, se întoarce el de adăogă către Maria şi Profira.

Femeile îngenunchiară cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ.

Apoĭ în scurtă vorbire, Mitropolitul povesti cum în întreg judeţul Vâlceĭ şi maĭ ales în satele Răsaga şi Popescĭ, lăcomia nesăţioasă a arendaşului Frangolea a adus în sapă de lemn pe sĕrmaniĭ ţĕranĭ, şi cum folosindu-se de bântuiala foametei, de lipsa de hrană, a luat de la fie-care creştin zapis (înscris) prin care nenorociţiĭ, ca să-şi potolească durerile foalelor, i s'aŭ vîndut în chip de *robĭ*. Şi maĭ adăogă Mitropolitul a spune, cum acelaş netrebnic şi-a rîs de femeile ţĕranilor şi a necinstit pe această biată fată, care acum plânge şi scaldă în lacrimile eĭ picioarele M. S. Vodă.

Cu aşa foc grăi sfîntul părinte şi pe cele două femeĭ le podidiseră lacrimile, că tot Divanul se înduioşă şi privea cu jale la Maria şi la Profira, iar Vodă dă poruncă Aprodului-Mare să se chiame pe dată în Divan Tutungi-Başa Păun, omul de încredere al M. Sale. O clipă după aceea, însuşi Vodă ridică cu domnească luĭ mână, de la picioarele M. Sale, cu bunătate, pe cele două biete femeĭ:

— Nu plângeţi, sĕrmanelor, că dacă nu

aţi risipit numaĭ cuvinte netrebnice şi bîrfeliĭ neînfiinţate asupra aceluĭ om, îĭ vom arĕta noĭ, că este împotriva legeĭ şi a omenireĭ de a supune om slobod la robie, iar pentru fapta luĭ mişeleascĕ cu această nefericită fată, vedeava el că trăind în *fandasiĭ*, şi-a zidit luĭ-şi rele asupra capuluĭ, nesocotind întru nimica curăţenia feciorieĭ şi cinstea căsniciilor.

— Să trăescĭ, Măria ta, strigă într'un glas Divanul, mişcat de vorba otărîtoare a Domnitoruluĭ, care ordonă luĭ Tutungi-Başa, să meargă la Râmnicul-Vâlceĭ, unde cu amêndouĭ ispravniciĭ, să cerceteze la faţa loculuĭ, cu mare scumpătate, şi găsind că adevĕr aŭ jăluit aceste femeĭ, în fiare punênd pe Frangolea, să-l aducă la judecata Domnieĭ.

V

Cele patru uliţi marĭ carĭ pe la 1804 eraŭ arterele de comunicaţiune ale Bucureşcilor cu ţeara, eraŭ înţesate de lumea care se întorcea de la Herĕstrĕŭ, din viile de la Vitan, din pădurea de la Băneasa, de la grădina cea minunată a Mogoşoaeĭ, unde petrecuse de 1 Maiŭ, după obiceiul ţĕreĭ, golind damigene cu pelin, mâncând miei fripţi ciobă-

neşce şi chefuind pe iarbă verde la sunetul cobzeĭ şi al vioareĭ vre-unor ţigănaşĭ.

Dar toate aceste pâlcurĭ de oamenĭ nu se îndreptaŭ acum decât spre un singur punct din oraş, spre piaţa din faţa temniţeĭ, în apropiere de Curtea veche.

— Toată lumea se duce să vadă dreptatea luĭ Constantin Vodă Ipsilante, ḑice jupân Briciŭ-teşit, bărbierul din poarta biserice Sărindar, către un arnăut de la un consul strein, pe care-l răsese cu perdaf şi care-l întrebase: că de ce atâta lume mişue pe uliţe?

In adevĕr, pe la orele 12 din ḑi, era ca o mare de capete îndesuită pe stradele Şerban-Vodă, Şelarĭ, Covacĭ, Lipscanĭ, şi maĭ ales în faţa temniţeĭ. Aci armăşeiĭ păzeaŭ în numĕr îndoit de mare, iar Vel-Armaşul stătea călare la poarta temniţeĭ, făcênd pregătirĭ cu oameniĭ luĭ, carĭ pregătirĭ şi maĭ mult aţiţaŭ *perierghia* (curiositatea) lumeĭ adunate.

— E vre-o pedeapsă de cap?[1]) ḑicea Tănasă Cavaful, către Iordache, turnătorul de clopote, cel cu prăvălia de sub Dealul-Mitropolieĭ, în Ţigănie.

— Ba, nu, jupâne, rĕspunde acesta. Am aflat de la un comişel de la grajdurile P. S.

[1]) Pedeapsă de cap, adică condamnare la moarte.

Mitropolit, că aŭ să «*rumâneascâ*» astă-ḑi, în faţa temniţeĭ, pe un nemernic, care a jăfuit judeţul Vâlceĭ şi a săvîrşit multe nelegiuirĭ.

In acel moment poarta temniţeĭ se deschise şi o ceată de armăşeĭ scoase în veleag pe Frangolea. Un crainic urcându-se pe o masă de zaraf citi apoĭ otărîrea luĭ Vodă, dată erĭ în Divan. Găsindu-se vinovat acest arendaş jăfuitor, că «împotriva legeĭ şi omenireĭ» aŭ supus oamenĭ sloboḑĭ la robie, M. Sa Vodă cu Divanul îl osândeşce a i se stinge maĭ întâiŭ numele de d-luĭ Vistier din arhondologhia ţăreĭ, apoĭ să fie «*rumânit*», adică îmbrăcat în haine ţărănescĭ şi să se arḑă în piaţă, în faţa luĭ, toate zapisele de *robie* adunate în Răsaga şi la Popescĭ, de Tutungi-Başa, trămisul luĭ Vodă.

— Să trăească M. Sa Vodă! strigară într'un glas miile de spectatorĭ, când armaşul mare aprinḑênd o lumînare de ceară, puse foc la un teanc de hârtiĭ aruncate jos la picioarele osânditului de către Tutungi-Başa, omul luĭ Vodă.

— Iacă, oamenĭ bunĭ — se prefac în scrum zapisele cu care nelegiuitul Frangolea a cumpĕrat ca *robĭ* oamenĭ sloboḑĭ! [1])

[1]) Această pedepsire este istorică, deşi necunoscută istoricilor noştri. Veḑĭ documentul în vol. XII a istorieĭ Rom. de V. A. U. pag. 481.

O palalae mare se ridică o clipă din hârtiile aprinse, apoi vîntul spulberă resturile încă incandescente ale actelor... Mulţimea, luminată de lucirea flacărilor, comentează voioasă acest *autodafe*... Toţi strigaŭ:

— Trăiască M. S. Vodă.

Apoi doui armăşei desbrăcară de brâŭ şi de antereŭ pe Frangolea, palid ca lumînarea de ceară din mânile armaşului şi tremurând de groază de-i sălta cocoaşa, ca spatele unuĭ ariciŭ la capul căruia baţi nişte cleşte rĕsunătoare. In rîsul, în chiotele, în hohotele a mii de oameni, armăşeii aruncară peste sacşiriĭ roşii şi peste cocoaşa luĭ Frangolea un sucman ţĕrănesc şi pe cap îĭ puseră o căciulă de oae în locul fesuluĭ roş!..

— Aferim; strigă marele armaş. Aşa se cuvine boerilor mişeĭ!

— Tio! ho! urla mulţimea.

— Da de ce batjocoreşce Vodă haina noastră ţĕrănească, acoperind cu ea asemenea stîrpitură? strigă indignat un ţĕran din mulţime.

— Cu adevĕrat; rĕspunde un altul...

Toba bate, crainicul suit pe masă iar vorbeşce către norod.

— Oameni buni! nu numaĭ la atâta se mărginesce pedeapsa nelegiuitului; acum el

va fi dus la Mitropolie, unde P. S. Mitropolit îl va cununa, făr' de voia luĭ, cu fata necinstită...

VI

Mulţimea merge după condamnat până în Dealul-Mitropolieĭ. Cu mare greutate pot armăşeiĭ şi o ceată de panduriĭ şi de beşliĭ să apere pe Frangolea de turbarea mulţimeĭ.

Şi pe când *alaiul* acesta de un noŭ fel se îndrumează spre Mitropolie, în trapezarul din locuinţa înaltuluĭ cap al bisericeĭ lectorul meŭ ar fi putut afla pe însuşi Mitropolitul stând de vorbă cu Maria luĭ Ralea şi cu Profiriţa, fata eĭ. Aceasta ţicea:

— Nu, Prea Sfinte Părinte, nu voiŭ să mĕ mărit cu asemenea om... Dă-mĭ cu milostivire bine-cuvîntarea P. S. Tale să mĕ duc la mănăstire, unde să mĕ fac vrednică de a îmbrăca rasa de călugăriţă...

Maria plângea.

Profira era resignată şi mângâia pe maică-sa.

Când convoiul ajunse în curtea Mitropolieĭ, armaşul-mare intră la Mitropolitul.

— L'am adus, Inalt Prea Sfinte, ţise el, introducênd pe Frangolea.

— O! nu! Inalt Prea Sfinte, strigă Profira, aruncându-se la picioarele Prelatului: nu, nu-l voiŭ... Să iasă de aci!..

— Pitacul (porunca) lui Vodă este, adăogă arnaşul cel mare, ori să fie cununat cu fata, seaŭ să fie dus la groapa Ocnei...

— Da, la Oenă! întrerupse Maria. Sunt acolo hoţi de pungi... Acolo să meargă şi hoţii de cinste!..

* * *

Peste un pătrar de oră mulţimea se retrase satisfăcută cu şcirea, că fata n'a voit să ia de bărbat un aşa parpalec şi că Vodă l'a înfundat în Ocnă.

Iar Maria însoţea pe jalnica Profiriţa la mănăstirea Viforîta, unde din porunca Mitropolitului, ea era primită ca soră, sub ascultarea maicei Stariţa.

— Uita-vei de lume, Profiro, îi ḑise maica stariţa... aci *viforele* vieţei încetează.

Şi plângea Profira, şi plângea şi mai nemângâiată maica sa Maria, luându-şi ḑioa bună de despărţire de la nefericita ei fiică, ca să se întoarcă la Rasaga, unde Tudor şi cu copilaşii eraŭ acum *oameni sloboḑi*...

Sloboḑĭ ?

Ironie a vorbelor !

Putea fi *slobod* un biet ţĕran învĕluit de nevoĭ şi cu cârciumarul *Mistopidis* continuând a jăfui pe nefericiţiĭ ţĕranĭ ?

O JUDECATA

SUB

ŞTEFĂNIŢĂ LUPUL VODA

Lumea se îndrepta pe toate uliţele Iaşilor în spre curtea domnească. De la biserica catolică până la poarta cea mare a Curţeĭ, uliţa era iezită de lume. Tot aşa în Sf. Vinerea, din dreptul turnuluĭ Sfântuluĭ Nicolae domnesc, lumea mişuia spre poarta Curţeĭ. Şi din podul Roş şi din podul vechiŭ, tocmaĭ din dreptul caselor răposatuluĭ Nestor Ureche şi a Carvasaraleĭ, lumea curgea gârlă inteţită tot spre Curtea domnească. Pâlcurĭ, pâlcurĭ de tîrgoveţi, boierĭ divaniţi călărĭ pe caĭ arăbeşcĭ, fie-care cal preţuind cât o moşie; oşteni înzăoaţi; mitropolitul Sava în leagăn tras de 4 caĭ şi cu câte un comişel călare, lângă oblonul leagănuluĭ... par'că fie-cine

se grăbea s'ajungă mai întêiŭ în faţa Domniei.

Prăvăliaşiĭ priveaŭ, de la tărăbile lor, această mişcare neobicinuită, printre cercurile împodobite cu colăceĭ împletiţi de cositorĭ strălucitorĭ, orĭ cu lumînărĭ de seŭ, saŭ printre sticlele pântecoase pline cu spirturĭ, vutce, vişinaturĭ, orĭ printre jerbiile de lână vopsite în felurimĭ de feţe bătătoare la ochĭ, când prin chenaruri de căldărĭ, căldăruşe, tingirĭ de toată mărimea aninate de josnicile coperişurĭ din faţa prăvăliilor . . .

— Face Vodă astăḑi Divan mare, ḑice jupân Traistă-goală, către nevasta luĭ, care auḑind zgomotul din stradă, alergase din odaia din dărătul dughenеĭ în faţa prăvălieĭ să vadă ce se petrece.

— Divan mare? Da ce? este iar vr'o judecată?

— Apoĭ ce, nevastă, te supĕră să judece Vodă omenirea? De când Mătracuca, Domniĭ judecară noroadele... Ştefăniţă Vodă o i semănând cu tată-sĕŭ Vasile Vodă... En veḑi, ăla era judecător cum mai drept nu-naĭ Sântul Hristos de o fi, la judecata de apoĭ. Mări a băgat odată în temniţă chiar pe fraţiĭ luĭ după mamă şi i-a ţinut treĭ ḑile întregĭ de-a valma cu făcătoriĭ de rele, ca

să i pedepsească pentru că nedreptăţiseră p un biet român de ţeran...

Ḑĕŭ aşa, Paraschivo, să dea Dumneḑe să semene ca doui ochi neciacâri domnia l Ştefăniţă-Vodă cu domnia de dreptate n ştirbită a tătâ-ne-sĕŭ... Ar fi halal de ţeară Că ḑicea Vodă Vasile Lupul: că la el n încape hatâr, nici n'are trecere la el, în Di van, nici fraţi, nici fii, nici fiice, ci numa la una stînta dreptate se uită ţintă... [1]).

— Aşa-i, jupân Traistă-goală — împleţi o-ar sfîntul Dumneḑeŭ, ḑice în glumă, şi r ḑând un muşteriŭ, ţinênd a mână sangiac plină de rachiŭ vechiŭ de tescovină, gata o da pe gât; aşa-i, da şi Lupu Vodă pre îndesea osînda la moarte, că cu miile aŭ pe rit cei osîndiţi să-şi peardă capul...

— De asta aşa e, fârtate Haţmaţuchiŭ ḑice negustorul, de cât ce rĕspuns dat-a Vodă-Lupul, boerilor, carî îl rugaŭ să n mai pedepsească cu moarte ţărănimea, că să rĕmână pustie ţeara? — Chiar deacă ju mătate din ţeara Moldoveĭ, — ḑicea Vodă, — ar peri ca să-şi ispăşească faptele rele, e va fi mulţămit că-i va rĕmânea încaĭ sănă

[1]) «Non fratres, non filios, non filias curare, sed unam sollam justitiam» ḑice Bandinus. (pag. 103 a memoriuluĭ meŭ)

oasă și de Doamne-ajută cea-l'altă jumătate le țeară... Păi ce? Nu era bine sub Vasile-Vodă, că putea omul călători în toată țeara, n puterea nopței negre, acoperit de giuvaeicale și cu punga doldora de bani, fără de grije de hoți?

— Halal Domnie! nu ca cele ale urmașilor sĕi, a lui Ștefan Gheorghiță și a negustoruluĭ Gheorghe Ghica, adaoge a ḑice un muștériŭ, care își ungea cizmele de iuft cu pământul de păcură din putina îngropată în fața gârliciului pivnițeĭ prăvălieĭ...

— Numaĭ nu prea sunt semne bune nicĭ de la domnia cea nouă a feciorului lui Vasile-Vodă... Că se prea desmeardă în bunătățĭ cu boerimea lui, și nu vede de pĕsurile țăreĭ!.. șopti jupân Traistă-goală.

— Ci-că toată ḑiua joacă zarurĭ și cărți cu Spătarul Neculaĭ Milescu... Meșter de tot boerul ăsta: după ce a ținut hangul la domniile lui Ștefan Gheorghiță și a lui Gh. Ghica, iaca e mare și tare și pe lângă Ștefaniță-Vodă... Adevĕrat *îmbunătoriŭ* (curtezan domnesc).

* * *

In Spătăria cea mare a Curțeĭ soseaŭ me-

reŭ boerii divaniţi. Iată Mitropolitul Sava împreună cu Dosofteiŭ episcop de Roman, Teofan episcop de Rădăuţi, Serafim episcop de Huşi, marele logofĕt Cehan Racoviţă, Toma Cantacuzino marele Vornic al Ţĕreĭ de jos, Dabija marele vornic al Ţĕreĭ de sus, Ilie Şeptilicĭ Hatman şi pârcălabul Sucevei, Miron Costin Staroste, Costea Moţoc mare Spătar, marele Vistier Iordache şi Nicolaĭ Mogâldea paharnicul şi alţi mulţi boerĭ *halea* (în activitate) şi *paia* (foştĭ).

Toţi sfetniciĭ luară loc fie-care la scaunul ce-ĭ este hotărît. Sala Spătărieĭ îmbrăcată în covoare aurite de Persia. In fund este tronul. La dreapta scaunul înalt pentru mitropolitul Ţĕreĭ. De asupra tronuluĭ, pe părețĭ, în partea rĕsăritului, un bogat iconostas cu multe icoane marĭ şi micĭ ferecate în argint înaintea cărora ard 3 candele marĭ făurite de argintarul Curţeĭ, Panaite Ziga, ăl de face minunate zarafurĭ pentru cescile de cafea de ţi se par florĭ de ghiaţă după ferestre iarna şi horbote venetice.

Acum toţi boeriĭ divanişti şi-aŭ luat locurile hotărîte. Prea sfinţia sa Mitropolitul, înconjurat de cler, încă sta pe scaunul sĕŭ de a dreapta tronuluĭ. Iată că 3 postelniceĭ cu bastoane de argint poleite în mână

intră pe uşa din fund. Boerimea se ridică în picioare, că aceşti 3 postelnicei vestesc sosirea lui Vodă. Marele Spătar urmează purtând buzduganul; al douilea şi al treilea Spătar poartă gladiul şi spada şi iaŭ loc la dreapta şi la stânga tronului. Cinci-deci de arcaşi se pun în linie în dărătul lui, ca un craiŭ noŭ, la dreapta şi la stânga. Păşesc după dînşii 12 copii de casă în haine roşii. Apoi 30 de scutaşi cu scuturi aurite, de statură foarte înaltă, îmbrăcaţi în haine preţioase tot de culoare roşie. M. Sa Vodă poartă contăşul cu nasturi de nestimate al tată-sĕŭ Vasile Lupu, nasturi cari aŭ costat peste o sută de mii de galbeni. Vodă seamănă bine cu tată-sĕŭ: e de o statură mijlocie, cu faţa brună, temperând culoarea rumenă şi gălbue, sprîncene negre, fruntea înaltă, nasul cam coroetic, buzele uşurel întredeschise, mustaţa şi barba neagră, faţa blândă.

In urma lui Vodă păşesc alţi oşteni purtători de scuturi, mândru îmbrăcaţi şi de la uşile spătăriei prin coridoare şi până în curtea palatului oaste înşiruite până la 2000 de oameni [1]).

Vodă se urcă pe tron răspunzând la sa-

[1]) Descriere întemeiată pe Bandinus.

lutul profund al boerilor divaniţi, cu un semn din mână îndemnându-i să-şi ia locurile. Marele Logofĕt Racoviţă Cehan păşesce la locul hotărît luĭ, în faţa tronuluĭ, la stânga, iar Postelnicul depune pe o măsuţă în faţa luĭ Vodă buzduganul strălucitor de petre scumpe.

Acum, la porunca Domnitoruluĭ se introduce între maĭ mulţi fuştaşĭ, în frunte, păşind marele Armaş, vinovatul, care este să fie judecat de Divanul domnesc.

Acesta nu e un om de rînd, ci însuşĭ boerul Milescu, prietenul cel maĭ bun, până în ḑilele trecute, a luĭ M. Sa Vodă, om foarte învĕţat, ca şi care nu sunt mulţi în ţara Moldoveĭ, că scie latinesce, italienesce, leşesce, turcesce, moschicesce şi maĭ ales grecesce maĭ bine de cât însuşĭ patriarchul de la Constantinopol. E boer bogat, cu moşiĭ în judeţul Vasluĭ. E frumos de se uită cu drag lumea la el. Insuşĭ M. Sa Doamna luĭ Vasile Lupu şi Domniţa Ruxandra nu se puteaŭ opri odinioară de a privi faţa frumoasă a boeruluĭ Milescu, când venia la petrecerile Curţeĭ domnescĭ şi era abia flăcăuandru.

Cu bogăţiile sale, cu mintea sa deşteaptă şi împodobită de învăţăturĭ, boerul Neculaĭ Milescu se bucura şi sub Ştefăniţă-Vodă de

laude obştesci. Cuvîntul lui era băgat în seamă de aproape nu numai de boerii ceĭ micĭ, ci şi de ceĭ marĭ, chiar de ceĭ maĭ marĭ la treapta de cât el. Răzgăiat de soartă astfel, ce-ĭ dete în gând luĭ Milescu? Adică de ce nu s'ar face el Domn? Ce-ĭ lipsesce, mĕ rog? Cu ce-l întrece pe el Ştefăniţă-Vodă? Numaĭ doară cu nasturiĭ ceĭ de briliante aĭ tatăluĭ sĕŭ!..

Şi când odată te-a furat un gând rĕŭ, greŭ este să nu căḑĭ din greşală în greşală, până te afunḑĭ. Boerul Neculaĭ Milescu nu se mărgini să-şi facă nume bun în ţeară, să âmble cu pohodnicĭ la leagăn aurit cu Vodă, să-şi împodobească curţile pe întrecute cu M. Sa, să-şi facă oameni de casă droae şi nu din ceĭ de rînd, ci tot din boerinaşĭ, din neamurĭ, aşa că de câte orĭ Milescu eşia la preămblare, pe unde trecea i se închina lumea maĭ dihaĭ de cât luĭ Măria Sa Vodă.

Ce se gândi Milescu? dacă aşĭ putea să ridic asupra tînĕruluĭ Domn Ştefăniţă-Voda vre-o ţeară vecină, de ce n'aş isbuti să mĕ fac eŭ Domn? Şi tocmaĭ era în ţeară Leşească Constantin Vodă cel bĕtrân Basarab. Deacă l'aş asmuţi pe el împotriva luĭ Ştefăniţă Lupul?

De la gând la faptă nu-ĭ departe. De cât

om isteţ, Milescu aşa cugetă, că nici chiar de i-ar fi frate omul ce va să trimiţă cu cărţi tainice la Constantin Basarab, nu e bine să i le dea pe mână şi deci puse un meşter tîmplar să-i facă un baston găurit înăuntru ca o teacă de sabie. Când bastonul fu gata şi frumos împodobit pe din afară, Milescu, în taina nopţei, scrise răvaş cu multă îndemnare la Domnia Moldovei şi-'l băgă în gura bastonului, închiḑându-l sus cu mănunchiŭ scump de argint.

Apoi chiamă pe Ghinea, neguţătorul cel bogat, şi-i ḑise: «Jupân Ghinea, mai eri-alaltăeri vĕḑuşi că ţi-am stat de ajutor în judecata ce avuşi cu Andreaşi, nepotul răposatului mitropolit Varlaam şi M. Sa Vodă după sfatul meŭ, te făcu stăpân pe casele luĭ Andreaşi. Acum e rîndul d-tale să-mi faci o slujbă: să trimiţi cu neguţător de încredere bastonul acesta ce dăruesc eŭ M. Sale luĭ Constantin Vodă Basarab şi sa i'l încredinţeze cu hârtiuţa aceasta.» Ghinea primi bucuros. Cum să nu facă aşa de puţină slujbă unuĭ boer, care de dimineaţă până seara era nedespărţit de M. Sa Vodă?

Pe hârtie eraŭ scrise patru vorbe. O fi vr'un descântec, gândi Ghinea, neputând să e înţeleagă. Dar tocmai pentru că nu le

înţelese, până să se pregătească de plecare omul lui Ghinea, spre ţeara leşească, hârtia cu cele patru vorbe trecuse din mână 'n mână. Poiană, vestitul diac de taină a lui M. Sa Vodă, ceti vorbele, cari eraŭ vorbe latinesci: «*In hoc signo vinces*[1]) şi cum era un cărturar bun, îşi aduse aminte de un baston cu tainiţă, trimis altă dată, în vremea republicei Rimului (Romei).

— Nu-i lucru curat, zise Poiană.

Diavolul nu face monastiri şi omului cu gând rĕŭ i se înfundă. Poiană, care nu avea la inimă pe boerul Milescu de mai multă vreme, duse hârtia şi bastonul lui Ştefăniţă Vodă. Acesta, după sfatul lui Poiană, cercetă mai de aproape bastonul şi dete peste cartea ascunsă, scrisă cu mâna lui de Milescu, către Constantin Vodă Basarab, cel care fusese isgonit din domnia ţĕrei muntenesci la 1658, de-i urmă Mihnea.

Şi iată pentru ce astăzi Milescu este dat de Vodă în judecata Divanului.

* * *

Marele Postelnic citi din porunca lui Vodă

[1]) In acel semn veĭ învinge.

scrisoarea luĭ Milescu în auḑul Divanului. Toţi boerii rĕmaserĕ uimiţi de fapta aceluia care era socotit de lume cel maĭ bun prieten a luĭ Vodă.

— Ce aĭ de întâmpinat — fiule ? întrebă pe Milescu, Mitropolitul Sava.

Milescu tace.

— Ci dă-ţi rĕspunsul înaintea dreptăţeĭ, boerule, adaogă a ḑice marele Logofĕt Racoviţă.

Ce să rĕspundă jupân Milescu, când, negru pe alb, cu chiar mâna luĭ era veghiată trădarea domnieĭ?

— Omul greşesce, iar Domnul se milostivesce ḑice Mitropolitul luĭ Vodă, vĕḑênd tăcerea îndărătnică a luĭ Milescu.

— Osândă! osândă! cinstiţi boerĭ aĭ domnieĭ mele, exclamă Ştefăniţă Lupu. Fie-care după faptele sale. Osânda pentru cel care a viclenit, hăinindu-se de domnia mea!

— Osândă celor căḑuţi în viclenie! ḑice şi marele Logofĕt.

O clipă de tăcere adâncă se face în Divan.

Neculaĭ Milescu ridică capul şi privesce roată pe boerĭ, par'că le-ar fi aruncat o desfidere.

Dar marele Logofĕt, care a luat porunca

domnitorului, strigă fustaşilor în mijlocul cărora fusese adus Milescu din temniţa de jos a curţei: «Duceţi înapoi pe vinovat în temniţă».

Domnitorul amintindu-şi de buna cătare în care Milescu fusese la curtea domnească şi de prietenia strînsă dintre el cu boerul vinovat, avu un moment de milă şi-l scuti de a auzi însuşi rostirea osândei de către Divan.

— Orb norocul la suiş şi lunecos la stare pe loc! zice Milescu îndepărtându-se între ostaşi.

* * *

Până în seară se lăţi în tot oraşul vestea osândirei boerului N. Milescu de către Divanul domnesc. Prin băcănii, prin cârciumi, pe la scaunele de măcelării, dar mai ales în bărbieria lui jupân Titirez, bărbier-başa, omul curţii, se vorbea numai de această osândă.

— Da, jupâne Titirez, Milescu a fost osândit după fapta lui, zice boerul fost Postelnic-mare Andronic, pe care 'l spăla la cap meşterul

Boerul Andronic, omul credincios al lui

Vasile Lupu, fusese nu de mult rĕsplătit de Ştefăniţă-Vodă cu moşia Bogdănescii, pe Trotuş, moşie de care Ştefăniţă-Vodă deposedase pe Gheorghiţă Ştefan, trădătorul Domniei lui Vasile Lupu.

Jupân Titirez, bărbier-başa, n'avea muşterii de rând, ci numaĭ protipendadă, şi pe neguţătorii chiaburi.

— Va să ḑică, boerule, o să-ĭ taie capul? întrebă Titirez, clăbucind cu săpun turcesc mirositor a odogaci, părul fostului mare Postelnic.

— Nu, fărtate Titirez, capul nu şi-l perde, că nu-ĭ osînda numaĭ de viclenie şi de haĭnia de Domn. Cine âmblă după Domnie are pedeapsă maĭ cumplită: i se taie nasul, ca să fie *însemnat*, că de omul *însemnat* fuge şi dracu, necum ţeara nu l'ar primi vre-odată la domnie.

— Ce păcat, ḑice nevasta luĭ Titirez, aducênd un vas de leşie proaspătă, pentru nouiĭ muşteriĭ de lăutoriĭ. Ce păcat un nas aşa de frumos.

Nu auḑeaĭ în toate părţile de cât vorbe ca cele de la bărbieria luĭ Titirez.

Lumea se grămădi de dimineaţă până în seară şi a doua ḑi după judecată prin împrejurimile Curţiĭ domnescĭ. Băeţiĭ se urcaŭ

pe casele tupilate din Sf. Vinerea, ba și pe bolțile din fața caselor lui Miron Costin, doar vor vedea când vor duce pe boierul Milescu să-i taie nasul. Femeile se dădeaŭ în vorbă cu oștenii de streajă la poarta curții să afle câte ceva despre bietul boier osândit. Celor frumoase oșteni *prujitori* (glumeți) le spuneaŭ cai verzi pe pereți, prăpăstii și-ți faci cruce și lungeaŭ vorba ca să 'și lungească căutătura asupra lor, iar celor urîte le răspundeaŭ cu un «*sictir*» turcesc. Nu-i treaba voastră, la mătură! la oala cu borș!

* *
*

Și pe când întregul târg ținea să știe când și cum și cine o să taie nasul boierului Milescu, în temnița Curții, chirurgul Gonfaloni, genovez, medicul Curții, din porunca domnitorului, pusă pe anaforaoa (raportul) Divanului, care constatase viclenia lui Milescu, era introdus de marele Armaș, însoțit de al 2-lea Armaș și de o ciată de armășei în chilia unde nenerocitul boier aștepta cu grijă să i se împărtășească osînda la moarte.

— S'a sfîrşit, gândi Milescu, vĕdênd pe marele Armaş cu ceata lui.

— Boierule Spătar, fii cu inima vitează, ḑice marele Armaş.

Divanul domnesc te-a osîndit...

— La moarte? Bucuros.

— Nu boierule, osînda d-tale este mai mică... Iată gerahul (chirurgul) lui M. Sa Vodă. Are poruncă să te *însemneze* cum se *înseamnă* cei carî âmblă după domnie.

— Să mĕ însemneze? Nu! Voiŭ mai bine să mor, strigă cu groază Milescu.

Doctorul grăesce în limba lui italiană cu glas mângâitor, nenorocitului boier, şi-l asigură că-i va tăia atât de puţină părticică din nas, că deacă neîntârḑiat se va duce la Beciŭ (Viena) orî şi la Varşovia, va găsi gerahî în stare să 'l dreagă aşa de bine că abia se va cunoaşce... Tot mai bine cu viaţă şi cu semn la nas de cât prada viermilor din negrul pămênt. Sunt oamenî cârnî din nascere şi o duc bine, ba se însoară cu fete frumoase... Are boierul Milescu avere destulă, ca lumea sa-i stea la genunchî de şi cu nasul tăiat.

Şi câte şi mai câte nu înşiră Gonfaloni cu duioşie.

Operaţiunea oribilă se făcu. Pe o tipsie

de argint Armașul mare duse bucățica de nas s'o vadă M. Sa Vodă.[1]) Se întâmplase să fie la curte mai multe jupânese de ale boierilor divaniți. Frumoasa soție a Logofătului Racoviță Cehan leșină. Nu de geaba lumea rea șoptise, că boierul Milescu avea trecere pe lângă femeile boierilor.

Când pe cer se urcase sus cloșca cu pui, leagănul cu roți aurite, care gândea Milescu că 'l va duce ca Domn la Sf. Neculai domnesc, cu pohodnici înainte, «cu buzdugane și cu paloșe, cu soltare tot de argint la cai», se opri de astă dată, numai cu doui cai, la poarta din dosul curții domnești și primea, din temniță, pe stăpânul său, boierul Milescu. Imbrobodit la cap de nu i se vedeau de cât ochii, el plecă din țeară spre Polonia, liber, dar «*cu nasul tăiat*».

Și de atunci, mai mult de cât ori când, se lăți ḑicătoarea: «*Ia tăiat nasul!*» pentru a designa la figurat un om care a fost împedicat de a realiza o aspirațiune care «*nu era de nasul lui*».

---

[1]) Neculcea pretinde că însuși Vodă a tăiat cu iataganul nasul lui Milescu. Am preferit versiunea de sus, care se potrivește mai bine cu caracterul lui Ștefăniță Vodă, de om tînăr, desmierdat și inimos.

ANA DIN SĂCELE

Cu marĭ greutăţĭ putu răsbi boerul Atanasie Bălăceanu în 1821 peste munţĭ în Ardeal ca să scape de vălmăşagul răzmeriţeĭ, de Ipsilante şi aĭ luĭ, şi de pandurĭĭ luĭ Tudor.

Intr'o seară din luna luĭ Iunie 1821, chervanele, — care duceaŭ tot ce putuse scăpa de jaf din averea sa, boerul Atanasie Bălăceanu, — nu maĭ puteaŭ inainta, căḑuţĭ fiind caiĭ mocăneşcĭ ce le trăgeaŭ. Orĭ cât ar fi dorit boerul să-şĭ urmeze drumul, să ajungă la Braşov, chervanele cu chiŭ cu vaĭ abia ajunseră în Săcele.

— Boerule, să rămânem pe noapte aci în Săcele, că de geaba bat caiĭ, eĭ nu maĭ pot face un pas măcar.

Ce să facă? rĕmase boerul cu cucoana Săftica, cu fiu-sĕŭ Iancu, un băeţan frumos de 18 anĭ şi cu tot argalîcul ce împlea un al douilea chervan, în Săcele, şi trase în gazdă

la Vasiiŭ Bordiloiŭ, un ţĕran moşnean, bogat în turme de oĭ, care vara le păşcea prin munţiĭ Prahoveĭ şi cunoscea din nume pe boeriĭ marĭ aĭ ţĕreĭ muntenescĭ.

— Bucuroşĭ la oaspeţĭ? întrebă boerul Bălăceanu pe jupâneasa Nuţa, soţia luĭ Bordiloiŭ, care eşi înaintea chervanuluĭ poposit la treptele tărnaţuluĭ din faţa caseĭ.

Nuţa care ḑilnic vedea trecênd chervane cu boerĭ emigraţĭ din ţeară, înţelese cu cine are a face şi rĕspunse: Bucuros poftim, cu ce o da Dumneḑeŭ!

Şi strigă Nuţa: Anico, Anico, vino fată hăĭ, de ajută şi tu la boerĭ.

Anica, fata Nuţeĭ, sosi în pragul caseĭ. Era o copilă de vre-o 15 anĭ, de o frumuseţe uimitoare. De unde şi boerul şi cucoana şi tînărul lor fiŭ Iancu ajutaŭ la descărcarea chervanelor, cât vĕḑură pe Anica în pragul uşeĭ, rĕmaseră cu toţiĭ ca buimăciţĭ.

— Ce frumoasă fată, ḑise cucoana.

— Frumuseţă rară, adăogă boerul.

Numaĭ Iancuşor gândi, fără să spună, impresiunea primită. Toţĭ continuară cu descărcarea, iar ochiĭ tînăruluĭ boer urmaŭ fata ca sateliţiĭ planeta.

* *
*

De la sosirea boerului Bălăceanu în gazdă la Bordiloiŭ trecuseră mai multe ţile. In loc de a pleca a doua ţi spre Braşov împreună cu toată familia, se duse acolo numaĭ el, cu gînd să găsească maĭ întâĭ gazdă în oraş. căcĭ i se spuse de părintele Onofreĭ, parohul din sat din Săcele, că Braşovul e plin ca o rodie de boierĭ şi de neguţătorĭ fugiţĭ din ţeara românească, de nu găseşcĭ cameră unde să odihnescĭ măcar o noapte.

Cucoana Săftica Bălăceanu rămase împreună cu junele eĭ cocon singurĭ, în Săcele, în grija Nuţeĭ şi a fiiceĭ sale, frumoasa Anica.

In primele ţile Iancu îşĭ făcea mereŭ treabă pe la bucătărie, unde Anica, cu mânecele cămăşeĭ suflecate, lăsând să se vaţă nişte braţe albe de o înfăţişare invidiabilă pentru o Veneră, ajuta pe maică-sa la gătirea ospeţuluĭ pentru musafirĭ. Ba-ĭ trebuia cucoaneĭ apă caldă, ba un pahar de apă rece, ba luĭ Iancu îĭ lipsea un nasture la haină... Pricină găsea Iancu ca să nu priceapă Nuţa de ce atâtea ămblete a cuconaşuluĭ prin bucătărie.

Dar Anica simţea faţa rumenindu-i-se de câte orĭ tînĕrul de ea se apropia, ca să-ĭ ceară vre-un serviciŭ Ea pleca ochiĭ şi împlinea cererea băiatuluĭ, care 'ĭ ţicea: «Nu te grăbi, te rog, că pot aştepta».

Tînĕrul se codea doar o mai întârdia fata să-l servească, ca mai mult timp, cu coada ochiului s'o urmărească şi cu privirea s'o mângâe, cu inima încălḑită de o simţire luĭ încă necunoscută.

* *
*

Intr'o seară pe când cucoana Săftica era dusă însoţită de Nuţa în capul satuluĭ, la părintele Onofreĭ, Iancu stătea în fundul liveḑeĭ, sub un nuc bĕtrân, de vorbă cu Anica. El şedea pe o laviţă albă, iar Anica în picioare lîngă dînsul ţinênd saŭ lăsând să-ĭ ţină tînĕrul strîns mâna eĭ.

Raḑele luneĭ strecurându-se prin frunḑişul nucului, făcea ca o aureolă pe capul feteĭ şi desemna conturul virginal al peptuluĭ eĭ palpitând mai răpede decât altă dată, sub bondiţa înflorită.

— Da, Anicuţă, îmĭ eştĭ dragă. Te iubesc mai mult de cât pe mama şi pe tata.

Cu obrajiĭ înflăcăraţi şi ochiĭ pironiţi în jos, fetiţa asculta vorbele tînĕruluĭ şi ca «*Mărioara florioara*, zîna munţilor şi a codrilor» din poveste, acum sta şi iar nu sta... şi-ĭ plăcea graiul înfocat şi par'că nu voia să'l asculte şi tînĕrul înainte de ce ea să-şĭ dea

seamă, aşeḑa fetiţa lîngă el şi de lîngă el pe genuchi, şi o sărutare lungă rĕsună sub nuc în momentul cînd o privighetoare guralie cânta pe vîrful pomuluĭ, coperind cu cântecul eĭ sgomotul sărutatuluĭ.

* * *

Peste câte-va ḑile boerul se întoarse din Braşov. Găsise gazdă şi acum a doua ḑi avea să se ridice cu toată familia şi pojijia (bagajul) să apuce calea oraşuluĭ.

Cât auḑi Iancu de plecare îĭ veni rĕŭ. Cucoana Săftica îl vĕḑu îngălbinindu-se şi gata de a cădea.

— Anică, Anică, un pahar cu apă, strigă ea, sărind să ajute şi să sprijine pe fiul sĕŭ.

Anica intră cu apa şi cât vĕḑu pe Iancu palid şi răzimat de umĕrul mameĭ luĭ, scăpă paharul cu tava şi se simţi şi ea ca trăsnită.

Cucoana Săftica se uită la fată, apoĭ la băiat, şi iar la fată şi-şĭ ḑise în gând : «Am înţeles !»

Cu toată graba boeruluĭ, cucoana Săftica, care iubea pe Iancu ca pe cel maĭ scump odor al eĭ, întârḑie plecarea.

Cum era să plece la drum cu băiatul bolnav ?

Şi în adevĕr, băiatul se culcă în pat. Era cuprins de friguri şi minune, de friguri acum zăcea şi Anica. Ba ea cu toată boala ce o coprinsese, îşi făcea mereŭ treaba prin camera unde era culcat tînĕrul sub grija mameĭ sale. Ba să-ĭ aducă apă, ba să întrebe pe cucoana Săftica de nu-ĭ trebue tînĕruluĭ ceva.

* *
*

— Dragă Nuţă, dă-ne pe fiica d tale, să ne fie de ajutor în ale caseĭ la Braşov, cât vom sta pe acolo, ţice cucoana Safta femeeĭ luĭ Bordiloiŭ, care era la muntele Omul cu turmele.

Nuţa care nu băgase de seamă la schimbarea sufletească a feteĭ, întîmpină numaĭ, că fata-ĭ bolnavă de vre-o douĕ ţile şi nicĭ nu prea se pricepe dînsa la slujba boerească.

— O învĕţa, că nu-ĭ vre-o greutate şi cât pentru boală, cum vom ajunge la Braşov, o să-ĭ treacă cu doctoriile ce-ĭ vom da.

* *
*

Cât auţi Iancuşor că pe Anica o ia mai că-sa în casă la Braşov, numaĭ ce'ĭ trecură frigurile şi sări din pat sănătos tun.

Şi Anica acum încă era sănătoasă.

— Lasă mamă, că mĕ simt bine. Am mâncat nişte mere verdi din livadă şi nişte cucoşi de prune... Mi-a trecut.

— Dar tu, fată, ce şciĭ din ale caselor boereşcĭ? Am auḑit că boerii carĭ sunt aşa de bunĭ când îĭ aĭ în gazdă, sunt cam iuţi şi nemilostivĭ cu slugile lor de a casă, şi apoĭ tu eştĭ fată cinstită de moşnean şi la Braşov sunt fel de fel de oamenĭ.

— Lasă mamă, că sciŭ eŭ să mĕ păzesc!

* *
*

A doua ḑi cele două chervane plecaŭ din curtea luĭ Bordiloiŭ în faptul ḑileĭ. Anica luă şi dânsa loc în chervanul argalîculuĭ.

Iancu nu se sui în chervan cu tata-sĕŭ şi cu maică-sa, tot codîndu-se că are treabă, că a uitat câte-ceva în casă până ce vĕḑu aşeḑată în chervan fetiţa; ba încă, cu pricină că are să vaḑă de i s'aŭ pus în acel chervan o puşcă a luĭ, şe duse s'o caute.

— Staĭ bine, Anică dragă? întrebă el încet, dar totuşi destul de tare ca ceĭ-l-alţĭ servitorĭ să auḑă şi să-şĭ facă între eĭ semne cu coada ochiuluĭ.

* *
*

Dragostea purdalnica nu întreabă de eşti boer orĭ ţĕran, împĕrat orĭ ţigan, când se leagă de capul omuluĭ.

Dragostea Anichiĭ pentru Iancu şi a acestuia pentru fata luĭ moş Bordiloiŭ nu maĭ avu hotare. Eĭ îşĭ juraŭ unul altuia, cum că

«Pân la moarte,
Dragostea lor toată ...»

eĭ şĭ-o vor păstra...

Şi şĭ-o păstraŭ de acum un an întreg.

Numaĭ boerul Bălăceanu, cât simţi că fiul sĕŭ s'a *îugurluit* cu o fată de ţĕran, pe loc otârî să pue capĕt la o faptă necuviincioasă ca aceasta, necuviincioasă pentru «*evghemoniconul boeresc*». Atât numaĭ, că prea tîrdiŭ se deşteptă boerul.

Acum se duse la magistratul oraşuluĭ şi avu la acela trecere vorba luĭ. Magistratul hotărî să fie întoarsă fata la părinţiĭ eĭ în Săcele.

— Nu ţi-e ruşine obrazuluĭ, ḑise boerul luĭ Iancu, întorcêndu-se acasă de la magistratul, să te îngurluescĭ cu o ţĕrancă? Las că am aşeḑat-o eŭ la zabetul de aicĭ. O s'o ridice peste un ceas s'o trămită, nu la mama eĭ, ci într'un sat departe de aicĭ.

— Mĭ-e dragă, babacă ...

— Las că ţi-o mai fi dragă şi alta... vr'o fată de boer... sunt destule.

* *
*

In ţiua următoare dis de dimineaţă, când veni trămisul magistratului să ridice pe Anica, află-i urma! Anica nicăierea... Boerul turba rugând pe magistrat să trimită om la Săcele, c'o fi acasă la maică-sa. Nu că doar voia boerul alt-ceva decât să nu mai fie fata în calea lui Iancu. Apoi de s'o fi dus la Săcele, numai ce-o să veţi că şi Iancu se duce într'acolo.

— Frate, — strigă de-odată cu glas sugrumat de mişcarea sufletească, cucoana Săftica, din camera de alături, — frate, Iancuşor nu-i în pat şi hainele nu-i sunt în casă... O fi fugit cu fata ţăranului.

Nu vĕ spuneam eŭ? ţice boerul către oamenii magistratului.

* *
*

La Săcele trămişii magistratului nu găsiră pe cei doi tineri. Când Nuţa află de la ei cele întâmplate, se luă cu mânele de cap şi se boci nemângâiată, iar părintele Onofreiŭ

o mustra zicênd: Nu ţi-am spus să nu daĭ fata la slujbă în casă de boer?

Aşteptară cucoana Săftica şi dênsa, în lacrimi şi boerul sĕŭ cu grija la inimă, o ḑi, două, treĭ, o septĕmână să se întoarcă Iancuşor a casă.

Zadarnică aşteptare, şi nicĭ-o veste despre dânsul.

Intre aceste, boeriĭ din Braşov primiră veste bună din Bucurescĭ. Poarta orînduise Domn pămîntean, alegênd pe Gr. D. Ghica, dintre boeriĭ trămişĭ de ţeară la Constantinopole, după cererea Sultanuluĭ. Noul Domnitor sosise în Bucurescĭ şi se grăbise a trămite cărţi de mângâere pentru boeriĭ pribegĭ şi-ĭ rechiamă la Bucurescĭ. Câţi-va din eĭ, maĭ ales ceĭ cărora le părea rĕŭ că n'aŭ prins eĭ domnia, nu voiră să se întoarcă din pribegie. Bălăceanu însă, care avea bună credinţă, că de va fi dintre ceĭ dintîiŭ întorşi la Bucurescĭ va căpăta scaun înalt în Divanul ţĕreĭ, se hotărî să plece de la Braşov, luând calea spre patrie. Ce să maĭ aştepte întoarcerea luĭ Iancu, orĭ barem ca autorităţile din Braşov să afle de urma luĭ? S'o fi dus de-a dreptul în ţeară.

*
* *

Intr'o dimineaţă din luna Octombre a anului 1822, bătrânul călugăr Pahomie, stareţul de la schitul Peştera de pe Ialomiţa, se dusese să taie ceva lemne în pădurea seculară din apropiere, că frigul se făcuse foarte simţit.

La vr'o sută de paşi de la peşteră, bătrânul aude glas de om gemênd... Ce să fie? Prin ceaţa deasă şi rece a dimineţei, ochii slăbiţi ai călugărului nu pot deosebi nimic. El se îndreaptă în partea de unde venea glasul silit, să treacă mai mult pe petre lunecoase Ialomiţa în sus spre obîrşia ei. La poalele unei stânci uriaşe care făcea scorbură ca un cort, pe malul apei, Pahomie află îmbrăţişaţi, dar aproape fără de simţire, pe cei doui nenorociţi copii, pe Iancu şi Anica. Cu ajutorul altor doi călugări fură duşi la monăstire şi în chilia bătrânului Pahomie, la un foc care pălpăia în vatră, membrele aproape degerate ale nenorociţilor copii se desmorţiră; ei reveniră la viaţa deplină şi povestiră, cum de mai multe ţile rătăciţi de la casa părintească din Braşov — ţiceau ei — cu gând să se întoarcă în patrie la Bucuresci, s'au furişat pe la graniţă, mai jos de Bran... Dar li s'au sfîrşit merindele, şi pânea cumpărată în cale, şi frigul mare de astă-noapte

era să-ĭ prăpădească, dacă D-ḑeŭ nu trimitea înainte-le pe părintele Pahomie.

— Sunteţi fraţi? întreabă călugărul. Şi fără să aştepte răspuns adaogă: cu bună seamă fraţi, părinte Nectarie (era unul din ceĭ doĭ călugărĭ ce-l ajutase să transporte tinerii), că se iubesc ca bunii fraţi. Baiatul desbrăcase hăinuţa luĭ ca să învelească pe soră-sa şi-ĭ ţinea mânuţele între ale luĭ, suflând, suflând în ele să le desgheţe...

— Fraţi cu bună seamă? mai adaugă a întreba călugărul, îndreptându-şĭ privirea către Iancu.

Acesta căută duios la Anicuţa şi tăcu. Cum era să spună bătrânilor călugărĭ ce fel de soră îĭ era Anicuţa?

Al treilea călugar răsturnă acum pe un fund alb, mirositor, de brad, o mămăliguţă aurie fumegând nourĭ parfumaţi şi turnă în străchinĭ de Braşov lapte ferbinte.

— Aide copiiĭ! mâncaţi, o să vĕ încălḑiţi mai bine.

* *
*

In ziua de Sf. Dumitru acelaş an 1822, părintele Pahomie întovărăşind pe Iancu şi Anica, băteaŭ dis-de-dimineaţă în poarta unei

curți boerești din podul Mogoșoaei de lângă hanul lui Filaret, acum Teatrul Național. Chelarul curței deschise poarta și cât văḑu pe Iancu, exclamă: Cuconașu! cuconașu Iancu!

Și dete busta la iatacul boerului.

Într'o clipă boerul cu cucoana Săftică erau eșiți întru întîmpinarea celor trei călători, intrați în sufragerie.

— Iancușor! strigă mamă.

— Mișelule, exclamă boerul, totuși apropiindu-l de peptul său.

După o minută de desmeticire, boerul bagă în seamă pe Anica:

— Dar tu ce cauți aci?

— Cum ce caută aci? soră-sa? întrebă părintele Pahomie, care tocmai rămăsese uimit văḑênd cum părinții îmbrățișează numai pe băiat, iar nu și pe fată.

— Afară! strigă boerul din nou. Cum? soră? E o țeranca din Săcele, care s'a «încărdoșit» cu băiatul meu. Afară țeranca!

— Babacă, îngînă Iancu căḑênd în genuchi. Mi-e dragă. Fără de ea nu pot trăi!

— Frate, șoptesce cucoana Săftica înduioșată și cu glas rugător.

Biata Anică și ea căḑuse în genuchi acoperindu-și cu mânele fața rușinată și îndurerată. Ea plângea cu plâns înăbușit.

— Afară! Daţi-o afară! urlă boerul către chelar şi feciorul din casă.

— E păcat de D ḑeŭ, boerule, ḑice călugărul înduioşat de nenorocirea copileĭ.

* * *

Anica fu aşeḑată de bunul părinte Pahomie stareţul de la Peşteră, în mitocul din Bucurescĭ al maicelor de la Ţigănescĭ. Dînsul scrise răvaş jupăneseĭ Nuţa din Săcele, să vină să-şĭ caute de durerile sufletuluĭ, de biata Anicuţă. Şi veni într'o întinsoare sărmana mamă. Nu maĭ povestim dureroasa revedere între mamă şi fată, cum nu maĭ credem de trebuinţă să descriem scenele jalnice de la curtea boeruluĭ Bălăceanu, plînsetele neţinute în seamă ale luĭ Iancuşor, ameninţările că-şĭ face seamă de nu i s'o înapoia pe Anicuţa. Aşĭ! boerul pune douĭ arnăuţĭ să stea ḑi şi noapte pe lângă cuconaş.

— O plânge şi 'ĭ-o trece! Şi apoĭ nicĭ nu scie unde se află acum Anica, chiar de ar cerca să fugă după ea. Aicĭ nu-ĭ la Braşov, unde e maĭ mare magistratul neamţ. La Bucurescĭ boerul e maĭ mare, că are scaun înalt în Divanul ţĕreĭ. Ba la urma urmeĭ l'o în-

funda boerul sub pază în vr'o mănăstire până şi-o veni în simţire...

Totuşi Nuţa găsi un diac de Divan cu bun condeiŭ, care, pe banĭ, îĭ alcătui o jalbă către M. S. Vodă Ghica, tânguindu-se cu vorbe amare, că tînĕrul boer Iancu Bălăceanu i-a înşelat şi neţinstit fata şi ca să-l silească Domnia a se ţinea de jurăminte, s'o ia de soţie, că şi Bordiloiu nu-ĭ de neam de rînd: e moşnean de sute de anĭ, familie veche...

Anicuţa se ruga de mamă-sa să nu maĭ facă pricină, că-ĭ maĭ mare ruşine: — dar ce scie o fetiţă ca ea din ale lumiĭ valurĭ?

M. S. Vodă rîndui jalba Nuţeĭ în cercetarea P. S. Sale Episcopuluĭ de Buzĕŭ, vechil al Sf. Mitropoliĭ. Păĭ, zadarnică nădejde punea biata Nuţa în dreptatea Vlădicăĭ celuĭ mare de la Buzĕŭ, că era vĕduv scaunul mitropolieĭ şi Vlădica doar nu era să se strice cu boerul Bălăceanu, tocmaĭ în preţiua alegereĭ de mitropolit! Judecata acestuia fu osînda sĕrmaneĭ Anicuţa şi după judecată, la 9 Noembrie 1822, Divanul ţĕreĭ puse capĕt dragosteĭ luĭ Iancuşor cu Anicuţa, prin următoarea notă adresată Agenţieĭ Austriace din Bucurescĭ:

«Din luminată poruncă prea înălţatuluĭ nostru Domn se face cunoscut cinstiteĭ Agen-

ţii, că D-l Atanasie Bălăceanu avênd un copil nevrâstnic anume Iancu şi din întêmplarea resvrătireĭ mergênd şi el în Săcele în gazdă la un Văsiiŭ Bordiloiŭ şi acel Văsiiŭ avea o fiică anume Ana, care încărdoşindu-se cu Iancu, mult necaz a tras tată-sĕŭ şi cu ajutorul dregătorilor de acolo l'aŭ depărtat de acea fată, şi el ascunzêndu-se n'aŭ putut să-l aducă; în urmă viind Iancu, fata şi mama eĭ aicĭ, s'aŭ cercetat de prea sfinţia sa Episcopul de Buzĕŭ, vechilul sf. mitropoliĭ şi s'aŭ găsit, că această urmare nu este primită bisericeĭ, mai vîrtos *fiind copil nevrâstnic şi fără de voia şi blagoslovenia părinţilor*, de aceea prin luminată hotărîrea M. S. ce s'a dat, *Iancu s'a trimes la mănăstire a-şĭ veni în cunoşcinţă*, iar fata împreună cu mamă-sa prin cinstita Agenţie, să se trămită înapoĭ la Săcele, cărora să li se dea de către Bălăceanu talerĭ 50 pentru cheltuiala drumuluĭ şi alţĭ talerĭ 250 zestre feteĭ (?!), spre a se mărita după starea eĭ acolo, ci să binevoiască cinstita Agenţie primind banĭĭ ce li se dă, ca să se trămită fata şi mama eĭ la Săcele, de unde să nu fie slobodă a eşi în ţeară aicĭ. Şi să avem cinste a lua răspuns de primire şi că s'aŭ pus în urmărire.»

1822 Noembrie 9 [1]).

[1]) Documentul se conservă la Archiva Statuluĭ.

Agentul austriac chiamă pe Nuța și pe Anica și le ordonă să plece din Bucureșci, dându-le banii de la boerul Bălăceanu.

— Să și-i țină de comând, strigă în lacrimi Nuța, aruncând banii. D-ḑeŭ va purta de grijă pentru Anica mea!

NAZAT!

Cât simţiră boerii craioveni, că Grigorie Dimitrie Ghica-Vodă părăsise Bucurescii, temêndu-se de vre-un iuruş al Turcilor, pe la începutul lui Maiŭ 1828, fugiră care încotro spre munţi. Numai Solomon, Magheru şi Ciupagea cu cetele lor de panduri, din cari mulţi fuseseră ai lui Tudor, nu părăsiră Oltenia. Pe dată ce plecă generalul major Cneaz-Gorceacov, care fu primul muscal sosit în Oltenia, cu oşteni, în căruţi de poştă, ca să ajungă la Craiova înainte de vre-un iuruş turcesc, cei trei căpitani români se pun sub comanda lui *Gorceacov*. Acesta este înlocuit însă la finele lui Iunie 1828 prin general-major Gheismar, care înaintează cu oştirea rusească spre Dunăre pentru a respinge pe turci, cari deja înaintaseră în Oltenia. Solomon, Magheru şi Ciupagea, cu pandurii lor, făceaŭ minuni de vitejie.

Turcii vidinlăi, sub căpetenia lui Ceapanoglu, nu mai puțini de 15.000 și cu o artilerie numeroasă și puternică, înaintaseră în Oltenia și își așeḑaseră puternica tabără în sat la Băilesci. Gheismar, avênd în cortul său pe Ciupagea cu ceata lui de panduri, se hotărește să isgonească pe turci din Băileșci, căci îi tăiau calea spre Calafat.

In dimineața ḑilei se împarte *votchi* din belșug la oșteni; se fac toate pregătirile obicinuite premergĕtoare bătăliei. Pandurii nu beau. Românul nu se bate cu capul amețit, el ține să aibă deplină conșciință de făptuirile sale în luptă. Ciupagea e în mijlocul lor:

— «Mĕ băeți, le ḑice el, unde mĕ veți vedea, într'acolo să dați iuruș! Greŭ e că nu pricepem comanda pe ruseșce, dar ca să rĕsbeșci tot înainte până la dușman, trebue mai multă vitejie de cât comandă. Sunteți viteji voi și Dumneḑeŭ nu vĕ părăseșce!»

* * *

Acum trâmbițele rĕsună, tunurile ruseșci, așeḑate în baterii, aŭ deschis focul împotriva Băileșcilor. Grenadirii muscali, pîlcuri-pîlcuri, înaintează prin câmp d'a dreptul, tără drum,

în spre sat. Ciupagea cu pandurii sĕi ocupă flancul drept al oştireĭ ruseşcĭ. Sgomotul armelor este asurdĭtor. Fumul tunurilor şi al puşcelor e luminat numaĭ de focul fulgerător ce ese din arme.

Dar, turcii din Băileşcĭ nu întârdie de a rĕspunde şi eĭ cu cele 30 de tunurĭ ce aŭ. Sub protecţiunea acestora, aşedate pe o culme de lîngă sat, doboară, ca secera spicele, şirurile muscălescĭ. Din sat ese întru întâmpinarea muscalilor oştirea turcească. Acum eĭ sunt faţă în faţă cu oştirea rusească; încă câte-va sute de paşi şi puşcele vor ajunge să bată, să împrăştie moartea în ambele oştirĭ.

De o dată, din ambele flancurĭ, generalul Gheismar vede înaintând în goana cailor cavaleria turcească.

— Suntem înconjuraţi, strigă Gheismar către ofiţerii ruşi de pe lîngă el; suntem perduţi!

La moment Gheismar opreşce calul şi dă comanda: *nazat! nazat!*

De la general până la cel din urmă prapurcic toţi strigă: nazat! nazat!

Căpitan Ciupagea, aude şi dênsul comanda *nazat!*

— Auḑiţi voinicilor, generalul ne strigă: *La sat! La sat! La sat copiĭ!*

Şi fără a mai căta să deosibească prin nourii de praf cum oştirea rusească se pregătea să ia fuga înderăt, Ciupagea cu pandurii sĕi, într'un avênt nerezistibil, cu pas de goană, apucă înainte spre Băileşci. Peste câte-va minute, înainte de ce cavaleria turcească să fi putut învĕlui flancul drept muscălesc, pandurii isbeaŭ pedestrimea turcă din faţa satului. Comandantul turc e surprins de acest atac neaşteptat; crede că în loc de a înconjura el pe muscal, din contră aceştia aŭ înconjurat oastea turcească. Deci la rîndul sĕŭ dă comanda de fugă înderăt...

Gheismar, care a observat la timp mişcările pandurilor, trimete în goana calului ordonanţa ca să strige lui Ciupagea *nazat!*

— Da, *la sat,* strigă viteazul căpitan.

Acum comandantul rus vede pe turcĭ la rîndul lor dând înderăt. El ordonă trâmbiţaşilor să sune semnalul de schimbare de front... Intr'o clipă soarta bătăliei e în mâna muscalilor. Ciupagea ridică drapelul românesc în Băileşcĭ de unde turcii aŭ fugit, iar muscalii îĭ urmăresc dincolo de sat, pe când cavaleria turcească, care şi ea primise ordin de retrocedare, nu se opri din goana cailor decât pe ţĕrmiĭ Dunărei...

Gheismar nu urmări departe pe turcĭ, lip-

sit de cavalerie. Intors în sat, el chiamă pe Ciupagea.

— Când am ordonat *nazat*, ḑice generalul, n'aĭ înţeles comanda?

— Ba da, excelenţă, şi am împărtăşit-o pandurilor meĭ pe *limbă bună românească* strigându-le: *la sat! la sat!*

Prin intervenţiunea unuĭ ofiţer care şcia româneşce, se explică luĭ Gheismar tălmăcirea dată de viteazul Ciupagea la *nazatul muscălesc.*

Gheismar rîse şi luând după peptul unuĭ ofiţer crucea Vladimir, o puse pe peptul luĭ Ciupagea ḑicênd: Iată pentru tălmăcirea românească a luĭ *nazat!*

PLUTA DOMNEASCĂ

I

Se întorceaŭ cărăuşii, cu poloboacele şi antalele pline de vin noŭ, de la podgoriile din jurul Bacăuluĭ, tot pe malul Bistriţeĭ pe la Roznov spre Piatra.

Era dimineaţă de toamnă rece; — aburiĭ din rîŭ copereaŭ cu măramă subţire de mireasă lunca pe jumĕtate golită de frunde. Cărăuşii eraŭ la popas sub sălciile de la Budăile de apă rece.

Boiĭ dejugaţi, sloboḑi căutaŭ iarbă care să le dea forţă pentru drumul ce maĭ aveaŭ de făcut. Boiĭ or fi găsit saŭ nu câte-va fire, arse de brume, dar şciŭ că în schimb cărăuşii toată noaptea făcură chef la gura antalelor, bênd, după obiceiŭ pentru toţi şi pentru toate, pentru viĭ şi pentru morţi, şi când nu maĭ avură nume de pomenit, făcură

botezul resteiului, ca să aibă pricină de cumetrie şi de dare de cep noŭ la vre-un alt butoiŭ.

Fedeleşul totuşĭ, la urma urmeĭ se deşertă, trecênd pe sub buzele însetoşate ale cărăuşilor, carĭ adormiseră în jurul focurilor şi ele mijind tot maĭ potolit până se stinseră.

Acum răcoarea vie a dimineţeĭ deşteptă pe ceĭ maĭ subţirĭ în cojoace.

— Haide mă! sculaţĭ, mă! e ziuă albă şi maĭ avem de furcă până la Peatra. Şi de n'om ajunge la vremea hotărîtă de paharnicul domnesc, apoĭ vaĭ de curelele noastre.

Intr'o clipă la strigătul acesta se deşteptară şi ceĭ maĭ somnoroşĭ, adunară boiĭ şi înjugară.

De abia plecaseră de la Budăĭ, în apa cărora îşĭ răcoriseră faţa aprinsă de vin, şi iată că unul din cărăuşĭ aude, din spre Bistriţa, ţipete şi larmă, strigăte de ajutor.

O fi românul greoiŭ la multe, dar când e să dea ajutor creştinuluĭ nu maĭ stă pe gânduri. Toţi cărăuşiĭ într'un suflet se îndreptară spre locul de unde venea alarma.

Privelişte groaznică:

O plută, cu cârma frîntă, încălecată pe o stâncă, era gata să se sfarme şi să piară în volbure şi în nahlapĭ să se înfunde ceĭ de pe plută.

Şi nu era pe plută numaĭ oamenĭ de rînd, ci şi boerime.

Un tînĕr boer ţinea din rĕsputerĭ în capătul pluteĭ, băgată în apă, să nu'ĭ scape din mânĭ, o frumoasă fată. Dar puterile luĭ slăbiaŭ din ce în ce, căcĭ ceĭ doĭ plutaşĭ rĕmaseră căţăraţĭ pe stîncă de unde nu puteaŭ face un pas măcar pe răpeḑişul pluteĭ care se înneca.

Valurile spălaseră tot de pe plută şi tînĕrul boer nu maĭ avea afară din apă de cât capul şi mânile. Cu una se ţinea de un gînj care lega bîrnă de bîrnă, cu cea-l-altă susţinea d'asupra volbureĭ, pe frumoasa fată.

Căraŭşiĭ, la vederea spectacolului, se întrebară ce'ĭ de făcut?

— Ce să fie, — ḑise Nagâţ, cel maĭ tînĕr dintre eĭ; — faceţĭ ca mine.

Işĭ aruncă într'o clipă cojoacele, îşĭ fac o sfântă de cruce şi se asvîrl cincĭ din eĭ în apa rece, înnotând voinicesc spre locul de desnădejde.

Intr'o altă clipă Nagâţ, urmat de Curcubeŭ, sunt lângă grupul ce se înneca. Ceĭ-l alţĭ trei aŭ sosit la timp ca să ajute celor doĭ să tragă din volbură pe tînĕra păreche, şi o depun pe mal, ca să se întoarcă din noŭ în ajutorul plutaşilor, să desfacă pluta de pe stîncă şi s'o tragă la mal.

De la plutaşi aflară, cei cinci voinici, cum cei doi mântuiţi de dînşii nu sunt oameni ori-cum. Eraŭ înşişi fiica şi fiul luĭ Ştefan Vodă cel Mare.

Care de care să aprindă focurĭ, să usuce hainele domneştĭ, care de care se întrebă ce'ĭ de făcut pentru călĕtoria maĭ departe a tinerilor.

O a doua plută, în care era argalîcul curţeĭ se înnecase cu puţin maĭ la deal!.. De acolo pluta domnească luată de şivoiu şi cu cârmele frînte nu maĭ putu să fie oprită de cât când se isbi de ascuţita stâncă.

II

Ştefan Vodă cel Mare şi Sânt venise în 1498, Octombrie, la Peatra, să tîrnosească turnul Sf. Ioan.

Trăsese, cu toată curtea luĭ, la casele din noŭ zidite pentru îngrijitorul mănăstireĭ, în apropiere de măreţul turn, care şi până astă-ḑi, deşi schimonosit de restauratorĭ, de măreţia domnieĭ luĭ Ştefan Vodă grăesce.

Cu Măria Sa eraŭ domniţele şi Voevodul Bogdan.

Acum, mitropolitul şi episcopiĭ sfârşiseră de două ḑile toată parada bisericească şi creştiniĭ adunaţi de prin toate satele judeţuluĭ Cameneĭ (Neamţ), împleaŭ rînduri rînduri minunata mănăstire, ca să sărute icoana hramuluĭ (Sf. Ioan),

apoĭ să admire măreţul turn. Aşteptaŭ în stoluri, pe la porţile monăstireĭ, doară doar' vor zări măreţul chip al luĭ Ştefan Vodă.

Tinerii ca tinerii, zburdalnicĭ şi iubitorĭ de lucruri nouĭ:

— Măria ta, taică dulce, ţice domniţa Elena, am vĕţut astă-ţi un şir de plute scoborînd pe Bistriţa. Ce minunată trebue să fie călĕtoria pe plută, dă-ne voie să mergem până la Roznov.

Cum să refuzi o plăcere atât de nevinovată, când eştĭ tată şi ţi se cere de fetiţa ta între douĕ desmierdărĭ?

Cu pitacul domnesc către starostele de cherestigii, cu pecetea mică, roşie, a luĭ Vodă, Domniţa aleargă la Voevodul Bogdan, care îl trămite printr'un copil-de-casă la staroste, adăogênd că, încă astă-noapte, fiind lumină de lună plină, douĕ plute să fie gata, plute de bîrne împodobite cu ramure de braţi şi cu pod de dulapĭ nouĭ.

Maĭ încape vorbă? — încă înainte de ceasul hotărît, plutele eraŭ gata, cu câte un rând de plutaşi aleşi pe sprînceană.

Personalul de serviciŭ se sui pe una din plute, însoţit de buciumaşi, surlaşi şi trîmbiţaşi. Pe cea-l-altă plută luară loc numaĭ Domniţa şi Voevodul Bogdan, — şi, în uralele tuturor celor de faţă, plutele alunecară, sub presiunea voinicilor cârmacĭ şi răpede dis-

părură din vederea însoțitorilor, auḑindu-se numaĭ în soroace ḑiceriĭ din bucium, aduse pe aripele vêntuluĭ.

Măria Sa Ştefan Vodă, care şi el venise la mal, se întoarse la egumenie, să-şĭ cate de trebile domnieĭ, că nu una ci multe împresuraŭ, pe vremile acelea, pe stăpânitoriĭ Moldoveĭ.

Plutele înaintau aurite de lumina luneĭ, cântările de pe cea din urmă nu încetaŭ de a stărni ecourile dealurilor păduroase. Din când în când păseriĭ de noapte treceaŭ pe d'asupra plutelor şi cârmaciĭ îşĭ făceaŭ cruce ḑicênd:

— Doamne, apĕră-ne de rĕŭ! Auḑĭ coabe!

Fără nicĭ o grije, Domniţa se lăsa cu totul cuprinsă de plăcerile plutireĭ şi, în blănile sale de samur, nu simţea asprimea crescêndă a rĕcoreleĭ, fixând cu nesaţiŭ privirea în tabelul mereŭ schimbător şi mereŭ frumos ce se desfăşura odată cu înaintarea pluteĭ. In extazul eĭ, abia îşĭ maĭ aducea aminte, că lângă dînsa se găsea un frate iubit.

Acesta, la vêrsta care era şi cu educaţiunea ce primise, vedea lucrurile şi oameniĭ prin alţĭ ochelariĭ de cât Elena; el la alte se gândia... când de odată pluta din urmă se sparge de un ascuţiş de stâncă. Strigătele, ţipătele sunt zadarnice. Ce ajutor putea să maĭ dea douĕ tinere odrasle de Domn şi

doui plutaşi, carĭ nu puteaŭ părăsi cârma plutei domnescĭ?

Domniţa era adênc emoţionată, dar Voevodul strigă:

— Inainte, Roznovul este aproape, le voiu trămite ajutor de acolo.

Dar ceasul rĕŭ nu alege de-ĭ Domn saŭ simplu muncitor acel pe care îl lovesce.

Nu la mare distanţă de la locul spargerei plutei servitorilor, se întâmplă sfârîmarea plutei domnescĭ.

III

Nagâţ, pe când ceĭ-l-alţĭ se întrebaŭ ce-i de făcut cu Domniţa şi cu Bogdan Voevod ajutat de alţĭ doui-treĭ, daŭ jos butea cu vin din carul sĕŭ şi, aducênd de pe la cărăuşi ce maĭ brumă de fîn aveaŭ pentru vite, gătesce loc de şedut, comod pe cât se poate într'un car mocănesc şi strigă cărăuşilor:

— Injugaţĭ, bre!

Apoĭ, îndeamnă pe Domniţa şi pe Voevod, să se urce în car:

— De, Măriile Voastre, nu-i leagăn domnesc cu roţi aurite, dar să fiţi Măriile Voastre sănătoşi, şi vĕ veţi aminti odată cu plăcere, că aţi călĕtorit câte-va ceasurĭ cum călĕtoresce ţĕranul o viaţă întreagă.

— Isteţ român, ḑice Domniţa către fratele sĕŭ, cuibărindu-se cât puteaŭ maĭ bine în carul mocanuluĭ.

Şi Nagâţ, deschiḑênd şirul carelor cărăuşescĭ pline de poloboace de vin, se întoarse către Domniţa şi Voevod, îşĭ scoase căciula, şi cu un ton glumeţ ḑise:

— Maĭ bun vin am eŭ în car, decât toţĭ ceĭ-l-alţĭ...

IV

Când era pe la amiaḑĭ, de se părea soarele un punct de foc pe turnul de la Sf. oan, numaĭ ce bătu la poarta monăstireĭ, cea despre Borzochian:

— Deschideţĭ! striga cărăuşul Nagâţ, că sosesce vinul domnesc!

Porţile se dădură în lăturĭ şi unul după altul carele cărăuşescĭ intrară în curtea monăstireĭ.

Ce este? întreabă Măria Sa Vodă, privind pe la fereastră.

In acel moment carul luĭ Nagâţ ajunsese la scară şi Vodă recunoscu în el pe copiiĭ sĕĭ iubiţĭ.

El descinse să-ĭ primească. In câte-va clipe totul se lămuri.

— Nagâț, — ḑice Vodă, — tu și aĭ tĕĭ aț fost oamenĭ vrednicĭ. Pe tine și pe ceĭ carĭ cu tine aț scăpat pe Domnița și pe Bogdan Voevod, vĕ fac răzeșĭ. Lunca și sfoara de pămênt din jurul eĭ, unde aț poposit astă-noapte, a voastră să fie, ocină în vecĭ. Iar voĭ, ceĭ cu poloboacele, răfuiți-vĕ cu pimnicerul Curțeĭ.

— Păĭ să veḑĭ, Măria Ta, hîtrul de Nagâț ne-a ḑis așa: Veniț și voĭ cu carele cu vin domnesc. Până s'o învechi al vostru de l'o putea bea de leac românul, veniț de gustați vin străvechiŭ, dătător de viață: să sărutăm mâna Măriei sale, ca buni tovarăși ce-mĭ sunteț.

Și pe rînd sărutară mâna luĭ Vodă, iar Măria Sa Ștefan-cel-Mare și Sânt ḑise:

— Deacă-ĭ așa povestea, apoĭ cum voința mea este ca monăstirea ce am zidit și sfințit aci să nu rĕmână stingheră pe lume, ca a luĭ Alexandru Vodă, unchiul meŭ, vĕ dăruesc vouĕ dealul Domniței Elena, de la coada Petricicăĭ până dincolo de Borzochiạn. Să vĕ faceț așeḑărĭ pe el și să fiț tîrgoveț cinstiț aĭ Camenei (Petrei).

Descinḑênd din car, Domnița Elena întrebă pe Nagâț:

— Eștĭ însurat?

— Din câşlegile trecute, Măria Ta.

— Ia contăşul ăsta cu blană scumpă şi salba asta de nestimate şi le du nevesteĭ tale. Şi când Dumneḑeŭ vĕ va dărui un prunc, la mine să veniţĭ să-l fiŭ naşă.

Bogdan Voevod împărţi galbeniĭ din punga sa, nu numaĭ la mântuitoriĭ lor, ci şi la ceĭl-alţĭ ţĕranĭ... ba nu, acúm târgoveţĭ, ḑicêndu-le:

— La Peatra se chiamă aci, în limba moldovenească. Zid de peatră să fiţĭ voĭ când duşmanul ţĕreĭ va îndrăzni să vă răzbească într'acoace.

Şi d'atuncĭ în hrisoaveîe luĭ Ştefan Vodă, ispravniciĭ de Neamţ, de care ţinea Camena, eraŭ pomeniţĭ îndată după aĭ Suceaveĭ şi aĭ Hotinuluĭ.

Numaĭ ce sosi şi starostele de cherestegiĭ care plângênd ḑise luĭ Vodă.

— Măria Ta, am ales cele maĭ tarĭ plute şi dălcăuşĭ neîntrecuţĭ, dar când e ceasul rĕŭ n'aĭ ce face. Oameniĭ Mărieĭ tale cu toţiĭ sunt scăpaţĭ. Nu vor întârḑia să sosească, dar ce mĕ fac eŭ, sĕrmanul, cu preţul plutelor, fiind strĕine?

— De când mare, la domnia luĭ Ştefan

Vodă a rĕmas păgubaş şi nedreptăţit un moldovean?

Şi cămăraşul domnesc plăti îndoit preţul plutelor şi cărăuşiĭ descărcară vinul în pivniţele domnescĭ, fără să li se ţină în seamă măcar vinul ivosit cu botezul rĕsteiuluĭ.

LOGODNA DOMNEASCĂ

I

Intr'o ḑi ḑin luna Iunie 1677, pe câmpia întinsă a Cotrocenilor, des de dimineaţă începu a se aduna lume multă din Bucureşci şi din toate satele vecine.

Pe la vremea toacei de vecernie, când soarele mai stinchise din arḑĕtoarele luĭ sărutări, începură a veni leagănele boereşci cu roţi aurite. Sosesc, rînd pe rînd, marele Vornic Mareş, marele Logofĕt Radu, marele Postelnic Şerban, marele Spătar Drăghici Cantacuzen. Iacă şi frumoasa jupâniţă Epraxia, logofeteasa rĕposatului Logofĕt Radu Dudescu, cu tînĕrul eĭ fiŭ, Radu.

— Uite, ăsta este Radu Creţulescu, ḑice Pele-groasă, mai marele staróste de cavafi, către ceata luĭ, care luase loc în jurul stea-

gului bresleĭ, în faţa mareluĭ podiş de lemn, ridicat într'o parte a nemărginituluĭ câmp.

Ăsta este Toma Radu Năsturel, adaogă a ḑice Barbă-Neagră, starostele cojocarilor subţirĭ. Telegariĭ de la leagăn i-a cumpĕrat din Ţarigrad. Fie-care din eĭ face cât o moşie.

— D'apoĭ, fărtate Barbă-Neagră, că are de unde să dea. Şi ca mâne-poimâne o să'l veḑĭ maĭ puternic şi maĭ cu rĕsfăţ la domnie de cât pe cum e Radu Creţulescu.

Când descinse, la locul rezervat, din trăsura sa, mult maĭ modestă de cât a tuturor boerilor, marele vornic Antonie, se făcu mare mişcare în mulţimea apropiată de estradă. Toată lumea cinstea pe bĕtrânul boer şi măcar că el nu era în Divanul ţĕreĭ, şi maĭ tot timpul şi-l petrecea la moşie, nefiind dintre ceĭ bogaţĭ, totuşĭ lumea îşĭ punea nădejdea în sfatul luĭ, la ḑi de mare cumpĕnă.

In curênd podişul de lemn, cu locurile rezervate boerimeĭ, era înţesat, nerămânênd de cât în faţă locul trebuincios pentru Domn şi curtea sa.

In faţă, un mare ocol era îngrădit şi pregătit cum ar fi pentru un circ. La dreapta şi la stânga se înşiraseră maĭmăriile (maĭ-

mari staroşti) cu steagurile breslelor şi făcliile cele mari văpsite şi împistrite cu sfinţii hramului bisericei fie-cărei bresle. Apoi, de-alungul drumului, pe unde veneaŭ trăsurile, eraŭ înşiraţi oşteni de toate armele, până departe în oraş.

— Vedi, mă Sucilă, ḑicea un seimen mai apropiat de estradă, către vecinul sĕŭ. Colo, la mijlocul podişului, unde sçândurile sunt acoperite cu velinţi de Anadol, acolo aŭ să stea *amêndoui* domnitorii. Iacă şi masa acoperită cu poală de mătase cu ciucuri de aur. l'an vedi ce bogat e ferecată în argint şi aur evanghelia de la Mitropolie.

Sunete de buciume şi de trâmbiţe vestesc din depărtare apropierea trăsurilor domnesci. Peste o clipă sosesce Inalt prea sfinţitul Mitropolit Teodosie, înconjurat de arhimandriţi şi tot înaltul cler, şi iaŭ loc îndărătul mesei pregătită ca un altar.

De abia palamarii avură timp să aprindă făcliile din sfeşnicile de argint sub cari era aşeḑată evanghelia, şi zgomotul neîntrerupt al trîmbiţilor şi al buciumelor, cum şi marea mişcare a mulţimei preced imediata sosire a trăsurilor domnesci, înconjurate de panduri călări, cu fecioraşii de boeri mari, urmând leaganele pe caii lor împodobiţi cu minu-

nate şeĭ turcescĭ. Doĭ-spre-ḑece copiĭ-de-casă şi douĕ-spre-ḑece fete din haremŭl Doamneĭ primesc, jos, în faţa podişuluĭ, acestea agitând căţuĭ de argint cu miresme, ceĭ-l-alţĭ ridicând spre cinste bastoanele de argint.

In un haos de strigăte: «Să trăiască Măriile lor!», din primul leagăn domnesc, tras de opt telegarĭ, avênd câte un comişel călare la dreapta şi la stânga, a câte douĭ din telegarĭ, descind Duca Vodă, Domnul Moldoveĭ şi Radu Leon Vodă, Domnul ţĕreĭ românescĭ; — şi, după eĭ, Ştefan Voevod, fiul Domnuluĭ muntean. Din al doilea leagăn domnesc se coboară Doamna luĭ Radu Leon şi Domniţa Catrina, fiica luĭ Duca Vodă, o fată frumoasă de şeaĭ-spreḑece anĭ, pe care când o vedea mulţimea în Bucurescĭ esclama:

— Uite! Ileana Cosinzeana!

Hainele eĭ, ca şi ale Doamneĭ, eraŭ muiate în aur, de Stofe venetice, de stăteaŭ singure în picioare. Năfrămĭ de Ţarigrad, surguciurĭ de blănĭ scumpe cu tremurătoare de diamante, eraŭ obiectul de minunare şi de vorbă al mulţimeĭ.

Boerimea se închină, plecându-se adânc înaintea Domnitorilor şi a Doamneĭ.

Domniţa Catrina e dusă de Doamna înaintea evangheliei. Radu Leon Vodă duce lângă Domniţa pe fiul său, Ştefan Voevod.

Atunci Mitropolitul citesce ictenia de logodnă şi Domnitorii, stând la dreapta şi la stânga logodiţilor, impreună cu Mitropolitul, schimbă inelele tinerilor.

Miile de oameni, cari privesc această paradă, zbucnesc în:

— Ura! Trăiască mirii!

Acum, boerii se întrec a «hiritisi» pe logodiţi şi pe părinţii acestora, până ce la semnalul dat de Radu Vodă, începe petrecerea.

Pehlivani, aduşi anume, minunară lumea cu jocurile lor pe funii. Mai ales pehlivanul Hindiu Harap făcea jocuri minunate şi nevĕḑute pe locurile noastre, cum ḑice cronicarul. Iute om era şi vîrtos. Punea de rând opt bivoli şi sărind peste ei se da în văsduh peste cap şi cădea în picioare de ceal-altă parte. Işi lega chica de coada unui cal domnesc, gras, mare, şi un comişel bătea în cal cât putea şi nu putea să'l misce din loc.

Se urca pe un «pom mare adus din pădure» şi neteḑit şi făcea în vârfu-i jocuri

multe şi apoi se dădea d'acolo cu capul în jos şi cădea în picioare!.. Ca acestea multe făcea de era spre mare mirare şi veselie a mulţimei.

După terminarea reprezentaţiunei, curţile domnesci, mitropolitul şi boerii de Divan merseră să ospeteze la cortul anume pregătit în deal, dinspre Mihai-Vodă. Şi mai eraŭ acolo corturi numeroase pentru boerimea cea-l-altă şi pentru măimării şi neguţătorime, iar în corturi mesele eraŭ întinse, ca la o nuntă domnească. Afară din corturi încă era ospătat poporul, şi buţile cu vin de Dealu-Mare le deşerta mulţimea în chiote şi danţuri.

Până a doua-zi se prelungi serbarea, noaptea fiind luminată de masalalele purtate de masalagii domnesci şi boerescĭ şi de focurile de stânjeni de lemne, la cari se frigeaŭ boi întregi.

— Da bine, jupân barbă-Neagră, numai logodna, nu şi cununia?

— Ci-că, jupân Pele-Groasă, cununia o să se facă la Moldova. Ce mai veselie şi pe acolo!.. I-an dă o duşcă din fedeleş, în socoteala cununiei, unde noi n'o să mergem.

Şi fedeleşele, mereŭ împlute, şi mereŭ deşertate, plătiră cetelor şi pentru nunta ce avea să fie în Moldova [1]).

---

[1]) Cronicele moldovenescĭ nu menţionează despre aceste serbărĭ şi nicĭ despre cele ce s'ar fi făcut la Iaşĭ, ba nicĭ chiar de logodna aceasta raportată de cronicarul Constantin Căpitanul. Totuşĭ că asemenea încrucişare între Duca Vodă şi Radu Leon s'a făcut, eŭ am probat-o în istoria mea, cu pomelnicul de marmoră de la Mitropolia din Iaşĭ, unde am aflat trecut pe Ştefan fiul luĭ Radu Leon, cu soţia sa Caterina, între membriĭ familieĭ Duca Vodă.

FLORICA SI CAROL AL XII

I

Fugeaŭ care în cotro puteaŭ oştenii rĕmaşi în viaţă aĭ luĭ Carol al XII-lea, regele Suedieĭ, după groaznica luĭ învingere de la Pultava.

Insuşĭ regele, urmat de un mic numĕr de credincioşi ofiţerĭ, nu-şi opri calul din goană decât ajungênd la ţĕrmiĭ Nistruluĭ.

Aci, perplexitatea monarhuluĭ e mare; cum va trece marele fluviŭ, càcĭ pod nu este şi cu înnotatul caluluĭ nu e de sperat, apa fiind lată şi adâncă, iar valurile agitate?

La sfat, de călare, cu credincioşiĭ sĕĭ, la umbra pomilor din luncă, toţi vĕd cu groază că nu vor putea scăpa peste hotarul Rusieĭ şi se sciu urmăriţi de aproape de sotniĭ de cazacĭ duşmane.

De odată o cântare dulce din apropiere, străbate la auḑul luĭ Carol. E glas de femee. Chiar de ar fi ruscă, o femee nu este un pericol. El se răpede în spre locul de unde auḑea cântarea.

La câte-va ḑeci de paşĭ se găsesce faţă în faţă cu o tênără ţărancă, care privesce cu mirare pe acest călăreţ şi se întreabă în mintea eĭ: de nu este Sântul Gheorghe, orĭ Sântul Gavril, pe carĭ i-a vĕḑut tot asemenea cu zale şi călărĭ, în biserica din satul eĭ de peste Nistru, din Moldova.

Călăreţul descalecă şi apucă cu blândeţe mâna mândrei fete, grăindu-ĭ, în limba suedeză, vorbe pe carĭ ea nu le pricepe.

— Nu te 'nţeleg! ḑise fata trăgêndu-şi cu sfială mâna din a Regeluĭ.

Dar Carol, în acelaş moment, zări o căulă (luntre) legată la umbra unuĭ arbore.

— Sunt scăpat! ḑise Regele. Şi prin semne face să înţeleagă fata, că voesce să'l treacă cu căula pe ţĕrmul Moldoveĭ.

Intr'o clipă sosesc, în acelaş loc, ofiţerii rĕmaşĭ în urmă.

Dar căula în care a sărit deja frumoasa fată nu poate să-'ĭ cuprinḑă pe toţĭ. Va trece întâiŭ numaĭ Regele, şi odată pe celă-l-alt ţĕrm ajuns, în satul feteĭ, a căreia biserică

se zărea la orizont, în depărtare, se vor găsi şi alte căule care să vină să ia pre credincioşii sĕi.

Carol se desparte cu jale de calul sĕŭ iubit, mângâindu-l ca pre un bun amic, care-i salvase viaţa. El sare în căulă.

Fata îşi sumete mânecele cămăşeĭ, apucă lopeţile după ce-şi face cruce şi iată-i amĕn douĭ, o ţĕrăncuţă română şi cu un mare Rege fugar, plutind pe valurĭ de carĭ eraŭ apĕraţi abia de lăţimea uneĭ scânduri.

Dar acum Carol nu se mai îngrijea de moartea, care stătea amenințătoare lângă căulă... El avea ochiĭ pironiţi asupra tinereĭ fecioare, asupra braţelor eĭ albe şi puternice, asupra ochilor eĭ negri, cum nu vĕduse în Scandinavia luĭ, asupra altiţelor viŭ colorate, carĭ ascundeaŭ peptul mişcat după ritmul lopeţilor ce duc căula.

Atât putu să înţeleagă fata, din vorba blândă a oaspeluĭ eĭ, că o întrebă cum îĭ este numele.

— Florica, mĕ chiamă, — ḑise ea, — Florica luĭ Ghiaţă pescarul.

Se uita şi ea pe furiş, pe sub lungile-i gene negre, la frumosul oştean. De câte orĭ ochiĭ eĭ întâlneaŭ pe aĭ luĭ, sângele îĭ rume-

nea obrajii şi ea se prefăcea că-şi aşează mai bine lopata de cuiul de sprijineală.

De pe malul rusesc ofiţerii urmăreau îngrijaţi căula.

— Cel puţin să scape Regele, ziceau ei, deacă, întârziind de a veni şi pentru noi luntre, am cădea în mâna duşmanilor!

Căula merge liniştită şi ea tot se apropie de ţărmul Basarabiei. Peste o clipă ea este la mal, Regele sare din ea, prinde funia ce-i aruncă fata, de arborele vecin, şi, până când să-şi dea Florica seamă de ce se întâmplă. Carol o apucă în braţe din luntre şi o depune pe ţărm, sărutând-o pe frunte.

II

— Iţi aduc, tată, un oaspe de la muscali, zice Florica intrând cu Regele în casa părintească. Uite, în haine curat ca Sântu Gheorghe! Aşezam plasa pe cela mal, când a venit să-'mi ceară să'l trec cu căula în partea noastră. Doară prin semne că ne-am înţeles, că moldovenesce habar n'are. Aŭ mai rămas dincolo câţi-va din ai lui, că nu puteam să'i iaŭ pe toţi în căulă.

Carol inspecta cu privirea interiorul rustic al locuinţei frumoasei Florica.

Pe pereţi erau simetric aşeḑate străchinĭ, ulcioare, plosce împuiate, toate împodobite cu năfrămĭ cusute cu arniciurĭ viŭ colorate. Pe peretele din spre resărit erau icoanele aşeḑate pe o poală de catifea, strălucitoare de cusăturĭ cu betele şi fluturĭ auriţi. Inaintea icoanelor ardea o candelă, întreţinută nestinsă de Florica. De jur împrejurul pereţilor, lăviţi acoperite cu velinţe artistic vărgate; iar, în partea din stânga, de la intrare, un pat bogat de plocade, la căpĕtâiul căruia se ridicaŭ până în pod aşternuturĭ şi velinţe, zestrea feteĭ.

Prima mişcare a lui Carol fu de a se închina la icoane, mulţămind în minte-ĭ lui Dumneḑeŭ, că l-a salvat din mânele duşmanuluĭ.

— Poftim, oşteanule, că după port te veḑi a fi oştean, — ḑice pescarul, — poftim, ca la casă de om sĕrac. Oaspeţiĭ ce ni-ĭ trimite Dumneḑeŭ sunt bine-veniţi

Şi Ghiaţă arĕtă Regeluĭ, cu mâna, patul şi camera carĭ i le punea la dispoziţie.

— Florico, fată, da o fi sciind oaspetele limba rusească? Dă fuga şi chiamă pe Egor lipoveanul, să ne 'nţelegem cu ajutorul luĭ.

— Carol ia de mână pe pescar şi ieşind

afară, prin semne îl face să înţeleagă, că pe celă-l-alt ţĕrm aşteaptă oamenii lui.

Intr'o clipă, jupân Ghiaţă, — care era pescar bogat de avea ₫ecĭ de luntri şi de dubasurĭ [1]), chiamă argaţii sĕi şi le poruncesce să treacă îndată cu douĕ luntri şi douĕ dubasurĭ peste apă să aducă oamenii oaspelui sĕŭ.

De abia sosise Egor lipoveanul şi toată suita lui Carol debarca mântuită şi, — la mirarea satului care se adunase la această privelisce nouă, — cu toţiĭ îşĭ manifestaŭ iubirea către suveranul lor.

Cu ajutorul lui Egor, Regele putu afla, că nu departe de aci este oraşul Bender, unde stăpânesce un paşă, cu oastea turcească.

Politica lui Carol al XII-lea se silise a provoca Turcia în contra Rusieĭ, încă înainte de nenorocita bătălie de la Pultava. Cât auḑi că la Bender este oaste turcească, el speră să isbutească a mişca pre turcĭ contra muscalilor. In tot casul se va duce imediat cu aĭ sĕĭ la Bender, unde vor putea fi maĭ la adăpost la o năvălire a oştireĭ lui Petru, împĕratul Rusieĭ.

1) Dubasurĭ, nisce luntriĭ marĭ carĭ servă maĭ ales la podurile ămblătoare.

Pe dată el dă ordin să încalice aĭ sĕĭ, şi prin Egor cere luĭ Ghiaţă, să'l călăuzească până la Bender.

— Merg şi eŭ tătucă cu d-ta, ḑice Florica, care fără să vrea, de la tată îşĭ îndrepta privirea spre Carol.

Plecară cu toţiĭ, lăsând casa pe seama argaţilor, căcĭ Ghiaţă perduse pe nevasta luĭ încă pe când Florica era de treĭ anĭ.

III

— Ce păcat, tătucă, că oaspele nostru nu scie moldovenesce, ḑise Florica, pe când călărea alături cu Ghiaţă.

Dar este o limbă universală pe care o pricep maĭ ales fetele şi flăcaiĭ, — limba inimeĭ, limba ochilor...

Cât ţinu calea de lungă, fără să-şĭ dea seamă de ce făcea, Florica grăia această limbă, cu frumosul oaspe.

Iată însă că numeroasa ceată de călĕtorĭ sosesce la poarta oraşuluĭ Bender. Cât vĕḑură oştenii de pază, că vin cavalerĭ înarmaţi, eĭ închiseră porţile şi numaĭ după lungĭ parlamentărĭ cu paşa, ele se deschiseră, şi Carol al XII-lea fu primit cu cinste de autorităţile turcescĭ.

— Este Craiŭ, tătucă! ḑise fata neputênd ascunde părerea sa de rĕŭ. Este Craiŭ şi noĭ nisce bieţi pescarĭ!

— Dar ce-ţi pasă ţie, fată, hăĭ? Cu atât maĭ bine: dacă e craiŭ, e bogat, şi tatăl tĕŭ o să fie cu mulţi banĭ rĕsplătit.

— Rĕsplătit cu banĭ!

Şi ea işĭ ascunse faţa în mânĭ, ca să nu vaḑă tată-sĕŭ că o pododise lacrimile.

IV

Peste puţine ḑile, relaţiunile regeluĭ Carol cu Turcia devin maĭ rele. Paşa din Bender a început să-l nemulţămească în toate chipurile. Prevede atunci Regele complicaţiunĭ maĭ grele şi se hotăresce, pentru a le evita, să părăsească Benderul şi să-şĭ aşeḑe o tabără întărită, în apropiere, la Varniţa.

Noroc că la timp luase această hotărîre.

Petru-cel-Mare ameninţă pe turcĭ cu rĕzboiŭ imediat, dacă nu vor isgoni pe Carol din Bender.

În deşert diplomaţia suedeză căta să convingă pe turcĭ, că e momentul să tragă spada contra Rusieĭ. Bătălia de la Pultava îngrozise Stambulul, unde vocea ambasadoruluĭ rus găsea acum ascultare.

Regele Carol nu se supuse ordinului ce-i comunică paşa de Bender, de a abandona Basarabia; el spera să triumfe în vederile luĭ politice.

Ḑilnic, de dimineaţă până seară, dicta secretarilor sĕĭ note, ce le expedia în toată Europa. La ultimatul ce-ĭ puse paşa, să iasă din Varniţa, el răspunḑênd negativ, tabăra fu inconjurată de oaste turcească, ca prin foamete să oblige pe suedezĭ a se retrage din Moldova.

La asemenea situaţiune nu se gândise Carol şi nu se aprovizionase pentru a putea să reziste la un asediŭ din partea turcilor.

Şi în adevĕr, după puţină ḑile, în Varniţa nu se maĭ găsea nimic de mâncare. O groaznică foamete rînjea sub corturĭ, până şi în locuinţa Regeluĭ.

Intr'o noapte, când pentru a doua ḑi nu maĭ era în bufetul regal nicĭ un codru de pâne, un car se opri în faţa reşedinţeĭ regale.

Florica singură isbutise, ajutată de întunecimea nopţeĭ, trecênd prin matca unuĭ pârîŭ care nu era păzit de turcĭ, să introducă acest car, încărcat cu pânĭ şi merinde.

Se vesti Regeluĭ de sosirea căruluĭ, şi i se spuse că este adus de o tĕnĕră ţĕrancă.

— Florica! exclamă el şi alergă s'o întâmpine.

Ce fericită fu dânsa, când «Craiul« îĭ apucă mâna, ca altă dată în căulă, pe când îl asĕmĕna cu Sântul Gheorghe.

Dar nu apucaseră oamenii Regelui să descarce carul, când, de odată, turcii carĭ prinseseră de veste, sloboḑiră salve de puscĭ asupra tabereĭ.

— Aci, Florico, în casă, ḑise Regele, luând-o de mână după el.

Dar împuşcăturile sunt tot maĭ violente. Carol dă semnalul de adunare, toţi aĭ sĕĭ într'o clipă, sunt în preajma locuinţeĭ regelui cu armele gata de luptă. Regele însuşĭ, lăsând pe Florica, care în genunche se ruga lui Dumneḑeŭ, apucă spada şi e în fruntea a lor sĕĭ.

Turcii daŭ năvală, suedezii culcă la pământ primele şiruri.

Carol, la intrarea locuinţeĭ, se luptă şi el vitejesce, şi un observator ar fi putut înţelege, după locul de unde nu se depărta, că nu numaĭ pe sineşĭ are de a se apĕra, ci şi pe cine-va adăpostit în casă.

Dar Florica a încetat de a se ruga. Ḑilele «Craiului» sunt în primejdie, cum să stea ea ascunsă între patru pereţi.

Se răpede pe scară jos.

In acel moment, un turc care străbătuse printre suedezi, ridică paloşul să lovească pe Carol. Florica a văḑut mişcarea, şi, mai iute de cât ai gândi, ea s'a pus în faţa regelui primind lovitura mortală, ce era destinată monarhului.

O lovitură de pistol doboară pe turc... Dar Carol îngenunche lângă cadavrul Floricăi...

Suedezii îl înconjoară, să'l apere cu pepturile lor.

— Un înger mi-a scăpat viaţa de două ori! El este mort. Daţi semnalul de încetarea focurilor, ridicaţi drapelul alb. Mă supun soartei.

Şi iarăşi în genunchi, Carol îmbrăţişă cadavrul încă cald al frumoasei romance.

NUNTA OPRITA

NUVELA ISTORICA

I

Lume după lume, toate mahalalele Bucureşcilor umplu uliţele din vecinătatea curţilor mareluĭ Ban Toma Creţulescu şi privesc cum, în şirag lung, înaintează spre aceste curţi leagănele, cu roţi aurite, cu arnăuţi muiaţi în fir îndĕrătul lor, ţinênd cu dreapta ciubucul de iasomie cu luleaua roşie turcească şi vîrful împodobit cu calâf de cilicurĭ şi bibiluri şi suliţe de imamele din rotogoale de chilimbar în multe feţe şi din inele de aur bătute cu nestimate, iar cu cea-l-altă mână strîngênd de aproape canafurile prinse de poclitul leagănuluĭ, ca nu cum-va la vre-un hop (şi de aceste pe podul învechit al Mogoşoaeĭ eraŭ berechet), să fie aruncat jos, să-şi murdărească în noroiŭ ciobotele roşiĭ,

poturii împuiaţi cu arniciuri vioae şi fustanela cea creaţă, albă ca zăpada. Şi nu şcia mulţimea la ce să privească mai întêiŭ: la mândrul arnăut, la telegarii arăpeşci, orĭ la boerul din leagăn în mândre haine de sĕrbătoare cu şaluri de India încins, cu iatagan la brâŭ cu plăselele bătute cu stele de rubinuri, smaralde şi diamante, cu calpacul de astrachan mare cât o roată de moară, de nu incăpeaŭ doui inşi în trăsură.

— Uite, jupâne Limbă-dulce, grăi Veveriţă, starostele de nisipari, către vecinul sĕŭ, care stetea făcênd ochii în patru lîngă taraba lui de căvăfie, ca să nu i se şterpelească din ea, uite ăla din leagănul cu caii murgi, este Pan Dumitraşcu Racoviţă, Vornic de ţeara de sus, ruda Măriei Sale Ştefan Mihai Racoviţă Vodă.

— Şi ăla din leagănul cu caii negri şi cu hamuri tot în cătărămi de argint, este Pan Radu Văcărescu, Vornicul de ţeara de jos. Mândru boer! jupân Veveriţă, adaogă a ḑice Limbă-dulce.

Şi intrară în curtea marelui Ban Toma Creţulescu unul după altul: Const. Cândescu mare Logofĕt; Atanasie Ipsilanti, marele Spătar; Mihai Cantacuzino, marele Vistier; Toma Rafael, mare Postelnic, omul de taină

al lui Măria Sa Vodă; Ioniță Guliano, mare Clucer; Dimitrie Fotake, marele Paharnic; Iordake Caragea, marele Stolnic și Ianake Rosset, marele Comis . . .

Era nuntă mare la curtea mareluĭ Ban Toma Creţulescu.

II

— Deacă te măriți, Zoiţo, îmĭ fac seamă, șopti tînĕrul boer Radu Slătineanu către frumoasa fată a mareluĭ Ban, întâmpinând-o la ieșirea din etacul maică-sei, unde o gătise în haină de mireasă și cu valurĭ de betealăcăḑênd peste dulama eĭ de mătase albă cu margini de samur.

— Fugĭ, pentru Dumneḑeŭ, Radule! De te-o întâlni tata, suntem perduți! El voesce numaĭ decât să iaŭ de soţ pe Iordake al Paharniculuĭ Nicolae.

Ușa etaculuĭ se deschide și înainte de ce să iasă de acolo cele douĕ drusce (fete de onoare), carĭ ajutaseră la gătirea miresei, Zoiţa grăbesce paşiĭ să nu fie vĕḑută de ele, că stătea de vorbă cu tînĕrul Radu Slătineanu. Când fu în capĕtul tindeĭ ea maĭ îndreptă ochiĭ sĕĭ întristați spre Radu pe lângă

care treceaŭ în acel moment frumoasele fete. Ele îl priviră cu compătimire.

Bietul Radu! şoptiră aproape împreună cele două drusce.

— Dar bine, jupân Radule, ce faci aci singur prin tindă, când lumea e adunată la nunţa Zoiţiceĭ? — ḑise maliţios Tinca, fata luĭ Pan Cândescu, una din fetele de onoare ale mireseĭ.

Radu salută, dar nu rĕspunse, şi luă direcţiunea opusă celeĭ spre care se duceaŭ fetele şi mireasa.

III

Două ore după întâlnirea luĭ Radu Slătineanu cu Zoiţa, şi tatăl acestuia, bĕtrânul Slătineanu, era la curtea domnească, primit de Ştefan Mihaiŭ Racoviţă.

— Da, Măria Ta, — ḑise Slătineanu, — însuşĭ Pan Toma Creţulescu, marele Ban, care a supus Măriei Tale, împreună cu tot Divanul, la 30 Iulie trecut 7264 (1756), hrisovul de oprire a căsătoriilor strĕinilor cu fete române, acum vrea să facă nunta dând pe fiică-sa Zoiţa după Iordake al luĭ Neculaĭ Paharnicul, grec de erĭ de alaltă-erĭ oploşit în ţeară şi care a făcut avere mare pe

spinarea bieteĭ ţĕrĭ. Fiul meŭ Radu, care iubesce pe Zoiţa, e gata să-şĭ facă seamă ḑilelor, deacă Măria Ta nu veĭ da poruncă să se oprească nunta nelegiuită cu un strĕin de ţeară şi de neamul boeresc.

Stete o clipă pe gânduri Domnitorul, căcĭ el singur învoise cununia, ba chiar avea să fie nun mare fiul săŭ, Beizadea Mihaiŭ, împreună cu soră-sa, Domniţa Ruxandra.

— De vreme ce strĕinii carĭ intră în neamul şi rêndul boerilor, după vreme, aŭ pricinuit multă stricăciune ţĕreĭ şi neamuluĭ boeresc, se cade să se pue opreală acestuĭ obiceiŭ ce rĕŭ s'a înrădăcinat aicĭ în pământul ţĕreĭ ; de aceea hotărât-am Domnia mea, acum o lună, că de acum înainte nimenĭ din strĕinĭ să nu se maĭ însoare aicĭ în pământul ţĕreĭ şi să ia fată de pământean, şi pământenii iarăşĭ, nimenea să nu îndrăsnească a'şĭ da pe fie-sa saŭ altă rudenie, după strĕinĭ [1]).

— Aşa te-aĭ milostivit Măria ta, să daĭ, straşnică poruncă, şi aĭ hotărît, că cine o va călca să scie «*că ceĭ însuraţi se vor izgoni din pământul ţĕreĭ împreună cu femeea şi toată averea lor se va lua pe seamă Cămă-*

[1]) Veḑĭ hrisovul luĭ Ştefan M. Racoviţă de la 30 Iulie 7225 în Istoria Românilor de V. A. U., pag. 147.

reĭ domnescĭ, părinţiĭ fetelor şi naşiĭ se vor pedepsi cu grea pedeapsă, iar preoţiĭ ce vor cununa, luându-li-se darul, se vor da la judecata politicească [1]).

«Şi iată Măria ta, că acum însuşi marele Ban şedĕtor pe scaunul cel mai înalt după al Măriei tale, nu ţine seamă de strașnica-ţi poruncă domnească.

— Iar la aceasta greşit este domnitorul care a îngăduit abaterea de la cele legiuite. Dar greşeala, chiar când cel mai mare o face, se cade să fie îndreptată! Bine făcuşi Arhon Vornice, că îmi deschiseşi ochiĭ. Cine va mai asculta de buiurdizmele (rezoluţiunile) şi nizamurile mele, dacă eŭ singur nu le ţiŭ în seamă?

Şi Domnitorul bătu în palme; un copil-de-casă (adjutant) intră.

Iute la boerul Agă, spune-i că porunca noastră este să oprească căsătoria Zoiţei, fata Mareluĭ Ban Creţulescu, cu strĕinul Iordache.

IV

In vastele «*odăi de musafiri*» cum se ziceaŭ *saloanelor* pe la 1756, eraŭ acum so-

1) Acelaşĭ document, de mine descoperit.

siţi toţi învitaţii. Se aştepta numaĭ venirea nunilor şi a mitropolituluĭ, care avea să facă bisericesc logodna Zoiţeĭ cu Iordache a luĭ Neculaĭ Paharnicul.

Cucoanele aşeḑate pe divanurĭ turcescĭ, boerii pe scaune încrustate cu sidefurĭ albe după moda orientală, aşteptaŭ cu nerăbdare intrarea miresei şi sosirea Mitropolituluĭ.

Mirele cu socrul mare eraŭ deja de faţă. Privirele fetelor şi ale tinerilor feciorĭ de boerĭ se îndreptaŭ spre mire. Fetele îşĭ şopteaŭ una alteia:

— Ce urît e!

— Parcă-ĭ feciorul mameĭ pădureĭ!

— Da, dar e fecior de banĭ gata, tatăsĕŭ s'a ales din vînḑarea vămilor şi a ocnelor, cu sacĭ de galbenĭ...

— Fie poleit cu aur, că eŭ nu l'aş vrea de mire!..

Tinerii şopteaŭ şi eĭ retraşi pe lângă ferestrele camereĭ, făcêndu-se că privesc la lumea d'afară:

— Ce noroc pe el! Frumoasă fată!..

— Şi de neam mare!

— Dar ce o să se facă bietul Radu Slătineanu?

— Eĭ, o face şi el ca atâţi alţiĭ: o uita!..

Feciorii, arnăuţiĭ şi fetele din case între-

rumpeaŭ conversaţiunea, oferind care şerbeturĭ, care dulceţurĭ, care cafele turcescĭ în filigeane susţinute de zarafurĭ minunat lucrate de Nuşu argintarul Curţeĭ, din poarta Zlătarilor, care zaharicale din cofetăria luĭ Agop Ţarigrădeanu...

De-odată uşa din fund se deschise de arnăuţiĭ de la *perdea* [1]).

Jupâniţa luĭ Toma Creţulescu intră însoţind pe frumoasa Zoiţa, care e susţinută de *druscele* sale şi urmată încă de alte douĕspre-ḑece fete de boerĭ, purtând fie-care câte o fiolă cu miresme, din care stropeaŭ în dreapta şi în stânga pre mosafirĭ.

Zoiţa era palidă, par'că i s'ar fi luat după faţă giulgiul morţeĭ. Cu anevoie înainta, de şi sprijinită, de braţele druscelor. Toată lumea din cameră îşĭ îndreptă privirea asupra tinereĭ fete, pe când Toma Creţulescu, tatăl eĭ, însoţit de viitorul cuscru şi de tînĕrul mire, păşiră pentru a întâmpina lângă uşe pe Zoiţa. Când aceasta dete cu ochiĭ de Iordake, puţin de nu căḑu, poticnindu-i-se genunchiĭ. Maică-sa o susţinu răpede şi'ĭ şopti la ureche câte-va vorbe de încurajare.

---

[1]) Era obiceiŭ să fie o perdea groasă pe din afara uşelor în casele boerescĭ.

— Zoiţo, ḑise marele Ban într'un ton autoritar, iată mirele tĕŭ!

Zoiţa nu putu articula de cât un singur cuvênt: *Tată!..*

Toţi ceĭ de faţă o compătimiră, căcĭ tênĕra copilă ḑise acest apelativ c'o voce şi tristă şi resignată. Lacrimile o podidiră, când maică-sa ne maĭ putênd resista emoţiuneĭ, luă într'amândouĕ mânele frumosul eĭ cap şi'l sărută.

De odată un mare sgomot se auḑi afară în mulţimea din uliţe şi un duruit de trăsură se amestecă la sgomot.

Era leagănul cu beizadelele Mihaĭ şi Constantin, fiiĭ Domnitorului, şi cu Domniţa Ruxandra, sosiţi la scara curţilor luĭ Toma Creţulescu. Acesta cu jupăniţa, cu miriĭ şi cuscrul mare îĭ întâmpinară tocmaĭ pe treapta de pe urmă a scăreĭ, înconjuraţi de boeriĭ din Divan; taraful de lăutarĭ cânta cu maĭ mare zor în pridvorul de sus de asupra pivniţeĭ caselor şi meterhaneaua turcească, adusă anume din Rusciuk, făcea să rĕsune vĕzduhul cu flueraşele, cu tobele şi zamparalele.

O clipă dupĕ aceia sosi şi mitropolitul cu tot alaiul sĕŭ. Şi pe Prea Sfinţia sa îl primi marele Ban şi cu aĭ sĕĭ, cum primise şi pre beizadele.

După ce toţi luară scaune, începu şirul serbărilor. De după o perdea atârnată în loc de uşă între camera unde era adunată lumea şi între vasta sofragerie unde era gata ospĕţul ieşiră, pe rînd, pehlivani de Ţarigrad, nemţi carî mâncaŭ foc şi scoteaŭ panglicĭ pe nas, ţicĕtorĭ de cântece grecescĭ, care de care maĭ vesele... şi lumea rîdea, făcea haz mare, iar Zoiţa, aşeţată lângă maică-sa, cu mirele alăturea şi de-o parte şi de alta ceĭ doĭ cuşcriĭ nu vedea niciĭ n'auţia, ci adîncită în durerea sufletuluĭ sĕŭ, cu ochiĭ plecaţi, ascundea sub năframa bogată ce ţinea în mâna dreaptă, lacrimele carĭ năvăleaŭ de sub pleoapele sale împodobite cu marĭ gene negre.

După terminarea petrecereĭ, douĭ arnăuţi aşeţară în mijlocul camereĭ o masă aşternută cu o bogată ştofă de Veneţia. Diaconiĭ mitropolituluĭ scoaseră din tocurile lor trichelele archierescĭ şi sânta Evanghelie ferecată în aur şi argint şi le aşeţară pe masă. Prea sfinţitul Mitropolit se gătea să înceapă rugăciunea de logodnă, iar cuscriĭ roagă pe nuniĭ marĭ, Beizadea Mihaiŭ şi Domniţa sora sa, ca, luând fie-care de mână, aceasta pe mireasa, acela pe mire, să înainteze în faţa

pristolului improvizat şi la care Mitropolitul era deja înveşmântat şi aştepta.

Dar Zoiţa era învinsă de durere; nu făcu doui paşi şi căḑu leşinată.

Emoţiunea e mare în adunare, când deodată se deschide cu sgomot uşa despre ceardac şi intră marele *Agă*, însoţit de un copil de casă de la Domnie.

— Opriţi! strigă Aga încă din pragul uşei... Porunca Măriei sale lui Vodă!..

— Ce este? Ce este? întreabă toată adunarea, pe când jupâniţa lui Creţulescu şi cu mai multe cucoane cari săriseră în ajutor... ridicaŭ dupĕ podele de Zoiţa leşinată.

— Porunca Măriei sale de a opri căsătoria fiicei mele? întreabă Toma Creţulescu pre Aga. Aceasta nu se poate! Căsătoria a fost învoită de Măria Sa şi se va face, căci boerul Paharnic are cuvîntul meŭ de cinste...

— Ba nu, jupân mare Bane, nu se va face şi iacă acest trimis al M. Sale a venit să spună Luminatelor Beizadele, că Măriile Lor să se întoarcă la Curte şi să nu cunune pe jupâniţa Zoiţa cu fiul Paharnicului Nicolae...

— Luminăţiile Voastre, adaose a ḑice copilul-din-casă, Măria Sa Prea Inălţatul Domn nu dă voie de căsătorie între o fiică de boer pămêntean şi un om nepământean... Măria

Sa doresce să-ţi fie milă, boerule mare Ban, de copila ce ţi-a dăruit D-ḑeŭ şi să o măriţi cu tînĕrul boer care o iubesce...

Cu Radu Slătineanu! întrerupse Aga.

La numele acesta Zoiţa îşi revine în sine. Toţi cei din cameră aŭ ochiĭ pironiţi asupra eĭ...

— Dar cum rĕmâne cu fiul meŭ, întrebă pe greceşce, Paharnicul Nicolae... Voiŭ merge la M. Sa Vodă şi voiŭ împedica necinstea neamuluĭ meŭ!

— Neamul luĭ! murmură unul din mulţime. Un plăcintar de la Ţarigrad...

— Poftim, boerule Vornice, strigă Aga, deschiḑênd uşa pe care intrase el.

Şi fostul mare Vornic Slătineanu, însoţit de Radu, fiul seŭ, carĭ aşteptaŭ în ceardac, intrară, pe când Paharnicul Nicolae şi fiul sĕŭ Iordake eşeaŭ furioşi.

La Măria Sa Vodă! strigă eşind Paharnicul. Veţi vedea!..

Boerul Toma Creţulescu rĕmase o clipă în nedumerire. Ce să facă? Ce să ḑică?.. O tăcere adâncă domni un minut în cameră: toţi aşteptaŭ să vaḑă unde o să ajungă treaba.

— Boerule Bane, fiule de cinste şi sufletesc al meŭ, ḑice Mitropolitul, supune-te po-

runcei domneşcĭ, că are dreptate M. Sa. Aŭ nu d-ta însuţĭ cu întreg Divanul şi cu smerenia mea, cu noĭ toţĭ am pus credinţa noastră la nizamul (legea, regulamentul) dat de prea Inălţatul Domn la 30 Iunie trecut, de opreală a căsătoriilor de fete române cu strĕinĭ, nepămîntenĭ?..

— Aşa, boerule, adaogă Aga... Nu veḑĭ, biata coconiţa d-tale? nu vrea pe Iordache, cel cocoşat şi slut, ci pe d-luĭ.

— Induplică-te, Bane Creţulescu, la rugăciunea bĕtrânuluĭ d-tale prietin, adaogă a ḑice fostul mare Vornic Slătineanu. Copiiĭ noştri se iubesc!.. Nu-ţĭ nenoroci fata şi nu fiĭ pricina morţeĭ luĭ Radu al meŭ...

Şi până încă nu dete rĕspunsul sĕŭ Toma Creţulescu, Mitropolitul aduse la pristol pe nunii marĭ şi pe mireasă, pe când Aga aducea şi el de mână lîngă mireasă pe Radu...

— Radule!..

— Zoiţo!..

Numaĭ aste douĕ vorbe se auḑiră şoptindu-se de dragiĭ tineri...

Dar Mitropolitul începuse deja icteniile luĭ...

— Fie voia luĭ D-ḑeŭ şi a Măriei Sale, ḑise Toma Creţulescu, apucând şi el de mână pe bĕtrânul Slătineanu.

— Cuscre!

— Cuscre iubite! rĕspunde Slătineanu... Nu numaĭ logodna, ci aḑĭ chiar cununia. E jouĭ şi ḑi slobodă...

— Fie! şi până Duminecă să ţină nunta, că unul e neamul Creţuleştilor şi al Slătinenilor!..

— Şi nunii sunt Beizadele domneşcĭ...[1])

---

[1]) Acest episod e veridic. Veḑĭ Istor. Română de V. A. U.

UN FIŬ
AL LUI ENACHE VACARESCU
LA VIENA

Acum 117 ani, la 26 Decembrie, Enache Văcărescu plecă din Bucureşci, trimis de Alecsandru Vodă Ipsilant, în Ardeal, ca să readucă în ţeară pe cele două bezadele, fiĭ aĭ Domnitorului, carĭ fugiseră de la Curtea părintească împreună cu un român ardelean, înflăcăraţi de dorul necunoscutului şi al călătoriei în ţĕrĭ streine.

Celebrul nostru scriitor al uneia din primele gramatici a limbeĭ româneşcĭ, ne-a lăsat o minunată povestire a petrecereĭ luĭ la Viena.[1]) Ceea-ce nu ne-a spus marele boer, este că, deşi în Bucuresci lăsase o frumoasă logodnică, pe mândra Elena Caragea, totuşi în

[1]) Veçĭ Tesaurul de monumente, de Papiu Ilarian, tom. II, în Istoria împĕraţilor otomanĭ.

lunga cale de la Sibiŭ la Beci (Viena), cale nu mai scurtă de opt ḑile, şi în timpul cât petrecu în cetatea împĕrătească, nu şi-a putut stăpâni doară ochii de a arunca câte o pătimaşă căutătură asupra vre-unei durdulii maghiare la Budapesta, saŭ asupra vre-unei gingaşe fiice a Beciului...

Apoi ce? Nu cum-va vom crede pe cuvênt pe Enăchiţă Văcărescu, că adecă la Viena frumoasele vieneze se vor fi mărginit numai a descinge pe boerul muntean de bogatele brâne de şaluri turcesci numai aşa ca să le admire?... De la logodnă până la nuntă mai va... Şi de, câte cununii chiar a împiedicat ceea ce pudoarea modernă a numit «*flirtul*» şi cari mai pe românesce s'ar putea ḑice «salturi hop la o parte« ori sărituri de pârleazuri străine.

Boerul Enăchiţă mai fusese însurat odată... S'o mai însura d'a doua oară cu Elenuţa din Bucuresci. Dar te puĭ d-ta, — om tînăr, — în poară cu nemţoicuţele din Beci?

Şi marele boer al lui Alexandru Ipsilant nu se împotrivi soarteĭ, care îl puse în aşa stare, de a ţese şi el un mic roman, fie şi numai de câte-va ḑile.

* *
*

Cucoană, orĭ burgheză? Era ea, iubita din Viena a lui Văcărescu, din societatea cea înaltă, din marele doamne de la Burgul împĕrătesc, orĭ de la serata de la palatul principelui Kaunitz, saŭ vre-una din doamnele de la balul solului Spaniei? Era femeea iubită la Viena, în 1782, vre-una din cucoanele marĭ carĭ, cum scrie însuşi Enăchiţă, l'a descins de brâne? Orĭ era dânsa o necunoscută burgheză din Forstaturile (mahalale extra-muros) Vienei, atât de rodnice în frumuseţĭ voluptoase, vre-o Kati cu albe braţe goale până la umĕr, cu şorţul strîns pe şolduri pline de *vino 'ncoace*, cu mica bonetă cochet căţărată pe vîrful părulni negru orĭ blond, care te înfăşoară într'o privire caldă a ochilor, ca păianjenul musculiţa în pânza lui şi cu peptul palpitând lângă al tĕŭ, la *Freibal*, într'un steier de ein, zfei, drei, te duce răpit, unde dênsa voesce?

E maĭ probabil că iubita din Viena a luĭ Văcărescu a fost aceasta din urmă. Nu că doară frumosul şi mândrul «Valah» n'ar fi putut pescui în lumea cea mare a burgului şi nu punem mâna în foc ca să jurăm, că nu s'a găsit vre'o grăfină care să fie căutat galeş la boerul muntean; numaĭ călĕtorul era grăbit, n'avea timp de dat prefeţelor şi

romanul începea mai lesne şi mai liber cu o Lischen de cât cu o principesă.

Unei pene de poet român las meritul de a cânta amorul, care deşi trecĕtor, n'a putut fi mai puţin simţit, al boerului Enăchiţă Văcărescu cu tînĕra vieneză. Arete-ne poetul plimbările lor pe lună în grădinele burgului, prin bĕtrânele alee ale Praterului, pe singuraticele glasiuri de dincolo de porţile cetăţei, pe la Schönbrunn... Cu ajutorul fantaziei înjghebe poetul nostru tablourile iubirei Margaretei cu boerul român!.. Ceea-ce ne propunem de a face noi, este de aminti urmările acestei fericiri trecĕtoare.

* * *

Cât va fi fost de duioasă despărţirea lui Enăchiţă Văcărescu de femeea cea iubită la Viena, cari din doui a plâns mai amar, nu ne interesează a sci. Nu cei cari pleacă sunt mai îndureraţi, ci acei cari rĕmân. Frumoasa vieneză avu, pare-se, motive şi de altă natură decât despărţirea, pentru a plânge. Din amorul ori cât de trecĕtor al lui Enăchiţă Văcărescul, se născu un băiat. La anul 1810, era cunoscut prin frumuseţea şi deşteptăciunea

lui un tînĕr ofiţer cu numele Văcărescu. Acest nume îĭ deschisese calea într'un regiment, unde ofiţeriĭ nu eraŭ de cât fiĭ de nobiliĭ. Făcutu-şi-a studiile pregătitoare pentru cariera militară cu ajutor de la Enăchiţă Văcărescu? Iată ce nu putem spune. Şi apoĭ marele boer român murise la 1797, pe când adică el nu putea fi maĭ mare de cât de 14 aniĭ trecuţi.

De câte oriĭ frumoasa vieneză afla că a sosit în Viena vre un boer din Bucurescĭ, mergea să afle sciriĭ despre neuitatul sĕŭ iubit. Maĭ apoĭ, când băiatul fu mare, ajuns ofiţer, mergea însuşi să întâlnească pe boeriĭ munteniĭ, călĕtorind la Viena. In 1810 *grafŭl* Const. Dudescu şi soţia celebruluĭ vistier Varlaam din timpul ocupaţiuneĭ muscălescĭ de la 1806, a primit la Viena vizita frumosuluĭ ofiţer. Nu putem spune dacă această vizită a displăcut frumoaseĭ visternicese, dar luĭ Const. Dudescu 'ĭ-a dat ocaziune să apere într'un mod curios memoria luĭ Enăchiţă Văcărescu.

Când junele Leitnant de husariĭ declară luĭ Dudescu originea sa, marele boer muntean nu putu admite, că Enăchiţă Văcărescu, care întors la Bucurescĭ din călătorie la Viena deveni soţul Elenei Caragea, şi-a permis a iubi

o mică burgheză din Alser-Vorstadt de la Beci şi s'o fi îndreptăţit a'i da numele de familie unui copil născut din flori. Dudescu refuză să recunoască în junele ofiţer pe un urmaş al lui Enăchiţă.

Mândrul tînĕr petrecu dureroase ţile când primi asemenea refuz, şi cu toată teama de scandal, el recurse la guvernul austric şi'i ceru să intervină la Bucuresci, ca sa fie cunoscut de fiŭ, al rĕposatului Enăchiţă Văcărescu şi să'şi apropieze armele vechei familii.

Intervenţiunea se făcu către preşedintele Divanului din principat, prin agentul Cesaro-Crăesc. Generalul muscal Steter scrise către Logofeţia cea mare a ţĕrei, comunicându'i copie după nota agentului austriac.

Dar marele Logofĕt al ţerei muntenesci, în Iulie 1811 era acelaş graf Const. Dudescu, care cu un an mai înainte respinsese ca impostor pe tînărul ofiţer. Deci şi de astă-dată Dudescu, aliat el însuşi cu familia Văcărescilor, apĕră această familie de un noŭ pretendent la moştenire si la nume. Marele Logofĕt rĕspunse generalului Steter, în modul următor:

«Cu cinste arĕt Excelenţei Tale, că de la cinstita Agenţie a Cesaro-Crăeşcei Curţi făcêndu-mi-se întrebare prin Excelenţia Ta,

pentru o familie *Enache Văcărescu*, din care familie ar fi un ofițer la oștirile Cesaro-Crăești, în regimentul Husarilor și mi se cere pliroforie — informațiuni — atât de acel Ipochimen — persoană, — cât și de *marca* ce are această familie; după care am făcut arătare slăvitului Divan, că răposatul Banul Enache Văcărescu a fost din o familie din cele dintâiŭ ale țăreĭ, veche, iar dintru început se trage neamul sĕŭ de la Făgăraș din țeara ungurească, unde și acolo a fost familie mare, care acest răposat Enache Văcărescu a murit la leatul 1797 și n'aŭ avut vre-un fiŭ care după vremi să fie lipsit de aicĭ, ca să se socotească că este acela ce se arată din familia lui Enache Văcărescu; însă spre pliroforie, arĕt și aceasta, că în anul trecut când mĕ aflam la *Vghiena* (sic) făcêndu-mi-se cunoscut, că unul se numesce pre sine familie din casa răposatului Enache Văcărescu, pre carele și vĕdêndu-l l-am cercetat atât eŭ, cât și Dumneaeĭ Vistiereasa a d-lui Vistieruluĭ Varlaam și alțiĭ ce s'aŭ mai aflat acolo și l'am găsit *minciunos*, iar marca peceței acesteĭ familiĭ *se află la casa răposatului*, însă pe marcă nu se poate pune temeiŭ, căcĭ cu vre-un mijloc luând cine-va închipuirea *marchi* (sic) orĭ în pecete pe ceară,

saŭ cu alt mijloc şi dând la meşterĭ ce lucrează, cu plată îĭ face una asemenea...» deci conchide neînduplecatul boer Dudescu, la 23 Iunie 1811, la nerecunoaşcerea nemângâiatuluĭ ofiţer, ca urmaş al marelui nostru Enăchiţă Văcărescu.[1])

Ce va fi devenit sĕrmana odraslă a luĭ Enăchiţă din Alservorstadtul Vienei după categoricul refuz al Divanuluĭ ţĕreĭ muntenesci, nu maĭ putem spune.

---

[1]) Acest document l'am descoperit în condica No. 63 de la Archiva Statuluĭ.

RĔSMERIŢA DIN 1815

Din judeţele oltene, Mehedinţi, Jiul-de-sus, ispravnicii trimit cu *olac* (poşta răpede) şciri la Caimacamul din Craiova şi acesta la Domnie, în Bucureşci, luĭ Caragea, că o seamă din *panduriĭ* desfiinţaţi s'aŭ înjghebat de la sine în cete, în Ianuarie 1815, şi că, înţeleşĭ cu Turciĭ din insula Adacale, aŭ ridicat steag de rĕsmeriţă, cutreerând judeţele, jăfuind pe Greci, carĭ fug înspăimântaţi care încotro. Ba Caimacamul încredinţează luĭ Vodă Caragea, că pandurii pradă şi se poartă maĭ rĕŭ de cât Turciĭ.

La primirea acestor şciri, Caragea, lipsit de oştire pămînteană, nu putu de cât să ceară ajutor de la paşa din Vidin şi de la Aianul de la Oreava.

— Nu maĭ putem suferi nedreptatea, jafurile, omorurile! striga un pandur cu capul cărunt către ceĭ-l-alţĭ cetaşĭ aĭ luĭ, adunaţi la

o mănăstire din munții Jiului-de-sus. Mai eri oamenii cari adună birurile aŭ schingiuit, până a murit, un copil de 7 ani al cumnatului meŭ. L'aŭ desbrăcat gol, l'aŭ băgat în Jiŭ și apoi l'aŭ aninat cu capul în jos de o cracă de brad pe un ger ca cel de astă-ḑi, strigând: «Plăteșci *havaetul?* (darea), ori corbii vor mânca peste un ceas trupul băiatului tĕŭ? De unde să plătească bietul creștin, că sameșii și oamenii lor și taxildarii n'aŭ lăsat nici o pisică pe la casa tuturor sătenilor. In tot satul nostru nu afli un taler (un leŭ) de parale să dai popei de înmormîntare!..

Așa strigă voinicul căpitan Păun, cari împreună cu ceata sa se adunase aci cu ceata lui Haidu bulucbașa, a lui Tâmpa căpitannl și a lui Năzdrăvan. — Așa, nu mai e de traiŭ cu boerii Greci și iată de ce mai bine cu Turcii din Adacale de cât cu Caimacamul Samurcaș de la Craiova. Pe dînșii copii! A venit vremea de apoi... Destul, destul ne-aŭ căznit și schingiuit *Parpalecii!* Să nu le rĕmână ținc în copae, că-i sĕmînța blăstemată și se plodește pentru pĕcatele Românilor!

Un singur glas rĕspunse căpitanului Păun:

— Pe Greci! Rĕsbunare! Rĕsbunare!

Cetele de panduri ast-fel înjghebate, cât

sosiră în pasul de la Vârciorova, cetele turcești din Adacale, se revărsară împreună ca un potop prin județele oltene de la apus, și prădară și jefuiră grecimea, care, aședată pe la moșii și prin orășele, îngenunchiase țăranul român, la umbra puternicieĭ domnești.

Nu-ĭ vorbă, pe lîngă Grecĭ, periră și mulți negrecĭ. Gloanțele nu nimeresc tot-d'a-una numaĭ ținta. Caimacamul Samurcaș numaĭ ce vedea sosind ziua când răsmerița va străbate și în Craiova. Ba ceĭ maĭ cu dare de mână o și tulură în capitala Olteniei, unii spre Bucurescĭ, alțiĭ apucaseră drumul Câinenilor spre Sibiŭ.

* *
*

Și pe când boerimea și Grecii fugeaŭ sub groaza răsmeriței, țăranii de prin sate se ridicaŭ cu ce brumă de armă le maĭ rămăsese în casă: topor, coase, pistol ruginit și luaŭ calea spre locurile unde credeaŭ că vor întâlni cetele fraților lor răsculați.

Dar nu avură timp să se împreune cu cetele lui Haidu, Păun, Năzdrăvan, Tâmpa, că iacă pe caice acum trecuseră din Vidin la Calafat oșteni turcĭ și Sultanul trămisese firman unuĭ aian credincios al sĕŭ, să grăbească

a trece şi el în ţeara românească cu altă oaste, ca o parte din ea să stea în Craiova, pentru apĕrare, pe când oastea din Vidin va urmări şi desfiinţa cetele de adaclâi şi de panduri.

Turcii din Adacale cât vĕḑură mĕsurile luate de paşa din Vidin şi de aianul de la Oreava împotriva rĕscoalei, se pitiră pe sub munţi şi se întoarseră în cetatea lor. Panduriĭ, rĕmaşi singuri, se luptară însă ca nişce smeĭ, unul împotriva a o sută, cu turciĭ vidinliĭ. Dar ce poate vitejia împotriva mulţimeĭ nemărginite? Căḑură mulţi din panduri. Năzdrăvan se îngropă de viŭ între trupurile Turcilor ce ucisese, ca într'un moşoroiŭ de stîrvuri căḑute în jurul luĭ. Când vĕḑu că nu maĭ este scăpare, îşi trase un glonte în cap. Păun, Haidu şi Tâmpa căḑură în mânele Turcilor. Minunaţi de vitejia lor, atribuindu-le puteri supra-naturale, Turcii nu cutezară să-i ucidă...

La ce folos isbânda luĭ Caragea ajutat de Turci? Rĕsmeriţa încetă de o cam-dată, înnecată în sângele generos al pandurilor, dar Oltenia, dar ţeara întreagă avu să sufere de ocupaţiunea cu trupe turceşci în cursul anuluĭ 1815. Numaĭ Vodă Caragea petrecu bine în urma acesteĭ rĕpuneri a rĕsmeriţeĭ şi a

năvalei Turcilor de la Adacale. Sultanul îi trămise firman de laude, un cal arăbesc înşelat preţios şi o blană scumpă. Cu deosebită plăcere va fi sărutat Caragea scara şelei şi va fi făcut temenele înaintea blănei oferită de Sultan, după cum însuşi firmanul îi poruncea să facă. Dar mulţămirea sufletească a lui Caragea nu era şi a ţărei, căci Poarta, ca să-şi recheme oastea înapoi peste Dunăre, cerea despăgubire de rĕzboiŭ jumĕtate de milion. Visteria era seacă, aşa că în Noembrie 1815, domnitorul împrumută în numele ţărei acea jumĕtate de milion de la bancherul grec Gh. Sachelarie. Ba până în 1816, împrumutul ajunge milionul.

—Greşit-aţi dragii mei, ţicea Vlădica de la Râmnic, căpitanului Păun, lui Haidu şi lui Tâmpa, cari pe la Râmnic eraŭ duşi sub pază la Bucuresci, să fie judecaţi de Caragea. Greşit-aţi fiii mei, că rĕscoalele supuşilor împotriva stăpânirei mai adese aduc si mai grele ţile pe ţeară decât cele împotriva cărora se fac rĕscoalele.

* * *

Divanul domnesc era adunat în pĕr peste câte-va ţile la Curtea domnească, că avea

să se facă judecata căpeteniilor rĕsmeriţeĭ Păun, Haidu, Tâmpa, Barbu-Rogovete si un Pătru bimbaşa. Eraŭ de faţă care-şĭ la locul sĕŭ toţĭ boeriĭ divăniştĭ *halea* (în activitate) şi chiar din *paiale* (foştĭ). Venise şi vechilul de Caimacam al Craioveĭ Costin Samurcaş, ba şi episcopul de Râmnic, care însoţise în calea spre Bucurescĭ pe capiĭ mişcăreĭ.

Intră Vodă Caragea în Divan, luă loc pe tron înconjurat de copiĭ-de-casă, marele Postelnic avênd scaun maĭ jos, iar pe masa de lîngă tron strălucind buzduganul şi paloşul domnesc. Armaşul mare introduse pe căpitanul Păun Nicolicescu şi pre ceĭ-l-alţĭ.

— Cum de a'ţĭ cutezat să vĕ buntuluiţĭ împotriva domnieĭ? întrebă marele Vornic de ţeara-de-sus.

— Nu împotriva domnieĭ, mărite jupâne, rĕspunse Păun, ci ca să scăpăm ţeara de jaful Grecilor, că a ajuns cuţitul la os.

— Cu M. S. Vodă, adaose Haidu, nu avem nimic, dar M. S. să nu maĭ îngădue ca Greciĭ să ne prade şi să ne schingiuiască copilaşiĭ.

Toată lumea se aştepta ca Divanul să osîndească, de nu la moarte, cel puţin la groapa ocneĭ pe căpeteniile rĕsmeriţeĭ din 1815. Dar se ridică în Divan Vlădica de la Râmnic şi cu atâta căldură îĭ apĕră, că ne-

voit fu Domnul Caragea să-ĭ ierte, numaĭ să dea chezășie, că nu vor maĭ face altă dată «*buntuluirĭ*».

Cu urmĕtorul pitac (poruncă), Caragea, la 30 Aprilie 1815, publică grațiarea revoluționarilor:

«Cu toate că Haidul buluc-bașa, Păun căpitan și Tâmpa căpitan și Barbu-Rogobet bim-bașa și Pătru bim-bașa dimpreună cu cetele lor, fiind locuitorĭ aĭ domneșceĭ noastre țĕrĭ, în sud (județul) Gorj și acolo trăgêndu-se, s'aŭ unit cu hoțiĭ Adaclâĭ, făcênd și porniri tâlhărești împreună cu eĭ asupra țĕreĭ și a locuitorilor, sunt supuși la *englimaticeasca* (criminala) învinovățire, ca unii ce s'aŭ arĕtat vrăjmași chiar aĭ patrieĭ lor, dar fiindcă acum, cunoscêndu-și această a lor greșeală de sine-le, aŭ căḑut cu rugăciune către Domnia mea, prin mijlocirea iubitoruluĭ de D-ḑeŭ, episcopul Râmniculuĭ; a d-luĭ vechilului căimăcămieĭ ot (de la) Craiova și a d-lor boerilor Divanuluĭ nostru de acolo, ca să-ĭ iertăm și să fie primiți a se întoarce la urmă și patria lor, milostivire făcênd asupra lor, iată printr'acest al nostru domnesc sinet le hărăzim ertarea lor și neținerea de minte a necuvioaselor fapte ce aŭ urmat până acum; pentru care și poruncim d-tale cinstit și cre-

dincios boerule al domniei mele biv-vel (fost mare) Vornic Costine Samurcaș, vechilule al căimăcămiei Craioveĭ și d-voastră ispravnicilor aĭ județuluĭ, să aibă voie maĭ sus numiții, împreună și cu cetele lor, de a se întoarce la casele și locașurile lor, fără nicĭ o bântuială».

* *
*

Rĕscoala aceasta a pandurilor din Mehedinți și din Jiul-de-sus, are în istoria *renașcereĭ noastre* o însemnătate pe carĭ n'aŭ cunoscut-o istoriciĭ noștri. Adevĕrat că Dionisie Eclesiarhul a calificat pandurii rĕsculați, cu epitetul de hoți și a afirmat că ucideaŭ, ardeaŭ și prădaŭ. Dar tot așa aŭ calificat și alți scriitorĭ contimporanĭ mișcarea luĭ Tudor. Cetele de panduri ale acestuia n'aŭ fost și ele numite cete de hoți, de către boerime și Grecĭ? Și Ungurii n'aŭ calificat de cete de hoți pe vitejiĭ luĭ Iancu de la 1848?

Da, pandurii de la 1815 aŭ ars, aŭ prădat, aŭ ucis, însă pe cine? Pe Grecĭ, pe jăfuitoriĭ țĕreĭ. Era sosită — credeaŭ eĭ — ora rĕsbunăreĭ. Pandurii de la 1815 sunt ante-mergĕtorĭ pandurilor luĭ Tudor și nu-

mai când aĭ ştiinţă că Olteniĭ s'aŭ fost manifestat deja în contra regimuluĭ fanariot, poţĭ înţelege cum un *necunoscut personagiŭ ca Tudor*, poate, şase anĭ după mişcarea de la 1815, să facă a isbucni o nouă rĕsmeriţă.

Ceva maĭ mult: la 1816, tot sub Caragea, pandurii cearcă o nouă mişcare şi tot sub căpitaniĭ de la 1815, ceĭ iertaţĭ de Divanul domnesc, pe lângă carĭ se maĭ adaogă Grosu şi alţĭ câţĭ-va. Şi aceasta a doua încercare nu isbuteşce. Căpitanul Păun este prins din noŭ cu arma în mână şi iar adus la judecata Divanuluĭ.

— Mişelule, îĭ strigă în Divan Vodă Caragea, de abia te-am iertat şi tu iar te-aĭ apucat de rĕsmeriţe?

— M-aĭ iertat, Măria Ta, dar ţeara nu te iartă pe Măria Ta şi pe Grecĭ, rĕspunde făr de sfială Păun.

Groapa ocneĭ a putut mistui câţĭ-va din pandurii de la 1815 şi 1816, dar sĕmînţa aruncată în brazda ogoruluĭ românesc încolţi şi 5 anĭ apoĭ, mulţĭ din pandurii luĭ Haidu, Păun, Tâmpa şi ceĭ-l-alţĭ se înşiraŭ sub drapelul luĭ Tudor Vladimirescu.

Invĕţămîntul istoric dintr'acestea este, că rĕsmeriţele isbutesc numaĭ deacă purced sub

sfîntul drapel național și că rĕsmeriţele pripite nu pot aduce de cât vătămare celor carĭ le fac, împinșĭ mai adesĕ orĭ de ceĭ carĭ vor să pescuiască în apă turbure.

O SINUCIDERE IN 1817

Se înmulţesc sinuciderile. Pe fie-care ḑi jurnalele înregistrează asemenea cazurĭ. Inmulţite sunt părerile asupra cauzelor carĭ provoacă asemenea acte. Unĭĭ daŭ vina lor pe diverse boale, între carĭ *pelagra*. Alţiĭ asupra lecturelor de cărţĭ rele, pesimiste; ăştia susţin că *nereligiositatea* a contribuit mult la înmulţirea sinuciderilor. Evident că sunt şi de acele cazurĭ, carĭ se explică prin *alienaţiune mentală*. Prea puţine pot avea însă o origină într'un *sentiment nobil*, ca acel al *punctuluĭ de onoare*: un administrator de fonduri publice care se sinucide pentru că a delapidat banii Statuluĭ este o *rara avis*; e maĭ lesne pentru un asemenea individ să apuce calea Americeĭ, de cât să'şĭ tragă un glonte. Tot asemenea de rarĭ sunt *slujbaşiĭ* carĭ se sinucid pentru că aŭ putut displăcea monarchuluĭ lor. Numaĭ jupân *Cupidon*, când

găsesce minți desechilibrate, își dă plăcerea de a le pune la dispoziţiune cutiĭ de chibrituri, când nu câte un pistol cu care să-și pună capĕt ḑilelor, sub pretext de iubire neîmpărtășită . . .

* * *

Eŭ cunosc o sinucidere care nu seamĕnă cu cele de astă-ḑi. Acum 82 de anĭ trecuți s'a întâmplat asemenea caz în Bucurescĭ. Nicĭ pelagra, nicĭ pesimismul, nicĭ nereligiositatea, nicĭ sminteala de creerĭ nu pot explica sinuciderea popeĭ Mateiŭ, de la biserica luĭ Sf. Nicolae, din Şelarĭ, întâmplată la 2 Aprilie 1817.

Părintele Mateiŭ era om în vêrstă, dar în toată puterea şi deplin sănătos. De sărăcie nu ducea grijă, că era om cu bună strînsură, măcar că preoteasa era cam cheltuitoare şi cam bună prietenă cu butoiul de «Dealu Mare», care nu lipsea din pimniţa părintelui Mateiŭ. Preot cunoscut în toata Lipscănia de *omul luĭ Dumneḑeŭ*, nu el era *nereligiosul* din ḑilele noastre.

Şi cu toate acestea, în 2 Aprilie, anul arĕtat, părintele Mateiŭ e găsit mort înjunghiat cu un cuţit, în camera luĭ de culcare.

Cât ajunse vestea la marele Spătar, el alergă la faţa locului. Toţi poporenii de la Sf. Neculai din Şelari alergaseră şi ei la casa mortului, în cât abia putu rĕsbi Marele Spătar cu Gerahul (chirurgul) care'l însoţea. Cea d'întâiŭ treabă a Spătarului fu de a-şi da seamă de nu cum-va preotul a fost ucis, căci toţi din casă arătaŭ că el s'a sinucis. Prima impresiune a Marelui Spătar fu că bietul om fusese ucis de 2 fii ai sĕi, Mateiŭ şi Ioniţă. Amêndoui aceştia eraŭ cunoscuţi de netrebnici. Mateiŭ fusese diacon şi din cauza relelor purtări, mitropolitul îl făcuse *argos* şi îi ḑicea lumea Mateiŭ Rĕsdiaconul. Bănuiala asupra acestora nu dăinui însă mult, deşi în primul moment Marele Spătar îi trămisese la temniţe. Ei putură proba în mod neîndoios unde petrecuseră în momentul când tatăl lor se înjunghia. Mama preoteasa nici ea nu era a casă. Duhovnicul părintelui Mateiŭ, popa Constantin, din hanul luĭ Şerban-Vodă, veni atunci să aducă lumină asupra acestei sinucideri. El povesti o altă încercare de sinucidere a preotului Mateiu în modul următor:

Cu puţine ḑile mai înainte, în sĕptemâna luminată a Paştelui, părintele Mateiŭ slujise la Mitropolie. După eşirea din biserică, preo-

tul se îndreptase spre casa luĭ. Ajungênd pe podu l Tîrguluĭ îşi lasă de odată pe pod şalul de la gât, bastonul, papuciĭ şi basmaua şi s'aruncă în Dâmboviţa, ca să se înece. Noroc că prin apropiere se aflaŭ câţi-va trecători, carĭ săriră în ajutorul preotuluĭ şi'l scoaseră pe mal, încă cu viaţă. Doctorul Costandinache, chiămat în pripă, îl însănătoşi după câte-va ḑile de grije.

— Dar de ce voise să'şi facă seamă bietul popă! întrebă Marele Spătar pe duhovnicul Constantin.

— Din mustrare de cuget, boerule, rĕspunse bĕtrânul preot.

Mitropolitul dând bine-cuvîntare, duhovnicul spuse cauza remuşcăreĭ de consciinţă, care împinse la sinucidere pe sĕrmanul popă Mateiŭ: «Am dat, ḑise dânsul, *mărturie minciunoasă*, ca să scap de pedeapsa *criminalionului* pre fiul meŭ Ioniţă, care plăsmuise un zapis minciunos pe numele cucoaneĭ Tarsiţa. Ioniţă a fost scăpat, dar eŭ din acea ḑi n'am maĭ avut odihnă: rĕŭ mĕ mustra cugetul. Apoĭ, cucoana, s'aŭ jăluit la Prea-sfinţitul Mitropolit împotriva mea şi Prea-sfinţitul m'aŭ chiămat şi mi-aŭ învăpăiat şi maĭ mult mustrarea de cuget prin mustrările duhovnicescĭ ale Inalt prea Sfinţieĭ sale».

Aşa se spovedi popa Mateiŭ a doua-ḑi, după ce încercase să se sinucidă prin înecare în Dâmboviţa. Onestul suflet al părinteluĭ Mateiŭ nu se linisci nicĭ cu canonul ce'ĭ dete duhovnicul. Mustrările Mitropolituluĭ rĕsunaŭ mereŭ groaznic la urechia luĭ şi de aceea, câte-va ḑile numaĭ după ce nu reuşise a se îneca, părintele Mateiŭ, profitând de absenţa preoteseĭ, se sinucise prin junghiere.

* *
*

— Sĕrmanul părintele Mateiŭ! zicea toptangiul Meriuţă, a doua-ḑi, luându-şi căciula şi făcêndu-şi cruce, ca şi alţĭ negustorĭ, carĭ eşiseră în faţa teşghelelor lor, vĕḑêndcă trece prin stradă o căruţă cu un sicriŭ.

— Fără preot! fără rugăciuni! fără pomeni! observă Negoiţă, starostele de şalvaragiĭ.

In adevĕr, era sicriul, în care ceĭ douĭ fiĭ stricaţi duceaŭ la câmp, afară din Bucurescĭ, să îngroape pe cel de *sine'şĭ ucis* popa Mateiŭ, tatâl lor. Preoteasa cu al 3-lea băiat nevrâstnic urma într'o altă căruţă.

Toată uliţa Lipscanilor lăuda pe bĕtrânul

rĕposat, desaprobându-i însă sinuciderea. Mitropolitul respinse orĭce mijlocire de a permite înmormântarea la biserică, iar Domnitorul Caragea, măcar că nu se dovedirĕ vinovaţĭ de moartea tatălului lor, surghiuni la câte o mănăstire pe rĕsdiaconul Mateiŭ şi pe fratele sĕŭ Ioniţă. Pe averea mortului Domnitorul numi epitropie, neputênd'o încredinţa bĕtrânei preotese, prietenă tot maĭ înfocată a butoiului de la Dealu-Mare. Astfel cârmuirea asigură averea minorului copil Neculaĭ.

Iată documentul din care culesĕrăm această informaţiune:

«Io, Ioan Gheorghe Caragea, voevod i gospodar zemle Vlahischoe. Cu cale fiind anaforaua aceasta, a d-luĭ biv vel Banul epistatului Spătărieĭ, poruncim, d-tale vel Vornice al Obştirilor, să se facă urmare întocmaĭ după cum maĭ jos se cuprinde, cerêndu-se însă de la Spătărie şi acea catagrafie a periusieĭ mortului preot, după care făcêndu-se douĕ asemenea, una să se iscălească de d ta şi să se dea în mâna epitropilor, ce se vor orândui şi alta să se iscălească de aceĭ epitropĭ şi să stea în păstrare la Epitropia Obştirilor, carĭ epitropĭ să îngrijească şi pentru cele trebuincioase ale

acelor doui vârstnici fii ai mortului preot, ca unii ce şi aceia sunt împreună clironomi cu cel nevrâstnic, iar pe de altă parte poruncim d-tale, vel Logofete, de ţeara de sus, să se facă domnescile noastre volnicii, după orânduială, prin carele să se trimiţă surgun aceşti 2 vârstnici fii ai mortului, fieş-care la câte o monâstire, ca să nu fie amêndoui la un loc.

1817 Aprilie 10.

VEL LOGOFET.

Prea înălţate doamne,

La douĕ ale următorului Aprilie, s'aŭ vestit Spătăriei că un preot, popa Mateiŭ, de la biserica stîntului Niculae din Şelari s'ar fi ucis singur prin junghiere de cuţit, şi Spătăria după datorie şi ca să afle adevĕrul de s'a uciş de sine'şi saŭ de către alt-cineva, şi s'aŭ făcut pe loc tot felul de cuviincioase cercetări şi alt nu s'aŭ putut afla în adevĕr, de cât aceasta, că în sĕptĕmâna cea luminată viind de la mitropolie, din orândueala slujbei sale, aflându-se între clerici, şi ajungênd pe podul Târgului, de la poarta din sus, şi-ar fi lăsat asupra podului şalul de la gât, ba-

stonul, papucii şi bazmaua şi îndată s'aŭ aruncat în apă spre a se înneca, asupra căruia în apă năvălind oamenĭ, carĭ s'ăŭ întâmplat a'l vedea afundându-se, abia maĭ mort l'aŭ scos, l'aŭ dus la casa sa şi ca pe un bolnav l'aŭ căutat doctorul Costandinache, iar Luni de dimineaţă la maĭ sus ţisa dată găsind vreme cu pârlej când preoteasa lipsea din casă, spre a eĭ trebuinţă, şi rămăsese înăuntrul numaĭ cu Niculae, nevârstnicul copilul sĕŭ, s'aŭ înjunghiat cu un cuţitaş,tăindu-şĭ beregata şi peste puţin aŭ şi murit, iar acel cuţitaş unde l'aŭ găsit mortul nu s'a putut dovedi, dar pentru ca să se poată afla maĭ bine, atât pricina aruncăreĭ sale de sine'şi în apă a se îneca, cât şi de aŭ fost cu minţile întregĭ când s'aŭ înjunghiat, s'a chiamat spre cercetare şi un preot, popa Constantin, duhovnic bătrân din hanul luĭ Şerban-Vodă, care după încercare aŭ ispovedit pe mortul şi aŭ arĕtat într'acelaşĭ chip, că în toată viaţa mortuluĭ numaĭ de 2 orĭ l'ar fi ispovedit el, cea d'întêiŭ ispovedanie aŭ fost în Vinerea mare a sfintelor patimĭ dintr'acest timp, iar cea de a doua aŭ fost Vinerea, în sĕptĕmâna cea luminată, a doua ţi de înnecăciune, când se afla nu tocmaĭ bolnav şi ar fi fost cu minţile întregĭ, şi că întrebându-l

de pricina înnecăciunei, i-ar fi mărturisit, cum că s'ar fi iscălit martor la un zapis al unei cucoane şi mărturia lui ar fi fost minciunoasă, pentru care pricină mustrându-l cu sudalme părintele Mitropolitul, i-ar fi intrat în cuget frică de vre-o urgie, şi cu această frică pogorându-se de la Mitropolie, asupra podului peste gârlă, la poarta din sus ajungênd, i-ar fi venit o ameţeală, şi într'acea ameţeală de sine-şi s'aŭ aruncat în apă să se înece; s'aŭ întrebat iarăşi numitul preot de s'aŭ plâns cevaşi asupra spovedaniei sale pentru Mateiŭ rĕsdiaconul şi Ioniţă, vârstnicii sĕi feciorĭ (fiind aceştĭ doui feciorĭ cu totul netrebnicĭ şi apururea mortul ar fi cercat supĕrărĭ de la dânşiĭ, asupra cărora şi bănuială aŭ fost că eĭ îl vor fi ucis, dar nu s'aŭ găsit pricina urmată aşa), şi aŭ rĕspuns ḑicând că nimic de fiiĭ sĕĭ nu s'ar fi plâns şi pentru ca să nu se risipească cele rĕmase, fiind şi copil nevârstnic la mijloc, pe de o parte mortul, cu scirea părinteluĭ Mitropolitul, ca unul de *sine'şi ucis s'aŭ îngropat afară în câmp*, iar pe de altă, Spătăria aŭ făcut catagrafia tuturor celor rĕmase şi s'aŭ şi pecetluit. Mateĭ rĕsdiaconul, ce din multele luĭ netrebnicii este despărţit de nevastă şi făcut argos, cum şi Ioniţă, fratele sĕŭ, amĕndouĭ se află în pro-

peală la Spătărie, întâiŭ că aŭ fost bănuiţi despre uciderea tatăluĭ lor de către dânşiĭ, care s'aŭ dovedit, că adecă Mateĭ s'aŭ aflat atuncea dormind într'o odae, jos, sub casa părintească, cu paraclisierul bisericeĭ împreună, iar Ioniţă a fost rămas la un ceasornicar *unde se afla ca ucenic* şi mortul s'aŭ dovedit că s'aŭ ucis de sine'şi, fiind fost pornit a se ucide încă de când s'aŭ aruncat în gârlă a se îneca, iar acum se ţin ca nisce rĕĭ vieţuelnicĭ; şi pentru ca să nu se risipească rĕmasul mortuluĭ de către preoteasa sa, fiind parte femeească bĕtrână şi catigorisită că ar fi încă şi cam beţivă, cum şi de către aceĭ vârstnicĭ aĭ eĭ feciorĭ şi copilul cel nevârstnic să rĕmâe sĕrman, găsesc cu cale să fie luminată porunca înălţimeĭ tale, Vornicia Obştirilor a orândui doĭ epitropĭ oameni cu frica luĭ Dŗeŭ şi cinstiţi asupra a tot venitul luĭ şi asupra preotesei şi a nevârstniculuĭ copil, din neguţătoriĭ aceeaşĭ mahalale, carĭ se vor găsi şi vor avea a se însărcina cu această facere de bine, ca să dea preotesei şi copilului hrană şi îmbrăcămintea lor, numaĭ cât vor chibzui aceĭ epitropĭ că se cuvine, iar nu maĭ mult, iar numiţiĭ netrebnicĭ fiĭ să se trămiţă unul la o mănăstire şi altul la alta, spre înţelepţire şi viaţă plăcută, saŭ cum

se va mai bine chibzui de către prea Înălţimea Ta pentru toate.

VEL SPĂTAR.

1817 Aprilie 8.

Nu prea sunt mulţi, ceĭ carĭ, aḑĭ, se sinucid din cauză că li se revoltă consciinţa când fac vr'o faptă neonestă.

IOAN BOGDAN MOVILĂ

ŞI VENEŢIANA

O broşură italiană tipărită la Padova în 1880 de Leon Wollemberg, cu titlul : «*Nozze Mendl-Basevi*», aduce — cine ar putea crede? — şeapte documente, carĭ se referă la un episod din viaţa unuĭ domn al Moldoveĭ, foarte puţin cunoscut, şi care episod, prin înlănţuirea evenimentelor, alcătuesce un adevĕrat roman.

O să cerc să aduc o prescurtare din acest roman.

* * *

Ne spun cronicele noastre cum vestita doamnă a luĭ Irimia Movilă, cu ajutorul ginerilor eĭ Poloni, isbutise un moment să alunge, după rĕsboiul de la Tătăranĭ, din

tronul Moldoveĭ, pe Ştefan Tomşa Vodă şi intrase triumfătoare la Iaşĭ, împreună cu minorul sĕŭ fiŭ Ioan Bogdan Vodă. Ştefan Vodă se retrase în ţeara Muntenească la Radu Vodă şi de aci rĕzbeaŭ oamenii luĭ până la Bêrlad şi până la Vasluiŭ, respinşĭ însă de Leşiĭ din oastea doamneĭ Elisabeta, vĕduva luĭ Irimia Vodă. Aceasta luase reşedinţă în Iaşĭ, cu fiul sĕŭ Bogdan, «Insă divanurile toate eraŭ prin Nistor Ureche Vornicul».

Aproape un an ţinu această domnie, până ce Poarta trămise pe Skinder-Paşa de Silistria în contra doamneĭ Elisabeta Movilă, hotărînd isgonirea eĭ şi dând tronul Moldoveĭ luĭ Radu Vodă, feciorul luĭ Mihnea Vodă.

Skinder-Paşa bate oastea polonă a Doamneĭ Elisabeta la Dracşanĭ, în jud. Hârlăŭ. Am publicat în 1887 o inscripţie păstrată la monăstirea Sucevița din Bucovina, aceea cu care Tudoraşcu Urechiă, nepotul luĭ Nestor Urechiă, a depus la ḑisa mănăstire o tristă suvenire de la nenorocita doamnă Elisabeta.

Ce era acea suvenire? Doamna şi fiul eĭ Bogdan căḑură în rĕzboiŭ pe mânile luĭ Skinder-Paşa. Inscripţiunea amintită spune, ca şi cronica luĭ Miron Costin, că «Doamna la mare ocară a ajuns, de care singură a măr-

turisit către boieri; trecênd cu rĕdvanul, vĕdênd pe boeri şi lăcrimând a ḑis: «Boieri cinstiţi, m'a ruşinat păgânul!» şi atunci tunḑêndu-şi cosiţele sale şi plângênd cu jale amară, a rugat pe un nepot al lui Nistor Ureche, anume Tudoraşcu... care sta cu alţi boieri: «să bine-voescĭ a duce acest pĕr la mănăstirea noastră Sucevița, că nu m'am învrednicit a fi cu rĕposatul la un loc şi după moarte măcar acest pĕr să fie de pomenire». Cronicile noastre spun apoĭ, că pe Doamna a trămis-o Skinder-Paşa la împĕrăţie «şi a căḑut după un agă turc până la moartea eĭ». Iar despre fiul eĭ Bogdan, Miron Costin adaogă, că s'a turcit şi că ajunse la împĕrăţie de era Capegi-paşa».

* *
*

Documentele din «*Nozze Mendl-Basevi*» privesc pe nenorocitul Bogdan Vodă şi în parte pe mama sa, doamna Elisabeta.

Mândra Doamnă, din familia ilustră a Ceamartorilor din Transilvania, ajunge în haremul lui Iusuf-Bey, cumnatul luĭ Omer-Aga, şeful seraiuluĭ împĕrătesc. Bogdan călĕtoresce prin Europa. Aşa la 21 Septembrie 1599 îl aflăm la Brunswig. Călĕtoria aceasta

nu o face de plăcere, ci solicitând ajutoare pecuniare şi morale de la capetele coronate europene.

In 1599 Bogdan era la Veneţia. Acolo nu era cu totul strein, căci poseda, după mică-sa Doamna Elisabeta, legături de sânge cu ilustra familie *Zuanne Zane*.

Intr'o ḑi Bogdan revenind la gazdă, după ce ascultase leturghia în minunata catedrală de la San-Marco, ḑice lui messer Zuanne:

— Intre surorile de la mănăstirea *Corpus-Domini*, care se aflaŭ astăḑi în biserică, am vĕḑut una de o frumuseţe rară. Dar ce-i mai curios este, că seamănă cu portretul ce am vĕḑut în casă la Iusuf Aga la Constantinopol, atât numai că portretul este al unei fete mai tinere cu câţi-va ani de cât sora de la *Corpus-Domini*. Ce fericit aşi fi să pot vedea de aproape drăgălaşa această fată.

Nu trecură multe ḑile şi starița de la *Corpus-Domini*, însoţită de sora Elena, vizita pe messer Zuanne, după îndemnul acestuia, care'i scrisese că o rudă a sa pare că ar putea să dea informaţiuni despre familia sĕrmanei orfane.

Bogdan rĕmase uimit vĕḑênd de aproape pe Elena, dar şi mai mirat când de la starița află, cum tînĕra fată a fost răpită acum

4 ani de corsari în marea de Marmara şi apoi răscumpărată la Veneţia din fondul de bine-faceri al Republicei şi acum, botezată cu numele de Elena, copiliţa de atunci a rămas sub îngrijirea maicei Honorina de la mănăstirea *Corpus Domini*.

Mai mult de cât ori-când, Bogdan găsi asemănări între frumoasele trăsături ale feţei Elenei şi ale medalionului făcut de un meşter italian la Constantinopol, al fetiţei lui Iusuf-Aga.

Cu prima ocaziune Bogdan trămise înscinţare vitregului său la Constantinopol despre descoperirea făcută şi răspunsul nu întârdie să sosească, răspuns plin de voioşie, căci Iusuf recunoscu în notele date de Bogdan pe propria sa fiică. Elena însăşi îşi amintea de casa paternă şi povestirile ei către Bogdan nu mai lăsau acestuia nici o îndoială că Elena de astădi era identică cu *Fatmé* de acum 4 ani.

De cât tot povestind lui Bogdan peripeţiile vieţei sale. Elena băgă de seamă că Bogdan nu le mai auḑia, ci avea numai ochi pentru a o vedea şi a o iubi... Şi se iubiră.

Dar la Veneţia nu era numai Bogdan care să fie admirat pe frumoasa Elena, când, împreună cu cele-l-alte surori, trecea pe piaţa

San-Marco ca să meargă, conduse de bătrâne călugăriţe, în ţile de sărbătorĭ marĭ, să asculte oficiul în marea catedrală. Nu se afla june simţindu-şĭ mustaţa mijind la buză, care să nu fie distins dintre toate surorile pe Elena. Unul cu deosebire, Giovanelli Sforza, strĕin Veneţieĭ, era dintre admiratoriĭ Eleneĭ. Acesta simţind în Bogdan un rival, începu a rĕspândi zgomotul, că Bogdan nu era creştin, ci turc.

Între acestea, o activă corespondenţă era schimbată între Bogdan şi Iusuf Aga. Doamna Elisabeta, cât află despre relaţiile fiuluĭ eĭ Bogdan cu Elena şi cum Elena nu este alta de cât *Fatmé*, pe dată în mintea sa ageră închegă un plan, care, după credinţa sa, putea se readucă la tronul Moldovei pe fiul eĭ. A însura pe Bogdan cu Elena era a-şĭ asigura sprijinul luĭ Omer Aga, capul seraiuluĭ împĕrătesc, pentru isbânda luĭ Bogdan. In adevĕr nu întârţie şi fostul şi actualul reprezintant al Veneţieĭ pe lângă Poarta Otomană de a interveni, după stăruinţele luĭ Omer-Aga, cumnatul luĭ Iusuf-Bey, pe lângă Dogele, în favoarea luĭ Bogdan. Acesta cerea permisiunea pentru sora Elena de la *Corpus Domini*, de a eşi de acolo şi a se mărita cu el. Giovanelli Sforza nu perduse nicĭ

el timpul şi din Constantinopol şi de pe unde putu, adunase doveḑi, că Bogdan nu mai era creştin, ci mahomedan. Scirea asta, răspândită de rivalul lui Bogdan, străbătu până în mănăstire şi deveni o pedică din cele mai mari la mai departe întrevedere între Elena şi Bogdan. Gerolamo Capello, fostul Bail şi Gradenigo, noul reprezintant al Veneţiei la Constantinopol, în 27 Decembrie 1599 scriŭ Dogelui, că Bogdan e cu adevĕrat *cristianissimo*. Capello afirmă că l'a ţinut în casa la el 2 ani, apĕrându-l contra neamicilor sĕi deci îl cunoasce bine şi că de nu ar fi creştin, nici nu ar putea fi pretendent la tronul Moldovei, pe care nu se pot urca decât creştini. Prin urmare, este demn de toată favoarea Dogelui, cu atât mai mult, că este înrudit prin sânge cu *illustrisimus messer Zuanne Zane*, din senatul Republicei.

Insuşi Bogdan scrie Dogelui, în 26 Decembrie, că se află în Veneţia de mai mult timp şi caută să desmintă afirmaţiunile lui Sforza şi altor neamici ai sĕi, că el s'ar fi turcit şi că are în gând numai să înşele pe Elena, s'o ducă la Constantinopol, ca iar s'o facă mahomedană.

Bogdan ḑice, că primesce a nu scoate afară din Veneţia pe Elena de cât după ce îşi va

redobândi tronul Moldovei, lăsând-o în casa lui Zanne împreună cu sora sa. Pretendentul la tronul moldav, ori *cloronomis tis Bogdanias* cum îşi ţice însuşi, amintesce şi el Dogelui, că de nu ar fi creştin n'ar putea pretinde tronul. Omer-Aga interveni şi el pe lângă Doge în favoarea lui Bogdan afirmând că acesta e de legea Dogelui şi în strînsă legătură de sânge cu una din principalele familii ale Republicei [1]).

Recomandaţiunile din Constantinopol de la creştini şi turci, rĕmân fară efect. Elena ori-cât iubea pe Bogdan, sub influenţa morală a stariţei mănăstirei, refuză să se mărite şi Senatul veneţian constată, ca rĕspuns la cererile din Constantinopol, că sora Elena a încetat de a mai putea să iasă din mănăstire, că dînsa nu mai se chiamă Elena, ci *Deodata* (dată lui Dumneţeŭ) «sodisfacendo in questo modo alla bontà della sua conscientia et obedendo all'intentione publica ch'è stata di liberar-la dalle insidie di Giusuf-Aga, suo padre, et Omer-Aga, suo zio, che

[1]) Aceste 2 documente se găsesc şi în Hurmuzache volumul III.

la invitavano ad andare à Constantinopole con speranze di gran fortuna [1]).

Giovanelli Sforza birui ast-fel pe nefericicitul Ioan Bogdan-Voevod, rivalul sĕŭ, dar nicĭ el nu putu dobândi de la mănăstirea *Corpus Domini* să iasă în lume *Mieluşeaua luĭ D-ḑeŭ*. Sforza se duse din Veneţia în alt oraş al Italieĭ, unde află consolare la închipuita durere ce-ĭ cauzase un amor neîmpărtăşit de maica *Deodata*, iar Bogdan Movilă căută zadarnic maĭ multe sĕptămânĭ mijlocul de a revedea pe adorata inimeĭ luĭ.

Intr'o seară Bogdan stătea adâncit în amare gânduriĭ, pe o bancă în piaţa San Marco, privind cu ochiĭ sufletuluĭ în direcţiunea în care pentru prima dată vĕḑuse pe Elena cu surorile din Mănăstirea «Corpus Domini». O maică bĕtrână se apropie de el şi-i ḑice :

— Eştĭ principele Bogdan ! Nu mĕ înşel ?

Junele tresări rĕspunḑênd afirmativ.

---

[1]) « . . . Satisfăcênd aşa bunătatea consciinţeĭ sale şi ascultând de dorinţa publică, care era de a o mântui de insidiile luĭ Iusuf-Aga, tatăl-sĕŭ şi a luĭ Omer Aga, unchiul sĕŭ, carĭ o îndemnaŭ să meargă la Constantinopol, cu speranţă de mare noroc».

Călugăriţa îi dete un plic şi fără a mai adăsta o vorbă de răspuns, dispăru.

Bogdan deschise plicul. In lăuntru era o şuviţă de păr negru şi o hârtiuţă pe care eraŭ scrise aceste vorbe: «*Uită-mĕ! Numaĭ sunt fata luĭ Iusuf, ci Deodata monaca. Acest păr este din cel adus jertfă la altar de Elena ta.*

Lacrimile podidiră pe nefericitul amant. El sărută nebun părul iubiteĭ, ascunzându-l apoĭ pe inima-ĭ zdrobită.

* * *

A doua zi, la 7 Aprilie 1600, consilieriĭ Republiceĭ şi anume: Vincenzo Capello, Bernardo Thiepolo, Niclo Donado, Marc' Antonio Memmo, Marc' Antonio Erizzo şi *Mattio Zanne*, chiar ruda luĭ Bogdan, ţineaŭ sfat în Senat şi scrieaŭ reprezintantelui Republiceĭ la Constantinopole următorul act:

«Drept răspuns la intervenirea ce aĭ făcut, după stăruinţa luĭ Omer Aga în favoarea căsătorieĭ nepoateĭ luĭ cu Voevodul Bogdanieĭ, veĭ spune, că ne displace a nu putea să-ĭ

satisfacem dorința, fiind-că fetița s'a călugărit în Mănăstirea *Corpus Domini* și nu mai e posibil ca să iasă de acolo (*non c piu posibile che lei esca di là*) mai ales că este foarte constantă «*in voler continuare quella vita spiritual.* Să-i spui aceasta cu atâta rezoluțiune, ca să nu-i mai dai ocaziune de a mai stărui în viitor».

Tot odată Senatul acordă maicei *Deodata* o dotă în bani, pentru susținerea ei în Mănăstire.

* * *

Bogdan âmblă ca un nebun toată noaptea prin stradele strîmte și întortochiate ale Veneției.

In dimineața ₫ilei următoare nisce gondolieri vĕ₫ênd cum un om se aruncă în canal, la Giudeca, alergară acolo cu bărcile și-l pescuiră.

Era bietul Bogdan Voevod.

Gondolierii 'l îngrijiră și 'l readuseră la viață...

— A! tu Doamne al creștinilor, mi-ai răpit scumpul odor al inimei mele, ₫icea câte-va ₫ile după aceea Bogdan, deplin însă-

nătoşit, — apoi revenit la sine: Devin fiu luĭ Iusuf Aga . . .

Şi plecă din Veneţia pe primul vas care se îndruma spre Constantinopole, unde avea să ajungă câte-va luni după aceea «Capegi-Başa».

REMINISCENȚE

POTRIVIRI DE VREMI

REMINISCENȚE

POTRIVIRI DE VREMI

ACUM 74 DE ANI

Icoana trecutelor vremi se cade a fi adesea pusă înaintea nouelor generaţiuni. A cunoasce prin ce faze dureroase a trecut neamul românesc până să ajungă la starea de faţă, care celor necunoscĕtorĭ de trecut li se pare lucru natural şi atât de simplu şi fără să resulte din această stare de lucruri nicĭ un merit pentru cei carĭ aŭ făcut-o, este foarte folositor, este modul cel maĭ bun de a asigura apĕrătorĭ aĭ acesteĭ stărĭ de lucruri, este mijlocul prin care nouele generaţiuni învaţă a iubi şi a venera memoria celor carĭ aŭ realizat evoluţiunea naţională a neamuluĭ românesc.

Astădi cănd Curtea românească primesce vizite de regĭ şi împĕraţĭ, tinerimea crede că aşa s'a întâmplat tot-d'a-una. Să amintim acesteĭ tinerimĭ, că nu maĭ departe, în trecut de cât 74 de anĭ, o viaţă de om, Dom-

nul românesc şi nu un domn fanariot, ci primul Domn român după revoluţiunea lui Tudor, Grigore D. Ghica V. V. era nevoit să serbeze în Bucuresci *buiuc-baiaramuri* şi *curban-baiaramuri*, ca la Constantinopol şi să acorde onoruri umilitoare pentru domnie la doui împiegaţi inferiori turci.

Aceşti împiegaţi inferiori eraŭ Divan-Efendi, un fel de secretar de limba turcească, de religiune mahomedană şi Baş-Beşleaga, comandant plătit de ţeară ca să apere judeţele, prin oamenii sĕi, de supărări şi jăfuiri din partea supuşilor turci.

Acestor slujbaşi, de o însemnătate relativ foarte mică, Grigore D. Ghica era nevoit, cum ḑiseĭ, să le dea onoruri extra-ordinare şi chiar umilitoare domnieĭ.

Deacă ar fi existat pe la 1824 jurnale în Bucuresci, iată ce am fi citit în ele:

«Ieri, in ajunul ḑileĭ ceremonieĭ, crainicii aŭ *publicuit* pe la rĕspântii cu batere de darabană, că astăḑi 1 Maiŭ 1824 se va face la Curtea domnească «obicinuită ţeremonie de buiuc-baiaram, orĭ de curban-baiaram luĭ Divan-Efendi şi Baş-Beşleagă».

După porunca domnească, astăḑi s'aŭ închis prăvăliile şi orăşenii, pâlcurĭ-pâlcurĭ, s'aŭ adunat împrejurul curţeĭ domnescĭ la prive-

liştea meterhanelei şi a neferilor înşiruiţi de la poarta curţei până la scara domnească. Caretele veliţilor (marilor) boerî curgeaŭ gârlă pe podul Mogoşoaei, cu arnăuţi în haine muiate în aur, ţinêndu-se în capra de din dos a trăsurei, sprijiniţi de canafurî de mătase, ţinênd în mâna stângă ciubuc de iasomie, orî de cireş, împodobite cu calâfurî de mărgele şi cu tacâmurî de rotogoale de chilibar, bătute cu petre scumpe. Privea norodul căscând gura la roţile aurite ale leagănelor, pe când caiî de la ele stârneaŭ cu copitele lor nourî de praf.

— Uite, asta-i careta boerului Mihaî Racoviţă, pe care 'l-a făcut Vodă mare logofĕt în locul luî Costache Bălăceanu.

— Iacă trăsura luî Iordache Ştirbeî, mare logofĕt al ţĕreî de jos.

— Priviţi, vine Neculaî Golescu, mare vornic al III-lea, boer de treabă; lângă dînsul e Nestor, al de scie pe de rost toate pravilele.

— Da ia 'n veḑi ce caî minunaţi la leagănul Hatmanuluî Ştefan Bălăceanu! Caî arăpescî; a dat pe eî o moşie întreagă.

— La o parte! oamenî buni, strigă rĕspîntiaşul învârtind gârbaciul, că vine boerul Vornic al poliţieî, Mihăiţă Filipescu.

După careta lui Filipescu, careta Mitropolitului Grigorie, atrage băgarea de seamă a norodului.

— Vedĭ, jupâne Stanciule, ḑice un măcelar către rĕspîntiaș, asta-i careta dăruită de M. S. Vodă părintelui Mitropolit. An, când l'a chiămat la curte Vodă, de la Căldărușanĭ, unde petrecea în călugărie, ca să-l facă Mitropolit, a fost tras în gazdă colea la hanul Filaret, (aḑi teatrul National) și s'a dus pe jos la curte. Vodă i-a dat la întoarcere careta asta bogată.

Și tot curg, tot curg caretele divaniștilor, ba unii din ei se duc călări la curte, urmați de câte un arnăut pe al doilea cal.

La curtea domnească, Mitropolitul, P. S. Episcopi și boerii veliți iaŭ locurile lor obicinuite în spătăria cea mare (sala tronului). La ceasurile turcesci 6 (12 europenesci) își face intrarea M. S. Vodă Grigore Ghica în Spătărie însoțit de Luminația S. Beizadea, care este Spătar și ia loc pe tron, așteptând să sosească, aduși cu alaiŭ, Divan Efendi și Baș-Beșleagă. De la poarta curței până la capul scării staŭ rînd neferii ogeacurilor și de a dreapta și de a stânga, cu orânduiala lor și de la capul scărei de jos până la ușa Spătăriei, toți satârii și ciohodarii în unifor-

mele lor, apoĭ spre tronul domnesc, baș-ciohodar, deli-başa, tufecci-başa, cârc-serdarul, ghiuleraga şi toate agalele ogeacurilor, cum şi toţĭ idicliiĭ şi icioglaniĭ, asemenea staŭ la rând după orânduială întru întâmpinarea sĕrbătoriţilor turcĭ; jos la scară îl aşteaptă muhurdagibaşa (cel care pune pecetea domnească pe hrisoave) cu iamacul (ajutorul sĕŭ). Ambiĭ ţin în mânĭ căţiĭ de argint în carĭ ard miresme. După eĭ staŭ aşteptând al II-lea postelnic, al II-lea portar, al III-lea postelnic, al III-lea portar, şi postelniceiĭ. Postelnicii al II-lea şi al III-lea, cum şi portariĭ iaŭ de subţiorĭ pe Divan-Efendi şi pe Baş-Beşleagă şi îĭ urcă scara până la uşa Spătărieĭ. Aci îĭ întâmpină d-luĭ marele Postelnic şi d luĭ marele Logofĕt de Obiceiurĭ, cu orânduiala d lor şi cu toiagele în mânĭ şi le fac alaĭ până înaintea M. S. Vodă Ghica. Când eĭ sosesc în faţa Scaunuluĭ domnesc, M. S. se scoală în picioare şi-'ĭ poftesc să stea pe divan, ḑicêndu-le : *Baiaram mubarechi!* adică baiaramul să vĕ fie cu sănătate. Douĕ-spre-ḑece fete din haremul domnesc cu stropitorĭ de mirezme trecură în faţa lor şi a veliţilor, stropindu-ĭ, apoĭ se dete dulceaţă şi cafea de cafegi-başa, întêiŭ luĭ

Vodă şi celor doui sărbătoriţi, iar de al douilea catégiŭ la Veliţii boeri.

Ce mai miros de ambroazie cerească se ridica în rotogoale de fum din felegenile aşeḑate prin zarfuri de argint şi de aur cu măestrie lucrate! Şi profumul cafelei se amestecă cu al ciubucelor bogate, împărţite de primul şi al douilea ciubucciŭ şi rĕzimate de tăviţe de argint pe velinţele şi covoarele persieneşci întinse de-alungul săleĭ.

Acum Beizadea ca Spătar dă semn la fereastră de începură trâmbiţele; meterhaneaua cântă, se slobod pistoale de câte trei ori, iar tuiurile domneşci staŭ descoperite lângă scaunul domnesc şi în faţa lor ard făcliĭ de ceară albă în sfeşnice de argint.

Când eşiră din Spătărie Divan Efendi şi Baş-Beşleagă, M. S. Vodă îĭ însoţi până la uşa Spătărieĭ, ca pe nişte ipochimene (persoane) foarte înalte (!). La scara curţeĭ, după obiceiul turcesc, cât se iviră la eşire, ceĭ doui slujbaşi turcĭ, vătaful de măcelarĭ cu Taie-Vacă măcelarul de la scaunele luĭ Brâncoveanu, aŭ înjunghiat doui berbecĭ în mijlocul sgomotuluĭ pistoalelor şi al meterhanelelor. Turciĭ aŭ aruncat parale mărunte la norod. Neferiĭ strigaŭ: Işala! Mulţimea se făcea val-vârtej să prindă câte o lăscae, iar

M. S. Vodă şi beizadelele priveaŭ de la fereastră la petrecerea din curte.

«Intreagă ḑiua de astă-ḑi 1 Maiŭ ţinu sĕrbătoarea. De treĭ orĭ în ḑi cântă meterhaneaua, de treĭ orĭ în ḑi răsună vĕzduhul de zgomotul pistoalelor. La curban-baiaram ceremonia o să ţină 4 ḑile».

«Aşa ceremonie halal!»

Când astă-ḑĭ preămblăm mintea noastră în faţa unor privelişti ca cea de la 1 Maiŭ 1824, ne întrebăm: cum de nu simţeaŭ «patrioţii, urcându-li-se de ruşine sângele la cap?» Douĭ turculeţi, slujbaşi aĭ ţĕreĭ, eraŭ sĕrbătoriţi de Domnitor, de prelaţii bisericeĭ şi de boeriĭ ceĭ marĭ, cu umilinţa mai sus arĕtată! Ce deosebire între cele ce se petreceaŭ la Bucuresci, acum 74 de anĭ, şi între actuala stare de lucrurĭ!

CUM SE RESPINGEAŬ ÎN SEC. XVII

INCĂLCĂRILE DE HOTARE ALE ŢĔREI

Cu mai puţine schimbărĭ de note diplomatice, dar cu mai multă energie şi bărbăţie, respingeaŭ strămoşiĭ noştri încălcările de hotare ale ţĕreĭ.

Iată două cazurĭ demne de a fi cunoscute şi pe carĭ noĭ, pentru întâia dată le semnalăm istoricilor.

Primul e din Maiŭ 1632. Egumenul şi tot soborul de la monăstirea Bisericanĭ se jăluesce luĭ Al. Iliaş, că «Sĕcuiĭ din ţeara ungurească şi alţĭ oamenĭ strĕinĭ din acea ţeară, calcă hotarul ţĕreĭ şi îşĭ ţin şi bucatele lor pe locul sfintei mănăstirĭ».

Domnitorul, deşi nu era dintre cei viteji aĭ ţĕreĭ, ordonă pârcălabilor de Neamţ, ca numaĭ de cât, pe dată ce vor fi înşciinţaţĭ

de egumenul monăstirei, că ămblă de calcă hotarul ţĕrei, saŭ ămblă vĕnĕnd fiare, orĭ păşunează cu dobitoacele lor, să aibă a le da certare şi a-ĭ goni după locul ţĕrei. «*De aceasta mai mult jalbă, să nu vină la domnia mea!*»[1])

Al douilea caz e în Ianuarie 1658. Se jăluesce luĭ Gheorghe Ştefan Vodă un Iane grecul din Iscovenĭ, că nişce oşteni Polonĭ din Cameniţa aŭ trecut hotarul Moldoveĭ noaptea, la casa luĭ, de i-aŭ jăfuit casa şi i-aŭ luat tot ce a avut, preţ de vr'o 2000 şi maĭ bine de talerĭ.

Domnitorul ordonă pârcălabilor de Hotin, să scrie dînşiĭ la polcovnicĭĭ polonĭ din Cameniţa «*cu prieteşug de la noĭ, să facă plată de pre aceĭ oamenĭ, iar de nu vor face plată, să tăbărîţĭ şi voĭ pe ce veţĭ putea afla de acea parte şi să aduceţĭ aci la noĭ pentru paguba luĭ Iane. Aceasta vĕ dăm în şcire şi aşa să şi faceţĭ!*»[2])

Aşa dar, nu note diplomatice, carĭ n'ajung la nicĭ un rezultat, ci o expediţie de voinicĭ, după preceptul biblic: «ochiŭ pentru ochiŭ, dinte pentru dinte», decĭ: jaf pentru jaf.

[1]) Veţĭ documentul la Arhiva Stat., între ale mănăstireĭ Bisericanĭ.

[2]) Veţĭ documentul la Academia Română.

De sigur, nu recomandăm metoda pentru ḑilele noastre, dar constatăm, că din ḑiua când asemenea îndîrjală n'a mai fost în întreprinderile Domnitorilor români, din partea vecinilor n'am avut decât numeroase încălcări de hotare, răşuiri de pământuri din pământul ţĕrei, cari nu şcim deacă şi astă-ḑi nu se întîmplă prin locurile puţin ămblate ale munţilor noştri.

OPOZIŢIUNEA!

Opoziţiunea e «*Mama soacra*» guvernelor. In contra *cicăliturilor*, ba chiar a muşcăturilor acestei *soacre*, ce n'aŭ făcut, ce nu fac guvernele de pretutindeni! Nu de procedările guvernelor moderne, pentru a astupa gura bîrfitoare a opoziţiunei am de scop să vorbesc aci. Cred că ar putea interesa mai mult pe lectorĭ informaţiunĭ de mijloacele la carĭ se recurgea, acum 70—80 de anĭ, la Bucureşcĭ ca să se facă a tăcea «Opoziţiunea».

* *
*

Domnia luĭ Gr. Ghica Vodă, de la 1828, a fost agitată de grea *opoziţiune*, atât din partea boerilor emigraţĭ în Ardeal în timpul revoluţiunei de la 1821, cât şi din aceea a ţĕrănimei.

Mijloacele ordinare — aceleaşi şi până astă-dî — de a molcămi gurile rele ale protivnicilor, sunt cunoscute:

— Chiămare în slujbă, un colţişor de ciupit din sântul budget;

— Acordare de favoruri la «opozanţi» şi la rudele lor;

— Cinstire cu ranguri ori decoraţiuni;

— Cu titluri diverse, dăruiri de bani...

Deacă cu de aceste nu se potolesce opoziţiunea, — că de! sunt şi opoziţiuni de principii! — apoi intervin alte mijloace:

— Asprimea legilor (?);

— Procesele de tot felul;

— Inchisorile preventive;

— Lovituri date rudelor şi amicilor opozanţilor;

— Reteveiul, adică aplicarea pe spete a constituţiuneï...

— Asmuţirea maniacilor şi epilepticilor, ca să dea iuruş prin opozanţi cu bîta... fie şi cu condee din cari curg bale veninoase ţise: *«opiniuni sincere»*.

* *
*

Pe la 1822—1828 lupta Domnieï contra opoziţiuneï e mare. Boerimea conspiră: *«Per-*

ruque blonde et collet noir». Şi în adevĕr conspiratorii contra luĭ Grigore Vodă Ghica îşĭ iaŭ ca semn de raliare modul cum îşĭ făceaŭ tunsoarea pĕruluĭ.

Intr'o bună dimineaţă Vodă observă, prin uliţile Bucureştilor âmblând, *feciorii de boerĭ* cu alt-felĭ de tundere de pĕr decât era moda. Pricepe Vodă că aşa ceva nu poate fi fără de explicaţiune şi decĭ dă pe dată următoarea poruncă :

«Io. Grigore Dim. Ghica Voevod».

«Cinstite şi credincios boerule al Domnieĭ mele, D-ta biv-vel clucere Costache Ralet, ispravnice al strĕinilor : flind-că între feciorii de boierĭ am vĕḑut pe unia cu aseměnare ca şi când ar fi *Ungureni, cu pĕrul capuluĭ lăsat dindărăt,* de aceea perierghie *(curiozitate)* avênd Domnia mea, ca să aflăm din ce ţĕră sunt veniţĭ ? cine şi cum chiamă pe fie-care, cu numele şi cinul sĕŭ poruncim, D-tale, ca pe câţĭ veĭ găsi întru acest feliu de aseměnare, precum maĭ sus ḑicem, pe toţĭ aceĭa făcêndu-ĭ catagrafie cu numele şi cinul lor, să-ĭ arĕţĭ Domnieĭ mele... — *(1826 febr. 7)*.

Ralet făcu maĭ mult decât o catagrafie : pre maĭ mulţĭ din aceĭ conspiratorĭ, îĭ aduse «*la prochimen*» cu promisiunĭ de tot feliul

şi într'o ḑi isbuti să aducă luĭ Grigore Vodă Ghica suviţele tunse de «*bună voie*» de la 28 de oposanţi. Bă maĭ tunse pre uniĭ şi fără de voia lor, cu cinste şi alaiŭ, prin Barbier-Başa al Curţeĭ Gospod.

Intr'altă ḑi Vodă ḑice luĭ Ralet: «Arhon Clucere, prea s'aŭ îmulţit rĕsvrătitoriĭ. Dînşiĭ poartă haine *a la franca*. Ian desbracă-ĭ şi fă-le rost cu anteree părintescĭ».

Vodă nu se mărgini la atâta, ci dete pitac (poruncă) domnesc oprind portul, care începuse a se introduce, de haine europenescĭ.

Dar opoziţiunea pârdalnică răsbia acum şi între slujbaşiĭ domnieĭ. Aşa Dumitrache Ciocârdie, al II-lea Vistier, era unul din ceĭ maĭ aprigĭ cârtitorĭ asupra domnieĭ. De cât Grigore Vodă Ghica dispunea de un mijloc pe care de sigur guvernele moderne regretă că nu'l maĭ aŭ: surghiunul la monăstirĭ. Iată pitacul domnesc prin care Domnitorul «*regularisesce*» pe boerul Dumitrache Ciocârdie:

«Fiind-că Dumitrache Ciocârdie, al 2-lea Vistier, din urmăririle sale se vede că nu înţelege nicĭ cele ce se socotesce, nicĭ cele ce vorbesce; de aceea, spre a se mîntui de această *uimire* întru care se află şi a'şĭ veni

în cunoscinţă, volnicim pe sluga domnieĭ mele... Ciohodar, ca luându'l de aicĭ să'l ducă surgun la monăstirea Cernica din judeţul Ilfov, unde poruncim, cuviosieĭ tale stariţe de la numita monăstire, să'l ţiĭ acolo în bună pază, de unde slobod să nu fie a eşi fără a doua poruncă a Domnieĭ mele, iar orînduitului mumbaşir (executor) să i se dea adeverinţă de primirea luĭ.

PECETEA GOSPOD.

contra semnat vel. Logofĕt.

1826, Aprilie 15. .

Monăstirile eraŭ Bastilia Domnilor noştri, dar câte odată Domnitorul se mărginea de a exila pe opozant la moşia acestuia. Aşa trămite în 1826 Octombrie, pe Nicolae Holteiu la moşia Vadastra (Romanaţĭ), pentru că se încongiură de atâta vreme aicĭ in poliţia Bucurescilor, supĕrând cu felurimĭ de pîrĭ ne-adevĕrate şi mincinoase... ca un obraznic neînţelegĕtor şi supĕrător liniştei...»

Mare pĕcat! Constituţiunea a lipsit pe guvernanţiĭ noştri moderni de asemenea mij-

loace eficace la astupare a gurei oposanţilor!

Dar încă ce înlesnitor mijloc mai avea la îndemână Grigore Vodă Ghica, de a face să tacă opoziţiunea ţărănească: suprima pe ţărani, trămiţêndu-i la groapa Ocnii!

COLOAREA ALBĂ

REZERVATĂ FAMILIEI DOMNESCI

Multe năsbutii pune istoria pe comptul Domnilor Fanarioţi. Să mai amintim una, de la începutul secolului acestuia.

Intre 1812—18 domnea la Bucuresci Ioan Gh. Caragea. Cunoscută este şi frumuseţea şi conduita Domniţei Ralu, una din fiicele lui Caragea.

Cunoscută este şi frumuseţea, dar şi desfrînata purtare a fiului al doilea al acestui domnitor, al lui Beizadea Costachi Caragea, cel care băgase groaza în toate casele boeresci, unde numai scia că se rĕsfaţă vre-o cucoană frumoasă.

Domniţa Ralu şi Beizade Costache îşi încadrau de preferinţă frumuseţea lor în haine de atlas alb. Ca tot-d'a-una, coloarea preferită la curte ajunse în 1816 coloarea la modă. Lipscanii nu pridideau să aducă din străinătate *atlazuri*, *ripsuri şi croazele albe.*

Poate că coloarea albă ajunsese coloarea favorită a ţileĭ şi prin împregiurarea restauraţiuneĭ regalităţeĭ în Franţa. Drapelul alb fâlfâia la Paris în urma intrăreĭ acolo a luĭ Ludovic al XVIII-lea şi frumoasele marquize şi contese arboraseră şi ele în costumul lor coloarea regalităţeĭ. La Bucurescĭ, unde triumful regalităţeĭ în Franţa este serbat ca un triumf al Rusieĭ, Caragea nu întârdie a se crede în drept şi el, în calitatea sa de Domnitor, de a decreta coloarea alba ca *faţă*, adică coloare reservată Domnitoruluĭ şi familieĭ sale. Cu bună seamă la aceasta a fost împins Caragea şi de solicitările Domniţeĭ Ralu şi a frumosuluĭ Beizadea Costache, cu care se întreceaŭ în haine de atlas alb, tinerile şi tinerĭĭ *evgheniştĭ*. Iată decretul prin care Caragea, la 12 Ianuarie 1817, ordonă, ca nimenĭ din boerime saŭ neguţitorime, să nu maĭ cuteze a purta haine cu *faţă albă*,

această față rezervând'o pentru Domnitor și familia sa:

«*Iw Ioan Caragea Vv. etc.*

«Cinstit și credincios boerule al Domniei mele, d-ta vel Post. fiind-că *atlazul și fețele albe*, de giubele i binișuri i de alte haine, ce se îmblănesc (fie măcar de ori-ce materie) este o *față* dată spre *purtare numai obrazelor cărora le vor fi încredințate Domnii și oblăduiri de noroade*, spre deosebire de către cei supuși ai lor; iată dar și Domnia mea le proprim cu totul de a nu le purta nimene altul atlasurile albe, însă întru nici un fel de haină. Iar din albe materii numai în giubele i binișuri i alte haine ce se îmblănesc, decât numai luminăția lor Beizadelele și Domnițele. De aceea și poruncim d-tale, să o faci cunoscută această poruncă a Domniei mele către obștea d-lor boerilor mari și mici, ca să fie următori întocmai de acum înainte, căci la ori cine se vor găsi purtând ast-fel de haină din cele de mai sus arătate, să *scie că se va rupe și se va sfărâma.* Care această poruncă spre a fi sciută și de către obștea neguțitorilor, s'au făcut osebit pitac al Domniei mele către d-lui Vel camaraș, spre

a o publicarisi prin starostea za neguţitorĭ. Tolco etc. [1]).

(Pecetea gpd). 1817 Ghen. 12.
VEL LOGOFĔT.

Acest decret nu împedică pe unele semeţe boeroaice, ale căror bărbaţĭ făceaŭ opositiune Domnitoruluĭ de a sfida pe Caragea, continând de a purta haine de coloarea oprită. Cu deosebire familia Filipescu, nu de mult intrată în luptă înverşunată contra luĭ Caragea, dă exemplu de nesupunere la decretul domnesc de sus. Frumoasa Vorniceasa Tarsiţa Filipescu cutează a trece chiar sub ferestrele palatuluĭ domnesc, mândru îmbrăcată într'un salup de atlas, alb, împlănit cu samur.

Domniţa Ralu denunţă fapta luĭ Caragea. Mare scandal la Curte!

Domnitorul înfuriat dă un noŭ pitac, la 21 Ianuar, anul 1817, în urmatoarea cuprindere:

«*Iw Ioan Caragea Vv. etc.*

«Cinstit şi credincios boerule Domnieĭ mele, d-ta vel Agă! După ce atâtea ţile sunt tre-

[1]) Originalul se află la Bibl. Urechiă din Galaţĭ.

cute de când după domnescile noastre pitace s'aŭ publicarisit aice în poliţie, pentru *atlasurile cele albe* de a nu fi volnic nimene să poarte nicĭ un fel de haină dîntr'această materie (bez Luminăţia lor Beizadelele şi Domniţele) şi nu rĕmâne nicĭ o îndoială, că şi cei mai proştĭ aŭ aflat până acum această poruncă a Domnieĭ mele şi aŭ înţeles, ne cum treapta boerească. Dintre carii numaĭ *Vorniceasa Tarsiţa Filipeasca* s'aŭ arĕtat *neghioabă, neînţelegĕtoare şi nebăgătoare de seamă* domnesceĭ noastre porunceĭ, în cât a îndrăsnit nu numaĭ a purta asupră-şĭ salup de atlas alb, ci încă a şi trece cu acest fel de haine, fără câtuşĭ de puţină sfială, pe la domneasca noastră Curte. De aceea dar, ca să'şĭ cunoască fiinţa şi să înţeleagă ce este porunca stăpânireĭ, iată cu străşnicie poruncim d-tale, ca atât d-ta însuţĭ să privigheziĭ, cât şi zapciĭ agiescĭ într'adins să orînduescĭ de a se înconjura prin poliţie şi veriĭ unde pe drum veĭ găsi, orĭ d-ta orĭ zapciĭ d-tale, pe această fără de ruşine şi fără de sfială femee, cu acel salup purtându-l, numaĭ decât luându-i-l din spinare şi fărămându-i-l bucăţĭ, să-l aducă aşa rupt înaintea domnieĭ mele».

(Pecetea gpd.) 1817 Ghen. 21
VEL LOGOFĔT.

Ce timpuri!

Păcat că nu am putut afla dacă cucoana Tarsiţa a mai cutezat să treacă cu caleasca deschisă prin podul Mogoşoaei, pe la Curtea Domnească, care venea în curtea actualului club al «Junimei«

(Din Tom. X al Istoriei Române.)

CU DE-A SILA LA BISERICA

Amintim unele din vechile obiceiurĭ ale ţĕreĭ cu privire la mergerea în ḑilele de sĕrbătorĭ la bisericĭ.

In ceĭ maĭ vechĭ secolĭ, nu numaĭ mergerea la biserică era o trebuinţă sufletească, dar biserica avea oare-cum drept de stăpânire asupra *poporuluĭ* sĕŭ. Pe când vorba *popor* îşĭ perduse semnificaţiunea şi era înlocuită cu vorbele *neam* seaŭ *norod*, singură biserica conservà în jurul sĕŭ un *popor*.

Fie-ce biserică disputa la alte bisericĭ poporul sĕŭ. Aşa, nu era permis unuĭ membru din poporul cutăreĭ bisericĭ, pe câţ timp locuia în jurisdicţiunea aceleia, să meargă la altă biserică.

Mitropolitul Atanasie al Moldoveĭ şi Sucevei arată domnitoruluĭ, că i s'a jăluit, în Ianuarie 1622, soborul monăstireĭ Nicoriţa, din Iaşi, ca nu maĭ vor poporanĭĭ să meargă

la acea biserică şi se duc la altele. Mitropolitul, cu învoirea Domnitoruluĭ, dă carte monăstireĭ Nicorița: «să fie tare şi puternică a'şĭ ţine *poporul* cât a fost şi maĭ dinainte vreme şi aceia poporanĭ să'şĭ ducă *prinoşenia* (darurile) lor la acea sf. biserică a luĭ Sf. Ioan-cel-noŭ, iar carĭ nu vor vrea să'şĭ ducă *prinoşenia* lor acolo, ci se vor duce la alte bisericĭ, monăstirea să aibă a'ĭ globi (amenda), cumu'ĭ *legea poporanilor;* iar de nu vor vrea nicĭ aşa, eĭ să fie *proclet* şi *triclet şi să fie opriţi de lege şi de biserică şi acel popă ce'ĭ va primi la biserică încă să fie proclet, iar de vor merge la biserică să fie blagosloviţi.*»

Va să ḑică deacă'ţĭ schimbaĭ biserica la care trebuia să mergĭ *cu de-a sila,* ca poporan al eĭ, pe dată eraĭ afurisit de nu'ţĭ maĭ putreḑea corpul în vecĭ. Dar deacă nu mergeaĭ nicĭ la biserica din poporul căreia făceaĭ parte? Vaĭ de sufletul tĕŭ!

Astă-ḑĭ mulţĭ afurisiţĭ am maĭ avea deacă s'ar prinde blăstemul mitropolituluĭ Atanasie, din timpul luĭ Ştefan Tomşa-Vodă, căcĭ, maĭ ales în Vinerea-mare, tineretul merge la *bisericĭ*, iar nu la *una biserică*... După ce tot anul calea bisericeĭ n'o maĭ sciŭ, acum 'şĭ fac din biserică o privelişte şi loc de întâl-

nire. Cel puţin merge lumea la oficiul divin al *Epitafului* pentru că frumosul sex nu lipsesce de acolo. Din biserică în biserică trece tineretul, ca prin nişte galerii ori pinacotece de fiinţe vii...

Bine şi aşa! Măcar de Paşce mai veḑi lume prin biserici.

In secolul trecut ţĕrănimea era dusă *cu de-a sila* la biserică. Ce ḑic în secolul trecut? Chiar în ḑilele mele de copilărie am vĕḑut funcţionând pe la biserici, în sate şi în târguşoare, în curţile lor, un jug, în care, pe timpul leturghiei, era pus ţĕranul saŭ têrgoveţul, carele a lipsit mai mult de o Duminică de la sf. rugăciuni. Puţin credinciosul era dus de forţa publică şi îngenuchiat înaintea jugului în care i se băga capul, avênd mânele legate îndărăt. In aşa poziţiune stătea tot timpul leturghiei.

Nu-i vorbă ţĕranul bogat, seaŭ numai cu oare-ce strînsură, scăpa lesne de jug, căci părintele preot p imind de la el *prinoase*, ḑicea: «*Fiule, să fii ertat de D-ḑeŭ!*»

Acum nu mai avem jug în curtea bisericilor şi nici prinoase nu mai duc la biserici decât babele şi câţi-va români, carî ţin la vechile noastre obiceiuri.

PRIMA BAIE IN BUCURESCI

In luna Aprilie 1900 s'aŭ împlinit 75 anĭ de la instalarea în Bucurescĭ a primuluĭ local de baie maĭ sistematică. Până atuncĭ Bucurescĭĭ n'avură de cât băĭ turcescĭ, adecă prin aer cald

Se scie atât de puţin istoria evoluţiuneĭ noastre culturale în toate direcţiunile, că am pune prinsoare cât de grea, că nu se vor găsi treĭ bĕtrânĭ în Bucurescĭ, carĭ să ne spună, din propria lor amintire, cele ce ne propunem să povestim aci, după documente.

In Martie 1825, Divanul domnesc al luĭ Gr. D. Ghica Vodă e poruncit de Domnitor, să cerceteze o petiţiune prezintantă de francezul Lagarde. Acesta cerea voie de a deschide un stabiliment de băĭ, cu un privilegiŭ de 20 de anĭ.

Cine n'ar rîde astaḑĭ primind o asemenea cerere de privilegiŭ pentru a stabili o baie

publică? La 1825 lucru se păru extraordinar până într'atâta, în cât Domnitorul instituí o comisiune de doctorí, carí să cerceteze deacă e nevoe de o asemenea baie în Bucurescí, de oare-ce pentru curăţirea oamenilor de *murdalic* sunt cele-l-alte băí turcescí.

Comisiunea e compusă din doctorií Filitis şi Arsaki, după recomandarea Divanuluí domnesc. Eí sunt însărcinaţí să cerceteze *de sunt asemenea băi, propuse de Lagarde, folositoare la sănătatea omenireí?* Ceí douí doctorí raportează Divanuluí la 2 Aprilie 1825, că aŭ cercetat propunerile luí Lagarde «şi aŭ luat pliroforie (informaţie), că acest fel de băí sunt trebuincioase şi folositoare la multe boale, maí ales că mulţí din bolnavĭ avênd trebuinţă de acest fel de băí şi neavênd mijloc a le face în casele lor, pot să se înlesnească cu urmarea aceasta.»

Divanul domnesc, la 8 Aprilie, intră cu raport la Domnitor şi propune, să se acorde luí Lagarde privilegiul aşeḑăreí în Bucurescí a unor băí, într'un local special, cu următoarele condiţiunĭ:

1) Stabilimentul va posede 10 camere de băí în bună stare «cu uşí şi ferestre bune, cu pălimarul lor şi cu câte un pat de scân-

duri pentru odihnă, cu o mescioară şi cu o oglindă cu cele trebuincioase pentru gătire şi cu două jgheaburi, cari jgheaburi aŭ să se păstreze curate şi adese se vor schimba».

2) Doritorii de baie să afle «după gust, apă caldă saŭ rece, prin şurupuri.

3) Ori ce fel de frumos mirositoare băi poate porunci cine-va şi a se face în căḑi, după cum se vor orîndui de doctori.

4) Intreprinḑătorul acestui stabiliment, Lagarde, dobêndesce monopol de 10 ani în loc de 20 cât cerea, în care timp «*să nu mai fie volnici alţii a mai deschide aici în poliţie acest fel de băi*».

Această anaforă către Vodă e semnată de marele Postelnic Mihalache Ghica şi boerii Iordache Golescu, Scarlat Grădişteanu, D. Bibescu, vestitul legist Nestor, mare logofĕt Ion Fălcoianu şi St. Bălăceanu. Domnitorul dă lui Lagarde hrisov întocmai.

Acest hrisov stîrnesce în Bucuresci, mai apoi, în Octombrie, o mare agitaţiune între propietarii de vechi băi orientale. Cu mare jalbă în proţap pleacă kir Stanciu, arendaşul băei de lângă casa Beiliculuĭ, adecă casa unde se găzduiaŭ musafirii turci, din strada actuală Şerban-Vodă, însoţiţi de toţi *frecători* baiaşi şi de două babe cari făceaŭ ace-

eaşi meserie pentru cocoane, spre curtea domnească. Lumea se ia după dênşii, aşa că d'alungul stradelor, grupul băiaşilor se înmulţesce, în cât când ajunge pe Podul-Mogoşoaeĭ, în dreptul caselor unde acum se află Legaţiunea rusească locul era iezit de lume nesciutoare adevĕrateĭ cauze a aglomeraţiuneĭ. Prăvăliaşiĭ închideaŭ răpede tărăbile; rĕspântiaşiĭ nu maĭ făceaŭ apel la bicele lor, ca să îndemne *delicat* lumea de a deschide drumul.

— O fi iar vre-o rĕsmeriţă, ţicea inginerul Freywald, care, prins în mulţime, căuta să-şĭ deschidă drum cu orĭ-ce preţ, către tovarăşul sĕŭ logofĕtul de Divan Dincu. Să ne dăm iute la o parte, că nu-ĭ a bine.

— Ba nu, *musiŭ* Freywald, rĕspunde Dincu nu-ĭ rĕsmeriţă ci sunt băiaşiĭ luĭ kir Stanciu şi de pe la alte băi carĭ merg la Vodă, să ceară desfiinţarea hrisovuluĭ dat de M. Sa franţuzuluĭ Lagarde, învoindu-l să facă şi el o baie nouă. D-ta, musiŭ, scii ce băĭ frumoase aŭ şi făcut.

Când băiaşii ajunseră la Curtea domnească M. Sa Gr. D. Ghica Vodă tocmaĭ auţind zgomotul din uliţă, privea la fereastră şi se mira de atâta lume, care se grămădise, unii

venind despre Zlătarĭ şi alţiĭ despre hanul luĭ Filaret (aḑi Teatrul Naţional).

— Căminare Trăsnea, strigă Vodă credinciosuluĭ sĕŭ, care la o masă de nuc cu postav verde pentru joc de cărţi, numĕra galbenii primiţi de la cumpărătorul vămilor, ca să 'i dea în primirea M. Sale; Căminare, ian veḑi ce vrea mulţimea îngrămădită în uliţă. Uite, este unul cu o jalbă în proţap.

Căminarul Trăsnea se închină adânc şi eşi ca să împlinească porunca luĭ Vodă.

— Iar o fi vr'o pornire duşmănească a boerilor hainĭ, carĭ nu se maĭ întorc în ţeară din Ardeal, se gândi Vodă, învîrtind cu agitaţie mătăniile de chihlimbar.

Căminarul Trăsnea reveni însoţit de kir Stanciu. Acesta, cum vĕḑu pe Vodă, se aruncă la picioarele luĭ, sărutându-ĭ poalele anteriuluĭ.

— E Stanciu de la baia turcească, ḑise Trăsnea. Insoţit de oamenii sĕĭ, a venit să se jăluească cu lacrimĭ la M. Ta.

— Citesce, Căminare, jalba.

Trăsnea o ceti. Se jăluia Stanciu, că el şi băiaşiĭ sĕĭ, carĭ aŭ avut cinstea să îmbăieze pe toate paşalele turcescĭ din vremea rĕsmăriţeĭ până chiar şi pe M. Sa Vodă, când era numaĭ boer şi pe toată boerimea

din protipendada, acum aŭ să ajungă să cerşească pânea de toate ḑilele, pentru că un păgân de franţuz a căpătat voie de la M. S. să facă aşeḑare de baie, ca la *Viana*, cu odăĭ deosebite pentru muşteriĭ, cu paturĭ şi oglinḑĭ şi aŭ adus din ţeara ungurească 10 băiaşe tinere, parcă ar fi să meargă la baie numaĭ cucoaŋe tinere şi s'a svonit în toţi Bucureşcii, că de acum înainte la baia turcească nu maĭ aŭ ce căuta boeriĭ şi maĭ ales feciorii de boerĭ. Adică ce? Unguroaicele cele tinere ale luĭ *musiu* Lagarde vor fi maĭ pricepute de cât băiaşele mele, orĭ săpunul meŭ cu miros de odogacĭ şi de trandafir, spală maĭ puţin bine de cât ăl franţuzesc, făcut din seŭ de câne?

Şi tot aşa şi tot aşa o jalbă scrisă pe 4 feţe, pe hârtie *tricapelă* de un meşter calemgiŭ (scriitor).

Vodă, după ce ascultă cu răbdare citirea jalbeĭ, porunci Căminariuluĭ Trăsnea să *buirdisească* hotărîrea M. Sale pe jalbă către d-luĭ Mare Logofĕt, să cerceteze cursul pricineĭ şi să-ĭ aducă anafora (raport). Vodă adăogă cu propria luĭ mână în rezoluţiunea către marele logofĕt Nestor: «ca să nu se pricinuiască nicĭ o *zăticnire* la cele-l-alte băĭ din Bucureşcĭ, unde merg oamenii de se

spală de murdalic, baia luĭ musiu Lagarde să fie numaĭ pentru bolnavĭ.

După ce Trăsnea puse pecetea roşie sub resoluţiune, M. Sa o dete luĭ Stanciŭ ḑicêndu-ĭ :

Mergĭ cu hârtia la boerul mare Logofĕt şi n'avea grijă, sunt în Bucurescĭ destuĭ boerĭ marĭ, ca să aĭ muşterii şi d-ta şi Lagarde şi încă orĭ câte băĭ turcescĭ maĭ sunt. Şi apoĭ Lagarde nu are voie să dea băĭ de cât la bolnavĭ.

— Să trăescĭ, Măria Ta, fie mila Măriei Tale, peste noĭ, vechiĭ băiaşĭ, ḑise Stanciu sărutând din noŭ poala anteriuluĭ luĭ Vodă şi eşi fără să înţeleagă că nu câştigase nimic cu jalba în proţap.

In adevĕr, Lagarde rĕmase cu hrisovul în buzunar şi cu cele 10 băiaşe unguroaice gata la *slujba* protipendadeĭ, iar kir Stanciu vĕḑu ḑiua când la baia luĭ turcească avea să nu maĭ vină decât de Paşce şi Crăciun, ceĭ carĭ nu maĭ găseaŭ loc în cele 10 odăĭ ale luĭ Lagarde.

Iată, mi se pare, o curioasă pagină din istoria higieneĭ publice bucurescene.

PRIMUL „HAINE-VECHI"

DIN BUCUREȘCI

Cine și-ar putea închipui, că primul «Haine vechi», adică individ care preface în *noui* hainele vechi, s'a arătat în București acum 70 de ani trecuți și că acel industriaș, de felul său, n'a fost un evreu, ci un român?

Acesta era un *Toader Sin Mămăligă.*

Numai fiind-că nimeni nu e profet în țeara lui, Toader, fiul lui Mămăligă, ca să isbutească în întreprinderea sa industrială și comercială, își schimbă numele de familie: în loc de Toader *Sin*, adică fiul lui Mămăligă își ḑise Toader *Mamaligioglu*, care acelaș lucru însemnează, căci vorba «*Oglu*» *fiu* va să ḑică.

Odată *înnobilit* așa, jupân Toader merge la M. S. Vodă Grigore D. Ghica, de curênd numit Domn al țerei românești, după

căderea revoluţiuneĭ nemuritorulŭĭ Tudor Vladimirescu şi'ĭ dă o jalbă scrisă pe hârtie albă *tricapelă* de un meşter calemgiŭ [1]) din *Departamentul-de-opt*[2]).

— Ce vreĭ? întrebă Vodă, primind în audienţă pe Toader Mămăligă.

— Păĭ, Măria Ta, ce să vreaŭ? Am fost, ca mulţĭ alţĭ românĭ doritorĭ de a scăpa ţeara de grecĭ, amestecat în rĕzmeriţa trecută şi după uciderea Domnuluĭ Tudor, m'am bejenărit peste munţĭ în Ardeal şi de acolo am ămblat prin Europa, de am învĕţat pe la vestite fabricĭ un meşteşug noŭ, cu care să'mĭ câştig pânea de toate ḑilele.

— Ce meşteşug?

— Am învĕţât să prefac postavurile cele vechĭ în postavurĭ nouĭ. Şciŭ să prefac *hainele vechĭ* de ţi se par tocmaĭ haine nouĭ, fie ele de postav orĭ de *pambriurĭ*, *şaliurĭ*, *şofurĭ*, caşmirurĭ, buhururĭ şi orĭ-ce alte felurĭ de materiĭ. Toate le spăl, le curăţ de pete, le văpsesc cu meşteşug.

Cu multă seriozitate, Vodă Ghica pune la încercare pe Toader sin Mămăligă, dându-ĭ

---

[1]) Scriitor de calem la o direcţiune administrativă.

[2]) *Departamentul de opt* era o specie de curte apelativă. Eraŭ în Bucurescĭ doŭĕ curţĭ apelative şi una penală *(criminalion)*.

o giubea de postav s'o facă nouă. Era tocmaĭ giubeaua cu care Măria Sa călĕtorise de la Constantinopol la Bucurescĭ şi de!.. ca haina de drum lung, era rĕŭ ponosită, mototolită şi păstrase suveniriĭ de la multe feluriĭ de bucate cariĭ, pe la conace, restauraseră puterile Voevoduluĭ român.

Incercarea isbuti.

— Vedeţi, boeriĭ d-voastră, — ḑice Vodă marilor boeriĭ adunaţi la Divan, — giubeaua asta? Aşa 'i că vi se pare nouă?

— Nouă, Măria Ta, frumoasă de tot...

— Şi cu toate astea, — continuă Vodă, — e o giubea veche, ce eram hotărît s'o daŭ credinciosuluĭ meŭ Trăsnea să facă din ea fermenele pentru copiiĭ luĭ...

Şi Ghica Vodă arĕtă boerilor mariĭ cum gĭubeaua a fost reînnoită prin meşteşugul cel noŭ al luĭ Toader Mămăligioglu.

— Auḑĭ minune! — exclamară boeriĭ.

Toader e chiămat pe dată la Curte, unde se ţinea Divanul. El este lăudat şi boerul Nestor, cel maĭ mare legist din acel timp, îl îndeamnă să introducă în patrie acel noŭ meşteşug «*spre podoaba ţĕreĭ şi binele neamuluĭ românesc*».

— Bucuros, rĕspunde Toader. Tocmaĭ aceasta am cerut eŭ la M. S. Vodă prin jalba

mea. De cât, ca să aşeḑ o «*kerhanea*» (fabrică), îmĭ trebue să fac cheltuială. Apoĭ de cheltuială nu mĕ daŭ în lăturĭ, numaĭ deacă înaltul Divan va cere Măriei Sale să'mĭ dea *monopolul* kerhaneleĭ pe 15 anĭ, ca să'mĭ scot cheltuiala...

Monopol de 15 anĭ pentru rennoirea hainelor vechĭ!

Aşa-ĭ că rîdem adĭ citind aceste informaţiunĭ? Divanul şi M. S. Vodă Ghică nu rîseră, ba desbătură cererea luĭ Toader maĭ multe ḑile serios.

— Numaĭ de n'ar jicni monopolul acesta dreptăţile boiangiilor, observă tot *pravilistul* Nestor, că de, la urma urmeĭ, jupân Toader înnoesce haina veche *boind-o* în alte feţe...

Divanul conveni, că noul meşteşug al luĭ Toader nu încalcă drepturile *boiangiilor*, căcĭ Toader nu are a văpsi mătăsurĭ, ci numaĭ stofe de lână.

— Şi nicĭ nu aduce pagubă la *minghineaua* dată ca monopol de văpsirĭ marĭ, în favoarea *Bisericeĭ-dintr'o ḑi*, de chiar Vodă Ghica.

Mamaligioglu câştigă causa la Divanul Domnesc şi la Vodă, cu o singură condiţiune, să aplice la fabrica sa *ḑece copiĭ de*

români, ca să-i învețe meșteșugul și să-i scoață ceracĭ în cei 15 anĭ aĭ monopolului.

Mare caz face Vodă de acest noŭ meșteșug în preambulul hrisovuluĭ ce dă luĭ Toader Mamaligioglu. Când citeșcĭ rîndurile emfatice din fruntea acestuĭ act, ți se pare că o să fie vorba de cea maĭ mare industrie cu care Domnia dota țéra românească...

Și era vorba numaĭ de primul *Haine vechĭ'*

O RĔSVRATIRE TĔRANEASCĂ

SUB

GR. D. GHICA-VODĂ

Revoluţiunea luĭ Tudor Vladimirescu, de la 1821, a înscris pe drapelul eĭ şi chestiunea ţĕrănească: desfiinţarea clăceĭ, a *pontuluĭ*, cum se maĭ ḑicea pe atunciĭ, şi uşurarea birurilor.

Venind la tron în 1822 Grigore D. Ghica-Vodă, ca Domn român, ţĕraniĭ aşteptaŭ o eră nouă în acel sens, că se vor realiza cele promise de Tudor.

Şi în adevĕr, noul Domn român se simţi obligat, maĭ ales vĕḑênd cum boerimea conspiră mereŭ contra luĭ, să-şĭ apropie cât maĭ mult ţĕrănimea. Cu acest scop el se adresă mareluĭ Divan al ţĕreĭ, compus din boerĭ *halea* (în activitate) şi *paiale* (foştĭ) şi le ceru desfiinţarea clăceĭ.

Divanul se opuse mereŭ, chiar când Ghica Vodă isbuti să capete de la Poarta otomană un firman în sensul desființăreĭ Pontuluĭ.

Dar opoziţiunea boerimeĭ nu făcu decât să aţîţe şi maĭ rĕŭ ţĕrănimea, maĭ ales peste Olt. Şi atunci numeroase sate refuzară a face claca şi a da *adeturile*, cum se ziceaŭ, adecă a da proprietarilor moşiilor veniturile şi slujba ce, după *Ponturĭ*, eraŭ obligaţi să le dea.

Dar o manifestare maĭ zgomotoasă a mişcăreĭ ţĕrănescĭ fu acea de sub căpetenia luĭ Simion, fidelul căpitan de panduri al luĭ Tudor.

Căpitanul Simion era născut, ca şi Tudor, în Oltenia şi anume la Cerneţi. Aceleaşi aspiraţiunĭ provenite din aceleaşi nevoĭ, ce înarmară braţele pandurilor olteni încă de la 1815, apropiaseră pe Simion de Tudor.

Când Vladimirescu căḑu victima mişeilor eteriştĭ, Simîon isbuti să scape în Ardeal, la Braşov. Aci stătu până după instalarea uneĭ domniĭ pămîntene, a luĭ Grigore D. Ghica.

Acum Simion şi cei de o credinţă cu el aşteptară să vadă pe Domnitorul pământean inaugurând era cea nouă promisă, cu desfiinţarea clăceĭ.

Dar această eră nouă nu mai venea.

Boerimea din Braşov, neamică lui Gr. Ghica, asmuţia ţilnic pe Simion şi ai lui contra lui Vodă, căutând a'l convinge că de geaba aşteaptă de la noul Domnitor dreptate pentru ţărani. Ba unii din boeri nu se deteră în lături de a înlesni lui Simion ceva bani. Voiaŭ aceia să turbure Domnia, în speranţă că aşa vor rĕsturna pe Domnul lor neplăcut.

In ţeară, şi mai ales în Oltenia, agitarea ţĕrănimei era tot mai mare. Neresolvirea cestiunei clăcei, urmată de greli pedepse: bătaie prin tîrguri, aruncare la ocne a ţĕranilor mai îndrăsneţi, pregătise terenul unei noue mişcări. Simion creţu momentul sosit. El înjghebă o ceată de rĕsvrătiţi, la hotarele ţĕrei, în Banatul Timişoarei, şi de odată ţîşni cu ea în ţeară pe la Ruşava. Primele sciri sosite la curtea lui Grigore D. Ghica vorbeaŭ de această ceată ca de o bandă de hoţi. Asemenea sciri le desminţi imediat o proclamaţiune a lui Simion. — «N'am venit să prădăm la drumul mare, ţicea Simion, nici la tîrg, nici la sate, cî să cerem la M. S. Vodă dreptate pentru noi, ţĕranii».

Olac după olac (curier) sosea de la ispravnicii de peste Olt, aducênd sciri lui Gr.

Ghica, care de care mai exagerate. Ba că Simion a izbutit să ridice în picioare mii și mii de țărani, ba că poterile trimise în contra răsculaților s'au înfrățit cu ei. Altele, de la ispravnicul de Mehedinți, Glogoveanu, erau mai liniștitoare pentru Domnitor. In adevĕr, Glogoveanu izbutise să taie comunicațiunea între cetele lui Simion și satele, cari, la apelul lui, cercau să se adune, să meargă spre a se împreuna cu Simion. In fruntea unor poteri de 200 de oșteni, Glogoveanu prididesce a eși înaintea lui Simion, care ajunsese cu ai sĕi la apa Motrului.

* *
*

— Prins-am limbă că Glogoveanu este pe aproape de tabăra noastră, ḑice Simion, la capitanii tovarășĭ cu el. Ce ne facem? Ne batem cu el, ori ne îndărăptăm, până ce vor sosi țĕranii cari îi așteptăm să vină?

— Să ne batem, răspunde căpitan Crîstea.

— Suntem însă prea puțini, întîmpină Ghiță, alt căpitan.

Un bucium al santineleĭ, pusă de Simion pe o movilă de peste Motru, vesti, că nu mai era timp de sfat, ci de rĕzboiŭ. Glogoveanu

sosea în goana cailor, cu ceĭ 200 de oşteni aĭ luĭ.

Peste douĕ-treĭ minute lupta se încinse, aprigă, înduşmănită. Glogoveanu, era un brav. In not trecură Motrul poteraşiĭ luĭ cu el în frunte.

Dar viteaz era şi Simion. Acesta prin o mişcare răpede, trecu, la rîndul sĕŭ, Motrul cu o parte din pandurii sĕĭ, pe când pe Ghiţă şi pe Cristea îl lăsase ţinênd pept luĭ Glogoveanu.

Acesta se vĕḑu împrejurat ast-fel, pe dindărăt.

În mijlocul vălmăşaguluĭ lupteĭ, Simion se găsi faţă în faţă cu un oştean din ceata luĭ Glogoveanu. Simion se răpede cu iataganul asupra luĭ.

— Nu da, Simioane, sunt eŭ Strâmbeanu.

— Tu, Strâmbene?

Strâmbeanu era un vechiŭ şi bun prieten al luĭ Simion. Căpitanul rĕsculaţilor lasă să-ĭ cadă în sec lovitura de paloş şi dând mâna cu Strâmbeanu:

— Tu, Strâmbene, impotriva oamenilor luĭ Tudor?

— Nu, Simioane, ci vin să vă scap. Voĭ sunteţi o mână de oameni. De geaba aşteptaţi să vĕ vină ţĕrănimea. Glogoveanu a

oprit'o în cale. Deacă vĕ mai împotriviţi, sunteţi perduţi.

Dar pe când asemenea dialog răpede se schimba pe malul stâng al Motrului, la picioarele movilei, Ghiţă şi Cristea rĕsbiseră cu mâna lor de voinici, pe ai lui Glogoveanu. Acesta crede prudent, mai ales când lovituri de puscĭ de pe la spate îĭ spuneaŭ că este înconjurat, să se retragă din luptă, retrecênd Motrul ceva mai în sus.

Simion vĕdênd această mişcare retrecu şi el Motrul, lăsând rĕmas bun lui Strâmbeanu.

* *
*

Intr'o clipă Simion îşi dete seamă de situaţiunea micei sale trupe. El o opri de a urmări pe Glogoveanu.

— Staţi, copiĭ... Lăsaţi-i să fugă... Iar noi, colo, la monăstirea Topolniţa! Să ne adăpostim între ziduri până ce ţeara isbutesce să vină cu noi.

Şi Simion în fruntea cetelor sale, îĭ conduce la monăstire, în carĭ intraţi, porţile grele de stejar se închid cu zgomot îndărătul lor.

Glogoveanu, oprit pe malul Motrului, se mulţămi să taie capetele la doi din ceata lui Simion, carĭ căduseră în luptă şi le porni

cu un olac la Bucuresci, raportând că a bătut vitejesce ceata lui Simion.

Domnitorul ordonă, să se pună cele două capete pe poarta temniţei.

Glogoveanu merge apoi de împresoară mănăstirea.

— Sunt ai mei, ḑice Ispravnicul către Strâmbeanu. N'aŭ în mănăstire merinde nici pentru o săptămână, ba nici apă, că am tăiat olanele prin cari se bagă apă în curtea mănăstirei.

Grăia adevĕrat boerul Glogoveanu.

Ḑi şi noapte Simion şi ai lui stătură la meterezele zidului mănăstirei, creḑênd că vor fi atacaţi de Glogoveanu. Acesta însă nu strică nici o încărcătură de iarbă de puşcă, căci scia bine, că o să fie siliţi ceĭ închişi în mănăstire, să se predea, din cauza lipseĭ de proviziuni şi mai ales din lipsa de apă.

Cât se mai găsi prin beciurile mănăstirei un strop de vin şi cât mai putură da călugării ceteĭ lui Simion mămăligă goală, asediaţii ţinură pept împresurătorilor.

Veni însă ḑiua când nu se mai găsiră în hambar nici o mână de făină...

Atunci Ghiţă şi Cristea merg la căpitanul Simion:

— Căpitane, nu mai putem urma împotrivirea... Să ne predăm.

Simion ridică steag alb pe poarta mănăstirei.

Strâmbeanu ceru luĭ Glogoveanu să meargă el să parlamenteze cu ceĭ din mănăstire.

— Ne supunem de voie bună, Strâmbene ḑise Simion, dar cu o tocmeală: să ne dea ispravnicul, mie şi tovarăşuluĭ Ghiţă Olteanu teşcherea ca să ne ducem nevătămaţĭ la M. Sa Vodă, la Bucurescĭ. O să-ĭ dovedim noĭ, că nu împotriva M. Sale facem resmeriţă, ci cerem numaĭ uşurare de birurĭ pentru bietul norod şi scăderea clăceĭ. Când o afla Vodă cele ce scim noĭ că fac boierii din Ardeal împotriva M. Sale, numaĭ ce-ĭ vedea prietene Strâmbene, că în loc de pedeapsă, el o să ne dea răsplătire frumoasă.

Cât auḑi Glogoveanu vorbele căpitanuluĭ, le vesti cu olac Caimacamuluĭ Craioveĭ, care era tocmaĭ fratele luĭ Vodă, Alecu Ghica. Acesta porunci luĭ Glogoveanu, să se facă după dorinţa luĭ Simion. De cât Simion nu primi să se depărteze din mănăstire până ce Glogoveanu nu primi să dea ca *ostatic* celor din mănăstire pe însuşĭ Strâmbeanu, ca nu cum-va, în lipsa celor douĭ şefĭ, să atace ispravnicul pe ceĭ din mănăstire. Ba încă silit fu Glogoveanu să îngăḑue aproviziona-

rea monăstirei pe câte-va ḑile, cu merinde şi cu apă.

— Cristeo, ḑise Simion, înainte de plecare spre Bucurescĭ, iacă boerul Strâmbeanu amanet dat nouă de ispravnic. Veḑĭ de el, să nu i se facă nicĭ o supĕrare; e prietenul meŭ... Dar orĭ-cât mi-e el de scump, vĕ daŭ capul luĭ, deacă Glogoveanu nu se ţine de cuvînt şi năvălesce asupra monăstireĭ.

Cristea rĕmase în locul luĭ Simion.

Simion şi Ghiţă Olteanu sosiră cu caĭ de olac de la monăstirea Topolniţa, la Bucurescĭ. Eĭ trasară de-a dreptul la poarta Curţeĭ Domnescĭ. Pe dată ce Vodă fu înscĭinţat de sosirea celor douĭ căpitanĭ ai rĕscoaleĭ din Mehedinţĭ, el ordonă să nu fie primiţĭ şi să nu fie aduşĭ înaintea luĭ, ci Armaşul mare să-ĭ arunce în temniţă şi să fie ţinuţĭ în tainiţă, ca nimenĭ să nu-ĭ vadă şi cu nimenĭ să nu grăiască.

— Dar nu ne-a fost aşa vorba ! boerilor, protestă Simion când armăşeiĭ îĭ duceaŭ la puşcărie. Duceţi-ne la Vodă... Avem să-ĭ arĕtăm noĭ cine sunt duşmaniĭ Mărieĭ Sale...

* *
*

Şi nu numaĭ că Vodă, rĕŭ sfătuit de prie-

teni tainici ai boerilor din Brașov, nu ascultă pe cei doui capitani, ci încă cu olac trămise porunca lui Glogoveanu, să nu mai îngădue aprovisionarea monăstirei Topolnița și, prin foame, să aducă la supunere ceata lui Simion.

— Moarte, moarte lui Strâmbeanu! strigară pandurii și țeranii rămași cu Cristea, când vĕdură că Glogoveanu nu mai da voie de băgare de merinde la monăstire. Moarte trădătorilor!

— Aveți dreptate, fraților, strigă Strâmbeanu, dar eŭ nu sunt vinovat... Faceți cu mine ce voiți.

Cristea se puse în fața lui Strâmbeanu, când unii din cetași înaintară spre el cu amenințare:

— Omoriți-mĕ și pe mine! Boerul Strâmbeanu e nevinovat!

Când străbătu la monăstire scirea, că cei doi căpitani fuseseră aruncați în temniță, exasperarea, furia, fură la culme.

— Să murim cu toții!.. La luptă!.. Trădătorul să peară!..

Numai așa strigăte împlură monăstirea.

* *
*

Strâmbeanu era indignat de făptuirea de la Bucuresci.

— Deacă aşa li-i vorba, ḑise el luĭ Cristea; deacă aşa li-e cinstea, trebue să le arĕtăm şi noĭ că nu dormim... Căpitan Cristea te simţi în stare să-ţi jertfesci viaţa, ca să scăpăm pe cetaşiĭ d-tale?

— Da boerule, da! din tot sufletul ḑic da!

— Apoĭ bine, pune steagul alb pe poartă. Când va veni om de la Glogoveanu, lasă-mĕ să ies pe poartă... Vino cu mine... Nu te îndoi de mine, sunt om cinstit şi prietenul luĭ Simion... Cât voiŭ eşi eŭ pe poartă, d-ta să parĭ că fugĭ după mine să mĕ prinḑĭ iar cetaşiĭ d tale să iasă pe poarta despre apus, care dă spre pădure... Şi ca să nu piardă vreme, să iasă cum vor auḑi sunând trâmbiţaşiĭ luĭ Glogoveanu.

— Dar bine, boerule, şi în pădure, dincolo de poarta de la apus, sunt înşiraţi poteraşi de aĭ Glogoveanuluĭ.

— Jumĕtate de oră după ce vor fi dat trâmbiţaşiĭ semnul, nu va maĭ fi niciun poteraş într'acea parte.

Cristea se supuse. Ca să creaḑă Glogoveanul că asediaţiĭ fac o eşire pe poarta pe unde eşea Strâmbeanu urmărit de Cristea, acesta puse douĭ-treĭ panduriĭ de aĭ luĭ să

dea din puscĭ la poartă, până ce vor suna trâmbiţele Glogoveanuluĭ. Cu această stratagemă, ispravnicul încredinţat şi de Strâmbeanu, că asediaţiĭ daŭ năvală la poarta pe unde venise el, chiamă prin trâmbiţaşĭ pe toţĭ aĭ luĭ în această parte a monăstireĭ. Cristea este prins de oamenii luĭ Glogoveanu, pe carĭ Strâmbeanu îĭ împedică de a'l ucide.

O clipă după aceasta, în monăstire nu maĭ era nicĭ un om de aĭ luĭ Simion. Când Glogoveanu prinse de veste, eĭ eraŭ departe. Poteraşiĭ totuşi îĭ urmăriră... Douĭ dintre rebelĭ cădură morţi. Alte douĕ capete înfipte în poarta temniţeĭ din Bucurescĭ!

— Mĭ-aŭ scăpat din mânĭ buntuşniciĭ! esclamă Glogoveanu, frângêndu-şĭ mânele de necaz. Dar se gândi şi el:

— Apoĭ cinstit lucru e şi purtarea luĭ Vodă la Bucurescĭ cu Simion şi cu Ghiţă?..

Rebeliĭ scăpară în Ardeal.

Cristea însă fu trimis şi el la Bucurescĭ.

Aci fu şi el aruncat în o tainiţă din puşcărie, unde aşteptaŭ judecata tovarăşiĭ luĭ Simion şi Ghiţă Olteanul.

* *
*

Era ḑi de obor la capĕtul Podului Târ-

gului de afară. De cu seară mai mulţi ridicaŭ în câmp trei clădirĭ de bârne...

— Ce-o fi lucrând meşterii? se întrebaŭ ţĕranii adunaţi la tîrg.

— Ce să fie? oameni buni, ḑise cârciumarul din colţ, bătând cu zgomot cleştele cu care invêrtea pe cărbuni *mititei* şi *fleici*; ce să fie? Că doar nu o fi durând scrânciob, ca de Paşci... Ia nisce spânzurătorĭ.

— Spânzurătorĭ? Da pentru cine?

— Păĭ nu sciŭ ḑĕŭ... cică pentru butuşnicii de la Topolniţa.

In adevĕr, în acea ḑi, cu mare alaiŭ aduşi, căpitanii Simion, Ghiţă Olteanul şi Cristea fură spânzuraţi, în mijlocul oborului plin de oameni.

— Mor nevinovat! strigă Cristea, când, pe el mai întêiŭ îl urcară pe scaunul fatal.

— Să murim ca bărbaţi Cristeo, strigă Simion... Nevinovaţi, sângele nostru pe capul celor carĭ nu aŭ îngăduit luĭ Vodă să asculte măcar o vorbă de la noĭ...

Peste cinci minute trei cadavre atârnaŭ, bătute de vînt... Ţĕranii — pentru dreptatea cărora luptând, muriseră aceştia, treceaŭ pe dinaintea lor, făcêndu-şĭ cruce şi ḑicênd în taină:

— Dumneḑeŭ să-i erte!

PRIMA BERERIE IN BUCURESCI

Cine din astă-ḑi numeroşii adoratorĭ aĭ lui Gambrinus scie de când *Bucurescii* s'aŭ *bucurat* de introducerea blondului lichid, care curge gârlă de câţi-va anĭ pe gâtlejele însetate ale Românilor, fără distincţiune de partidă politică?

Theistul[1]) raportează creaţiunea firuluĭ de iarbă ca şi a Bucegilor mânelor luĭ Dumneḑeŭ.

Atheistul, întâmplăreĭ, saŭ nu maĭ şciŭ căreĭ combinaţiunĭ a materieĭ.

Blonda bĕutură n'a adus'o în Bucurescĭ nicĭ D-ḑeŭ, nicĭ *Gambrinus* cel zugrăvit în strada Câmpineanu, ci un necunoscut neamţ, cu numele de *Iohan*.

Cu o bună porţie de *cuarghel* înainte, în mâna stângă luând cornul sărat, în formă

[1]) Creḑĕtorul în Dumneḑeŭ.

de iatagan, clienţii lui Gambrinus vor putea citi mai jos scurta istorie a introducerei berei în Bucuresci.

Era pe la 1811. Muscalii ocupaŭ principatele de la 1806. Intr'o Duminecă noapte din luna lui Maiŭ, rĕspântiaşul (guardistul) din colţul de la hanul lui Filaret (acum Teatrul Naţional) găsesce căduţi lângă cişmeaua de la Sărindar, doui *prapurcici* (ofiţeri) ruseşci.

— *Cito-tacoi?* Ce-i asta? exclamă rĕspêntiaşul.

Se convinse el îndată ce era: doui ofiţeri beţi turtă.

— Aţi bĕut multă *votchi*, gospodin, ḑice omul Agiei (poliţiei).

— *Niet votchi, piva!* Nu rachiŭ, ci bere! ḑise unul din ofiţeri pe care'l ajuta rĕspântiaşul să se ridice în picioare.

— Auḑi colo, să se îmbete cu bĕutura a nouă de la Iohan neamţu! gândi rĕspântiaşul. Cu votchi, da, mai înţeleg, dar cu zeama neamţului! Mare, gustul *filonichie* nu are!

— *Te vĕd! te vĕd!* strigă rĕspântiaşul după cum era dator să strige în timpul nopţei, ca să se sperie hoţii, rezemând şi pe al douilea muscal de cişmea, de care sprijinise şi pe cel-d'întêiŭ. *Te vĕd! Te vĕd!*

Va fi auḑit ori nu vre-un pungaș strigarea rĕspântiașului, nu sciŭ, dar ea ajunse la urechea strajeĭ agiescĭ, care întâlnindu-se cu cea spătărească [1]) intraseră în cârciuma din colț, ca să se cinstească cu câte o *votchi rusească*. Nu poate bietul străjar toată noaptea să cutreiere podurile orașului nemâncat și maĭ cu seamă nebăut.

Cât auḑi straja agiască, că în semtul (circumscripția) Agieĭ strigă un respântiaș, dă busta din cârciumă afară (ocaziune bună de a nu plăti consumația!) și aleargă la cișmeaua de la Sărindar. Aci muscaliĭ înjuraŭ bolborosind, iar bietul rĕspântiaș punea umĕrul când la unul când la altul ca să-i oprească de a cădea cu nasul în noroiŭ.

Noroc că veni straja de putu scăpa rĕspântiașul. Ceĭ doĭ muscaliĭ fură duși în părângă de stráją la *obahta* (corp de gardă) ostășească, iar rĕspântiașul mormăi între dinți: — mĕ, ce drac de *pivă* o fi și aia? Și ca să-și dea seamă, ca om luminat, de cele ce nu le scia, intră și el la musiu Iohan neamțu, in hanul luĭ Filaret. Aci i se servi obișnuitul cuarghel...

---

[1]) Străjile eraŭ împărțite în «agiască», care ămbla numaĭ în centrul orașuluĭ, și «*spătărească*», cea care cutreera mahalalele.

— Ia-l musiu Iohan, că prea miroase: strigă rĕspântiaşul, repeḑindu-se la halba de bere.

— Maĭ dă una, musiu!

Care va să ḑică, istoricesce vorbind, după metoadele cele maĭ nouĭ europenescĭ, ca şi după cele vechĭ şi rĕsuflate, se vindea *bere* la Bucurescĭ în timpul ocupaţiuneĭ muscălescĭ de la 1806—1812. Primul introducĕtor al bereĭ a fost *musiu Iohan Neamţu* Eŭ, om de şcoală veche, n'am putut da de numele de familie al primuluĭ berar bucurescean; să speràm că iştoricii moderni, carĭ îţĭ sciŭ spune numele vizitiuluĭ luĭ Moise când a eşit din pământul Egipetuluĭ şi numĕrul puricilor câţi a prins pe gâtul câţeleĭ sale Madame Putifar, marea admiratoare a jupânuluĭ *Iosif*, nu vor întârḑia să descopere, să lumineze acest punct rĕmas întunecat din cauza ignoranţeĭ mele.

Până atuncĭ să vĕ maĭ spun numaĭ, că rĕspântiaşul nostru nu maĭ trecu la al treilea pahar.

— Destul, jupâne, că prea îmĭ face pe la inimă (pântece) bĕutura d-tale: ior, ior, ior!

— Adevĕrat? întrerumpe un client de lângă rĕspântiaş; mie îmĭ face ga, ga, ga!

— Proastă băutură, musiu Neamțu! adaogă al treilea musafir.

După eșirea muscalilor din țeară, în urma păcei de la Bucurescĭ din 1812, Iohan Neamțu duse luĭ Vodă Caragea 12 sticle de bere.

— Să guștĭ, Măria Ta, din această băutură și veĭ vedea cât e de minunată, ḑise Iohan Neamțu depunênd ploconul sĕŭ pe masa luĭ Vodă.

Marele paharnic, urmat de al douilea paharnic, serviră licoarea spumegândă în cupe de argint tuturor celor de față.

— Fuĭ! ce amară e! ḑice frumoasa domniță Raluca.

— Face spume ca Tănase epilepticu, ḑise rîḑênd boer Brâncoveanu.

— Pelin amar, adaogă Vodă. Nu face de noĭ, Domnule Kreuscheli.

Acesta era agentul prusesc, care tocmaĭ venise să stărue pe lângă Caragea să acorde luĭ Iohan Neamțu privilegiu și monopolul fabricărei berei în cherhanea (fabrica) de lângă Bucurescĭ.

Domnitorul acordă la 16 Iulie 1815 monopolul acesteĭ fabricațiunĭ, cu condițiune de a da pe fie-care an la cutia milelor 300 de talerĭ.

Se pare că, de şi berea fabricată n'o beaŭ pe atunci bucuroşi Românii, afacerile fabricei lui Andrei Cube, clironomul lui Johan Neamţul, merseră bine.

Acest succes îndemnă pe Gheorghe Krepţul, alt neamţ, să ceară, în 1824, de la Grigorie-Vodă Ghica, voie de a fabrica şi dînsul bere, cum şi osebite spirturi, rom şi oţet de vinuri şi din diverse poame. Domnitorul Ghica acordă voia cerută, ceea ce obligă pe Andrei Cube, să reclame păzirea monopolului ce i-a fost acordat la 1815 şi reînnouirea cerută a hrisovului anterior, legându-se a da 350 de taleri pe an la cutia milelor.

Intre motivele aduse de Divan în anaforaua (raportul) către Domnitor, mijlocind reînnouirea monopolului în favoarea lui Cube, este şi acela, că «la facerea berei nu trebueşce mai mult pe an de cât numai 60—70 chile de bucate *proaste şi stricate (!)* fiind-că mai mult nu poate să se lucreze la fabrică, «*mai vêrtos că această bere o beaŭ numai evropeii*».

Numai evropeii!..

Ce ar ḑice Grigorie Dimitrie Ghica şi cu boerii Divanului sĕŭ, dacă ar putea să vaḑă astă-ḑi, după 75 de ani, cine s'adună ḑi şi

noapte în atâtea mari săli, în cari se vinde bĕutura introdusă la Bucureşcĭ de Iohan Neamţu.

Nu-i vorbă: ne-am *evropenizat* şi noi Românii!

DIN POVESTEA VORBELOR

Vorbele aŭ şi ele povestea lor, ca tot ce nasce şi curênd orĭ maĭ târdĭŭ ajunge la mormînt.

Câte-va reminiscenţe din povestea unor vorbe şi locuţiunĭ.

Pe la anul 1850—51, vizitam, cu inima plină de amintirile copilărieĭ, satul Oşlobeni din judeţul Neamţu.

Acolo, în familia elveţianuluĭ Ballif, căruia mama mea îĭ arendase această moşie, învĕţam limba franceză împreună cu copiiĭ luĭ. Nu maĭ era aproape nimic din casa unde trăisem... Bradul cel nalt, secular, de lângă apa Cracăuluĭ, dispăruse şi el! Numaĭ pre un bĕtrân care îngrijea de stupĭ în livedea curţeĭ d-luĭ Ballif şi prindea roiurile de albine, de făcea admiraţiunea noastră a copiilor, numaĭ pe moş Niţă îl maĭ găsiĭ din vechile cunoscinţe ale copilărieĭ mele.

— Da bine, moş Niţă, ce s'aŭ făcut curţile boereşcĭ? întrebaĭ.

— Păĭ aŭ ars de *sân-Văsia* luĭ Faur.

Eram în perioada vieţeĭ mele, când îmĭ plăceaŭ studiile filologice. Vorba *sân-Văsie* mĕ isbĭ şi de la moş Niţă aflaĭ că aceasta este numele cu care sătenii indică prima-ḑi a fie-căreĭ luni. *Sân-Văsia* luĭ *Cuptor*, saŭ *Văsia* luĭ *Brumărel*, etc. Ţĕranul a botezat prima ḑi din fie-care lună cu numele sântuluĭ Vasilie din prima ḑi de Ianuar al fiecăruĭ an.

Intors la Iaşĭ, am utilisat, eŭ maĭ întâĭ, această vorbă într'o urare versificată, adresată nu'mĭ aduc aminte cuĭ:

«*Sân-Vasiĭ* treacă-vĕ miia, maĭ bine,
«Şi să beţĭ cupele, dulcĭ de plăcerĭ,
«Ţese-ve Domnul ḑile senine...»

Cu multă timiditate — şi înţeleg pentru ce — a maĭ găsit loc apoĭ această vorbă şi în lucrările unor tineri confraţi moldoveni, între 1852—1860. De atunci vorba mi se pare că a dispărut.

Pe la 1857—58, fiind director general la ministerul Cultelor şi Instrucţiuneĭ publice, eram cu neplăcere isbit în fie-ce ḑi de întrebuinţarea în cancelarie a uneĭ vorbe ruseşcĭ:

delă. Arhivarul cosea hârtiile la *dele*, ţinea *opis*, adică cataloage de *dele*, *şnuruia* adică *încordela* şi *scripisea* delele.

Sub influenţa şcoalei neologiste, doream să înlocuesc asemenea vorbe şi nu găseam termenii echivalenţi. In înţelegere cu colegii mei directori generali de pe la ministere, mai ales cu regretatul dr. Apostoleanu, de la ministerul justiţiei, înlocuirăm de o cam dată vorba «*delă*» prin «*acta*».

Vorba aceasta însă nu prindea de loc, între *paretcarii* din cancelarie.

Ba, într'o zi, mi se întîmplă una nostimă: pusesem resoluţiuni pe un număr de hârtii, intrate la minister şi cari n'aveau curs, formula: «*ad acta*».

A doua zi venind la cancelarie în «presudsfia», adică în biuroul directoriatului, aflu nu numai biuroul, dar şi toate mesele gemând de grămedile de *dele*, un adevărat cataclism arhivăresc.

— Ce'i asta, d-le Buţă? întreb eu pe bătrânul arhivar al ministerului.

Buţă era un tip de arhivar, care ar ocupa un loc de onoare într'o nuvelă descriind viaţa cancelaristului dintre 1830—1860. Era cel d'intâi la cancelarie şi cel din urmă care eşea din podul în care regula şi cosea hâr-

tiile la *dele;* el își acoperea chelia cu o căciuliță care când-va fusese brodată cu arniciuri colorate. Peste mânecele surtucului trăgea în fie-care dimineață, înainte de a se pune la lucru, câte o pereche de mâneci de *pelea dracului*, o materie de bumbac colorată, lucioasă, cea mai eftină ce se putea găsi în prăvăliile de la poarta bisericei catolice din Iași până la hanul lui Ghimuș. Pe un nas coroiatic, în proporțiuni mai mari decât l'ar fi reclamat fața, încăleca o pereche de ochelari la mijloc sfăruiți cu ață de care se servea Buță la cusutul hârtiilor, pentru ca să nu se rupă oțelul îmbinător celor 2 sticle ale instrumentului. In fie-care dimineață șătrarul Buță, după ce 'și atârna în cuiu după unul din dulapurile arhivei, șapca, și, după anotimp, paltonul ori blana de oaie, își trăgea mânecările; slujitorul Niță i le lega cu sfori pe mâni, apoi Buță își făcea cruce ḑicênd: «Doamne ajută!» și intra în exercițiul funcțiunilor sale, alegênd hârtii din grămada primită de la secții și distribuindu-le după natura lor pe *dele.* El nu 'și întrerumpea lucrarea decât pentru a pune în gură câte o bucată de semiț ori de covrig și a rĕspunde molfăind la întrebările împiegaților de pe la secțiuni, despre soarta cutărei saŭ cutărei hârtii.

— Ce sunt toate hârtiile acestea? d-le Buță.

— Apoĭ le-am adus după poruncă, că aţi *rezolarisit* hârtiile *adă acta.*

«*Ad acta*» al meŭ îmĭ făcuse posna!

Şi atunci hotărîĭ ca fie-care *delă* să aibă în frunte un carton cu marca ţĕreĭ, cu numele ministerului şi indicaţiunea secţiĭ respective, lăsându-se loc pentru scriere cu mâna a natureĭ hârtiilor ce se vor coase sub această copertă.

— Uite, d-le Buţă, o să botezăm, de aḑi înainte, *delele* d-tale cu vorba *dosar*, şi o să le îmbrăcăm cu haina asta curată.

Bine orĭ rĕŭ, eŭ cel întêiŭ am împrumutat de la francezĭ vorba *dosar*. Buţă al meŭ dete din umere şi explica şefuluĭ sĕŭ de secţie, regretatul Melidon, ce va să ḑică dosar.

— Veḑĭ d-ta, boerule, unde are cartonul *dos* de aia le ḑice *dosare.*

Creaţiunea mea s'a adoptat imediat de toate ministerele şi a rĕmas până astă-ḑi. Vaĭ! dreptatea nu se maĭ pune la *delă* acum, ci la *dosar!*

In 1859, adresam o circulară cu instrucţiunĭ didactice către institutoriĭ şcoalelor din Moldova. Iĭ povĕţuiam cum să predea diversele materiĭ de învĕţământ, după program.

Asupra predăreĭ *Istorieĭ Românilor*, insistam îndemnând pe învĕţătorĭ, să nu pearḑă din vedere necesitatea ce este de a deştepta în tinerime iubirea de patrie, simţul *românismului*.

Românismul! Iată o vorbă ce şi-a făcut drum mare. Pretind că prima utilizare a acesteĭ vorbe a fost de mine. Aşĭ rĕmânea mult recunoscĕtor aceluĭ confrate, care ar găsi acestuĭ termen o nascere maĭ veche.

Românismul a trecut, de la 1859 prin multe fase; cea maĭ din urmă nu este cea maĭ de laudă...

Nu numaĭ vorbele, dar şi locuţiunile aŭ câte o dată soartă curioasă.

Era anul când divanurile *ad-hoc* aveaŭ să aleagă pe nouiĭ domnitorĭ. Printre candidaţi aspirând la tronul Moldoveĭ era şi fostul Domn Mihaiŭ Sturdza. Acesta venea la Iaşĭ de la Paris, unde îşĭ luase reşedinţă de mult timp, socotind că doară Moldova a rĕmas tot în stadiul în care fusese nevoit să o lase, părăsind tronul. Alăturĭ cu marele nostru magistru M. Kogălniceanu, eŭ, de puţin timp întors de la studiĭ în patrie, publicam împreună cu vechiul meŭ amic I. Codrescu, un jurnal unionist şi liberal: «Zimbrul şi Vulturul». Aci făceam rĕsboiŭ înverşunat candi-

daților la domnie neprimiți de partidul național-liberal. Aflu că peste două ḑile va sosi în Iași Mihaiŭ Sturdza și că i se fac pregătiri mari la Socola, la câte-va chilometri de bariera orașului.

Aceste pregătiri constaŭ într'un arc de verdeață încălecând șoseaua de la Răpedea în fața cârciumei cunoscute «La trei sarmale». Pe frontonul acestui arc, partizanii fostului Domn cocoțaseră trei litere: M. S. V.

In «Zimbrul și Vulturul» eŭ esplic a doua ḑi aceste inițiale nu prin vorbele: «*Mihaiŭ Sturdza Voevod*» ci prin: «Mai Stai Voinice!»

Mare ilaritate, care ține mai multe ḑile, în toată Moldova, și vorbele acestea devin pentru mai mulți ani proverbiale. «*Mai stăi voinice!*» rămâne în uz și probabil că și aḑi tot cu semnificațiunea ce le-am dat la ocasiunea amintită.

Când cu rĕsboiul de la Plevna, neuitatul meŭ amic și învĕțător C. A. Rosetti, care mĕ onora cu o iubire ce n'am mai întâlnit o la alți șeĭi, la alți fruntași de aĭ partidului politic pe care de aproape jumĕtate de secol îl servesc credincios, face ca adunarea țĕreĭ să mĕ bage în comisiunea de rĕspuns la mesagiŭ și să fiŭ ales raportor al acestuĭ

răspuns. De câte ori 'mi-e sufletul plin de admirare pentru vre-o faptă, mintea mea se rapoartă cu mândrie la faptele mari strămoşeşti, lăudate de bătrânii cronicari şi de naţiunea română in baladele sale. Sub inspiraţiunea marilor noştri vechi istorici, am scris acel răspuns la mesagiul domnesc, care începea cu o reînviată expresiune din cronice: «*La ḑi de mare cumpănă*».

Regretatul meŭ amic Pantazi Ghica, *zeflemist* fără a fi *junimist*, critică în şedinţă publică stilul arhaic al proectuluĭ meŭ de adresă. Ca să probeze teza sa, Pantazi ḑicea: «Dacă o frază nu se poate traduce în limba franceză, atunci nu e bună. Cum voiţi să fie bună o frază care ar ḑice: «*au jour de la grande balançoire*», la ḑi de mare cumpănă?»

In parantez să amintesc, că Pantazi era un cunoscut admirator al actriţeĭ franceze *Keler*.

— De «*quel air*» me parlez-vous? răspund eŭ printr'o întrerupţie al căruĭ joc de cuvênt este înţeles de toată adunarea, care sbucnesce în rîs şi aplauze. Soarta reînviateĭ locuţiuni: «*La zi de mare cumpănă*» era asigurată. De atunci nu uumaĭ o dată în Parlament, ci şi în diverse scrieri am reaflat

asemenea cuvinte, deşi une-ori rĕŭ utilisate. Aşa, cetiĭ maĭ dĕunădĭ în versurile unuĭ poet, prefăcută expresiunea în «*cumpenĭ grele*», iar într'un jurnal de provincie se ḑicea în mod stupid: «*In cumpenele îngreuiate cu miĭ de ocale ale ţĕreĭ* nu maĭ încăpea nicĭ un dram...»

La *ḑi de mare cumpănă* ajunge şi biata limbă românească atunci când intră pe mâna celor care n'o cunosc saŭ n'o iubesc!

D-ŞOARA STOLTZ

— Faeem Paştele la mănăstire?

— La care? La mănăstirea Neamţului e prea multă lume.

— La Văratec? La Agapia?

— Ba nu, la o mănăstire mai tăcută, mai uitată de lume. Să mergem la Pângăraţi.

Am primit propunerea amicului meŭ Panaitescu. In Joia sĕptămânei patimilor plecarăm cu birje din Peatra (N.), nu mai puţin de opt inşi şi ne îndrumarăm prin pitoreasca cale ce duce spre mănăstirea Pângăraţi.

Pe atunci mănăstirea nu era secularizată şi nici destinată la alte servicii decât ale cultului.

Părintele stareţ Varnava ne primi la arhondarie, cu bună voinţă, cel puţin aparentă. Poate că în gândul lui ne dădea la toţi dracii, căci eram singurii musafiri, cari aveam

să-i ştirbim budgetul, cu întreţinerea noastră vr'o 4—5 ḑile.

Instalaţi în douĕ largi camere din arhondarie, după serviciul de seară la biserică, numaĭ târḑiu putuiŭ adormi, de gura şi de glumele amicilor.

A doua ḑi de la sosire, eŭ colindam satul, saŭ maĭ bine casele ţĕrănescĭ aşeḑate pe moşia înconjurătoare mănăstireĭ. De o dată, trecênd pe lângă pârlazul ultimeĭ case, din dosul căreia începea un crâng, care abia înmugurea, auḑul meŭ este isbit de o cântare de harpă.

O harpă într'o casă ţĕrănească, din fundul munţilor?

Mirăreĭ succede curiozitatea, maĭ ales când, încetând cântarea, vĕḑ eşind în tinda caseĭ, mai cu îngrijire ţinută decât la orĭ ce altă casă ţĕrănească, o tînără femee, în costum de oraş. Cât mĕ vĕḑu se opri şi dênsa în pragul uşeĭ tindeĭ şi privi lung la mine. Instinctiv duc mâna la pălărie şi o salut. Răspunde la salut, nu numaĭ cu politeţă, dar lasă pe frumoasele eĭ buze rumene să sboare un surîs îndemnător de vorbă maĭ departe.

— Pare că v'aşĭ cunoaşce? întreb eŭ rezimându-mĕ de pârleazul de lângă poarta bătătureĭ.

— Mĕ cunoşcĭ? Se poate... şi eŭ te cunosc... te am vĕḑut la Iaşĭ când dedeaĭ lecţiunĭ la pensionatul d-neĭ Grand-Jean... Da ce staĭ acolo la pârlaz? Poftim în casă.

Nu aştept o a doua invitaţiune. In casă juna femee îmĭ spuse că e d-ra Maria Stoltz, fosta guvernantă la pensionatul unde mĕ întrevĕḑuse.

— Aĭ venit la mănăstire să petrecĭ Pascele? întreb eŭ. Ca şi mine, ca şi alţĭ evlavioşĭ. Eştĭ cu familia d-tale?

Şi ḑicênd acestea priveam cu ochiĭ cercetătorĭ interiorul camereĭ, ale căreĭ ziduri de vălătucĭ, făceaŭ contrast cu eleganţa mobilelor şi cu curăţenia generală ce domnia peste tot. Mult vorbăreţ este modul de a fi al uneĭ camere locuită de o femee. Vreĭ să şcĭĭ ce fel este o femee? întreabă cu pricepere cuibul în care trăesce. De sigur d-ra Stoltz nu era *orĭ-cine*, nicĭ o femee din duzină...

— Am venit să fac Pascele aci, la mănăstire? Ca d-ta? Ca o creştină evlavioasă? Vaĭ nu! nu!.. Şi nu putu opri o lacrimă să se anine trădătoare pe blondele gene ale albaştrilor eĭ ochĭ.

Intrigat de acea lacrimă şi de contracţiunea involuntară a feţeĭ juneĭ femeĭ, iaŭ mâna eĭ dreaptă şi o strîng simpatic, însoţind ges-

tul cu o întrebare *mută* despre originea lacrimei, care acum după gene alunecase pe obraji.

— Familie? n'am pe nimeni pe lume... De aşi avea o mamă aşi fi eŭ aci?.. Da, adaose ea a ḑice vĕḑênd noua întrebare ce muria, necutezătoare, pe buzele mele, da, sunt aci, nu ca d-ta, la un pios pelerinagiŭ, de Sfintele Paşci; sunt aci victimă a sorţei, condamnată la ruşine, la infamie...

Şi lacrimile o podidiră şi-şi acoperi faţa cu batista. Urmă un lung minut de pausă.

Din gura mea vorbele eşiaŭ călţoase, nerespicate. Ce să-i ḑic? Ce să nu'i ḑic?.. Ş'apoi numai atât cât îmi spusese, din mişcare spontanee, nu-mi explica nimica...

— Mĕ iartă, d-le Urechiă, adaose ea, după o clipă, oferindu-mi un scaun, — mĕ iartă... De ḑece luni n'am vĕḑut alte feţe pe aici decât ţĕrani şi... călugări. Pasĕrea din codru îşi spune pĕsul frunḑişului... Eŭ nu pot spune pe al meŭ niminui... Te şciŭ om de inimă... Nu mĕ ţinea de rĕŭ, că n'am comprimat în peptu-mi oftatul adânc, înţetit adineaore de harpă, unica-mi amică.

* *
*

Mĭ-a povestit apoĭ sĕrmana femee istoria eĭ scurtă, dar dureroasă. O scriŭ aci, aşa cum am ascultat'o.

Sunt, ḑise ea, fiica unuĭ profesor de la universitatea din Heidelberg. Mama mea murise născêndu-mĕ. Tatăl meŭ mi-a dat o creşcere care mĕ pregătea pentru alt mijloc de cât acel în care soarta mĕ asvîrli... Eram de 14 anĭ când tatăl meŭ muri şi el fără să-mĭ lase cea mai mică stare. De a doua ḑi eram peritoare pe străḑi, deacă nu eram culeasă de o mână generoasă, o doamnă franceză, care mĕ băgă la o mănăstire de maice de lângă Paris. Maica superioară mĕ încredinţă mameĭ Heloizeĭ, o bĕtrână călugăriţă, care avea grija porţeĭ mănăstirei. Douĭ anĭ de ḑile rĕmăseĭ pe lângă ea, ocupată cu slujba chilieĭ, cu biserica şi cu citirea şi recitirea celor 3—4 volume, care constituiaŭ biblioteca eĭ: Massillon, Bourdaloue, Părinţiĭ bisericeĭ şi o carte de rugăciune. Aproape le şciam toate pe din afară! In aceşti doĭ anĭ eŭ n'am vĕḑut la mănăstire alt bărbat decât pe părintele Anselmus, oficiând sfânta leturghie. El era şi confesorul maicelor. In fie-ce dimineaţă Pater Anselmus trecea pe la portărie, venind de afară să meargă la biserică. Adese mama Heloiza, ocupată în chilie,

îmĭ ḑicea: «Soră Maria, a sunat la poartă, uităte prin gratiile de la ferestruia porţeĭ... Nu poate fi decât pater Anselmus. Deschide-ĭ şi te va bine-cuvênta».

Era pater Anselmus un om tînĕr, tot să fi avut 45 de anĭ. Nu era ceea ce se poate numi un om frumos, dar avea o păreche de ochĭ, carĭ când te priviaŭ, te sileaŭ să pleci în jos pe aĭ tĕĭ.

De câte orĭ ĭi deschideam poarta, pater Anselmus se uita răpede la dreapta şi la stânga şi deacă nu vedea pe nimenĭ, mĕ bine-cuvînta şi pe dată, cu frumoasa luĭ mână albă şi moale mĕ desmierda pe sub bărbie, căutând la mine cu ochiĭ luĭ focoşi, de mi se suia sângele la obrazĭ. Aveam atunci 16 anĭ. Imaginaţiunea mea era vie şi ce e de mirare, că, stoluri, stoluri, o năpădeaŭ gânduri şi icoane atrăgĕtoare...

— Să vii astă-ḑi la confesional, îmĭ ḑise într'o dimineaţă pater Anselmus, intrând şi dându-mĭ obicinuita desmerdare cu mâna pe sub bărbie, cu obicinuita adâncă privire, care 'mĭ scormonea tot sângele din corp.

Ba de astă-dată îmĭ maĭ dete şi un volum «*Atala* şi *René*», de Chateaubriand.

— Citeşce, dar să nu te vaḑă maica Heloiza. E o carte frumoasă... O să-ţĭ placă.

Adevĕrat că de la prima pagină m'a fermecat... Era prima carte în care găseam, ca într'o oglindă, reflectate propriele mele simţiri... Pe furiş — şi nu lesne mi-a fost să aflu momente în care maica se îndepărta din chilie — pe ascuns am citit cu nesaţiŭ volumul. Nu mĕ puteam despărţi de paginele în care autorul povestea iubirea celor doui tineri, peptul meŭ bătea sgomotos, sângele mĕ ardea... Iubiam şi eŭ, iubeam necunoscutul... Il visam, ce ḑic? el îmi apărea sub figura unui tînĕr frumos, elegant... Şi când mĕ surprindeam cu asemenea emoţiuni, îmi făceam cruce şi recitam un «*Ave Maria*».

* *
*

Mi-a ḑis pater Anselmus să mĕ duc la Confesiune. Scie el, gândeam eŭ, că volumul ce mi-a dat o să-mi rĕscolească toată fiinţa... Am fost şi altă dată de i-am spus pĕcatele... dar ce pĕcate?.. Astă-ḑi însă gândurile mele le simt că's vinovate. Mirele meŭ nu poate fi de cât Isus Christos...

Şi tot aşa îmi imputam vioiciunea simţirei şi mĕ convingeam, că sunt greşită înaintea lui Dumneḑeŭ. De aceea deacă chiar

nu mi-ar fi ḑis pater Anselmus să merg la Confesional, mĕ duceam din propriul îndemn al sufletului meŭ.

Şi m'am dus.

— Aĭ pĕcate multe ? — mĕ întrebă pater Anselmus, cu o voce care era şi voioasă şi mult maĭ dulce decât orĭ-când.

I-am destăinuit tot sufletul meŭ, toate agitaţiunile luĭ.

— Aĭ citit volumul ? — mĕ întreabă el.

— L'am citit şi maĭ adânc aŭ scormonit mintea şi inima mea.

Iar pater Anselmus mĕ apucă de mână. Simţiĭ că a luĭ tremura şi tremurul eĭ se comunică la a mea. Ce să-ţi spun ? Mi s'a făcut negru înaintea ochilor când el depuse o sărutare pe mâna mea.

— Iubeşce ! — şopti preotul, — iubirea e temelia omenireĭ şi a religiuneĭ.

* *
*

Dupĕ stăruinţele luĭ pater Anselmus, Maica Superioară mĕ mută de la Maica Portăreasă la Maica Veniamina, la sora luĭ pater Anselmus.

El convinsese pe superioară, că sora sa mĕ va putea maĭ bine îngriji sufleteşce şi

fiind mai învĕţată, îmi voiŭ cultiva mai bine spiritul decât pe lângă maica Heloiza. Ş'apoi şi pater Anselmus îmi va da lecţiuni de limba franceză.

Scopul acestei strămutări era altul: ca să mĕ poată întâlni mai lesne pater Anselmus. Acolo în fie-care ḑi rĕmâneam singură cu el, căci maica Veniamina îşi găsea de lucru pe afară, tocmai la ora viziteĭ fratelui sĕŭ. Mărturisesc, că în primele ḑile, asemenea *tête-à-tête* îmi displăcuse, dar pater Anselmus era aşa de bun şi aşa de învĕţat şi aşa de dulce îmi grăia, că mi se potoli orĭ-ce simţire îndoelnică.

Cu multă delicateţă şi cu mult tact el se însinuă în nevinovatul meŭ suflet şi trebuinţei mele firesci de a iubi, el îi oferi un suflet nobil, plin de frumoase simţiri... De ar fi fost violent, brutal, manifestându-şi patima, eŭ îl evitam şi eram salvată. Dar el procedă ca adevĕrat strategian practic şi cu o răbdare care îi asigură succesul, — ducea investirea şi asaltarea sĕrmanei mele inimi. Mai multe luni trecură ast-fel, fără ca pater Anselmus să-şi permită în lungile ore de stare împreună, decât de a apuca mâna mea, a o ţine strîns în ale luĭ şi a nu mi-o lăsa de cât acoperită de o caldă şi tot mai

prelungită sărutare. Se vede că mişcarea această nu-mi displăcea, căci deacă în primele ḑile îmi retrăgeam iute mâna din ale lui, acum nu i-o mai disputam ... Aşa de frumos grăia! .. Era atât de învĕţat! Aşa de luminoase podoabe ale minţei lui comunica la a mea! ..

* *
*

De câte ori venea pater Anselmus să mĕ găsească, după ce termina slujba bisericească, el îmi aducea ori cărţi, care în sufletul meŭ aprindeaŭ tot mai mult simţirile fizice, seaŭ bunătăţi de la primii cofetari din oraş. Intr'o ḑi mi-a adus o cutie cu nisce lisă delicioasă şi — lucru ce nu se întâmplase până aci — el mĕ îndemnă să mănânc îndată din ea, lăudându-i bunătatea.

L'ascultai. Fructul era delicios, mai delicios decât toate bunătăţile ce-mi adusese Anselmus până aci.

— M'ai ascultat, ḑise el rîḑând, meriţi să te sărut ... ca mulţămire.

Şi fără să mĕ gîndesc de a mĕ apăra, el luă capul meŭ între mânele lui şi depuse pe fruntea mea o sărutare de foc ...

Cum? Nu sciŭ, dar adormiĭ în braţele luĭ.

Când mĕ deşteptaĭ el nu maĭ era lângă mine, ba eŭ eram transportată în patul meŭ şi lângă mine, la căpătâiul meŭ, stătea maica Veniamina.

— Nu-ĭ nimica, soră iubită, îmĭ ḑise călugăriţa... Fiĭ cuminte... veĭ fi fericită.

Fericită! La 4 luniĭ după acea oră fatală, maica Veniamina mĕ scoase din mănăstire, unde nu puteam sta decât cu pericolul scandalului şi pentru mine şi pentru Anselmus. Ea mĕ aşeḑâ într'un garnit, la marginea oraşuluĭ, pe comptul fratelui sĕŭ.

Aci d-ra Stoltz îşĭ acoperi faţa cu mânele şi o lungă clipă nu maĭ auḑiĭ decât năbuşitul eĭ plâns. Am luat cu sfială o mână de la ochiĭ eĭ şi i-am sărutat-o... Ea se uită lung la mine, şi cu o căutătură care semăna cu un punct de întrebare: — Ce-mĭ vreĭ şi tu tinere?

— Şi apoĭ? întreb eŭ.

— Şi apoĭ? Ruşinea după nouĕ luniĭ... Un copil născut mort... Lacrimĭ nesecate... Abandonarea, nenorocirea... Aşĭ fi voit să mor, dar soarta n'a voit. Desgustată de viaţă, am încercat să mĕ otrăvesc, bând o soluţiune de apă cu chibrituri. Gazda a prins de veste şi m'a dus la spital, unde sciinţa

s'a bucurat că m'aŭ readus la o viaţă infamă... Abia însdrevenită am mers la un biuroŭ, care expediază guvernante pentru strĕinătate. Alte nenorocite, adese alte infame. Am primit să merg la Iaşi, la un pension de fete.

— Şi acum?

— Şi acum?.. Un pĕcat zămislesce alt pĕcat... N'am putut suferi mizeria şi viaţa de şcoală, viaţa groaznică de *păzitoare* de copiĭ şi...

— Şi...

— Şi iacă de ce sunt la mănăstire...

— Nu înţeleg... Aci nu e o mănăstire de călugăriţe...

— Apoĭ unde ar fi pĕcatul, deacă ar fi aci Văraticul orĭ Agapia?

In acel moment portiţa de la bătătura caseĭ scîrţîi. D-ra Maria Stoltz se răpede la fereastră:

— Privesce, amice, cine vine...

Era stareţul mănăstireĭ!.. El intra cu oarecare mister, după ce se încredinţă cu privirea că nu e vĕdut de nimenĭ.

— Acum aĭ înţeles de ce nu sunt şi eŭ aci, la mănăstire, de ocasiunea Pascelor, ca toţi creştiniĭ? Dar ţi-oĭ povesti şi aceasta altă dată... Acum te rog eşĭ pe dinapoia

caseĭ şi deacă nu mĕ despreţuescĭ prea mult, maĭ vino. Mi-e aşa de plăcut să vĕd alte figurĭ de cât...

— De cât pater Anselmus orĭ Părintele Varnava.

O strînsură de mână amicală şi eşiĭ pe la partea indicată.

Nu eram încă la gardul caseĭ în crâng şi auḑiĭ iar cântare de harpă... Pare că sĕrmana femee ţinea să-mĭ arĕte, că şi după sosirea stareţuluĭ nu avea conversaţiune maĭ plăcută decât harpa, amiça rănitei sale inime.

PRIMELE PAVELE CU PEATRĂ

Cine, chiar din cei mai bătrâni, mai ştiŭ astă-di cele ce s'aŭ petrecut în sfera edilităţei publice în Bucureşci, nu mai departe în trecut de cât viaţa mijlocie a unui om? Neam permis a crede, că şcim istoria ţĕrilor române deacă îndrugăm câte-va nume de domni şi câte-va fapte de rĕsboaie dintre turci şi muscali, de pe la jumătatea a II-a, a secolului 18 încoace, fapte şi acele culese de prin cărţi şi documente strĕine. Dar istoria culturei noastre proprii rĕmâne *terra incognita* nu numai pentru comunul muritorilor români, dar şi pentru cei cari fac instrucţiunea şi educaţiunea nouelor generaţiuni. Istoria românilor aşa cum se face astă-di în şcoalele noastre secundare, pentru secolul al XVIII-lea şi începutul celui al XIX-lea, se reduce la înşirarea, în câte-va pagine, a câte-va nume de domni fanarioţi şi la obici-

nuitele blăsteme înşirate de istoricĭ asupra lor. Nimic, absolut nimic, din istoria evoluţiuneĭ noastre culturale, decât doar laude exagerate şi nedocumentabile asupra luĭ Gheorghe Lazăr, din care fac, ca şi din Tudor Vladimirescu, nişce fiinţe fără nicĭ o legătură istorică cu trecutul ţĕreĭ. Nimic asupra organizăreĭ noastre administrative, judecătorescĭ, şcolare, bisericescĭ, comerciale, de edilitate publică, etc. De aci urmează credinţa rĕspândită, că neamul românesc îşĭ începe existenţa abia la 1821 ! De aci urmează că un oare-care profesor de la o şcoală de comerţ din Capitală îmĭ înapoia acum cât-va timp un volum din istoria românilor, ţicându-mĭ că ce-ĭ trebueşce luĭ documente, carĭ sunt prin arhiva Statuluĭ. *Invĕţatul* profesor, după ce în manualele existente află numele a câtor-va domnĭ din Moldova şi Muntenia, nu-l maĭ interesa povestirea documentată alt-fel de cât prin clişeurile de înjurăturĭ contra fanarioţilor, a instituţiunilor de toată categoria existând în principate şi din carĭ regulamentul organic 'şĭ are origina şi numaĭ cu care acest regulament se poate explica.

Credem a face un serviciŭ, nu d-luĭ profesor de la şcoala de comerţ, care se mulţămeşce a şci că există la arhiva Statuluĭ

documentele culturei noastre, pe care nu le ştie nici citi, dar nici voesce ca altul cu o muncă de 50 de ani să le pună la dispoziţiunea celor carî voiesc a se instrui, ci lectorilor noştri, aducêndu-le, din când în când, fără să le îmbrăcăm în haina pedantă a dăscălitului, şciri documentate din istoria, singura *adevĕrata istorie*, a culturei noastre naţionale.

Cu câte-va file mai înainte am amintit despre înfiinţarea celor întâi băi *europeneşci* în Bucuresci. Aci găsim ocasiunea să arĕtăm: când s'a început pavarea stradelor din Bucuresci cu bolovani de peatră.

* * *

In ultima domnie fanariotică, a lui Alexandru Şuţu, inginerul Freiwald luase în întreprindere la *cochiveachi*, adică la licitaţiunea publică, întreţinerea celor 4 poduri, artere principale de comunicaţiune a Bucureşcilor cu judeţele şi anume: podul Târgului de afară, podul Mogoşoaei, podul Calicilor şi podul Şerban-Vodă. Aceste strade se numeaŭ *poduri*, pentru că eraŭ podite cu bârne de lemn. Incă din seçolul al XVII-lea aflăm întrebuinţat acest sistem de pavare în Prin-

cipate. Sub Vasile Lupu exista la Iaşi *Podul Lung*, *Podul Vechiŭ*, etc. Freiwald făcuse contract cu Eforia Podurilor, instanţa însărcinată cu grija de pavage, dar intervenind revoluţiunea de la 1821, contractul remase nelucrător, aşa că la sosirea în Bucuresci a noului Domn pământean Gr. D. Ghika Vodă, în toamna anului 1822, găsi stradele capitalei ţĕrei într'o stare groaznică, că nu mai puteaŭ servi nici la comunicaţiunea cu piciorul. Noul Domnitor, la îndemnul luĭ Gr. Romanet, *Eforul caseĭ podurilor*, ordonă repavarea celor 4 strade principale după vechia sistemă, adecă cu lemn. Dar Freiwald şi arhitectul Hartel insinuiază luĭ Vodă, că maĭ bună ar fi pavarea cu peatră decât cu bârne. Şi la Braşov este cu peatră şi e maĭ trainică decât cea cu podine.

Grigorie Ghika adună Divanul, în Martie 1824, şi dă propunerea celor douĭ specialiştĭ în cercetarea veliţilor (boerii marĭ). Un contract capătă Freiwald şi Hartel, carĭ se obligă să dea gata în 12 anĭ cele 4 artere principale ale oraşuluĭ pavate «*cu peatra cea maĭ tare aflată în munţiĭ ţĕreĭ românescĭ, aşa ca să fie acest caldarâm maĭ bun decât cel care este făcut la cetatea Braşovu-*

lui, făcêndu-l cu toată orînduiala, după meşteşugul inginerescu.

Cei doui ingineri se obligă a pogorî nivelul stradelor pavate şi a le da pantă, aşa că toate apele să se scurgă spre Dâmboviţa, ba încă aŭ să facă şi mai multe canale de scurgere, canale de zid «de la 6—8 palme de adânci şi de la 4—6 de largi, cu boltă d'asupra, pe sub caldarâm, de la Curtea Veche până la Vadul-sacalelor de apă, ce este la uliţa din colţul hanului lui *Manuk*, avênd guri canalul cu grătare de fier, din loc în loc, după trebuinţa scurgerei apelor. Un asemenea canal de scurgere se leagă întreprinzătorii să facă şi pe podul Mogoşoaei, din colţul hanului lui Constantin Vodă, din jos, până în dreptul porţei caselor baronului Sachelarie.

Pentru asemenea lucrări, cele dintâi de aşa natură în Bucuresci, întreprinzătorii aŭ a primi în timp de 12 ani, întregul venit al casei podurilor de circa 115.000 lei (vechi) pe an.

* *
*

In ziua de 28 Iunie 1824, mare era mişcarea în Bucuresci. Incotro se îndreaptă atâtea

caleşti cu roţi vopsite, cu arnăuţi în capră? Iată caleasca p. s. Grigorie, mitropolitul Ungro-Vlahiei şi a celui-l-alt Grigorie, episcop de Argeş şi aceea a episcopului de Râmnic, Neofit... Uite, trece călare marele postelnic Const. Creţulescu... Iată veliţii boeri Barbu Văcărescu, Istrate Creţulescu, Const. Bălăceanu, Gr. Filipescu, M. Ghica, C. Filipescu, Iordache Golescu, I. Ştirbei, marele Vornic Fotache Ştirbei, D. Bibescu, Mihalache Racoviţă mare Logofĕt, vestitul cunoscĕtor de pravile marele Logofĕt Nestor, Ioan Fălcoianu...

Dar butcele pline cu cocoane, marĭ? Dar lumea, pâlcurĭ, pâlcurĭ, care urmează după trăsurĭ? In cotro se îndreaptă această lume? Nu e doar *fugă boerească*, că resmeriţa s'a stîrşit în ţeară; nu este la Colentina serbarea geredului; n'a eşit de la mitropolie cu icoanele şi cu moaştele sf. Dumitru Basarabov, ca să dea Dumneḑeŭ ploae, să răcorească ogoarele însătoşate...

— Ce este, ce întâmplare?

Hartel şi Freiwald terminaseră douĕ crâmpeie de pavagiŭ cu bolovanĭ de peatră, unul pe podul Mogoşoaeĭ în dreptul Cherhanelei (fabricei) de lumînărĭ de ceară albă a episcopieĭ de Râmnic (astă-ḑi grădina Ateneului),

şi al douilea în dreptul foişoruluĭ de foc de pe podul Tîrgului de afară. Toată lumea, la invitarea întreprinzĕtorilor pavagelor, mergea, ca la un lucru extraordinar, să vadă, ba să încerce bunătatea caldarâmului făcut de cei doui ingineri.

A doua zi, la 28 Iunie, întregul Divan supunea domnitoruluĭ Ghica următoarea anafora (raport):

«Prea înălţate Doamne,

«La pontul al 18-lea din contractul ce s'a întocmit cu Freiwald şi cu Hartel arhitecton pentru facerea podurilor de peatră, se coprinde, că după ce se va începe lucrul caldarâmuluĭ şi se va vedea acel caldarâm lucrat, că nu este cu putinţă de a se sluji cu el la trebuinţa trecereĭ carelor şi a butcelor, atunci slobodă să fie cârmuirea să strice contractul şi numiţiĭ să nu aibă a face vr'o câtuşi de puţină pretenţie cu vr'o cerere. Şi fiind-că după această legătură aŭ început numiţiĭ de aŭ şi făcut 2 bucăţi, una în capul podului Mogoşoaeĭ şi alta pe podul Tîrgului de afară, unde mergînd atât noĭ smeriţiĭ arhiereĭ, cât şi d-lor boeriĭ, am vĕzut aceste douĕ bucăţi de probe că sunt lucrate prea

bine, adică şi pământul este bătut bine şi tare şi petrele s'aŭ pus toate pe muchĭ îngropate bine în pământ, cum şi printre aralîcurĭ s'a pus şi nisip şi petre bătute cu maiele şi peatra s'a vĕḑut de cea vînătă şi tare pe care această făptură a aşeḑărei vĕḑuĭ că se putea sluji trebuinţa trecerei carelor şi a butcilor şi fiind-că dintr'aceste douĕ probe, una din capul podului Mogoşoaei s'aŭ făcut cu douĕ scursurĭ, ca să se scurgă apa prin şanţurile ce s'aŭ făcut la capul podului, iar cea-l-altă din josul podului numaĭ cu o scurgere prin mijlocul drumului, ca să se scurgă apa la puţurile ce se fac prin mahalale. De aceea găsim cu cale, să se dea luminată poruncă a M. Tale, că după acele douĕ probe ce aŭ făcut numiţiĭ contracciĭ, aşa să se urmeze de către dênşiĭ lucrul la câte 4 poduri, adecă la capetele podurilor, după proba cu douĕ scursurĭ, ca să meargă apa în şanţurile ce este să le facă, iar în jos spre tîrg să le facă cu o scursoare numaĭ, prin mijloc, păzind a pune şi peatră mare tot ca cea pusă până acum şi aşeḑată după cum s'aŭ aşeḑat la probe, cum şi pământul, nisipul şi peatra printre aralîcurĭ să se bată tot asemenea, puţurile să se facă adâncĭ până vor vor da de nisip, păḑindu-se contractul şi între-

cele-l-alte toate şi pentru ca să se urmeze acest lucru dupĕ cum s'a urmat până acum la cele douĕ probe, ce le arĕtăm mai sus, de se va găsi cu cale de M. Ta să se orînduiască un boer ca epistat, a îngriji de a nu pune alt soiŭ de peatră, séŭ a o aşeda în lat, ca să sporească lucrul şi a face la toate cele-l-alte vre-un cusur împotriva contractului lor şi a probelor ce s'aŭ vĕdut de noi, iar hotărîrea cea desăvîrşită rĕmâne a se face de către Măria Ta».

1824 Iunie, 29.

(Urmează semnăturile boerilor).

Domnitorul în aceeaşi di aprobă continuarea lucrărei după modelul întocmit.

— Ce deosebire de pavagele de adi?

TABLA DE MATERII

LEGENDE

		Pag.
1.	V. A. Urechiă. (Din cuvîntul rostit în biserica Sf. Gheorghe de Gr. Tocilescu, cu ocasiunea înmormîntăriĭ luĭ V. A. Urechiă).	5
2.	Ghemul vieţeĭ	21
3.	Zarva de la Paraipan	27
4.	Judecata luĭ Solomon	47
5.	Boeriĭ luĭ Grigore D. Ghica-Vodă	60
6.	Povestea balauruluĭ	79
7.	O soacră din 1823	97
8.	Ilieşĭ Sturdza (episod istoric)	107
9.	Ţeară fără bătrînĭ	116
10	Vodă vrea iar Hâncu ba!	121
11.	Jupân Vêntură-veştĭ	134
12.	Mama Tărăboanţa	142
13.	Amor cu cel de altă lege	160
14.	Ştefănică şi Tinca (nuvelă adevĕrată)	173
15.	Profira luĭ Ralea (episod din foametea de la 1804)	201
16.	O judecată sub Ştefăniţă Lupul-Vodă	218
17.	Ana din Săcele	234

Pag.

18. Nazat! 251
19. Plută domnească. 256
20. Logodnă domnească 267
21. Florica şi Carol al XII. 274
22. Nuntă oprită (nuvelă istorică) 285
23. Un fiŭ al luĭ Enache Văcărescu la Viena. 299
24. Rĕsmeriţa din 1815 307
25. O sinucidere din 1817 317
26. Ioan Bogdan Movilă 328

Reminiscenţe (Potriviri de vremĭ)

27. Acum 74 de anĭ. 343
28. Cum se respingea în sec. XVII încălcările de hotare ale ţĕreĭ 350
29. Opositiunea 353
30. Culoarea albă, reservată familieĭ domnescĭ. 359
31. Cu de-a sila la Biserică. 365
32. Prima baĭe în Bucurescĭ 368
33. Primul «Haine vechĭ» în Bucurescĭ. . . 375
34. O rĕsvrătire ţĕrănească sub Gr. D. Ghica-Vodă. 380
35. Prima berărie în Bucurescĭ 393
36. Din Povestea vorbelor 400
37. D-şoara Stoltz. 409
38. Primele pavele cu piatră 422